

Erdős Ákos

Pénzügyőri szolgálati ismeretek

Magyar Rendészettudományi Társaság

Vám- és Pénzügyőri Tagozata

PÉNZÜGYŐRI SZOLGÁLATI ISMERETEK

BUDAPEST, 2020.

Erdős Ákos

Pénzügyőri szolgálati ismeretek

Magyar Rendészettudományi Társaság

Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Budapest, 2020.

Írta és szerkesztette

ERDŐS ÁKOS

Szakmai és tudományos lektor

DR. SZABÓ ANDREA PHD.
egyetemi docens

MÁRKUS ANDRÁS
c. egyetemi docens

Kiadja a

Magyar Rendészettudományi Társaság

Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Felelős kiadó: Dr. Szabó Andrea

ISBN

978-615-81441-3-1

© *Szerző, 2020.*

© *Borítóterv: Erdős Ákos*

Minden jog fenntartva. E könyvet részleteiben vagy egészében hasznosítani, lemásolni, illetve bármilyen módon reprodukálni – így különösen bármilyen adathordozón vagy informatikai rendszerben tárolni, elektronikus, vegyeszeti, fényképészeti-, vagy filmkészítési eljárással sokszorozni – a jogtulajdonos előzetes engedélye nélkül tilos!

Tartalomjegyzék

1.	A hatalommegosztás és a hatalmi ágak.....	12
	A törvényhozó hatalom.....	13
	A bírói hatalom	15
	A végrehajtó hatalom.....	16
	A fejezethez tartozó kérdések	25
2.	A rendészeti igazgatás	26
	A Belügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek	30
	Külgazdasági- és Külügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek	34
	Az Országgyűlés Elnökének irányítása alá tartozó szervek	35
	A Pénzügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek	36
	A fejezethez tartozó kérdések	38
3.	Társadalmi normák és a rendészeti igazgatás	39
	Jogi alapok.....	41
	A pénzügyőrökre vonatkozó jelentősebb jogforrások	59
	A rendészeti etika.....	66
	A pénzügyőrökre vonatkozó etikai normák.....	68
	A fejezethez tartozó kérdések	72
4.	Alapvető jogok jelentősége a rendészeti igazgatásban	74
	Az alapvető jogok	74
	Az alapvető jogok korlátozhatósága	78
	A pénzügyőrök egyes alapjogainak korlátozhatósága	82
	A szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztása	84
	A véleménynyilvánítás szabadsága	85
	A gyülekezési jog.....	88
	Az egyesülési jog.....	90
	Anyanyelv használata	93
	A választójog	94
	A munka és foglalkozás szabad megválasztása	95
	A tulajdonjog gyakorlása	97
	A fejezethez tartozó kérdések	100
5.	A hierarchia és annak egyes elemei a rendészetben.....	101
	A hierarchia megjelenése a rendészeti hivatásban.....	101
	A rendfokozatok	109

A rendfokozatok funkciói	109
Rang és rendfokozat: rendészettörténeti kitekintés	114
Napjaink rendfokozati rendszere és a rendfokozatok csoportosítása	117
A rendfokozati jelzések	122
A parancsra vonatkozó szabályok.....	125
A fejezethez tartozó kérdések	131
6. A hivatásos szolgálati jogviszony külső jegyei.....	132
Egyenruha az állami fegyveres szerveknél	132
Az egyenruha funkciója	134
Az egyenruha viselésre vonatkozó legfontosabb szabályok.....	139
A szolgálati jelvény és a szolgálati igazolvány	147
Az alakiség.....	151
Az alakiség rendeltetése, annak megjelenése	152
Az alakiség nem kívánatos esetei	154
A NAV alaki szabályzata.....	156
A fejezethez tartozó kérdések	165
7. A pénzügyőrök rendvédelmi feladatai.....	167
Határátkelőhelyen végzett feladatok.....	167
Bűnüldözési, bűnmegelőzési feladatok.....	172
Szabálysértési feladatok.....	177
Vámellenőrzési feladatok	179
Jövedéki ellenőrzési feladatok.....	181
Mélységi ellenőrzési feladatok	183
Őrzésvédelmi feladatok	187
Egyéb hatósági feladatok	187
Végrehajtási eljárásban teljesített feladatok	189
A fejezethez tartozó kérdések	190
8. A rendészeti intézkedések	192
Az intézkedésekkel szemben támasztott általános követelmények	193
A pénzügyőr szolgálati fellépésének általános szabályai	197
Egyes pénzügyőri intézkedések	201
Felvilágosításkérés.....	203
Igazoltatás	205
Ruházat, csomag és jármű átvizsgálása	208
Elfogás és előállítás	213

Intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen.....	219
Helyszín biztosítása	225
Egyéb pénzügyőri intézkedések: megállítás	227
Egyéb pénzügyőri intézkedések: beszállításra kötelezés	229
Egyéb pénzügyőri intézkedések: halaszthatatlan lefoglalás	230
Egyéb pénzügyőri intézkedések: tartozásvizsgálat és ingófogalás.....	233
Egyéb pénzügyőri intézkedések: mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése .	235
Képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel készítése	237
Létesítmény őrzés-védelmi intézkedés	240
Rejtett ellenőrzés elrendelése.....	242
Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló jelzés végrehajtása	245
A panasz.....	248
A fejezethez tartozó kérdések	250
9. A kényszerítő eszközök alkalmazása.....	252
A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó általános szabályok	254
Az egyes kényszerítő eszközökre vonatkozó szabályok.....	257
Testi kényszer	258
Bilincs alkalmazása.....	259
Vegyészeti eszköz, sokkoló eszköz, rendőrbot, illetve más eszköz alkalmazása...	266
Szolgálati kutya alkalmazása	272
Útzár telepítése, megállásra kényszerítés	275
Lőfegyverhasználat	281
A fejezethez tartozó kérdések	300
10. A rendszeresített lőfegyverek	302
A lőfegyverekről általában.....	302
A NAV rendszeresített lőfegyverei.....	304
11. Fogalomtár	308
12. Ábrajegyzék	312
13. Forrásjegyzék.....	313
Hivatkozott irodalom	313
Hivatkozott jogszabályok jegyzéke	324

Könyvben szereplő rövidítések jegyzéke

AB	<i>Alkotmánybíróság</i>
ABH	<i>alkotmánybírósági határozat</i>
Áfa	<i>általános forgalmi adó</i>
AH	<i>Alkotmányvédelmi Hivatal</i>
Ahtv.	<i>2007. évi LXXXIX. törvény, az államhatárról</i>
Air.	<i>2017. évi CLI. törvény, az adóigazgatási rendtartásról</i>
AJB	<i>alapvető jogok biztosa</i>
Ákr.	<i>2016. évi CL. törvény, az általános közigazgatási rendtartásról</i>
alez.	<i>alezredes</i>
altbgy.	<i>altábornagy</i>
Art.	<i>2017. évi CL. törvény, az adózás rendjéről</i>
Atv.	<i>Magyarország Alaptörvénye</i>
Avt.	<i>2017. évi CLIII. törvény, az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról</i>
Be.	<i>2017. évi XC. törvény, a büntetőeljárásról</i>
bek.	<i>bekezdés</i>
BF	<i>Bűnügyi Főigazgatóság</i>
BH	<i>bírósági határozatok</i>
BM	<i>Belügyminisztérium</i>
Btk.	<i>2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről</i>
BV	<i>Büntetés-végrehajtás Országos Szervezete</i>
bv.	<i>büntetés-végrehajtási</i>
Bvtv.	<i>1995. évi CVII. törvény, a büntetés-végrehajtási szervezetről</i>
civil tv.	<i>2011. évi CLXXV. törvény, az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról</i>
ddtbk.	<i>dandártábornok</i>
EÁP	<i>ellenőrző-áteresztő pont</i>
EJEE	<i>Emberi Jogok Európai Egyezménye</i>
ENSZ	<i>Egyesült Nemzetek Szervezete</i>
ezds.	<i>ezredes</i>
fémvt.	<i>2013. évi CXL. törvény, a fémkereskedelemről</i>
fhdgy.	<i>főhadnagy</i>
FSZ.	<i>2034/2020/VEZ szabályzat, a Foglalkoztatási Szabályzatról</i>
ftórm.	<i>főtörzsőrmester</i>
ftzls.	<i>főtörzszászlós</i>
Gjt.	<i>1991. LXXXII. törvény, a gépjárműadóról</i>
hdgy.	<i>hadnagy</i>
Hjt.	<i>2012. évi CCV. törvény, a honvédek jogállásáról</i>

Hpt.	2013. évi CCXXXVII. törvény, a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
Hszt.	2015. évi XLII. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
IH	Információs Hivatal
IMr.	5/2019. (III. 13.) IM rendelet, a Magyar Közlöny kiadásáról, valamint a jogszabály kihirdetése során történő és a közjogi szervezet-szabályozó eszköz közzététele során történő megjelöléséről
Jat.	2010. évi CXXX. törvény, a jogalkotásról
Jöt.	2016. évi LXVIII. törvény, a jövedéki adóról
Jszr.	61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet, a jogszabályszerkesztésről
Kat.	2011. CXXVIII. törvény, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
KI	Központi Irányítás (NAV)
Kkt	1988. évi I. törvény, a közúti közlekedésről
Korm.	Kormány
KRESZ	1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet, a közúti közlekedés szabályairól
Lótv.	2004. évi XXIV. törvény, a lőfegyverekről és lőszerkekről
lsd.	lásd
mn.	más néven
MNB	Magyar Nemzeti Bank
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NAV ASZ	2153/2016/VNH szabályzat, az alaki szabályokról
NAV SZMSZ	26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról
NAV tv.	2010. évi CXXII. törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
nb.	nemzetbiztonsági
NGM	Nemzetgazdasági Minisztérium
NVSZ	Nemzeti Védelmi Szolgálat
NBSZ	Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
Nbtv.	1995. évi CXXV. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról
OGY	Országgyűlés
Ogytv.	2012. évi XXXVI. törvény, az Országgyűlésről
OIF	Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság
OKF	Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
örgy.	őrnagy
őrm.	őrmester
Öszr.	44/2013. (X. 8.) NGM rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről

Pkbt.	<i>2013. évi CLXV. törvény, a panaszokról és közérdekű bejelentésekről</i>
PM	<i>Pénzügyminisztérium</i>
Ptk.	<i>2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyvről</i>
püőr.	<i>pénzügyőr</i>
r.	<i>rendőr</i>
rend.	<i>rendelet</i>
Rtv.	<i>1994. évi XXXIV. törvény, a rendőrségről</i>
szzds.	<i>százados</i>
Sztv.	<i>2012. évi II. törvény, a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről</i>
TEK	<i>Terrorelhárítási Központ</i>
TIBEK	<i>Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ</i>
tőrm.	<i>törzsőrmester</i>
tű.	<i>tűzoltó</i>
tv.	<i>törvény</i>
tzls.	<i>törzszászlós</i>
ún.	<i>ügynevezett</i>
uo.	<i>ugyanott</i>
Vámtv.	<i>2017. évi CLII. törvény, az uniós vámjog végrehajtásáról</i>
Vht.	<i>2017. évi CLIII. törvény, az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról</i>
vörgy.	<i>vezérőrnagy</i>
zls.	<i>zászlós</i>

1. A HATALOMMEGOSZTÁS ÉS A HATALMI ÁGAK

Magyarország Alaptörvénye szerint: „A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik” [Atv. C. cikk (1) bek.]. Ez a rendelkezés az államhatalom egyik legfontosabb szervezési elve, amelyet – annak jelentősége ellenére – a korábbi alkotmány nem tartalmazott, ezért azt az Alkotmánybíróságnak kellett értelmeznie (Árva, 2013). Vörös Imre alkotmánybíró különvéleményében a következők szerint tette ezt meg: „A hatalommegosztásnak a magyar Alkotmány szerinti rendszere az egyénnek és az egységes államhatalom túlsúlyától való megvédésén túlmenően a hangsúlyt a hatalomkoncentráció megakadályozására helyezi. Ennek eszköze a hatalmi ágak megosztása és dinamikus újraegyesítése” [38/1993. (VI. 11.) ABH].

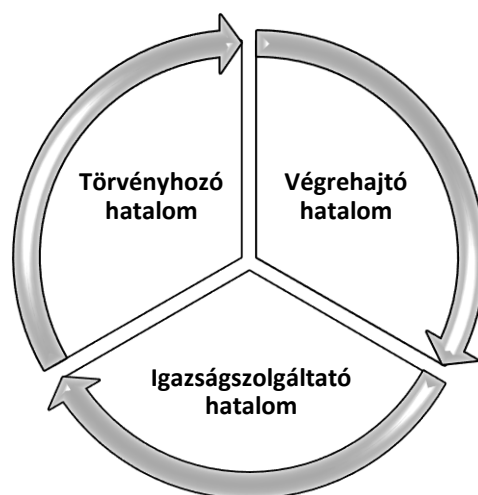
A hatalommegosztás és a hatalmi ágak szétválasztása tehát nem azonos fogalmak, de kétség kívül szoros kapcsolatban – cél-eszköz viszonyban – állnak egymással. A hatalommegosztás elve az abszolút hatalomgyakorlás ellen irányuló felvilágosult eszme magja, amelynek célja a koncentrált („egy kézben összpontosuló”) hatalom kialakulásának megakadályozása. A hatalmi ágak szétválasztása ezzel szemben nem más, mint a hatalommegosztás céljai elérésének eszköze. A hatalmi ágak szétválasztása tulajdonképp az államhatalom fő funkcióinak elválasztását, különböző állami szervekre való szétosztását jelenti. Az államhatalmat ezáltal egymástól elkülönülten működő hatalmi szervek, egymás között megosztva gyakorolják. Ekképpen kialakul a megosztott hatalmat gyakorló ágak között egy egymástól való kölcsönös függőségi viszony, amelyet a „fékek és ellensúlyok” (*checks an balances*) működésének nevezünk (Sári, 1995). A hatalmi ágak egymás ellenőrzésével, kölcsönös fékezésével tartják egyensúlyban az államhatalom gyakorlását.

A hatalommegosztás, az emberek igazságos kormányzásának elve egészen az ókorig, Arisztotelész munkásságához nyúlik vissza (Balla, 2017). A hatalmi

ágak elválasztásának klasszikus megfogalmazása ugyanakkor Montesquieu-tól származik. A felvilágosult gondolkodó elmélete szerint az államhatalom gyakorlása három hatalmi ág között oszlik meg: (1) a törvényhozó, (2) a végrehajtó és (3) a bírói (igazságszolgáltató) hatalom között (Varga Zs., 2017).

1. ábra: A közhatalmat gyakorló hatalmi ágak

(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A klasszikus értelmezésre támaszkodva Varga Zs. András (2013) az államhatalmi ágak elválasztásának fogalmát a következők szerint határozza meg: „a jogalkotás (eredetileg törvényhozás), a végrehajtás és az igazságszolgáltatás (eredetileg bírói hatalom, ma inkább ellenőrző hatalom) egymástól személyileg és szervezetiileg elválasztott keretek között kell, hogy működjön” (Varga Zs., 2013, 2).

A továbbiakban külön-külön vizsgáljuk meg az egyes hatalmi ágak hazai szervezetrendszerét, funkcióját és a többi hatalmi ághoz fűződő viszonyának mibenlétét.

A törvényhozó hatalom

Nomen est omen, a törvényhozó hatalom legfőbb társadalmi rendeltetése a törvények megalkotása. Magyarországon a törvényhozó hatalmat a legfőbb

népképviselői szerv az Országgyűlés gyakorolja. Az Országgyűlés tagjait a választópolgárok általános és egyenlő (vagyis minden felnőtt magyar állampolgár) választójog alapján közvetlen, titkos szavazással választják [Atv. 2. cikk]. Az Alaptörvényben szereplő népképviselői szerv elnevezés is arra utal, hogy az Országgyűlés képviselői testületként működik; vagyis a nép (állampolgárok) által megválasztott képviselők a közösség egészének nevében hozzák meg döntéseiket, ezáltal azok mindenkire nézve kötelezően alkalmazandók.

Az Országgyűlés feladatkörébe tartozik [Atv. 1. cikk]:

- » az Alaptörvény megalkotása és módosítása,
- » a törvények alkotása és módosítása,
- » a központi költségvetés elfogadása, jóváhagyása és végrehajtása,
- » a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződések elismerése,
- » a köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság tagjainak és elnökének, a Kúria elnökének, az Országos Bírósági Hivatal elnökének, a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek, valamint az állami számvevőszék elnökének megválasztása,
- » a miniszterelnök megválasztása,
- » az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületek feloszlata,
- » a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről való döntés,
- » a különleges jogrendet érintő, valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntések meghozatala,
- » a közkegyelem gyakorlása,
- » az Alaptörvényben meghatározott egyéb feladatok ellátása (pl. népszavazás kiírása).

Az Országgyűlés feladatköréből is világosan látszik, hogy az szoros kapcsolatban áll a másik két hatalmi ággal. Egyrészt a végrehajtó és az igazságszolgáltató hatalom is köteles az Országgyűlés által meghozott törvényeket tiszteletben tartani, azok szerint eljárni. Másrészt látható, hogy a végrehajtó és a bírói hatalom szerveinek egyes meghatározó jelentőségű vezetőit (pl. miniszterelnök, Kúria elnöke) szintén az Országgyűlés jogosult választani. Harmadrészt pedig a végrehajtó hatalom ellenőrzésére és elszámoltatására is a törvényhozó hatalom jogosult.

A bírói hatalom

A Magyar Jogi Lexikon (1899) meghatározása szerint a „*bírói hatalom a fennálló jog tételeinek egyes konkrét [konkrét] tényekre való alkalmazásában, illetve az egyes konkrét [konkrét] tényeknek a joggal való megegyezése vagy meg nem egyezése konstatálásában [konstatálásában] s utóbbi esetben az érvényes jog szerinti átalakításban nyilvánuló állami ténykedés. E ténykedés eredménye az ítélet, mely fentiek szerint egyrészt az esetleges jogsérelem megállapítását, másrészt a megsértett jogrendnek az állam joga szerinti helyreállítását foglalja magában*” (Márkus, 1899, 24).

A bírói hatalom funkcióját tekintve tehát az állami hatalomnak azon megnyilvánulása, amelyben – az egyes bírói szervek útján – a megsértett jog tárgyában vagy a vitássá vált jogi helyzetekben kötelező erővel dönt. A bírói hatalom tevékenysége az igazságszolgáltatás, amely a bíróságok által végzett különleges jogalkalmazást, jogszolgáltatást jelöl (Petrétei – Tilk, 2014). Az igazságszolgáltatás jogi értelemben azt a tevékenységet jelenti, amely során jogvitát, illetve jogsértést a jog szabályai alapján oldanak meg, illetve bírálnak el (Lamm, 2009).

A bíróság dönt a büntetőügyekben, magánjogi jogvitákban, a közigazgatási határozatok törvényességéről, az önkormányzati rendeletek más jogsza-

bályba ütközéséről és emiatt való megsemmisítéséről és törvényben meghatározott egyéb ügyekben. A bírósági szervezet több szintű [Atv. 25. cikk]. Magyarországon az igazságszolgáltatással összefüggő feladatokat a Kúria, az ítélőtáblák (Fővárosi, Debreceni, Győri, Pécsi, Szegedi), a törvényszékek (fővárosi és 19 megyei), valamint a járásbíróságok és kerületi bíróságok látják el.

A többi hatalmi ágtól a bírói hatalom sem teljesen izolált módon működik. A bírói hatalom kapcsolatban áll más hatalmi ágakkal, azonban szervezetenként elkülönül azoktól. Az igazságszolgáltatás monopóliumát a bíróságok gyakorolják mindenki felett, így még a végrehajtó hatalom felett is. A bírói hatalom tevékenységének egyetlen abszolút korlátja ugyanakkor, hogy az igazságszolgáltató tevékenysége során alá van rendelve a törvényalkotó által létrehozott törvényeknek és a végrehajtó hatalom tevékenységeként létrejött egyéb jogszabályoknak (pl. rendeletek).

Az Alkotmánybíróság a bírói hatalomnak a másik két hatalmi ággal való kapcsolatának mibenlétét a következők szerint állapította meg: *„A törvényhozó és a végrehajtó hatalom »elválasztása« ma lényegében a hatáskörök megosztását jelenti a parlament és a kormány között, amelyek azonban politikailag összefonódtak. [...] A »jog«, amely folyamatosan keletkezik, az élet minden területét a választáson győztes pártok politikai programjának megfelelően újra- és újraszabályozhatja. Ilyen körülmények között a bírói hatalom sajátossága az, hogy a másik két, »politikai« jellegű hatalmi ággal szemben állandó és semleges (akkor is, ha a politikai programokat megvalósító törvényeket és rendeleteket (is) alkalmazza)» [38/1993. (VI. 11.) ABH].*

A végrehajtó hatalom

A végrehajtó hatalom tárgyalására leggyakrabban a törvényhozó hatalom bemutatását követően kerül sor. Miután azonban az általunk vizsgált téma szempontjából a végrehajtó hatalomnak van a legnagyobb jelentősége, indokolt volt ezt a témát – részletesebb kifejtés mellett – a végére hagyni.

Magyarország alkotmányos rendszerében a hagyományos államhatalmi ágak szerint csoportosítva, az igazságszolgáltató hatalmat a bíróság, a törvényhozó hatalmat az Országgyűlés, a végrehajtó hatalmat pedig a Kormány gyakorolja (Ádám, 1998). Ez utóbbi az Alaptörvény meghatározása szerint a közigazgatás legfőbb szerve [Atv. 15. cikk]. A végrehajtó hatalom vizsgálata kapcsán tehát szükségszerűen szembetaláljuk magunkat a közigazgatás fogalmával.

Tudományos területen vitatott kérdés, hogy a közigazgatás és a végrehajtó hatalmi ág azonos entitást jelöl-e (Lamm, 2009). A közigazgatási jogtudomány területén ezzel kapcsolatosan két álláspont alakult ki:

- » az egyik szerint, a végrehajtó hatalom két fő részből áll, a kormányzásból és a közigazgatásból;
- » a másik szerint, a végrehajtó hatalom nem más, mint a közigazgatás maga.

Ad 1. Enciklopédikus meghatározás szerint a „*végrehajtó hatalom (lat. potestas executoria vagy executiva), az államhatalomnak az az ága, amely a törvényhozás akaratát, a törvényt megvalósítja. Szélesebb értelemben véve a jogszolgáltatás, a bírászkodás is a törvények végrehajtása. Szűkebb értelemben csak a kormányzást és a közigazgatást nevezik v[égrehajtás]nak, ellentétben a bírói hatalommal*” (Révay, 1926, 121). Az egyik elfogadott tétel alapján tehát a végrehajtó hatalom a szűk értelemben vett definíció szerint értelmezendő; vagyis a végrehajtó hatalom a kormányzat politikai döntéseinek – ezeken belül a törvények, kormány- és miniszteri rendeletek, valamint más normatív és egyedi határozatok – valóra váltását, érvényesítését végzi. Ezen álláspont szerint a végrehajtó hatalom – annak sajátos tevékenysége alapján – két fő területre osztható: kormányzás és közigazgatás (Petrétei, 2013). Ebben a felfogásban a kormányzat és a közigazgatás elkülönül, amelyek különbségét Győrfi (2001) a következők szerint

határozza meg: „a kormányzás a végrehajtó tevékenység legmagasabb szintű irányítása, más kifejezéssel politikai végrehajtás, míg a közigazgatás lényege szerint szabályalkalmazó tevékenység, vagyis adminisztratív végrehajtás” (Gyórfi, 2001, 71). A végrehajtó hatalom ekképpen egy olyan „furcsa kentaur”, amelynek alteste a közszolgálati adminisztráció, a közigazgatási szakember, deréktól felfelé pedig a kormányzó hatalomhoz tartozó pártpolitikus (Sajó, 1995, 244). Mit képvisel tehát ez az elméleti megközelítés? Azt, hogy a Kormány és a közigazgatás a cél és eszköz viszonyában áll egymással. A közigazgatás megvalósítja azokat a célokat, amelyeket a kormányzat kitűzött (Csink, 2014).

Ad 2. „A gyakorlatban azonban kormányzás és közigazgatás nem választható el élesen. Egyrészt a közigazgatás nem csupán végrehajtja a kormányzati döntéseket, hanem meghatározott területeken önálló célokat tűz ki [...] A végrehajtó hatalom gyakorlati működése során tehát nem a kormányzat és a közigazgatás elválasztására kell törekedni, hanem a kettő szerepének és egyensúlyának megtartására. A kormányzat nem szakadhat el a közigazgatás saját (adminisztratív) szempontrendszerétől, és ugyanilyen helytelen lenne az »önfenntartó közigazgatás«, amely figyelmen kívül hagyja a kormányzati célkitűzéseket, szempontokat” – állapítja meg Csink (2014, 61). A kormányzat és a közigazgatás ilyen formán tehát csak elvben különül el egymástól, a gyakorlat során ezek szoros egységben léteznek. Az utóbbi évtizedben széles körben elterjedt az a fajta értelmezés, amely a kormányzást a közigazgatással szinonimaként értelmezi, továbbá, hogy magát a kormányzati működést – alapvetően, vagy kizárólagosan – a kormányok tevékenységével, az állam adminisztrációjával azonosítják (Árva et al., 2017). Ez a felfogás a közigazgatás fogalmi meghatározásának ún. negatív irányzatát tükrözi, amely szerint a végrehajtó hatalom tulajdonképp nem más, mint maga a közigazgatás és annak szervezetrendszere. Röviden, a közigazgatás minden, ami „nem törvényhozás és nem igazságszolgáltatás” (Fazekas, 2014, 15).

Látható, hogy a végrehajtó hatalom tartalmának, illetve a közigazgatáshoz fűződő viszonyának meghatározásában nem teljesen egységes a jogirodalmi álláspont. Kötetünkben nem vállalkozunk arra, hogy eldöntsük a közigazgatási jogtudományának e meghatározó kérdését. Az alapvető szolgálati ismeretek szempontjából nincs is különösebb jelentősége annak, hogy e kérdésben a végrehajtó hatalom tevékenysége mennyiben tekinthető megosztottnak. Számunkra elegendő, ha elfogadjuk azt a tudományosan is megalapozott álláspontot, miszerint a végrehajtó hatalmat javarészt a közigazgatás szervezetrendszeréé testesíti meg (Ficzere, 1998), vagyis a közigazgatás a végrehajtó hatalom része, amelynek legfontosabb szerve a kormányzási feladatokért felelős Kormány. A Kormány funkciója ugyanakkor alapvetően az irányítás és a koordináció (Kovács, 2017a).

Az előzőeket figyelembe véve, a közigazgatás általános fogalmát – Szalai (2018) nyomán – úgy határozhatjuk meg, mint „a végrehajtó hatalom elkülönült szervezetrendszerének és személyi állományának a jog által meghatározott tevékenysége, amellyel a társadalom tagjai és szervezetei magatartását közhatalom birtokában befolyásolja” (Szalai, 2018, 12).¹ Más szerzők a közigazgatás sajátos tartalmi jegyeinek felsorolásával definiálják a közigazgatást. Az egyik ilyen megfogalmazás szerint a közigazgatás komplex módon úgy határozhatjuk meg, hogy az (Árva et al., 2017, 13-14);

¹ **Más meghatározás szerint:**

„Közigazgatáson olyan igazgatási szervezetet és működést értünk, amely mint közhatalmi jogosítványokkal felruházott szervezet – államhatalmi szervek tevékenység-irányítása és ellenőrzése alatt – az egész államilag szervezett társadalom adminisztrációját testesíti meg, mint működés viszont azon funkciók megvalósításának (tevékenységeknek) a szervezése, amelyekkel az adott társadalom fenntartásához, illetőleg életviszonyai javításához szükséges állami cselekvés eredményességének és hatékonyságának a feltételei biztosíthatók” (Búzás, 1989, 216).

„A közigazgatás a végrehajtó hatalomnak az a tevékenysége, amelynek eredményeként a társadalom tagjainak és szervezeteinek magatartását ténylegesen befolyásolja, mégpedig az állami közhatalom (impérium) birtokában végzett döntés-előkészítés, döntés, végrehajtás és ellenőrzés során, elkülönült állami szervezet által folytatott jogalkalmazás (jogérvényesítés), szervezés és a jogalkotásban való közreműködés által” (Varga Zs, 2017, 90).

- » a végrehajtó hatalmi ági állami funkciót valósítja meg, amely
- » jellemzően közhatalom birtokában végzett végrehajtó-rendelkező tevékenység, aminek során a közérdek érvényesítése érdekében mindenre nézve kötelező döntéseket hozhat, azaz közigazgatási aktusokat bocsáthat ki
- » közigazgatási aktusainak szükség esetben legitim állami kényszerrel szerezhethet érvényt,
- » társadalomszervező tevékenysége során közszolgáltatásokat szervez és biztosít,
- » feladatait alapvetően – de nem kizárólagosan – az erre a célra létrehozott sajátosan felépülő és speciális alapelvek szerint működő szervezeteken keresztül valósítja meg (közigazgatási szervezetrendszer).

A fentiekből világosan látszik, hogy a *közigazgatás* kifejezés alatt értjük (1) egyrészt – a politikai kormányzás mellett – a végrehajtó hatalom tevékenységét, (2) másrészt a végrehajtó hatalom szervezetrendszerét.

Ad 1. A közigazgatás, mint tevékenység. A közigazgatás, mint tevékenység tulajdonképpen az igazgatásnak egy sajátos formája. Mindenképp célszerűnek tűnik tehát az igazgatás definiálásából kiindulni. Általános értelemben véve az igazgatás nem más, mint az irányítónak az a tudatos, ésszerű tevékenysége, amellyel másokat az általa meghatározott magatartás tanúsítására veszt rá. Az igazgatás fogalmának legfőbb tartalmi elemei (Boda, 2019, 268):

- » emberi együttműködéshez kapcsolódik,
- » céltudatos és
- » szabályozott tevékenység, ami
- » a munka összhangját biztosítja.

Az igazgatás fogalmából kiindulva – elhagyva a „köz” jelzőt – logikusan meghatározható a közigazgatás, mint tevékenység. Eszerint: „A közigazgatás

a végrehajtó hatalomnak az a tevékenysége, amelynek eredményeként a társadalom tagjai és szervezetei magatartását ténylegesen befolyásolja, mégpedig az állami közhatalom (impérium) birtokában végzett döntés-előkészítés, döntés, végrehajtás és ellenőrzés során, elkülönült állami szervezet által végzett jogalkalmazás (jogérvényesítés), szervezés és a jogalkotásban való közreműködés által” (Almásy et al., 2020, 40).

A közösség igazgatásának kezdetleges formái az öntözéses vízgazdálkodáson alapuló társadalmak kialakulásának időszakában jelentek meg. Az új életforma megkövetelte a létezését biztosító öntözés megszervezését, valamint a röghöz kötött közösség biztonságának megteremtését. A történelmi emberek életében elhatárolódott egymástól a közösség (közügy) és az egyének érdeke (magánügy), amelyek közül a közügy – fontosságát tekintve – előbbre valóvá vált, mint a magánügy (Lőrincz, 2010). A közösség szervezetszerű igazgatásának történeti gyökereit pedig a római császárság időszakáig vezetjük vissza, ahol a császár irányítása alatt működő hivatalnoki kar szervezett formában és viszonylag magas szinten tudta megoldani a birodalom bonyolult rendészeti, pénzügyi, katonai és egyéb igazgatási problémáit (Józsa, 2007).

A mai értelemben vett, önálló hatalmi ágat megtestesítő közigazgatás a 19. századtól funkcionál, amikor is elkülönült a törvényhozói, valamint az igazságszolgáltatói hatalomtól és függetlenül, zárt rendszerben kezdett működni (Álló et al., 2014).

A közösség igazgatásának legelső formáit tehát a közügyek érvényesítésének igénye hívta életre; szükségessé vált egy olyan hatalom megteremtése, amely szervezi, és szükség esetén kikényszeríti közösség érdekeit szolgáló ügyeket. A közigazgatás eredendő funkciója tehát nem más, mint a társadalom szervezése és irányítása (Patyi, 2017).

Ad 2. A közigazgatás, mint szervezetrendszer. A társadalom szervezése és irányítása, a közösség ügyeinek sokszínűsége nyilvánvaló módon nem teszi lehetővé, hogy a közigazgatás egyetlen szervezeten belül összpontosuljon. A közigazgatási feladatok ellátása ezért komplex, számos különféle funkciót betöltő intézményen keresztül valósul meg. Tág értelemben a közigazgatással összefüggő feladatokat közvetlenül az állami szervek (közigazgatási szervek) valósítják meg, mindazonáltal közvetett módon más szervek, szervezetek is közreműködhetnek a közszolgáltatások nyújtásában, megszervezésében. Ennek alapján beszélhetünk a direkt közigazgatás, valamint az indirekt közigazgatás szervezetrendszeréről. *„A közvetlen (direkt) közigazgatás során az állami szervek közvetlenül látják el a közfeladatot, míg a közvetett (indirekt) közigazgatás esetén más szervek is közreműködnek”* (Vértesy, 2019, 99).

A közvetlen (direkt) közigazgatás szervezetrendszerében találjuk a közigazgatási szerveket, míg a közvetett (indirekt) közigazgatás szervezetrendszerét az ún. paraadminisztratív szervek alkotják. A paraadminisztratív szervek olyan intézmények, amelyek közreműködnek a közigazgatásban, de nem minősülnek közigazgatási szerveknek. A közvetett közigazgatásban beszélhetünk közjogi paraadminisztratív szervekről (pl. köztestület, közalapítvány, közüzem, közintézmény) és magánjogi paraadminisztratív szervekről (pl. gazdasági társaságok, egyház, egyházi intézmény, egyesület).

Bár a paraadminisztratív szervek kétség kívül fontos szerepet töltenek be a közigazgatási feladatok ellátásában, témánk szempontjából a direkt közigazgatás szerveinek, a közigazgatási szerveknek van nagyobb jelentősége.

„Általános értelemben azt mondhatjuk, hogy a közigazgatási szervek olyan közjogi szervek, melyek hatáskörük alapján, illetékességi területükön, jogszabályban meghatározott közigazgatási feladatot látnak el közhatalom birtokában” (Józsa, 2014, 4). *„A legfontosabb közigazgatási szervek az Alkotmány alapján jönnek létre. [...] A közigazgatási szervek közül általában csak a kormány hozhat létre közigazgatási szerveket. [...] a kormány jogosult a közigazgatás bármely ágát közvetlen felügyelete alá vonni, és e célból közigazgatási szervet létrehozni”* (Józsa, 2007, 3).

A közigazgatási szervek rendszere – a paraadminisztratív szervekhez hasonlóan – szintén egy komplex szisztémát alkot, amelyet sok szempontból tipizálhatunk. A közigazgatás szervezetrendszer alapvetően két területre osztható (Szalai, 2018; Almásy et al., 2020):

- » központi és
- » helyi-területi igazgatási szervekre.

„A központi szervekben közös, hogy országos illetékességgel rendelkeznek, vagyis az egész ország területén jogosultak eljárni. Jellemzőjük az is, hogy valamilyen ágazat csúcsszervei, valamint – a Kormányon kívül – különös hatáskörrel rendelkeznek. A különös hatáskör azt jelenti, hogy csak a közigazgatás bizonyos ágazataival foglalkoznak (pl. külügyi, pénzügyi, egészségügyi, szociális igazgatás stb.). Az általános hatáskör pedig azt jelenti, hogy az adott szervnek a közigazgatás bármelyik ága a hatáskörébe tartozik. A központi közigazgatásban ez csak a Kormányt illeti meg” (Szalai, 2019, 15).

Központi szervnek minősülnek (Almásy et al., 2020):

- » a Kormány,
- » a minisztériumok,
- » a Miniszterelnöki Kormányiroda,
- » a kormányzati főhivatalok,
- » a központi hivatalok,
- » az autonóm államigazgatási szervek,
- » az önálló szabályzó szervek,
- » a rendvédelmi szervek és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

A helyi-területi közigazgatás szervei között pedig a fővárosi és megyei kormányhivatalokat, járási hivatalokat, valamint a helyi önkormányzatokat találjuk.

A központi és a területi közigazgatási szervek részletes bemutatására ehelyütt nem kerül sor (ezzel kapcsolatban lásd részletesebben: Szalai, 2018;

Almásy et al., 2020). Témánk szempontjából kiemelt jelentősége elsősorban a központi szervezeteknek van lévén, ott találjuk a rendvédelmi szervezeteket, illetve a központi hivatalokat. „A rendvédelmi szervek a rendészeti, vagyis a nem civil közigazgatáshoz tartozó szervezeteket jelentik. A rendészeti szervek tevékenysége a társadalmi béke megőrzésére, az állam külső és belső védelmének biztosítására, a társadalomellenes cselekvések megelőzésére, üldözésére irányul. Jellemző rájuk, hogy tagjaik egyenruha-viselésre kötelezettek, fegyverviselésre jogosultak. Ide sorolható a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.” (Szalai, 2018, 26). A fentiekén túl központi hivatalok külön említése – különösen a pénzügyőrök vonatkozásában – azért szükségszerű, mert a Nemzeti Adó- és Vámhivatal jogállását tekintve nem rendvédelmi szerv, hanem államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó központi hivatal [NAV tv. 1. §].

Alfejezetünk végén nem mulaszthatjuk el most sem kiemelni, hogy a végrehajtó hatalom szintén nagyon szoros kapcsolatban áll a másik két hatalmi ággal. Különösen igaz ez a Kormány működését illetően.

Napjaink polgári demokráciáiban a törvényhozó és a végrehajtó hatalom kapcsolatrendszerének természetét illetően abból kell kiindulnunk, hogy ezek között nincs hierarchikus alá- fölérendeltségei viszony. Egyik hatalmi ág sem adhat közvetlen utasításokat a másiknak. Létezik és érvényesül ugyanakkor közöttük egy kölcsönös függőség, illetve egyfajta bizalmi viszony is, amely nélkül egyik sem tudna eleget tenni társadalmi rendeltetésének. A végrehajtó hatalom együttműködése nélkül a törvényhozó saját döntéseinek nem volna képes érvényt szerezni. Legmélyebb lényege szerint ugyanis ez előbbi a törvényhozó hatalom döntéseit hivatott végrehajtani. A végrehajtó viszont a törvényhozó bizalma nélkül nem működhet lévén, ez utóbbinak joga van végső soron elmozdítani a végrehajtó hatalom legfőbb szervét, a Kormányt a helyéről (*Almásy et al., 2020*). Nem mellékesen a törvényhozó hatalom által megalkotott Alaptörvény és törvények eredendően

meghatározzák a végrehajtó tevékenység kereteit. Ezeket a végrehajtó hatalom alkalmazza, de nem bírálhatja felül, nem határozhat meg az Alaptörvénnyel és a törvényekkel ellentétes részletszabályokat.

Ez utóbbi ponton jut kiemelt jelentőséghez a bírói hatalmi ág, amely jogosult a közigazgatási jogalkalmazás felülvizsgálatára, illetően módon pedig megsemmisítheti a közigazgatási szervek döntéseit, illetőleg azokat új döntés meghozatalára kötelezheti. Ezzel együtt viszont a végrehajtó hatalom által törvényesen megalkotott jogszabályi normákat a bíróság is köteles tiszteletben tartani, alkalmazni eljárásai során.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mit jelent és mire szolgál a hatalommegosztás?
2. Milyen hatalmi ágakat különböztethetünk meg, és mi a funkciója az egyes hatalmi ágaknak?
3. Mi a közigazgatás? Hol helyezkedik el a hatalmi ágak rendszerében?

2. A RENDÉSZETI IGAZGATÁS

Egy társadalom életében számtalan közügy létezhet, amelyek jellegükénél fogva különböznek egymástól. Következésképp a közigazgatás olyan komplex irányítási rendszert feltételez, amelynek tárgya mindenképp közügy, de annak jellegzetessége által különböző területekre osztható. A közigazgatás kialakulásának hajnalán az államigazgatásnak három elkülönült pillére létezett: a hadügyi, a külügyi és a pénzügyi igazgatás (Petruska, 2019). Később, a premodern közigazgatás kialakulásával ez a fajta differenciálódás kristályosabbá vált, s ekkor az igazgatás öt alapvető területét lehetett elkülöníteni: külügyi, hadügyi, rendészeti, igazságügyi és pénzügyi igazgatás (Patyi, 2017; Patyi – Varga Zs., 2008).

„A közigazgatásnak mindenkor egyik jellegzetessége a társadalom biztonságos üzemeltetése” – írja Tamás András (2005, 52). Vagyis a közigazgatás egyik feladata az emberek biztonságának megteremtése. Az állam polgárainak biztonsága egy olyan nyilvánvaló szükséglet, amelyet az emberek önmagukban nem képesek kielégíteni, ezért ennek az igénynek a kielégítése jelentősrészt a közigazgatásra hárul (Finszter, 2018).

Az állam és polgárainak biztonságát fenyegető veszélyek eredetük szerint lehetnek külső és belső forrásúak. Ebből következően a közigazgatás két – hagyományosnak tekinthető – biztonsági funkciója (Erdős, 2018):

- » az ország külső védelme, és
- » az ország belső rendjének és biztonságának fenntartása.

Az ország külső szuverenitásának és belső rendjének biztonságát fenyegető veszélyek elhárításával kapcsolatos feladatokra az állam fegyveres szerveket tart fenn.

Az ország függetlenségének, területi szuverenitásának biztosítása, vagyis a külső védelem szavatolása a honvédelmi igazgatás feladata, amely a közigaz-

gatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer (Vinczéné, 2009). „A honvédelem rendeltetése hagyományosan az ország külső fegyveres támadásától való megvédése. [...] A honvédelem mint fogalom, szorosan kapcsolódik a szuverén állami lét-
hez is. Szervezett államiság nélkül nem beszélhetünk honvédelemről, legfeljebb egy-
egy terület uralom alatt tartásáról. A honvédelem a szervezett állami működés meg-
kerülhetetlen, egyik legkomplexebb rendszere, megszervezése és fenntartása a szu-
verén állam alapvető jelentőségű feladata. [...] A honvédelem egyértelműen nem azo-
nosítható a kizárólagos fegyveres tevékenységgel, annak nem fegyveres védelmi ele-
mei (gazdaságbiztonság, polgári védelem, védelmi igazgatás) is meghatározók” (Ká-
dár, 2019, 29-30). A honvédelmi igazgatás fegyveres állami szerve a Magyar
Honvédség.

Az ország belső rendjének és biztonságának fenntartása ezzel szemben a ren-
dészeti igazgatás terrénumába tartozik. „A rendészet olyan állami tevékenység,
amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás
megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul” – írja Szamel
(1990, 30). Finszter (2002) szerint a rendészet fogalmának immanens részét
képezi továbbá az állami impériumból (államhatalomból) származó legitim
fizikai erőszak alkalmazásának joga is.

A rendészeti igazgatás sajátos tartalmi jegyei tehát a következők szerint fo-
galmazható meg:

- » a közigazgatás részét képező állami tevékenység,
- » társadalmi rendeltetése a közrend és közbiztonság fenntartása,
- » tevékenysége során jogosult fizikai erőszak formájában megnyilvánuló kényszer alkalmazni (lsd. kényszerítő eszközök),
- » feladatait és a tevékenysége során alkalmazható eszközök rendszerét a jogszabályok határozzák meg.

A rendészeti igazgatás feladatainak végrehajtására az állam, rendészeti szerveket hoz létre.² Csak úgy, mint a közigazgatás egészét, a rendészeti igazgatást is a szervezeti komplexitás jellemzi. Vagyis a rendészeti igazgatás körébe tartozó feladatokat nem egyetlen szervezet látja el. „A rendészeti szervek azok a közigazgatási hatóságok, amelyek rendészeti ügyekben a jogszabályokban meghatározott hatáskörrel és illetékességgel kötelesek és jogosultak eljárni” (Finszter, 2018, 263).³ A rendészeti igazgatás szervezetrendszerének tipizálása többféle módon is elképzelhető. Balla Zoltán (2017) szerint megkülönböztethetünk (1) elsődleges, és (2) másodlagos rendészeti szerveket, (3) egyes rendészeti feladatokat ellátó vegyes szerveket, (4) törvényhozói hatalom rendészeti szervét, valamint (5) közhatalmi jogosítvánnyal nem rendelkező rendészeti jellegű egyéb szerveket. Finszter Géza (2018) pedig (1) szűkebb értelemben felfogott rendészeti hatóságokról, (2) rendvédelmi szervekről, (3) rendészetet támogató hivatalokról és központokról, valamint (4) járulékos, korlátozott hatáskörű helyi rendészeti hatóságokról beszél.

Ezek a tipológiák a közigazgatás és a rendészeti igazgatás természetének, szervezetrendszerének egy mélyebb szintű ismeretét feltételezik. Kötetünkben – az egyszerűség kedvéért – az egyes rendészeti szerveket az általuk végzett speciális feladat (rendvédelmi feladat) alapján tipizáljuk. Aszerint különböztetjük meg egymástól e szerveket, hogy azok törvényben meghatározott

² A rendészeti szervek munkáját egyéb társadalmi és civil szervezetek is segítik (pl. polgárőrség). Ezek azonban mindössze támogatják a rendészeti igazgatás tevékenységét és szigorú értelemben véve nem része azoknak. Ettől függetlenül azt mondhatjuk, hogy az ország belső biztonsága a rendészeti szervek és más civil szervezetek, személyek együttműködéséért jön létre, vagyis ilyen tekintetben a biztonság ún. kooperációs termék. E felfogás szerint, amennyiben a biztonságot a rendészeti szervek szolgáltatják, akkor közbiztonságról, ha pedig a magánszervezetek (pl. biztonsági cégek) akkor magánbiztonságról beszélünk (Finszter, 2018).

³ A szakirodalomban és a különböző szintű jogszabályokban a rendészet és rendvédelem kifejezésekkel egyaránt találkozhatunk. A rendvédelem/rendvédelmi szerv elsősorban jogi kifejezés. Leegyszerűsítve a dolgot azt mondhatjuk, hogy rendvédelmi szerv az, amit a jogszabály annak nevez (Patyi – Varga Zs., 2013). A rendészet fogalma ezzel szemben az általa társadalmi rendeltetés mibenlétére, funkciójára helyezi a hangsúlyt (Erdős, 2018). Tekintve, hogy a NAV klasszikus értelemben nem minősül rendvédelmi szervnek, előnyösebbnek, ha elsősorban a rendészet, rendészeti szerv kifejezést alkalmazzuk.

feladatát mennyiben jellemzi a rendvédelmi tevékenység. Az általunk használt tipológia alapja tehát mindössze annyi, hogy az adott rendészeti szerv feladatkörébe a törvényalkotó utal-e rendvédelmi feladatokat vagy sem.

Eszerint két csoportba sorolhatjuk a rendészeti szerveket:

- » **rendvédelmi feladatokat ellátó szervek**, amelyek állománya részben hivatásos szolgálati jogviszonyban álló foglalkoztatottakból áll és rendeltetésük szerint rendvédelmi feladatokat is ellátnak;
- » **egyéb rendészeti feladatokat ellátó szervek**, amelyek állományában nincs hivatásos szolgálati jogviszonyban foglalkoztatott személyzet és nem végeznek a törvényben meghatározott rendvédelmi feladatot (pl. közterület-felügyelet, halászhajó, természetvédelmi őrs, hivatásos vadász, fegyveres biztonsági őrs, hegyőrs stb.)

Főszabály szerint a *rendvédelmi feladatokat ellátó szervek* mindegyike valamely központi kormányzati szerv (minisztérium) irányítása alatt folytatja tevékenységét (kivétel az Országgyűlési Őrség, amely az Országgyűlés elnökének irányítása alatt áll).⁴ A következőkben a rendvédelmi feladatokat ellátó rendészeti szerveket, a felügyeletüket, irányításukat ellátó kormányzati szervek szerint csoportosítva mutatjuk be röviden.

⁴ Az Országgyűlés elnöke (házelnök) az Országgyűlés tisztségviselője és nem a Kormány tagja. A házelnök biztosítja az Országgyűlés jogainak gyakorlását, gondoskodik az Országgyűlés tekintélyének megóvásáról, az Országgyűlés rendjének és biztonságának fenntartásáról, valamint az Országgyűlés munkájának megszervezéséről [Ogytv. 2. § (1) bek.].

A Belügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek

Rendőrség

(általános rendőrségi feladatokat ellátó szerve)

Jogállása: állami, fegyveres rendvédelmi szerv

Vezetője: országos rendőrfőkapitány

Feladata: Magyarországon a rendőrség az általános nyomozóhatóság és szabálysértési hatóság. A rendőrség feladatkörébe tartozik a közrend, közbiztonság védelme, a közlekedési rendészeti és hatósági feladatok ellátása, a közterület rendjének védelme, az államhatár őrizete.

Szervezeti törvénye: Rtv.

Hivatásrend: rendőr (r.)

Terrorelhárítási Központ (TEK)

Jogállása: állami, fegyveres rendvédelmi szerv, a rendőrség terrorizmust elhárító szerve

Vezetője: TEK főigazgatója

Feladata: a TEK a rendőrség terrorizmussal kapcsolatos speciális feladatait látja el. E feladatok közé tartozik többek között, a súlyos (terrorizmussal, emberrablással) kapcsolatos bűncselekmények felderítése, felszámolása, nemzetközi bűnügyi együttműködés végrehajtása, a veszélyes bűnelkövetők elfogása, illetve kiemelt fontosságú személyek védelme.

Szervezeti törvénye: Rtv.

Hivatásrend: rendőr (r.)

Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ)

Jogállása: állami, fegyveres rendvédelmi szerv, a rendőrség belső bűn- megelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve

Vezetője: NVSZ főigazgatója

Feladata: az NVSZ látja el többek között a hivatásos állomány tagjainak kifogástalan életvitel ellenőrzését, elvégzi az egyes közigazgatási szervek tagjainak megbízhatóságára vonatkozó vizsgálatokat, valamint az általuk elkövetett bűncselekmények megelőzését, felderítését.

Szervezeti törvénye: Rtv.

Hivatásrend: rendőr (r.)

Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF)

Jogállása: állami, fegyveres rendvédelmi szerv, a rendőrség idegenrendészeti hatósági feladatait ellátó szerve

Vezetője: OIF főigazgatója

Feladata: az OIF feladatkörébe tartozik a jogszabály által hatáskörébe utalt idegenrendészeti-, menekültügyi-, vízumhatósági, az útlevél hatósági feladatok és a nemzetközi szerződésből fakadó kötelező feladatok ellátása.

Szervezeti törvénye: Rtv.

Hivatásrend: rendőr (r.)

Büntetés-végrehajtás Országos Szervezete (BV)

Jogállása: állami, fegyveres rendvédelmi szerv

Vezetője: büntetés-végrehajtás országos parancsnoka

Feladata: a BV feladatkörébe tartozik a külön törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések, büntetőeljárás kényszerintézkedések végrehajtása, a szabadságvesztésből szabadultak utógondozása, valamint a büntetés-végrehajtási pártfogói feladatok ellátása.

Szervezeti törvénye: Bvtv.

Hivatásrend: büntetés-végrehajtási (bv.)

Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF)

Jogállása: államigazgatási feladatot is ellátó rendvédelmi szerv

Vezetője: országos katasztrófavédelmi főigazgatóság főigazgatója

Feladata: az OKF feladata a katasztrófák hatósági megelőzése, a bekövetkező polgári veszélyhelyzetekben a mentés végrehajtása, a védekezés megszervezése és irányítása, a káros következmények felszámolása, a helyreállítás-újraépítés megvalósítása.

Szervezeti törvénye: Kat.

Hivatásrend: tűzoltó (tű.)

Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ)

Jogállása: Kormány irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, nemzetbiztonsági szolgálat

Vezetője: NBSZ főigazgatója

Feladata: az NBSZ feladatkörében jogszabályban meghatározott eszközökkel és módszerekkel – írásbeli megkeresés alapján – szolgáltatást végez a titkos információgyűjtés, illetve a büntetőeljárásban alkalmazott leplezett eszközök végrehajtásához; speciális távközlési összeköt-

tetést biztosít a Kormány által meghatározott felhasználók részére; ellátja a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet; ellátja az elektronikus információbiztonsággal kapcsolatos feladatokat; ellátja a minősített adatok védelmével kapcsolatos hatósági feladatokat, valamint telephelyi iparbiztonsági hatósági feladatokat.

Szervezeti törvénye: Nbtv.

Hivatásrend: nemzetbiztonsági (nb.)

Alkotmányvédelmi Hivatal (AH)

Jogállása: Kormány irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, nemzetbiztonsági szolgálat

Vezetője: AH főigazgatója

Feladata: az AH feladatai közé tartozik különösen felderíteni és elhárítani a Magyarország függetlenségét és más fontos érdekét sértő külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységeket; felderíteni és elhárítani Magyarország törvényes rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására és megzavarására irányuló leplezett törekvéseket; ellátni a központi államhatalmi és kormányzati tevékenység szempontjából fontos szervek és létesítmények biztonsági védelmét; elvégezni a letelepedésért, a menekültkénti státuszért, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó személyek ellenőrzését; információkat szerezni az ország belső rendjét súlyosan veszélyeztető bűncselekményekről.

Szervezeti törvénye: Nbtv.

Hivatásrend: nemzetbiztonsági (nb.)

Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (TIBEK)

Jogállása: Kormány irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, nemzetbiztonsági szolgálat

Vezetője: TIBEK főigazgatója

Feladata: a TIBEK vizsgálja Magyarország biztonsági és bűnügyi helyzetét. Figyelemmel kíséri a rendelkezésre álló adatok alapján Magyarország bűnügyi, nemzetbiztonsági és terrorfenyegetettségi helyzetét; javaslatot tesz a nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító miniszterek részére az időszerű feladatok meghatározására stb.

Szervezeti törvénye: Nbtv.

Hivásrend: rendőr (r.)

Külgazdasági- és Külügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek

Információs Hivatal (IH)

Jogállása: Kormány irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, nemzetbiztonsági szolgálat

Vezetője: IH főigazgatója

Feladata: az IH feladatkörében eljárva többek között megszerzi, elemzi, értékeli a kormányzati döntéshez szükséges külföldre vonatkozó vagy külföldi eredetű, a nemzet érdekében hasznosítható információkat; felderíti a Magyarország függetlenségét és jelentős érdekeit sértő külföldi titkosszolgálati törekvéseket, tevékenységeket; információt gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető külföldi szervezett bűnözésről (pl. terrorizmus, kábítószer- és fegyverkereskedelem, tömeg-

pusztító fegyverekhez szükséges anyagok megszerzése); ellátja a kormányzat szempontjából fontos, külföldön lévő magyar szervek és létesítmények (pl. nagykövetség, konzulátus) biztonsági védelmét; ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, valamint objektumai műveleti védelmének feladatait; végzi a saját állománya és a hatáskörébe tartozó más személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését.

Szervezeti törvénye: Nbtv.

Hivatásrend: nemzetbiztonsági (nb.)

Az Országgyűlés Elnökének irányítása alá tartozó szervek

Országgyűlési Őrség (OGYÓ)

Jogállása: központi költségvetési szervként működő fegyveres szerv

Vezetője: országgyűlési őrség parancsnoka

Feladata: az Országgyűlési Őrség feladata az Országgyűlés védelme, függetlenségének és külső befolyástól mentes működésének biztosítása, tárgyalási rendjének fenntartásával összefüggő, és egyéb személyvédelmi (pl. Országgyűlés Elnökének védelme), létesítménybiztosítási feladatok biztosítása (Parlament épületének biztosítása), protokolláris díszelgési, valamint az elsődleges tűzoltási és tűzbiztonsági feladatok ellátása. Közreműködik továbbá a kiemelt nemzeti emlékhely méltóságának megőrzésében és a kiemelt nemzeti emlékhely részét képező közterület rendjének fenntartásában.

Szervezeti törvénye: Ogytv.

Hivatásrend: országgyűlési őr (ogy.)

A Pénzügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek

Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV)

Jogállása: államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó, a pénzügyminiszter által irányított, központi hivatalként működő központi költségvetési szerv.

Vezetője: a NAV vezetője (Kormányrendeletben kijelölt államtitkár)

Feladata: a NAV látja el az állami adóhatósági és vámhatósági feladatokat. Ennek keretében teljesíti a jogszabályok által rá háruló adóigazgatási, jövedéki, vámigazgatási, rendészeti igazgatási, bűnüldözési és egyéb igazgatási (pl. fémkereskedelmi) feladatokat.

Az adóigazgatási feladatok lényege az állami költségvetést megillető adók, illetékek megállapítása, beszedés, valamint az ezekkel összefüggő tájékoztatási, nyilvántartás vezetési feladatok. A szolgáltató tevékenység mellett e feladatok körébe tartozik a köztartozások befizetésének kikényszerítése (pl. adótartozás végrehajtása).

A vámigazgatási feladatok magukba foglalják az országnak az ún. harmadik országos határszakaszain zajló áru- és utasforgalom ellenőrzését, az áruforgalommal összefüggésben felmerülő vámok kiszabását és beszedését. E feladatkörbe tartozik továbbá a vámárak azonosságának vizsgálata, az árukkal kapcsolatban bemutatott okmányok (vámokmányok) adatainak ellenőrzése, javítása, nyilvántartása.

A jövedéki igazgatási feladatok körében a NAV egy különleges adóforma, a jövedéki adó beszedését hivatott biztosítani. A jövedéki adóval érintett termékek körét külön törvény (Jöt.) határozza meg. A NAV jövedéki feladatainak lényege, hogy a jövedéki termékek után fizetendő adót a termékek előállításának, forgalmazásának, felhasználásának ellenőrzése útján biztosítsa.

A rendészeti feladatok körében nevesíti a NAV törvény különösen a szabálysértések elkövetésével kapcsolatos feladatokat, a személyvédelemmel (pl. tanúk védelme), a meghatározott anyagi javak őrzésével, kísérésével, a NAV által elfogott, előállított, őrizetbe vett vagy fogvatartott személyek őrzésével, a mélységi ellenőrzésekkel (ország belterületein), a közúti határátkelőhelyek üzemeltetésével kapcsolatos feladatok.

A bűnügyi feladatok körébe tartoznak a Magyarország pénzügyi és gazdasági rendjét súlyosan veszélyeztető, illetve sértő cselekmények (bűncselekmények) megelőzése, a folyamatban lévő bűncselekmények megszakítása és a már elkövetett cselekmények felderítése és nyomozása.

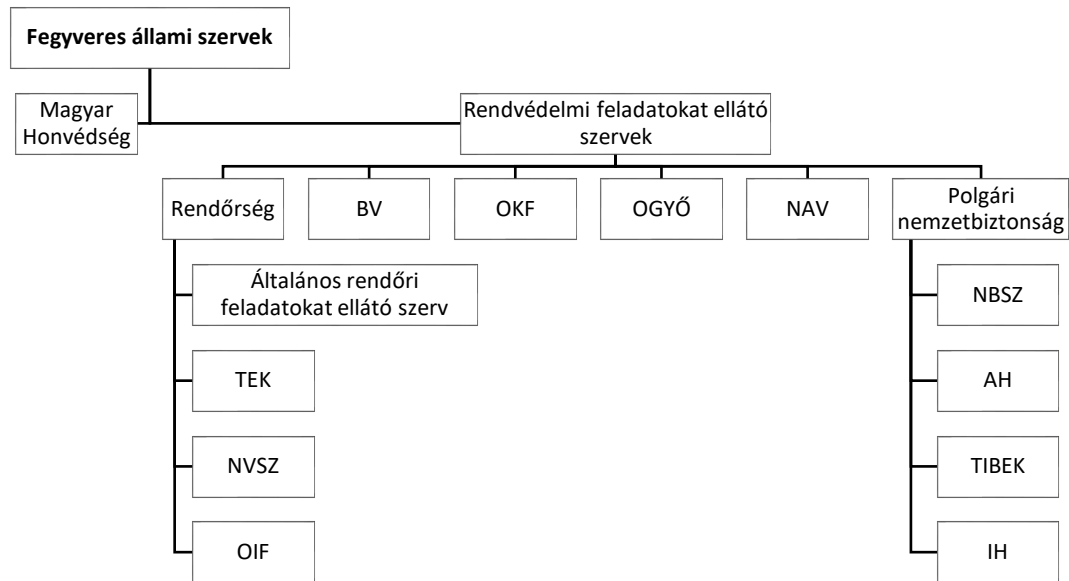
A NAV *egyéb igazgatási feladatai* körébe tartoznak a nemesfémforgalommal és fémjelzéssel kapcsolatos ellenőrzési feladatokat, fémkereskedelmi hatósági feladatokat, valamint a környezetvédelmi termékdíjjal és a regisztrációs adóval kapcsolatos egyéb feladatokat.

A NAV egyes feladattal kapcsolatosan részletesebben lsd.: (Magasvári, 2018a).

Szervezeti törvénye: NAV tv.

Hivatásrend: pénzügyőr (püőr.)

2. ábra: A fegyveres állami szervek felépítése hazánkban
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mi a rendészet? Milyen kapcsolatban áll a közigazgatással?
2. Miként foglalható össze a rendészeti igazgatás sajátos jegyei?
3. Milyen rendvédelmi feladatokat ellátó rendészeti szerveket ismerünk?
Hol helyezkedik el ebben a rendszerben a Nemzeti Adó- és Vámhivatal?
4. Mik a NAV feladatára, jogállására vonatkozó legfontosabb ismérvek?

3. TÁRSADALMI NORMÁK ÉS A RENDÉSZETI IGAZGATÁS

Az előző fejezetekben láthattuk, hogy a közigazgatás legfőbb funkciója a társadalom szervezése és irányítása. A rendészet pedig, mint a közigazgatás speciális területe – legmélyebb lényege szerint – azért létezik, hogy a társadalom szervezésével és irányításával kapcsolatos közigazgatási döntéseknek (aktusoknak) szükség esetén akár fizikai erőszak alkalmazásával is érvényt szerezzen.

Az emberi közösségek életében ugyanakkor nem létezett mindig egy olyan végrehajtó hatalom, amely a közösség tagjainak békés együttélését szervezni, felügyelni tudta volna. Az ember mégis képes volt társas módon, más csoportok tagjaival együtt élni. Mindehhez szükség volt olyan sajátos viselkedést irányító, befolyásoló emberi képződményekre, amelyek tartalmukat tekintve az egyén és a közösség számára is hasznosak voltak. Ezek az ún. értékek és normák (Baska, 2015).

„A társadalmi normák olyan magatartás-előírások, amelyek a lehetséges magatartások közül előírják a helyeset és a követendőket, az előírás be nem tartása esetére hátrányos következményt helyeznek kilátásba, és azt általában meg is valósítják. A társadalmi normák egyidősek az emberi társadalommal - társadalmi normák nélkül nincs emberi társadalom” – írja Szilágyi (2006, 209). Az emberi közösség kialakulását a túlélés és a produktivitás igénye hívta életre (Erdős, 2012). A társadalmi normák pedig azért születtek és léteznek ma is, hogy biztosítsák az ehhez szükséges közösségi együttműködést: kijelölik a közösség számára hasznos magatartásokat és szankcióval fenyegetik az ezzel ellentétes viselkedést.

A társadalmi normák legfontosabb sajátosságai közül, Szilágyi (2006) nyomán az alábbiakat emelhetjük ki:

- » a társadalmi normák befolyásolják az emberek magatartását;
- » nyelvi megfogalmazást nyernek (ún. nyelvi-gondolati objektiváció);
- » meghatározott magatartásformát határoznak meg (kellést fejeznek ki, vagyis mit kell tenni);

- » érvényesek, vagyis azok meghatározott körben kötelezőek, be kell tartani;
- » ismételtség jellemzi, vagyis nem egyszeri magatartásokra vonatkoznak (ellenben például az egyedi parancsokkal, utasításokkal);
- » általánosak, vagyis általánosan megfogalmazott és követendő magatartást fogalmazznak meg, azok az adott közösség tagjaira általánosan érvényesek;
- » szankciót tartalmaznak, vagyis a normasértő számára kilátásba helyez valamilyen hátrányos következményt;
- » kényszer természetűek, vagyis a norma betartását végső soron a szankció, valamilyen hátrány fenyegetése kényszeríti ki;
- » jellemzően hipotetikus szerkezetűek, vagyis megfogalmazását főként a „ha-akkor” szerkezet jellemzi.

A társadalmi normák funkciójukat tekintve (1) magatartásmintát nyújtanak a közösség tagjai számára; (2) társadalmi konfliktusokat rendeznek; (3) lehetővé teszik az egyén számára saját, illetve más magatartásának objektív értékelését; (4) mások várható magatartásának előrejelzésével kiszámíthatóvá teszi az egyén és a közösség többi tagjának együttműködését (*Mackó – Szigeti, 2004*).

A társadalmi normáknak több típusa létezhet egy közösségen belül, így különösen a jog, szokás, erkölcs, vallási normák, illem, szakmai szokások.

A rendészeti szervek tagjainak életében, tevékenységében a két társadalmi normának kiemelt jelentősége van: a jognak és az erkölcsnek. A továbbiakban ezért e két társadalmi normával foglalkozunk részletesebben. Elsősorban is a pénzügyőrök szolgálati tevékenységét meghatározó jogi és erkölcsi szabályokra helyezve a hangsúlyt.

Jogi alapok

A jog manapság az emberek életének csaknem minden területét áthatja; olykor anélkül is jelen van életünkben, hogy azt tudatunk átfogná. Gondoljunk csak bele! Mi jut eszünkbe először, ha azt halljuk, hogy felnőtt? Jellemzően egy olyan személy, aki betöltötte a 18. életévét. Miért? Mert a legtöbb fejlett országban a nagykorúság kezdete a 18 éves kor betöltéséhez kötődik, így a felnőtté válás egy jogi kategóriává válik, amelynek eléréséhez jogok és kötelezettségek kapcsolódnak. Pedig valójában, az hogy egy társadalomban vagy közösségben kit tekintünk felnőttnek, nem egyszerűen jogi és nem is csupán biológiai kérdés (Murinkó, 2010). A legtöbben valószínűleg mégis a 18. életév betöltésére asszociálnak, ami érthető lévén, hogy az élet megannyi területén a jogi normában kifejeződő kellés (követelmény) ennek az életkori kategóriának az elérését jelenti.⁵

„Az állami hatalomgyakorlást, annak minden ágát, így a végrehajtást (és részeként a közigazgatást) is eluralja a jog. Egyrészt egyre inkább csak jogi normákban eleve meghatározott módon gyakorolhatók az egyes hatalmak, másrészt a konkrét döntések is jogi formát öltenek” (Varga Zs., 2013, 3). Következésképp a közigazgatás bármely területén – így a rendészeti igazgatás területén is – gyakorolt hivatás nélkülözhetetlen kelléke a jogi normákkal kapcsolatos alapvető ismeretek elsajátítása.

E téma tárgyalása során először is négy alapvető fogalmat kell tisztáznunk:

(1) jog, (2) jogi norma, (3) jogszabály, (4) jogforrás.

⁵ Paradox módon egyébként a jog az is, amely alkalomadtán olyan személyeket is felnőttnek minősít, akiket általában gyerekeknek, fiatalkorúnak tekintünk. A magyar polgári törvénykönyv szerint: a kiskorú házasságkötéssel nagykorúvá válik [Ptk. 2:10. § (1) bek.]. A gyámhatóság engedélyével pedig akár már tizenhat évesen is házasságot lehet kötni [Ptk. 4:9. § (2) bek.], vagyis tizenhat évesen jogi értelemben is nagykorúvá (felnőtté) lehet válni.

Ad 1. Jog. Az általános meghatározás szerint a *jog* azoknak a kötelező magatartási szabályoknak, normáknak az összessége, amelyeket a legerősebb társadalmi hatalom, az állam alkot, szankcionál és azok érvényesülését szükség esetén kikényszeríti (Lamm, 2009).

Ettől valamivel részletesebb meghatározást találunk Szilágyi Péter (2006) könyvében, aki szerint: „*a jog olyan magatartási szabályok és azokhoz kapcsolódó egyéb magatartás-előírások (elvek, célmeghatározások) összessége,*

- » *amelyek keletkezése állami szervekhez kötődik, azaz azokat az állam bocsátja ki vagy szankcionálja, vagyis a már kialakult magatartásszabályok megsértéséhez államilag kényszerintézkedéseket, hátrányokat fűz vagy pedig valamilyen nem állami normaalkotó eljárást (például népszavazást) jogalkotásként ismer el;*
- » *amelyek az előzőekből következően az adott társadalomban általánosan kötelezőek, vagyis azokat általános érvényesség jellemzi;*
- » *amelyek érvényesülését az állami szervek végső soron kényszerrel ténylegesen biztosítják;*
- » *így azok az emberek magatartásában, valamint a jogalkalmazó szervek, mindenekelőtt a bíróságok gyakorlatában többnyire statisztikai átlagként meg is valósulnak” (Szilágyi, 2006, 214).*

Mint az korábban már említett volt, a jog a társadalmi normák egy formája. A jogot más társadalmi normáktól ugyanakkor alapvetően megkülönbözteti az a körülmény, hogy ez előbbi az állam által szankcionálható és kikényszeríthető.⁶ Jelentős különbség továbbá, hogy az adott társadalomban kizárólag egyfajta jog létezik, míg az egyéb társadalmi normák rendszere a közösség

⁶ *Például:* az utcán köpködni vagy káromkodni nem illendő, vagyis sérti az illem szabályait. Miként a hűtlenség pedig erkölcsi normát sért. Az illetlen vagy az erkölcstelen viselkedés – mivel nem a jog területéhez tartozik – nem szankcionálja az állam, s az ilyen viselkedést nem is kényszeríti ki.

egy csoportjai szerint (pl. vallási felekezetek, szubkultúrák) differenciálódhatnak.⁷

Ad 2. Jogi norma. A témához kapcsolódó másik fogalom a jogi norma. A jogi norma „*a jog legkisebb, még önmagában értelmes egysége, amely egy teljes, értelmezhető, követhető, alkalmazható magatartási szabályt alkot*” (Szilágyi, 1993, 171).

A jogi norma tehát az állam által meghatározott, követendő magatartás-előírásokat fejezi ki, amelynek főszabály szerint három része van (Ficzere, 1998):

- » *feltétel* (hipotézis), vagyis hogy mikor, milyen körülmények között kell az adott szabályt alkalmazni;
- » *rendelkezés* (diszpozíció), vagyis hogy a hipotézisben meghatározott körülmény megvalósulása esetén a norma betartására kötelezetteknek (a norma címzettjeinek) milyen magatartást kell (ún. pozitív parancs), vagy lehet (ún. felhatalmazás), vagy akár tilos tanúsítaniuk (ún. negatív parancs);
- » *jogkövetkezmény* (szankció vagy joghatás), vagyis hogy a rendelkezés (diszpozíció) által meghatározott magatartás nem követése esetén milyen negatív következmény, hátrány érheti (=szankció), illetve a magatartás tanúsítása esetén milyen pozitív következmény várható (=joghatás).

Egy másik jogtudományi felfogás szerint a jogi norma szerkezete valójában mindössze két részből áll (Jakab, 2001):

- » hipotézisből (tényállásból) és
- » jogkövetkezményből (joghatásból vagy szankcióból).

Jakab András (2001) klasszikus példaként említi erre az emberölés törvényi tényállását, amely szerint „Aki mást megöl, az büntettet követ el, és öt évtől

⁷ Például: eltérő vallási normák vonatkoznak a keresztény és az iszlám hívőkre. Nem azonos etikai szabályok vonatkoznak a közszolgálati dolgozókra és a multi vállalatok dolgozóira. Vagy: eltérő szakmai szokások jellemzik az egészségügyi ellátásban dolgozókat és a rendészeti dolgozókat. És nem feltétlen ugyanazok az illemszabályok érvényesek a nemzeti kultúrában és egy kisebbségi kultúrában.

tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő” [Btk. 160. §]. E konkrét esetben a norma diszpozíciója a „tilos mást megölni”, amely egy ún. implicit diszpozíció. *„Ez az implicit diszpozíció azonban nem része a normának! Az, hogy ne öljék az emberek egymást, lehetett a jogalkotó célja, de a tiltást nem fogalmazta meg a normában, és logikailag sem vezethető le belőle”* – magyarázza a szerző (2001). Másik példaként Jakab (2001) a Polgári Törvénykönyvre hivatkozik, amelynek jelenleg hatályos megfogalmazása szerint: *„Adásvételi szerződés alapján az eladó dolog tulajdonjogának átruházására, a vevő a vételár megfizetésére és a dolog átvételére köteles”* [Ptk. 6:216. § (1) bek.]. A törvény egy későbbi részben arról rendelkezik, hogy *„Az eladó késedelme esetén a vevő jogosult póthatáridőt tűzni. Ha az eladó a póthatáridőn belül nem teljesít, a vevő jogosult a szerződéstől elállni.”* [Ptk. 6:220. § (2) bek.]. Ebben az esetben egy ún. explicit diszpozícióval állunk szemben. A hagyományos felfogás szerint ebben az esetben a tényállás: *„ha adásvételi szerződést kötöttek”,* a diszpozíció *„a dolog tulajdonát át kell ruházni a vevőre”,* a szankció pedig [tehát ha mégse ruháznák át a tulajdont minden részjogosítványával] *„a vevő jogosult a szerződéstől elállni”.* *„Csakhogy itt két normáról van szó! [...] Mind a két normának saját tényállása és saját jogkövetkezménye van.”* – hívja fel a figyelmet Jakab (2001).

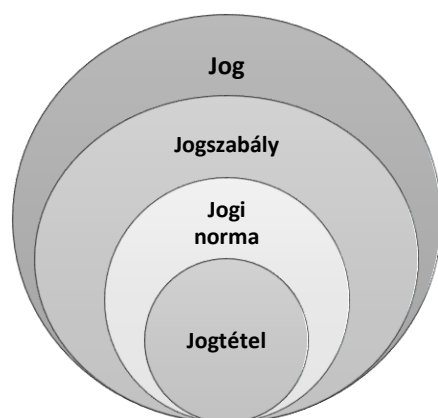
Minden egyes jogi norma ún. *jogtételekből* épül fel. A jogtétel a jogi norma legkisebb egysége, a jogi norma alkotóeleme; általában egy mondat, egy bekezdése a jogi normának. Kállai (2007) meghatározása szerint: *„Az a forma, amelyben a jogalkotó a normát, illetve nem normatartalmú rendelkezéseit kifejezi és kifejezheti, a jogtétel. A jogi norma egy vagy több jogi mondatból, jogtételekből áll. Ugyanakkor nem minden jogtétel jogi norma is egyben, csak a jogi normát egy jogtételeként kimondóak azok”* (Kállai, 2007, 39).

Ad 3. Jogszabály. A jogszabály kifejezést szokás a jogi norma szinonimájaként használni (Ficzere, 1998; Szilágyi, 2006). Vagyis nagyon sok esetben, amikor jogi normát említünk, jogszabályra gondolunk.

A teljesség kedvéért ugyanakkor meg kívánjuk jegyezni, hogy a jogszabály valójában nem azonos a jogi norma fogalmával. A jogi norma és a jogszabály rész-egész kapcsolatban állnak egymással. Az általános meghatározás szerint: „a jogszabály a jogalkotás során meghatározott eljárási rendben, meghatározott formában és elnevezéssel létrejött jogi akarat, amely jogi normákat foglal magába” (Maczkó – Szigeti, 2004, 171). Jogszabály például a törvény vagy a miniszteri rendelet, az azokban megfogalmazott követendő szabályok pedig a jogi normák. Minden jogszabály legalább egy jogi normát foglal magába; de a jogszabályok általában több jogi normát tartalmaznak (Kállai, 2007).

Összefoglalva: A jog az állam által alkotott, érvényesített és szankcionált jogi normák összessége. A jogszabály pedig jogi normákat összefogó, meghatározott rendben és formában kiadott keret.

3. ábra: A jog, jogszabály, jogi norma és jogtétel viszonya
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A jogszabályok és a bennük foglalt magatartási szabályok (jogi normák) áttekinthetőségét és alkalmazását segítő, a jogszabályok azonos szempontokat követő szerkezeti egységekből épülhetnek fel. A jogszabályokban alkalmazható szerkezeti egységek: (3a) a könyv, (3b) a rész, (3c) a fejezet, (3d) az

alcím, (3e) a szakasz, (3f) a bekezdés, (3g) a pont és az alpont. Ez a felsorolás egy sorrendiséget is jelöl, a legnagyobbtól a legkisebb szerkezeti egység felé haladva.

(3a) A *könyv* a legnagyobb szerkezeti egység, amely általában a nagyobb terjedelmű jogszabályokban található. A könyv megjelölése nagybetűvel törté-
nik, s magába foglalja a könyv sorszámát betűvel kiírva, a szerkezeti egység típusának megnevezését és a könyv címét [Jszt. 38. §].

Például: „MÁSODIK KÖNYV AZ EMBER MINT JOGALANY” [Ptk.]

(3b) A *rész* a második legnagyobb szerkezeti egység, amelyet akkor kell kialakítani a jogszabályban, ha abban van legalább két olyan önálló szerkezeti egység, amelyek legalább két-két fejezetet foglalnak magukba. (Vagyis a minimum követelmény: rész = 2x2 fejezet).

A rész megjelölése főszabály szerint magába foglalja a rész sorszámát nagybetűvel kiírva, a szerkezeti egység megnevezését és a rész címét nagy kezdőbetűvel.

Ha a jogszabályban a rész a legmagasabb szintű szerkezeti egység, akkor az utolsó rész címe: „Záró rendelkezések”. A jogszabály továbbá felosztható általános és különös részre, ha a benne foglalt szabályok két nagy csoportja egymástól egyértelműen elkülöníthető [Jszt. 39. § (3)-(4) bek.]

Például: „ELSŐ RÉSZ A JOGKÉPESSÉG” [Ptk.]

„ÁLTALÁNOS RÉSZ” „KÜLÖNÖS RÉSZ” [Btk.]

(3c) A *fejezet* harmadik szerkezeti egység, amelyet akkor kell létrehozni, ha a jogszabályban legalább két olyan önálló szerkezeti egység van, amely két-két alcímet magukba foglalnak. (Vagyis a minimum követelmény: fejezet = 2x2 alcím).

A fejezet megjelölése magába foglalja a fejezet számát római számmal, a szerkezeti egység megnevezését nagy kezdőbetűvel s a fejezet címét nagy kezdőbetűvel. Ha a jogszabály legmagasabb szintű szerkezeti egysége a fejezet, akkor az utolsó fejezet címe: „Záró rendelkezések” [Jszt. 40. §].

Például: „II. Fejezet A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állománya” [NAV tv.]

(3d) Az *alcím* olyan szerkezeti egység, amely főszabály szerint több szakaszt foglal magába. Az alcím megjelölése magába foglalja az alcím sorszámát arab számmal és az alcím címét nagy kezdőbetűvel. Ha a jogszabály legmagasabb szintű szerkezeti egysége az alcím, akkor az utolsó alcím címe: „Záró rendelkezések” [Jszt. 41. §].

Például: „Végkielégítés” [NAV tv.]

(3e) A *szakasz* megjelölése magába foglalja a szakasz sorszámát arab számmal és a „§” jelet. A köznyelvben és gyakran a jogalkalmazó gyakorlatban is ezt a szerkezeti egységet szoktuk paragrafusnak nevezni. Valójában viszont a paragrafus az maga a jel (§), amelyet a szakasz megjelölésére használunk [Jszt. 42-43. §].

(3f) A szakasz *bekezdésekre* tagolható. A bekezdéseket minden szakaszban újrakezdődően, zárójelek közé foglalt arab számozással jelöljük. A bekezdésekre történő hivatkozáskor alkalmával szerepeltetjük a „bekezdés” kifejezést is.

Például: 44. § (2) *hivatkozásnál:* 43. § (2) *bekezdés*

(3g) A legkisebb szerkezeti egység a *pont* és az *alpont*. A pontokat a latin ábécé kisbetűivel és a „)” jellel vagy arab sorszámmal jelölhetők. Az alpontok pedig a latin ábécé kisbetűivel és a „)” jelből képezzük úgy, hogy az alpont előtt szerepeltetjük annak a pontnak a betűjét, amelynek az alpont a részét képezi.

A pontokra és alpontokra történő hivatkozás alkalmával szerepeltetjük a „pont” és „alpont” kifejezést is [Jszt. 46-49. §]

Például:

33/J. § (6) *A rendelkezési állományba tartozó pénzügyőrrel szemben a fegyelmi jogkör gyakorlója*

b) ha a rendelkezési állományba helyezés – ide nem értve a d) pont szerinti esetet –,

ba) a Hszt. 77. § (1) bekezdés b)-c), e)-f) pontja alapján történ, annak a NAV szervnek a munkáltatói jogkör gyakorlója, amelynek rendelkezési állományába a pénzügyőr tartozik; [NAV tv. 33/J. § (6) bek.]

Ad 4. Jogforrás. A jogforrás arra ad választ, hogy melyik szerv és milyen formában alkot jogi szabályt. A jogforrás tehát jelenti egyrészt magát a jogi rendelkezést, másrészt a jog létrehozóját, megalkotóját (Kukorelli, 1998). Más megfogalmazás szerint: „*a jog döntésként megjelenése, és az ilyen döntéseket hozó döntési formák intézményesülése áll a jogforrás fogalmának megjelenése mögött*” (Pokol, 2005, 165). Vagyis a jogforrás fogalma kapcsán megkülönböztethetünk *alaki jogforrást*, amely az alkotott norma megjelenési formáját, és *anyagi jogforrást*, amely a normát létrehozó jogalkotó szervet jelenti [45/2012. (XII. 29.) ABH].⁸

Ez utóbbi értelemben a jogforrás alatt értjük azokat az állami szerveket, amelyek a jogi szabály kibocsátására jogosultak, vagyis akik a jogi rendelkezések forrásai (pl. Országgyűlés, Kormány, minisztérium stb.).

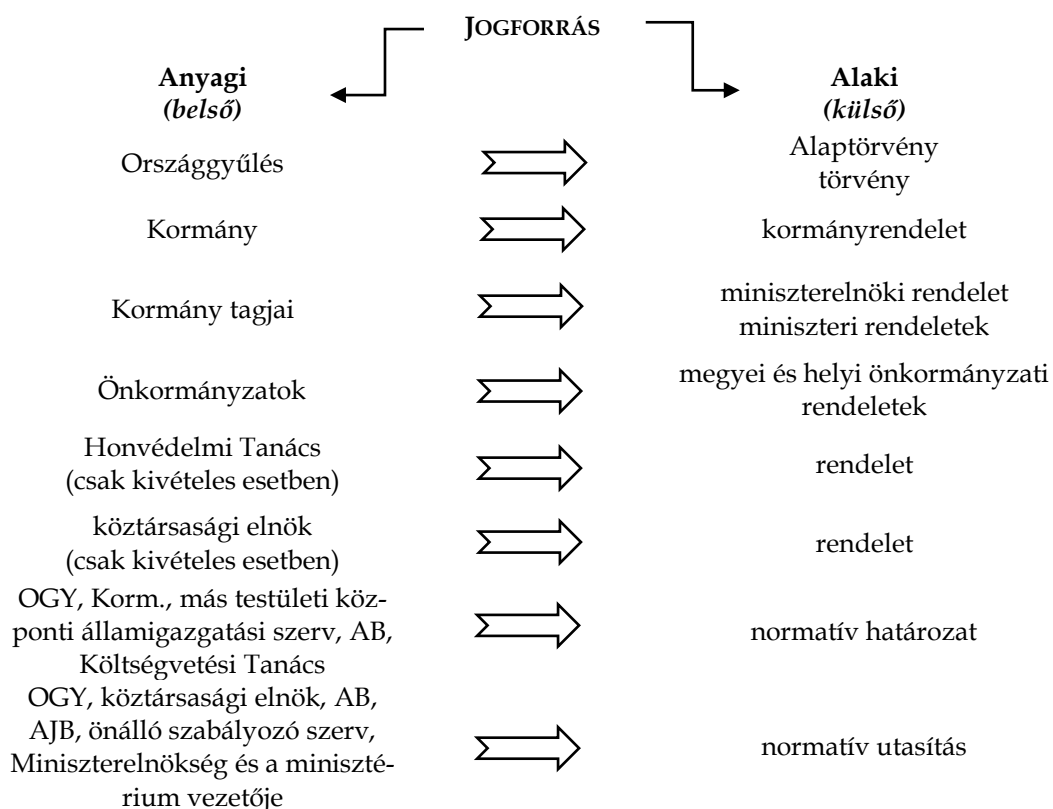
⁸ Más meghatározások ezeket „belső” és „külső jogforrás”-ként nevesíti. „*A belső jogforrás azt a tényezőt jelenti, amelyből a jog származik, a külső jogforrás pedig azt a megnyilvánulási formát, amelyben a jog megjelenik*” (Peshcka, 1995, 16).

Az előbbi esetben pedig a jogforrás a jogi szabály konkrét megjelenési formáját jelenti (Szilágyi, 2006). Az a forma, amelyben a jog megjelenik, megismerhetővé válik.⁹

A jogforrások kapcsán szándékosan a „jogi szabály”, „jogi rendelkezést” kifejezéseket használtuk. Jogforrás ugyanis nem csak és kizárólag jogszabály lehet. Alkotmányos értelemben a jogszabály a jogforrások egyik típusa. A legegyszerűbben úgy fogalmazhatnánk meg, hogy minden jogszabály jogforrás, de nem minden jogforrás jogszabály.

A továbbiakban két típusú jogforrásról fogunk beszélni: *jogszabályokról* (jogszabályi jogforrásokról), *jogszabálynak nem minősülő jogforrásokról*.

1. táblázat: jogforrás értelmezése (anyagi és alaki jogforrás)
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

⁹ Az egyik esetben a jogalkalmazó, a másik esetben pedig a jogszabály szempontjából értelmezzük a jogforrást. A jogalkalmazó szempontjából a jogforrás logikusan maga a jogszabály, hiszen a jogalkalmazási tevékenysége felhatalmazásának ez a forrása. A jogszabály szempontjából viszont a jogforrás értelemszerűen az az állami szerv, amelynek tevékenységéből a jogszabály létrejött.

Jogszabályok (alaki jogforrások). Az Alaptörvény pontosan meghatározza jogszabálynak minősülő jogforrásokat. Eszerint jogszabály [Atv. T) cikk (2) bek.]:

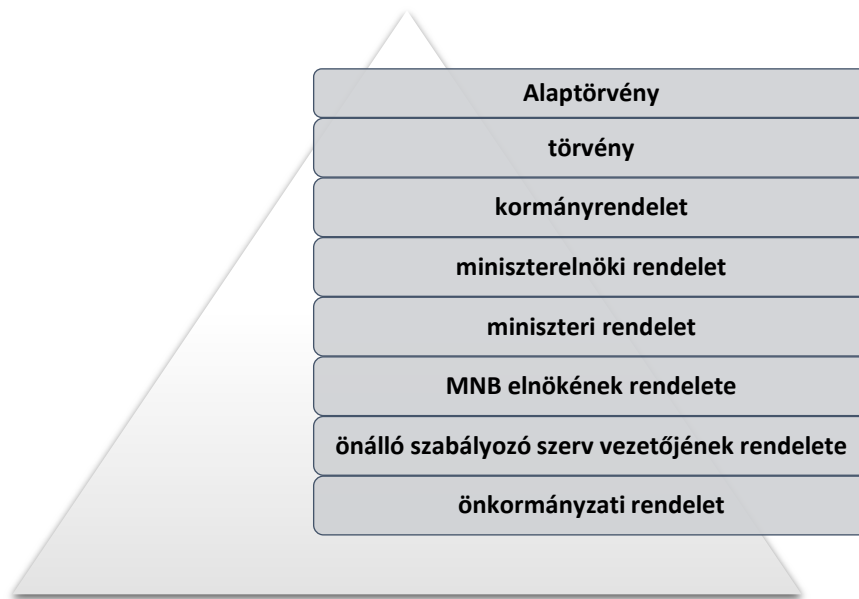
- » a törvény¹⁰
- » a kormányrendelet
- » a miniszterelnöki rendelet,
- » a miniszteri rendelet
- » a Magyar Nemzeti Bank (MNB) elnökének rendelete,
- » az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete,
- » az önkormányzati rendelet,
- » a Honvédelmi Tanács rendelete (de csak rendkívüli állapot idején),
- » a köztársasági elnök rendelete (de csak szükségállapot idején).

Természetesen jogforrásnak minősül maga az Alaptörvény is, hiszen a törvények és más jogszabályok voltaképp az Alaptörvény rendelkezései alapján jöhetnek létre.

A jogszabályi forrásokat tartalmazó felsorolás egyúttal egy olyan sorrendiséget is jelöl, *„amelyben az alacsonyabb szintű jogforrás nem lehet ellentétes a magasabb szintűvel. Logikusan következik az is, hogy egy jogszabályt csak azonos szintű jogszabály módosíthat vagy helyezhet hatályon kívül”* (Kállai, 2011, 207). A különböző jogforrások egymáshoz való viszonyának ezt a fajta rendezési elvét, vagyis a különböző jogszabályok alá-, fölérendeltségét nevezzük jogforrási hierarchiának (Trócsányi – Schanda, 2011).

¹⁰ 1989 előtt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a törvényhozás megkérdezése nélkül alkotott ún. törvényerejű rendeleteket (tvr.). Ezek egy része a mai napig hatályban van. Az Alkotmánybíróság több határozatában ugyanakkor leszögezte, hogy a törvényerejű rendeletek a törvényekkel egyenrangúak [186/B/1992. ABH; 20/1994. (IV. 16.) ABH].

4. ábra: jogszabályi hierarchia
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogszabálynak nem minősülő jogforrások. Az előzőekben felsorolt jogszabályok mellett léteznek ún. jogszabályoknak nem minősülő jogforrások (mn.: jogszabálynak nem minősülő normatív aktusok) is. A jogszabálynak nem minősülő fontosabb jogforrások közül az alábbiakról lesz szó:

- A. közjogi szervezetszabályozó eszközök (normatív határozat, normatív utasítás),
- B. egyéb belső szervezet szabályozó eszközök,
- C. Alkotmánybíróság határozata és Kúria által alkotott kötelező jogforrások.

[A.] Közjogi szervezetszabályozó eszközök. A jogszabálynak nem minősülő jogforrások közé tartoznak az ún. közjogi szervezetszabályozó eszközök, amelyek bár normatív (iránymutató, szabályt adó) rendelkezéseket tartalmaznak, nem minősülnek jogszabályoknak.

„A jogszabályokat az különbözteti meg a közjogi szervezetszabályozó eszközöktől, hogy míg a jogszabályok formálisan mindenkire kötelezőek, addig a közjogi szervezetszabályozó eszközök általánosan kötelező magatartási szabályt nem állapíthatnak

meg, csupán egy meghatározott címzetti körre – a szabályozó szerv saját, illetve a vezetése, irányítása vagy felügyelete alá tartozó szerveire – nézve bírnak kötelező erővel. Ebből következik, hogy míg a jogszabályokat – ahhoz, hogy érvényesen létrejöjjenek – »kihirdetik«, addig a közjogi szervezetszabályozó eszközöket »közzéteszik« (Téglási – Gáva – Boros, 2017, 22). Vagyis a közjogi szervezetszabályozó eszközökben az állampolgárok számára sem kötelezettségeket, sem pedig jogokat nem lehet megfogalmazni (Ficzere, 1998).

A közjogi szervezetszabályozó eszközöknek két fajtáját különböztetjük meg: a *normatív határozatot* és a *normatív utasítást*. [Jat. 1. § (1) bek.] Ezek a jogforrások nem általánosan kötelező magatartási szabályokat tartalmaznak, nem kötelezőek mindenkire; ezek csak belső rendelkezések, szervezeti, működési szabályok, amelyek csak a kibocsátóra, illetve az alárendelt szervekre, személyekre vonatkoznak. Szokás ezeket „belső jog” vagy „belső szervezeti jog”-ként is nevesíteni (Koi, 2017, 77).

Normatív határozatban szabályozhatja az Országgyűlés, a Kormány és más testületi központi államigazgatási szerv, az Alkotmánybíróság és a Költségvetési Tanács

- » a saját szervezetét és működését,
- » tevékenységét, valamint
- » cselekvési programját.

Hasonló célokból bocsáthat ki normatív határozatot a helyi önkormányzat képviselő-testülete is saját magát és az általa irányított szervek érintően is *Normatív utasításban* saját hatáskörében és a jogszabályokban foglaltak szerint a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a központi államigazgatási szerv vezetője (a Kormány kivételével), az Országos Bírósági Hivatal elnöke, a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosa, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, az Állami Számvevőszék elnöke, a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője,

valamint a polgármester és a jegyző szabályozhatja a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó szervek

- » szervezetét és működését,
- » valamint tevékenységét.

Továbbá, törvényben meghatározott tárgykörben normatív utasítást adhat ki az Országgyűlés, a köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság, az alapvető jogok biztosa, az önálló szabályozó szerv, valamint a Miniszterelnökség és a minisztérium hivatali szervezetének vezetője, amely a szerv állományába tartozó személyekre kötelező [Jat. 24. § (1) bek.]. A normatív utasítás és a határozat közötti különbség kapcsán *Ficzere (1998)* az alábbiakat jegyzi meg: „*Tendenciaszerűen megfigyelhető, hogy míg a határozat kiadása valamely testületi szerv kompetenciájába tartozik, addig az utasítás kibocsátására egyszemélyi vezető jogosult*” (*Ficzere, 1998, 63*).

A közjogi szervezetszabályozó eszközök viszonyát is meghatározhatjuk a jogszabályokhoz képest. Ezt a sorrendiséget nevezzük jogforrási hierarchiának. „*A jogforrási hierarchia szélesebb kategória, mint a jogszabályok hierarchiája. A jogforrási hierarchia az adott állam összes jogforrásának egymáshoz való viszonyát igyekszik meghatározni*” (*Téglási – Gáva – Boros, 2017, 10*). Ha tehát a közjogi szervezetszabályozó eszközöket be akarjuk illeszteni a jogforrási hierarchiába, akkor a normatív határozatot és a normatív utasítást a hierarchia legalsó fokára kell helyoznünk. A közjogi szervezetszabályozó eszközök ugyanis nem tartalmazhatnak jogszabállyal ellentétes szabályt. Mi több, ezekben a szabályzó eszközökben még csak meg sem ismételtető olyan rendelkezés, amely jogszabályban szerepel [Jat. 24. § (1) bek.].

A jogalkalmazói hivatást (pl. pénzügyőr) választóknak fontos azt is tudni, hogy a különböző jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök megalkotásának eljárási rendje mellett a jogszabályok és jogszabálynak nem

minősülő normatív határozatok és normatív utasítások formája és elnevezése is szigorú szabályokhoz kötött. Ezeket a formai szabályokat a jogszabályok kihirdetése és a közjogi szervezetszabályozó eszközök közzététele során alkalmazandó megjelölésekről szóló igazságügyi miniszteri rendelet tartalmazza [IMr.]

2. táblázat: a jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök megjelölésének szabályai
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogforrás típusa	Megjelölés szabályai	Példák
Alaptörvény	az Alaptörvény elnevezés sortöréssel elválasztva, zárójelben alatta a kihirdetés [IMr. 10. §]: » évét arab számmal, » hónapját betűvel, » napját arab számmal	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
törvény	a törvény megjelölése magába foglalja [IMr. 11. § (1) bek.]: » törvény kihirdetésének évét arab számmal, » az „évi” kifejezést, » a törvény sorszámát római számmal, » a „törvény” kifejezést és » a törvény címét.	2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről 2010. évi CXXII. törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
egyéb jogszabály (Kormányrendelet, miniszterelnöki rendelet, miniszteri rendelet, MNB elnökének rendelet, önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete)	Az egyéb jogszabály megjelölése magába foglalja [IMr. 11. § (3) bek.]: » a jogszabály megalkotójának teljes megjelölését » a jogszabály sorszámát arab számmal, » a „/” jelet, » a jogszabály kihirdetésének évét arab számmal, » zárójelben a jogszabály kihirdetésének hónapját római számmal és napját arab számmal, » a jogszabály megalkotójának megjelölésének a rövidítését, » a „rendelete” kifejezést és » a jogszabály címét (Együttes rendelet esetén minden minisztérium neve szerepel)	a Kormány 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelete, a veszélyhelyzet kihirdetéséről a Miniszterelnök 1/2018. (V. 22.) ME rendelete, a miniszterelnök-helyettesek kijelöléséről a pénzügyminiszter 1/2020. (III. 12.) PM rendelete, a pénzügyminiszter által adományozható elismerésekről.

<p>normatív határozat</p>	<p>A normatív határozat megjelölése magába foglalja [IMr. 15. §]:</p> <ul style="list-style-type: none"> » a határozatot hozó szerv teljes megjelölését, » a normatív határozat sorszámát arab számmal, » a „/” jelet, » a normatív határozat közzétételének évét arab számmal, » zárójelben a normatív határozat közzétételének hónapját római számmal és napját arab számmal, » a normatív határozatot hozó szerv megjelölésének rövidítését, » a „határozat” kifejezést és » a normatív határozat címét. 	<p>a pénzügyminiszter 4/2009. (XII. 3.) PM határozata az Európai Bizottság határozata időpontjának megállapításáról</p>
<p>normatív utasítás</p>	<ul style="list-style-type: none"> » A normatív utasítás megjelölése magába foglalja [IMr. 16. §]: » az utasítást kiadó személy teljes megjelölését, » a normatív utasítás sorszámát arab számmal, » a „/” jelet, » a normatív utasítás közzétételének évét arab számmal, » zárójelben a normatív utasítás közzétételének hónapját római számmal és napját arab számmal, » a normatív utasítást hozó szerv megjelölésének rövidítését, » az „utasítása” kifejezést és » a normatív utasítás címét. 	<p>a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetőjének 1/2017. (V. 17.) NAV utasítása az Egységes Iratkezelési Szabályzatról</p> <p>a pénzügyminiszter 1/2020. (I. 31.) PM utasítása a Pénzügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról</p> <p>a nemzetgazdasági miniszter 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítása a Nemzeti Adó és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról</p>

A jogszabályok és a jogszabálynak nem minősülő közjogi szervezetszabályozó eszközök nyilvánosak, azokat bárki megismerheti. Ezeket a jogforrásokat a *Magyar Közlöny* és a *Nemzeti Jogszabálytár*ban egyaránt kihirdetik, illetve közzéteszik.

[B.] *Egyéb belső szervezet szabályzó eszközök.* A jogszabálynak nem minősülő jogforrások kapcsán utalnunk kell – a NAV működésében különös jelentőséggel bíró – *egyéb belső szervezet szabályzó eszközökre* (mn.: belső rendelkezések) is, amelyek nem minősülnek sem jogszabálynak sem közjogi szervezetszabályzó eszköznek, mégis kiemelt szerepük van az egyes közigazgatási szervek tevékenységének, működésének irányításában.

A NAV esetében egy közjogi szervezetszabályzó eszköz, nevezetesen a nemzetgazdasági miniszter normatív utasítása ad felhatalmazást arra, hogy a NAV tevékenységének és működésének irányítása során – normatív utasítás mellett – más irányító eszközöket is ki lehessen bocsátani. Ilyen *irányító eszköznek* minősül [NAV SZMSZ 3. § (2) bek.]:

- » utasítás,
- » eljárási rend,
- » szabályzat,
- » parancs, és
- » körlevél.

Ezeken kívül lehetőség van ún. *jogalkalmazást segítő eszközök* kiadására is, amely lehet [NAV SZMSZ 3. § (3) bek.]:

- » útmutató,
- » tájékoztatás,
- » módszertani segédlet, és
- » felhívás.

Az irányító eszközöket és a jogalkalmazást segítő eszközöket a NAV SZMSZ együttesen NAV rendelkezéseknek nevezi. A NAV rendelkezések – miután nem minősülnek jogszabálynak – természetesen az állampolgárokra vonatkozóan nem állapíthatnak meg jogot vagy kötelezettséget. Ezek a rendelkezések olyan belső szervezet szabályzó eszközök, amelyek nem tartoznak a jogszabály vagy a közjogi szervezetszabályzó eszközök fogalma alá, mégis

a rendelkezéssel érintett állomány tekintetében jogforrásnak tekinthetők, azokat ugyanis a rendelkezés címzettjei kötelesek alkalmazni.

A jogszabályokkal, közjogi szervezetszabályozó eszközökkel és bírósági ítéletekkel ellentétben ugyanakkor ezek az egyéb belső szervezet szabályozó eszközök nem nyilvánosak, azokat csak a rendelkezés címzettjei ismerhetik meg.

[C.] *Alkotmánybíróság határozata és Kúria által alkotott kötelező jogforrások.* Jogszabálynak nem minősülő, de a jogalkalmazás szempontjából kitüntetett jogforrásnak minősülnek az *Alkotmánybíróság határozatai*, valamint a bíróság legfőbb szerve, a *Kúria által alkotott kötelező jogforrások* is, amelyeket a közigazgatási szerveknek jogalkalmazó tevékenységük során szintén figyelembe kell venniük, bár egyik sem minősül jogszabálynak.

„Az Alkotmánybíróság határozatai tehát nem tekinthetők jogalkotói jogforrásnak, viszont olyan kitüntetett jogalkalmazói döntésnek, amely alapján az általános magatartási szabályokat hordozó jogforrások közé sorolandók [...] Az Alkotmánybíróság bizonyos állami szervek indítványára absztrakt módon és hivatalosan is értelmezheti az Alaptörvényt. Ezek az alkotmányértelmező határozatok formálisan is mindenkire kötelezők” – állapítják meg Téglásiék (*Téglási – Gáva – Boros, 2017, 12-13*).

A rendészeti jogalkalmazással összefüggésben pedig az Alkotmánybíróság szögezte le, hogy a rendészeti szervek jogalkalmazó tevékenységét a bíróság jogosult felülvizsgálni. A bírósági jogalkalmazás pedig irányadó a rendészet számára. A joggyakorlat egységesítése csökkenti a jogbizonytalanság veszélyét [75/2008. (V. 29.) ABH]. A Kúria ugyan nem alkothat jogszabályt, egyes döntései azonban olyan kitüntetett jogalkalmazói jogforrásoknak minősülnek, amelyeket a jogalkalmazó szerveknek, így a közigazgatási szerveknek is, jogalkalmazó tevékenységük során figyelembe kell venniük (*Téglási – Gáva – Boros, 2017*).

Az Alkotmánybíróság és a Kúria döntéseinek megjelölése szintén szigorú szabályokhoz kötött. Az Alkotmánybíróság határozatainak közzététele során a döntés megjelölése tartalmazza [1002/2012. (III. 7.) AB Tü. határozata]:

- » „Az Alkotmánybíróság” megnevezést,
- » a határozat sorszámát arab számmal,
- » a „/” jelet,
- » a határozat közzétételének évszámát arab számmal,
- » zárójelben a határozat közzétételének hónapját római számmal és napját arab számmal,
- » az Alkotmánybíróság „AB” rövidítését,
- » a „határozata” kifejezést és
- » a határozat címét.

A Kúria által hozott döntések megjelölését is meghatározott alaki szabályok kötnék [lsd. A Kúria elnökének 5/2017. számú elnöki utasításával módosított 14/2015. Kúria elnöki utasítása a Kúria Ügyviteli Szabályzatáról].

Az Alkotmánybíróság határozatait, valamint a Kúria jogegységi határozatait és önkormányzati döntéseit a Magyar Közlönyben közzéteszik. Mindazonáltal a bíróságok elektronikus felületein – a fentiekén kívül – minden egyéb bírói döntés is hozzáférhető.

Hangsúlyozandó, hogy ebben a kötetben mindössze a legfontosabb és legáltalánosabb jogi ismeretek bemutatására kerül sor. A jogtan bizonyos kérdésekben a fent leírtaktól részletesebb és szerteágazóbb elméleteket is magába foglalhat. A hivatás gyakorlására történő felkészüléshez ugyanakkor az itt tárgyalt az alapvetések ismerete elegendő.

Ugyanezen okokból a továbbiakban kizárólag a jogszabályokkal, a közjogi szervezetszabályozó eszközökkel és az egyéb belső szervezet szabályozó eszközökkel (mn. belső rendelkezésekkel) foglalkozunk. Amikor szükséges és

elengedhetetlen természetesen továbbra is utalni fogunk az Alkotmánybíróság egyes határozataira, de a hangsúly kizárólag ez előbbi jogforrás típusokon (ezek együtt: normatív aktusok) – elsődlegesen is a jogszabályokon – marad.

A pénzügyőrökre vonatkozó jelentősebb jogforrások

Mindenek előtt azt szükséges tisztázni, hogy pontosan mit jelent a címben szereplő „pénzügyőrökre vonatkozó” kifejezés. Mi alapján dönthetjük el azt, hogy egy jogforrás kire vagy mire vonatkozik?

Erre a kérdésre a normatív aktusoknak az ún. *hatályossága* ad választ. A jogforrások hatályossága az adott jogforrás alkalmazhatóságát, illetőleg alkalmazandóságát jelöli. A jogforrások hatályán „*lényegében azt értjük, hogy annak alapján adott időben, területen és személyekre nézve jogviszonyok keletkezhetnek, módosulhatnak, szűnhetnek meg* (Kukorelli, 1998, 64).

Általában a jogszabályokkal összefüggésben szoktunk hatályról beszélni. Fontos azonban kiemelni, hogy a jogszabályok mellett a jogszabálynak nem minősülő normatív aktusok kapcsán is jelentősége van a hatályosság kérdésének (Jakab, 2007). Így a hatályosság szabályait a közjogi szervezetszabályozó eszközök és az egyéb belső rendelkezések kapcsán is mindig vizsgálni kell.

A jogforrások hatályának alapvetően négy típusát különböztetjük meg: (1) időbeli hatály, (2) személyi hatály, (3) területi hatály, (4) tárgyi hatály (Kállai, 2007).¹¹

Ad 1. Az *időbeli hatály* az az időszak, amikortól a normatív aktust alkalmazni kell és lehet. A jogszabályok általában a kihirdetés napjától (amikor a Magyar

¹¹ A jogirodalmi művekben találkozhatunk egy ötödik hatály típusal, a szervi hatállyal, amely kijelöli, hogy az adott normát mely szerv eljárásaiban kell alkalmazni (Ficzere, 1998, 348). A szervi hatály ugyanakkor nem más, mint a személyi hatály egy különleges esete, amely a jogtudományban élő fogalom (Jakab, 2001).

Közlönyben megjelenik) hatályosak. Ettől azonban a jogalkotó eltérő rendelkezést is meghatározhat, sőt azt is megteheti, hogy a jogszabály egyes jogi normáinak hatályba lépésére vonatkozólag is külön napot jelöl meg.

A NAV tv. például a kihirdetését követő napon lépett hatályba [85. § (1) bek.], viszont annak egy konkrét rendelkezése (88. §) csak a kihirdetést követő 8. napon lépett hatályba [85. § (2) bek.].

Ad 2. A *személyi hatály* azt határozza meg, hogy az adott jogforrás rendelkezései kire vonatkoznak. Vannak olyan normatív aktusok, amelyek mindenkire vonatkoznak (pl. Alaptörvény, Btk.), és vannak olyanok, amelyek csak az emberek (vagy jogi személyek) egy szűkebb körét érinti.

A NAV tv. személyi hatálya például a NAV személyi állományára (kormánytisztviselők, pénzügyőrök, kormányzati ügykezelők, munkavállalók, tisztjelöltek) terjed ki, vagyis alapvetően rájuk vonatkozik. Ugyanilyen formában az Rtv. személyi hatálya pedig csakis a rendőrség állományára terjed ki. Vagyis a pénzügyőrökre, pénzügyőr tisztjelöltekre stb. nem vonatkoznak az Rtv.-ben szereplő szabályok, s ez fordítva is igaz, a rendőröket nem kötik a NAV tv. előírásai.

Ugyanilyen formában vizsgálendő az alacsonyabb szintű jogszabályok (pl. rendelet) és más normatív aktusok (pl. belső rendelkezés) személyi hatálya is. Példának okáért, a rendészeti szervek irányítását, felügyeletét ellátó minisztériumok főszabály szerint csak a saját irányításuk alatt lévő szervezetek tagjai számára határoznak meg szabályokat. Így tehát a pénzügyőrökre vonatkozólag alapvetően a pénzügyminiszteri rendeletek (PM rend.), vagy nemzetgazdasági minisztériumi rendeletek (NGM rend.) állapíthatnak meg kötelezően alkalmazandó szabályokat. A belügyminiszter rendeletei (BM

rend.) általában nem kötik a NAV személyi állományát, ha mégis, akkor az a rendeletben külön nevesítést kap.¹²

Ad 3. A *területi hatály* azt a konkrét földrajzi területet jelöli, ahol a normatív alkalmazni kell. Főszabály szerint ez minden esetben Magyarország egész területe.

Egyértelmű kivételt jelentenek ez alól az önkormányzati rendeletek, amelyek területi hatálya az adott település közigazgatási területe. Természetesen más esetben is megállapíthat a normaalkotó különleges rendelkezést, amellyel a jogforrás területi hatályát Magyarország földrajzi területéhez képest megszorító vagy épp kiterjesztő módon értelmezi.¹³

Ad 4. Egy jogforrás *tárgyi hatálya* alatt pedig azt értjük, hogy a benne szereplő normák tartalmuk szerint milyen életviszonyokra, milyen eseményekre vonatkoznak.

A jövedéki törvény tárgyi hatálya például a jövedéki adóra és a jövedéki ügyekre terjed ki [Jöt. 1. §]. Léteznek olyan normatív aktusok is, amelyeknek bár meghatározható a tárgyi hatálya, azokat a normaalkotó külön nem nevesíti. A Büntető Törvénykönyv esetében például azért nincs szükség a tárgyi hatályról külön rendelkezni, mert a Btk. tulajdonképp „önmaga tárgyi hatálya”. A Btk. lényege ugyanis, hogy felsorolja, illetve meghatározza a bűncselekménynek számító cselekményeket; azzal hogy ezt megteszi, végeredményben meghatározza a saját tárgyi hatályát (*Belovics et al.*, 2012).

¹² Például: a 12/2016. (V.4.) BM rendelet 4.§ (1) bekezdése szerint: „Ha a nyomozást a NAV végzi az ujj- és tenyérnyomat-vételt és a DNS-mintavételt a gyanúsítottal szemben a NAV végzi.”

¹³ Például: a Btk. szabályait nem csak Magyarország területén, hanem a külföldön tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen (pl. hajón) vagy légi járművön elkövetett bűncselekmények esetén is alkalmazni kell [Btk. 3. § (1) bek.]

VAGY

19/2019. (IV. 17.) ORFK utasítás szerint: az utasítás területi hatálya kizárólag a Külgazdasági és Külügyminisztériumnak a 1027 Bp. Bem rkpt. 47. és a 1027 Bp. Nagy Imre tér 4. szám alatt található épületeire terjed ki.

A pénzügyőrökre vonatkozó jelentősebb jogforrások alatt tehát azokat a normatív aktusokat értjük, amelyek személyi hatálya kiterjed a NAV hivatás állományára; továbbá – értelemszerűen – amelyek időbeli hatályuk szerint napjainkban is alkalmazandók.

A pénzügyőrökkel kapcsolatos jelentősebb jogforrások összefoglalásakor különösen négy szempontot vehetünk figyelembe. Az adott normatív aktusnak (1) a NAV szervezetére, (2) a pénzügyőrök jogviszonyára, (3) a pénzügyőrök által végzett főbb feladatokra, illetve (4) a pénzügyőrök hivatásrendjének sajátosságaira vonatkozólag kell meghatározó jelentőségű rendelkezéseket tartalmaznia.

A NAV szervezetére vonatkozó jelentősebb jogforrások. Ezeknek a jogforrásoknak rendeltetése, hogy meghatározzák különösen a szervezet jogállását, feladatát, hatásköri- és illetékességi szabályait, személyzetét, vezetését és a szervezet működésével, irányításával kapcsolatos egyéb szabályokat.

3. táblázat: a NAV szervezetére vonatkozó jelentősebb jogforrások
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogforrás típusa	A szervezetre vonatkozó jelentős jogforrások
<i>Törvény</i>	2010. évi CXXII. tv., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.)
<i>Rendelet</i>	485/2015. (XII. 29.) Korm. rend., a NAV szerveinek hatásköréről és illetékességéről
<i>Közjogi szervezet szabályozó</i>	<ul style="list-style-type: none"> » 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról » a Nemzeti Adó- és Vámhivatal alapító okirata (2011. 12. 22.; hatályos: 2019. 02. 25.) » 1/2013. (II. 22.) NAV utasítás, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatóságának Szervezeti és Működési Szabályzatáról
<i>Belső rendelkezés</i>	2034/2020/VEZ szabályzat, a Foglalkoztatási Szabályzatról

A pénzügyőrök jogviszonyára vonatkozó jelentősebb jogforrások. A jogviszony általános meghatározás szerint: „a jogalkotó által kiemelt, a jogi szabályozás körébe bevont, jogilag szabályozott társadalmi viszony” (Kállai, 2007, 75). A jogviszony tehát a jogalanyok (a jogi kapcsolatban álló felek) jogosultságainak és kötelezettségeinek konkrét kölcsönös viszonyát leíró kifejezés (Lamm, 2009).

A pénzügyőrök speciális jogviszonyban, ún. *hivatásos szolgálati jogviszonyban* vannak. A hivatásos szolgálati jogviszony a közsolgálati jogviszony egy formája; vagyis a jogviszony alanyai az állam és a természetes személy (közszolga). A hivatásos szolgálati jogviszony ugyanakkor különbözik az általános közsolgálati viszonytól abba, hogy a hivatásos állomány tagja feladatait szigorú függelmi rendben, életének és testi épségének kockáztatásával, valamint egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti (Magasvári, 2018b).

A pénzügyőrök jogviszonyára vonatkozó jelentős normatív aktusok tehát azokat a rendelkezéseket tartalmazzák, amelyek meghatározzák különösen a jogviszony létrehozásának (hogyan lehet valakiből pénzügyőr), tartalmának (milyen jogok és kötelezettségek vonatkoznak egy pénzügyőrré), megszűnésének (hogyan és mikor lehet, illetve kell egy pénzügyőr leszerelni) és módosításának (a jogviszony tartalmának lényeges eleme mikor, hogyan, miben változhat) eseteit.

4. táblázat: a pénzügyőrök jogviszonyára vonatkozó jelentősebb jogforrások
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogforrás típusa	A jogviszonyra vonatkozó jelentős jogforrások
Törvény	<ul style="list-style-type: none"> » 2010. évi CXXII. tv., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.) » 2015. évi XLII. tv., a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról (Hszt.)
Rendelet	<ul style="list-style-type: none"> » 396/2012. (XII. 20.) Korm. rend., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatott kormánytisztviselők és pénzügyőrök képesítési előírásairól » 73/2013. (XII. 30.) NGM rend., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatottak alkalmassági vizsgálatáról, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete által nyújtott egészségügyi szolgáltatás igénybevételeire jogosultakról

Közjogi szervezet szabályozó	-
Belső rendelkezés	2034/2020/VEZ szabályzat, a Foglalkoztatási Szabályzatról

A pénzügyőrök által végzett főbb feladatokra vonatkozó jelentősebb jogforrások. Az egyes hivatásos rendészeti szervek bemutatásakor már megneveztük a NAV legjelentősebb feladatait: adóigazgatási, jövedéki igazgatási, vámigazgatási, bűnüldözési, rendészeti és egyéb igazgatási feladatok. Ezeknek a feladatoknak az ellátásából a pénzügyőrök eltérő súlyban veszik ki a részüket. Egyes feladatok kifejezetten pénzügyőr specifikusak (pl. bűnüldözési, rendészeti tevékenység), egyes feladatok ellátásában pedig egyértelműen NAV civil munkatársainak van kiemelt szerepe (pl. adóigazgatási tevékenység). A pénzügyőrök által végzett főbb feladatokra vonatkozó normatív aktusok kapcsán azokat a szabályzókat nevesítjük, amelyek a NAV felsorolt feladatai szempontjából a leginkább jelentőséggel bírnak.

5. táblázat: a pénzügyőrök által végzett főbb feladatokra vonatkozó jelentősebb jogforrások
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogforrás típusa	A feladatokra vonatkozó jelentős jogforrások
Törvény	<ul style="list-style-type: none"> » 2010. évi CXXII. tv., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.) » 2017. évi CL. tv., az adózás rendjéről (Art.) » 2017. évi CLI. tv., az adóigazgatási rendtartásról (Air.) » 2017. évi CLIII. tv., az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról (Vht.) » 2016. évi LXVIII. tv., a jövedéki adóról (Jöt.) » 2017. évi CLII. tv., az uniós vámjog végrehajtásáról (Vámtv.) » 2012. évi C. tv., a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) » 2017. évi XC. tv., a büntetőeljárásról (Be.) » 2012. évi II. tv., a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (Sztv.) » 1988. évi I. tv., a közúti közlekedésről (Kkt.) » 2016. évi CL. tv., az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.) » 2013. évi CXL. tv., a fémkereskedelemlről » 2011. évi LXXXV. tv., a környezetvédelmi termékdíjról » 2003. évi CX. tv., a regisztrációs adóról

Rendelet	<ul style="list-style-type: none"> » 465/2017. (XII. 28.) Korm. rend., az adóigazgatási eljárás részlet-szabályairól » 45/2016. (XI. 29.) NGM rend., a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról » 11/2016. (IV. 29.) NGM rend., az uniós vámjog végrehajtásának részletes szabályairól » 20/2018. (XII. 21.) PM rend., a pénzügyőri intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, valamint az elfogott, elő-állított, őrizetbe vett és fogva tartott személyek őrzésének és kísérésének eljárási szabályairól » 30/1988. (IV. 21.) MT rend., a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény végrehajtásáról » 443/2013. (XI. 27.) Korm. rend., a fémkereskedelmi tevékenységről » 343/2011. (XII. 29.) Korm. rend., a környezetvédelmi termékdíjról szóló 2011. évi LXXXV. törvény végrehajtásáról
Közjogi szervezet szabályozó	<ul style="list-style-type: none"> » 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás, a NAV szervezeti és működési szabályzatáról » 1/2017. (V. 17.) NAV utasítás, az Egységes Iratkezelési Szabályzatról
Belső rendelkezés	Szakterületnek megfelelően számos belső rendelkezés van hatályban

A pénzügyőrök hivatásrendjének sajátosságaira vonatkozó jelentősebb jogforrások. A hivatásrend fogalmát Kleinhappl (1935) az alábbiak szerint határozza meg: „A hivatásrend alatt nem értünk mást, mint azoknak közösségét, amelyek egy bizonyos zárt társadalomban ugyanazt a foglalkozást gyakorolják, ugyanazt a feladatot töltik be, ugyanazt a munkát űzik” (Kleinhappl, 1935, 435). A pénzügyőrök hivatásrendjének sajátosságaira vonatkozó jogforrások között tehát azokat a normatív aktusokat szükséges nevesíteni, amelyek kifejezetten a pénzügyőri léthez kapcsolódó szabályokat tartalmazzák. E körbe tartoznak különösen a fegyver-, egyenruha, rendfokozat viselésével, az alakisággal, a szolgálati fellépéssel, a kényszerítő eszközök használatával és a rendészeti intézkedések alkalmazásával kapcsolatos szabályokat megállapító jogforrások.

6. táblázat: a pénzügyőrök hivatásrendjének sajátosságaira vonatkozó jelentősebb jogforrások
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Jogforrás típusa	A hivatásrendre vonatkozó jelentős jogforrások
Törvény	2010. évi CXXII. tv., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.)
Rendelet	<ul style="list-style-type: none"> » 44/2013. (X. 8.) NGM rend., a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről » 20/2018. (XII. 21.) PM rend., a pénzügyőri intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, valamint az elfogott, előállított, őrizetbe vett és fogva tartott személyek őrzésének és kísérésének eljárási szabályairól » 16/2010. (XII. 28.) NGM rend., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál alkalmazásra kerülő kényszerítő eszközök rendszeresítésére vonatkozó eljárási szabályokról és a rendszeresíthető kényszerítő eszközök típusairól és fajtáiról
Közjogi szervezet szabályozó	15083/2011. NGM határozat, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál rendszerített kényszerítő eszközökről
Belső rendelkezés	<ul style="list-style-type: none"> » a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Alaki Szabályzatáról » 2030/2017/VEZ szabályzat, az egyenruházati termékekről, szolgálati jelvényekről

A felsoroltak természetesen csak a pénzügyőrökre vonatkozó jelentősebb jogforrásokat tartalmazzák. Mindezek mellett számos egyéb jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszköz és különösen belső rendelkezés tartalma érintheti a NAV szervezeti működésére, a pénzügyőrök jogállására, feladataira és hivatásrendjére vonatkozó szabályokat.

A rendészeti etika

Az erkölcs és etika kifejezésekkel meglehetősen gyakran találkozunk, s feltehetően magunk is sűrűn használjuk azokat. Sokak számára ugyanakkor nem biztos, hogy egyértelmű a két szó tartalmának kapcsolata. Mi a különbség erkölcs és etika között?

Az *erkölcs* azoknak a szabályoknak és értékeknek az összessége, amelyeket az emberek magukra nézve kötelezőként általánosan elismernek (Nyíri, 1994);

vagyis az erkölcs a társadalmilag helyesnek ítélt szabályok összessége, illetve ezek megvalósulása. Az erkölcs tehát – miként arról már szó esett – a társadalmi normák egy típusa.

Az erkölcs természetesen szoros kapcsolatban áll a joggal. A jogi normák egy jelentős része valójában nem más, mint az állam erkölcsi szabályainak manifesztációja. A jogi normák egy része tehát azokat az élethelyzeteket hivatottak szabályozni, amelyek érvényesülését nem lehet pusztán az erkölcsi rosszallás erejére bízni, hanem mindenki számára egyértelmű és állami kényszerrel szavatolt írott jogszabály hatálya alá kell vonni (Erdős, 2011).

Példának okáért, egy ember megölése, amely „*lényegében erkölcsi jellegű norma*” (Angyal, 1928, 6), régóta immanens részét képezi az állam büntető jogának. Nyilvánvaló, hogy az emberölés elkövetője – általában – kivívja a többségi társadalom rosszallását, ugyanakkor az állam nem bízhat abban, hogy ez az erkölcsi megvetés elegendő biztosítéka lesz annak, hogy az emberek ne kövessenek el hasonló cselekményeket.

Az *etika* tartalma maga az erkölcs. Az etika tehát nem más, mint erkölcsstan, az erkölccsel foglalkozó tudomány (Valcsicsák, 2013). Ádám (1998) meghatározása szerint: „Az etika az erkölcs forrására vagy forrásaira, normáira, az utóbbiak jellegére, rendeltetésére, következményeire, az erkölcsi felelősségre, az erények és a moralitás mibenlétére vonatkozó tudomány” (Ádám, 1998, 100).

Az erkölcsi normák még egy társadalmon belül is rendkívül bonyolult rendszert alkotnak, és korán sem olyan egységesek, mint azt elsőre gondolnánk. Mindennapi életünkben tapasztaljuk, hogy még az egyes hivatások, szakmák szerint is különbözhetnek az erkölcsi szabályok. Megállapítható, hogy a rendészeti terület erkölcsi vonásaiban is fontos sajátosságok (specifikumok) vannak. Habár a rendészeti tevékenység egészét kétség kívül eluralja a jog, a szakmai erkölcs sajátosságait sem szabad figyelmen kívül hagyni. Ennek érvszerű magyarázatát Valcsicsák Imre (2013) az alábbiak szerint fogalmazza

meg: „A rendvédelmi tevékenység – a lényegéből származóan – többnyire közvetlenül az emberekkel kapcsolatos, ennek megfelelően számos »kényes«, szociálisan érzékeny mozzanatot tartalmaz. Ez önmagában is felfokozza az erkölcsi tartalmak fontosságát. Ugyanezzel függ össze az a tény, hogy a rendvédelmi munka végzői az átlagnál jobban »reflektorfényben« állnak, cselekedetük gyakorta példaértékű, erkölcsi indíttatású megnyilvánulásaik szembeötlők. Az erre történő tudatos odafigyelés természetes követelmény” (Valcsicsák, 2013, 35).

A pénzügyőrökre vonatkozó etikai normák

A pénzügyőri hivatásra vonatkozó etikai szabályokkal összefüggésben két forrást szükséges megemlíteni: (1) a rendvédelmi hivatás etikai alapelveit; és a (2) *Rendvédelmi Hivatásetikai Kódexet*.

Ad 1. A rendvédelmi hivatás etikai alapelveit a rendvédelmi szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény tartalmazza. A jogszabály meghatározása szerint a rendvédelmi hivatás etikai alapelvei a hivatásos állomány tagjai tekintetében különösen [Hszt. 14. § (1) bek.]:

- » a hűség,
- » a nemzeti érdek előnyben részesítése,
- » a méltóság,
- » a tisztesség,
- » az előítéletektől való mentesség,
- » a pártatlanság,
- » a felelősségtudat,
- » a szakszerűség,
- » az együttműködés, és
- » az arányosság.

Fontos megjegyeznünk, hogy a jogszabályokban szereplő felsorolások előtt a „különösen” kifejezés használata minden esetben arra utal, hogy az adott fel-

sorolás nem taxatív jellegű; vagyis az adott felsorolás nem a teljesség igényével tartalmazza a kapcsolódó elemeket. A törvényalkotó által használt „különösen” kifejezés tehát azt jelzi, hogy a felsoroltakon kívül más etikai alapelvek is létezhetnek, de ezek a legfontosabbak.

Ad 2. A pénzügyőri hivatás etikai szabályaival összefüggésben kiemelendő másik forrás a Magyar Rendvédelmi Kar (MRK) Rendvédelmi Hivatásetikai Kódexe.

Az MRK a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományú tagjainak (és rendvédelmi igazgatási alkalmazottainak) önkormányzattal rendelkező rendvédelmi szakmai köztestülete. Az MRK kötelező tagsági viszony alapján működik. Vagyis a rendvédelmi feladatokat ellátó szervvel szolgálati jogviszonyba kerüléssel a hivatásos állomány tagja az MRK tagjává válik. Az MRK résztestületekre, ún. tagozatokra bontható. Az MRK tagozatai között szerepel a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a NAV rendvédelmi feladatokat ellátó szerve, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és az Országgyűlési Őrség [Hszt. 291. §]. Nem mellékesen megjegyzendő, hogy a rendészeti szervek tisztjelölti állományára vonatkozó különös rendelkezések nem mentesítenek az MRK tagság és annak szabályai alól [Hszt. 284. § (3) bek.].

Az MRK legfőbb szerve a Közgyűlés, amely 2013. május 28-án fogadta el a Rendvédelmi Hivatásetikai Kódexet és Etikai Eljárási Szabályzatot (*György – Hazafi, 2018*). A szabályzat két fő részre tagolódik, amelyet a cím is sugall. Az első rész („anyagi rész”) meghatározza a Hivatásetikai Kódex létrehozásának célját, a szabályzat személyi és tárgyi hatályát, a rendvédelmi hivatás alapelveit, alapértékeit és elvárásait; a második rész („eljárási rész”) pedig az etikai eljárások pontos szabályait tartalmazza.

A NAV vezetőjének belső rendelkezése szerint a pénzügyőrök esetében a hivatásos szolgálati jogviszony létrehozásakor a pénzügyőr jelölt köteles nyilatkozatot tenni arról, hogy megismerte az MRK Hivatásetikai Kódexét (Rendvédelmi Hivatásetikai Kódex) [FSZ. 24. i) pont].

A Rendvédelmi Hivatásetikai Kódex személyi hatálya kiterjed az MRK minden tagjára, vagyis annak előírásait mindenki köteles betartani. A Kódex tárgyi hatálya pedig azokat a magatartásformákat vonja maga alá, amelyek elbírálását jogszabály nem utalja más eljárás hatálya alá. Mindez azt jelenti, hogy ha a hivatásos állomány tagja által elkövetett cselekmény esetleg büncselekményt, szabálysértést vagy más jogszabályban meghatározott jogsértést valósít meg, akkor nem az itt szereplő etikai szabályok szerint kell eljárni. A Kódex a rendvédelmi hivatás etikai alapelvei között szintén felsorolja ugyanazokat az alapelveket, amelyeket a Hszt. (hűség a hazához és a nemzethez, a nemzeti érdekek előnyben részesítése, a méltóság és a tisztesség, az előítéletektől való mentesség, a pártatlanság, a szakszerűség, az együttműködés és az arányosság).

A Hivatásetikai Kódex továbbmenően meghatároz három alapértéket és elvárást a rendészeti szervek hivatásos állományú tagjaival szemben:

- ☉ *Törvényesség, a köz és az állampolgárok szolgálata, a tisztesség követelménye;* vagyis a hivatásos állomány tagja kötelesek a jogszabályok és egyéb jogforrások alapján, alapvetően szolgáltató jelleggel, a közösség és a polgárok érdekeit szem előtt tartva, a humánus szellemében dolgozni.
- ☉ *Professzionizmus, minőségi munkavégzés, felelősségvállalás, konstruktív kritikai attitűd, innováció;* vagyis a hivatásos állomány tagjai kötelesek munkájukat szakszerűen, magas színvonalon teljesíteni és önmagukat e téren folyamatosan fejleszteni, kötelesek nyitottak lenni az újdonságokra, a jobbítás érdekében kezdeményezően kell fellépniük, kötelesek továbbá felelősséget vállalni döntéseikért és tevékenységükért.

- ☉ *Elkötelezettség, megbízhatóság, a társadalmi elfogadottság erősítése; vagyis a hivatásos állomány tagjai az általánosan elfogadott normák betartásával, aszerinti életvitelével kötelesek hozzájárulni a szervek közbizalmat teremtő törekvéseihez, továbbá a rájuk bízott javakkal, értékekkel, eszközökkel a megfelelő szakmai eljárások és módszerek szerint kötelesek gondossággal eljárni.*

A Hivatásetikai Kódex továbbá meghatároz olyan általános erkölcsi követelményeket is, amelyeket mindenkinek kötelessége munkájában és magánéletében egyaránt betartani:

- » *munkavégzésre vonatkozó erkölcsi szabályok (törvényes, pártatlan, előítéletektől mentes eljárás, a munkatársak kölcsönös tisztelete, váratlan helyzetekben felelősségteljes eljárás, munkaidő hatékony, aktív és lelkiismeretes kitöltése, jogforrások ismerete, udvariasság, figyelem mások iránt, mások jogainak tiszteltben tartása, pártsemlegesség, kulturált, munkához illő öltözködés, környezettudatosság),*
- » *munkahelyi kapcsolatokra vonatkozó erkölcsi szabályok (együttműködésre törekvés, kölcsönös tisztelet és megbecsülés, egymás tekintélyének, emberi, szakmai tisztességének megóvása, felelősségvállalás a rossz vagy helytelen döntésekért, információ megosztás a megfelelő munkavégzéshez, felesleges rivalizálások kizárása),*
- » *vezetőkkel, előljárókkal való kapcsolattartás erkölcsi szabályai (szükség esetén ki kell kérni vezetők, előljárók szakmai segítségét, a vezetők által kezdeményezett megbeszéléseken aktívan kell közreműködni, a vezetőkkal szemben a tekintély fenntartására alkalmas hangnemen kell kommunikálni),*
- » *polgárokkal (ügyfelekkel) való érintkezés erkölcsi szabályai (törvényes, szakszerű, tárgyyszerű, pontos, gyors munkavégzés, udvariasság, hatalommal való visszaélés tilalma, személyes és minősített adatok feltétlen*

védelme, polgárok jelenlétében, nyilvánosság előtt a szervezetre, vezetőkre, munkatársakra vonatkozó személyes vagy szakmai jellegű negatív tartalmú megjegyzések kerülése),

- » *magánélettel kapcsolatos erkölcsi szabályok* (a környezet tiszteletére és megbecsülésre alkalmas életvitel, függelmi, elkötelezettséget kiváltó magántermészetű kapcsolatok kerülése, az életvitelen keresztül a szervezet tevékenységének pozitív megítélésének elősegítése),
- » *internetes kommunikációra vonatkozó erkölcsi szabályok* (mások emberi méltóságát, a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságát csorbító magatartástól való távolmaradás, a szervezetbe vetett közbizalmat megingató, illetve visszaélésre alkalmas tartalmak (kép, videó, hangfájl stb.) feltöltésének kerülése),
- » *korruptióval összefüggő erkölcsi szabályok* (vezetőként és beosztottként is törekedni kell a korrupció megelőzésére),
- » *összeférhetetlenséggel kapcsolatos erkölcsi szabályok* (a pártpolitikai szervezethez való kötődés, szimpátia kifejezésének kerülése, a munkahely, beosztás, vagy hatáskör a saját család vagy más személy anyagi egzisztenciális, erkölcsi érdekeinek előtérbe állítására, érvényesítésére nem szolgálhat).

A Kódex az általános erkölcsi szabályokon túl a vezetőkkel szemben helyzetükből adódóan további sajátos erkölcsi követelményeket is meghatároz.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mit nevezünk társadalmi normának? Milyen fő típusai jelenhetnek meg?
2. Mik a társadalmi normák legfontosabb jellemzői?
3. Mit tekintünk jognak?
4. Mi a jogi norma, és milyen részei vannak?

5. Hogyan definiálható a jogszabály? Milyen jogszabályi normákat nevesít az Alaptörvény?
6. Mit jelent a jogforrás? A jogszabályokon kívül milyen jogforrásokat nevesíthetünk még?
7. Mit jelent a hatályosság? Milyen típusú hatályokat ismerünk?
8. Melyek a pénzügyőrökkel kapcsolatos legjelentősebb jogforrások?
9. Milyen forrásai léteznek a pénzügyőrökre vonatkozó etikai szabályoknak? Mik a rendvédelmi hivatás legfontosabb etikai alapelvei?
10. Milyen általános erkölcsi követelményeket fogalmaz meg a Rendvédelmi Hivatásetikai Kódex?

4. ALAPVETŐ JOGOK JELENTŐSÉGE A RENDÉSZETI IGAZGATÁSBAN

A rendészet sajátosságainak feltárása során megkerülhetetlenül szembe ütközünk az ember alapvető jogainak kérdésével. A rendészeti hivatás egyik paradoxonja éppen az, hogy miközben a hivatásos állomány tagjának szolgálati jogviszonyából eredően joga van arra, hogy mások alapvető jogait korlátozza, aközben a hivatásos szolgálati jogviszony létesítésének szükséges feltétele, hogy a hivatásos vállalja saját alapjogainak korlátozását is. Vagyis a hivatásos állomány számára az alapjog korlátozás egyfelől jogosultságként (más személyek alapjogainak korlátozása), másfelől kötelezettségként (saját alapjogai korlátozásának önkéntes vállalása) jelenik meg.

Ebben a fejezetben röviden áttekintjük az alapvető jogok rendszerét, a velük kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat; azt követően pedig a hivatásos állomány tagjára vonatkozó alapjog korlátozásokkal foglalkozunk. A pénzügyőrök által alkalmazható alapjog korlátozásról a későbbiekben – az intézkedésekkel és kényszerítő eszközökkel összefüggésben – lesz majd szó.

Az alapvető jogok

Az alapvető jogok eredete ahhoz a természetjogi felfogáshoz vezethető vissza, amely szerint az embernek léteznek olyan univerzális és nem az államtól, hanem valamilyen felsőbb hatalomtól származó jogai, amelyek minden embert születésénél fogva megilletnek, és azokat mindenkinek tiszteletben kell tartania (Feinberg, 1999; Marinkás, 2012). Ennek megfelelően a természetjogi felfogás az emberi jogok kifejezést használja.

Az ún. jogpozitivistá felfogás ezzel szemben azt állítja, hogy a jogok szükségszerűen valamilyen írott forrásból származnak, vagyis a jog érvényesülésére csak akkor van mód, ha azokat írott normában rögzítettek. „Ez az irányzat az alapjogok vagy alapvető jogok kifejezést használja. Az emberi jogok párjaként ismert az állampolgári jogok kifejezés is. Ez arra utal, hogy az alapjogok egy része (például

a szociális biztonsághoz való jog) nem minden embert illet meg, pusztán azokat, akik az adott alapjogot deklaráló állam állampolgárai is” (Erdős – Takács – Téglási, 2018, 22).

Az alapvető jogok (alapjogok) végtére tehát az emberi jogok jogi kifejeződésai. Azon alkotmányban (Alaptörvényben) rögzített jogosultságok összessége, amelyek a természetes személyt emberi mivoltánál fogva megilletik, alkotmánybeli elismerésüknél fogva a jogrendszer részét képezik, s ilyenén módon jogi úton kikényszeríthetők.

Az alapvető jogokat illető írott jogforrások közül mindenképp szükséges megemlíteni az alábbiakat:

- ☉ *Emberi jogi tárgyú nemzetközi dokumentumok.* Ezek közül kiemelt jelentőséggel bír az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és az Emberi Jogok Európai Egyezménye.
 - *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által 1948. december 10-én elfogadott jognyilatkozat, amely összefoglalja a minden embert megillető jogokat.
 - *Az Emberi Jogok Európai Egyezményét* az Európa Tanács fogadta el 1950. november 4-én, figyelembe véve az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, az Európai Tanács az emberi jogok és alapvető szabadságjogok megóvása és további fejlesztése érdekében fogalmazta meg nyilatkozatát. Hazánk az Egyezményhez csak 1992-ben csatlakozott. Az Egyezmény tartalma pedig az 1993. évi XXXI. törvénnyel került kihirdetésre.
- ☉ *Magyarország Alaptörvénye.* Az Alaptörvény rendelkezései tartalmazzák, miszerint: *„Az EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait”* [Atv. I. cikk].

- ☉ *Törvények.* Az Alaptörvény szerint az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvényben kell megállapítani [Atv. I. cikk].
- ☉ *Az AB határozatai.* Az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek „értelmezése az Alkotmánybíróság napi feladata, melynek során az egyes alapjogok tartalmát a saját felfogása szerint állapítja meg” (Sólyom, 2001, 44). Az alapvető jogok egyes aspektusait – így különösen az alapjog lényeges tartalmát, korlátait – konkrét esetekben az Alkotmánybíróság értelmezéseit tartalmazó AB határozatokból ismerhetjük meg.

Az alapjogok fogalmát úgy határozhatjuk meg, mint „*az alkotmányokba foglalt, az egyének szabadságát garantáló, mindenkit megillető olyan jog, amelyből közvetlen alanyi jogi jogosultság fakad*” (Balogh – Hajas – Schanda, 2014, 28).

Az alapvető jogok csoportosítása majdhogynem számtalan formában elképzelhető.¹⁴ Az egyik ezek közül az egyik az egyes alapjogok keletkezéstörténetén alapul, miszerint az alapvető jogok – megjelenésüket tekintve – generációkat (mn.: nemzedékeket) alkotnak (Halmi – Tóth, 2003). Eszerint megkülönböztetünk (1) első generációs, (2) második generációs, és (3) harmadik generációs alapjogokat.

Ad 1. „Az emberi jogok első nemzedékéhez sorolható egyéni jogosultságok legnagyobb részét hagyományosan szabadságjogoknak is nevezik, mivel az emberek számára azt biztosítják, hogy életük, tevékenységeik és társadalmi helyzetük zavartalan legyen, és ezt a szabadságukat az állam beavatkozása csak kivételesen és indokolt esetben korlátozhassa” (Halmi – Tóth, 2003, 81). Az első generációs alapjogok között találjuk a 18. század végén megjelenő polgári átalakulás szelleméből fakadó polgári szabadságjogokat. Ezek közé tartozik az élet, a szabadság, a testi épség, a szoros értelemben vett javak, a polgári tulajdonhoz való jog (Gombos,

¹⁴ Például:

Alapvető jog gyakorlása szerint: (1) *egyéni*leg, vagy (2) *együttes*en.

Az államnak az alapvető jogban betöltött szerepe szerint: (1) „szabadságok”, és (2) „jogok”

1990),¹⁵ és ide tartoznak továbbá az eljárási alapjogok (pl. ártatlanság védelme, mihamarabbi bíró elé állítás követelménye).

Első generációs alapjogok közé tartoznak a politikai szabadságjogok is, mint a szólás-, gondolat-, véleményszabadsága, az egyesülés és gyülekezés szabadsága (Erdős – Téglási – Takács, 2018), illetve a sajtószabadság, a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint az önkényes hatósági fellépéstől és fogva tartástól való mentességet biztosító személyes szabadság (Halmai – Tóth, 2003).

Komoly jelentőségű első generációs alapjogként tartjuk számon a fentiekén kívül a politikai részvételi jogokat, mint a választójog, népszavazáshoz való jog és a közhivatal viselésének jogát (Erdős – Téglási – Takács, 2018).

Ad 2. *„Az állami beavatkozás nyomán, annak eredményeként jön létre történetileg a jogok új, második generációja, a gazdasági, szociális, kulturális jogok (röviden a továbbiakban: szociális jogok)”* (Sári – Somody, 2008, 21). Az alapjogok második nemzedéke kapcsán említett állami beavatkozás jellegét tekintve – eltérően például az indokolatlan fogva tartástól – gondoskodó. Ezek a jogok a 19. század második felében jelennek meg, s kifejezett állami cselekvést rejtenek magukban. *„A legfőbb különbség tehát az első és a második generációs jogok között az, hogy amíg az első generációs jogok többsége az egyének szabadságának védelmében azt határozza meg, hogy az állam mit nem tehet meg, addig a második nemzedékhez tartozó jogok (államcélok) azt írják elő, hogy az államnak mit kell tennie az emberek életfeltételeinek biztosítása, jólétének előmozdítása érdekében”* (Halmai – Tóth, 2003, 87).

Ad 3. A 20. század második felében ('70-es évek vége, '80-as évek eleje) az alapjogoknak megjelenik egy új – harmadik – generációja, amelyeket szolidaritási jogoknak is neveznek. *„Közéjük tartozik a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez, valamint az emberiség közös örökségéből való részesedéshez való*

¹⁵ A tulajdonjog, annak bizonyos aspektusai okán az első és második generációs alapjogok közé egyaránt besorolható (Pongrácz, 2013).

jog”(Sári – Somody, 2008, 27), vagyis olyan globális jogok, amelyeket nem bonthatunk le egyes személyekre. A szolidaritási jogok körében jelennek meg a kiszolgáltatott helyzetben lévő embereket megillető különleges jogok (pl. betegjog, fogyatékkal élők jogai).

A harmadik generációs alapjogok másik része pedig a technika fejlődése révén született meg ebben az időszakban, így különösen a személyes adatok védelméhez fűződő jogok formájában (Erdős – Téglási – Takács, 2018).

Az alapvető jogok korlátozhatósága

Az 1789. augusztus 26-án, a francia Nemzetgyűlés által elfogadott Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) IV. cikke szerint: *„A szabadság annyit jelent, hogy mindent szabad, ami másnak nem árt. Az egyes ember természetes jogainak gyakorlása tehát más korlátokba nem ütközhetik, mint azokba, amelyek a társadalom többi tagjai számára ugyane jogok élvezetét biztosítják”* Vagyis az egyén szabadságának határa a másik ember szabadságánál húzódik.

Mindebből okszerűen következik, hogy az alapvető jogok sok esetben nem korlátozhatatlanok. Az alapjog sérthetlenségére való hivatkozás nem adhat felmentést mások alapjogainak vagy a közösség jelentős érdekének csorbításához. Ezzel együtt viszont vannak olyan alapjogok, amelyek ténylegesen sérthetetlenek, s azokat semmilyen körülmények között nem lehet korlátozni.

Az alapjogok korlátozása szerint tehát megkülönböztetünk (1) korlátozhatatlan (ún. abszolút) alapjogokat, és (2) korlátozható alapjogokat.

Ad 1. *Halmi és Tóth (2003) az alapvető jogok korlátozhatóságának részletes vizsgálatát követően megállapítják: „az európai alkotmánybírósági gyakorlatot alapul véve azt mondhatjuk, hogy léteznek abszolút, vagyis semmilyen körülmények között nem korlátozható emberi jogok. Ezek egy része olyan általános követelményt*

fogalmaz meg, amelyet mindig tiszteletben kell tartani, s amellyel szemben nincs helye más szempontok mérlegelésének (Halmai – Tóth, 2003, 110).

A korlátozhatatlan alapjogok körébe tartoznak egyrészt az *élettel, emberi méltósággal*, másrészt a *lelkiismereti szabadsággal*, harmadrészt pedig a *büntetőjogi és eljárási garanciákkal* összefüggő jogok.

Az élettel, emberi méltósággal kapcsolatos abszolút jogok. Az Alkotmánybíróság korábbi döntésében már egyértelműen leszögezte, hogy az emberi méltósághoz való jog az emberi státusz meghatározójaként az élethez való joggal fennálló egységben korlátozhatatlan [64/1991. (XII. 17.) ABH]. Az emberi élet elvételére tehát semmilyen körülmények között nincs alkotmányos lehetőség (lsd. eutanázia és halálbüntetés tilalma).¹⁶ Bár nem – vagy nem feltétlenül – jár az emberi élet kioltásával, az alkotmányozó nem ad lehetőséget az emberi test és testrészek haszonszerzési célú felhasználására és az emberi egyedmásolásra (klónozásra) sem [Atv. III. cikk (3) bek.].

Az abszolút jogok körébe tartozik – az emberi méltósághoz való jog megvalósulásával összefüggésben – a kínzás, embertelen és megalázó bánásmód tilalma [36/2000. (X. 27.) ABH] és a hozzájárulás nélküli orvosi vizsgálat tilalma. A nemzetközi egyezmények kötelező erejéből származik a kényszer- és kötelezőmunka tilalma [684/B/2001. ABH]. Az Alkotmánybíróság továbbá megállapította azt is, hogy *„a minden embert megillető jogképesség kizárja a rabszolgaságot”* [64/1991. (XII. 17.) ABH].

A lelkiismereti szabadsággal kapcsolatos abszolút jogok. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához [Atv. VII. cikk (1) bek.]. Abszolút alapjogként értelmezendő a lelkiismereti és vallásszabadság azon része, amely az adott meggyőződés, vallás megválasztására vagy megváltoztatására vonatkozik (Erdős – Téglási – Takács, 2018). A lelkiismeret szabadságához való jog kiterjed a vallási, erkölcsi vagy bármilyen természetű, így a

¹⁶ lsd.: 23/1990. (X. 31.) ABH

politikai meggyőződésre is [46/1994. (X. 21.) ABH]. „A lelkiismereti szabadság alapját az Alkotmánybíróság a személyi integritáshoz való jogként értelmezi: az állam senkit sem kényszeríthet olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, vagy amely összeegyeztethetetlen a személyiségét meghatározó valamely lényeges meggyőződéssel” [64/1991. (XII. 17.) ABH]. Vagyis a gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságának abszolút jellege abban áll, hogy sem az állam, sem pedig más személy, nem kényszerítheti arra az egyént arra, hogy valamilyen meggyőződést, vallást, politikai nézetet stb. kötelezően magáénak valljon, vagy ezekről lemondjon.

Büntetőjogi és eljárási garanciákkal kapcsolatos abszolút jogok. A korlátozhatatlan alapjogok harmadik csoportja részben a büntetőjogi (ártatlanság véelme, *nullum crimen sine lege*,¹⁷ és *nulla poena sine lege*¹⁸), részben pedig általános eljárási elvekhez (tisztességes eljáráshoz való jog) kapcsolódó jogok formájában jelennek meg. Ez előbbivel összefüggésben az Alkotmánybíróság korábbi határozatában leszögezte: „Az alkotmányos büntetőjog alapintézményei legtöbb esetben fogalmilag sem relativizálhatók, s nem képzelhető el velük szemben mérlegelhető más alkotmányos jog vagy feladat. A büntetőjogi garanciák ugyanis már egy mérlegelés eredményét tartalmazzák” [11/1991. (III. 5.) ABH]. „Az Alkotmánybíróság ennek megfelelően meg is állapította például az ártatlanság véelme, a *nullum crimen sine lege*, s ezen belül a visszaható hatályú büntető törvényhozás tilalmának abszolút voltát” [6/1998. (III. 11.) ABH].

Az eljárási alapelvekkel kapcsolatos abszolút jogokkal összefüggésben az Alkotmánybíróság szintén megállapította, hogy „nincs olyan szükségesség, amely miatt a tárgyalás »tisztességes« voltát arányosan ugyan, de korlátozni lehetne” [6/1998. (III. 11.) ABH].

¹⁷ A *nullum crimen sine lege* (= nincs bűncselekmény törvény nélkül) azt jelenti, hogy egy cselekményt csak akkor lehet bűncselekménynek minősíteni, és azért valakit csak akkor lehet elítélni, ha az a törvényben szerepel.

¹⁸ A *nulla poena sine lege* (= nincs büntetés törvény nélkül), azt jelenti, hogy egy bűncselekménnyel összefüggésben csak olyan büntetési forma szabható ki, amelyet a törvény nevesít.

Ad 2. A maradvány elv alapján, a korlátozható alapjogok csoportjába tartozik minden alapvető jog, amelyet az előbbieken nem említettünk. Ezeknek az alapjogoknak a korlátozását az Alaptörvény ugyanakkor szigorú szabályokhoz köti: *„Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható”* [Atv. I. cikk. (3) bek.].

Az abszolút jognak nem minősülő alapvető jogok korlátozásának kettős feltétele van: *forma és tartalmi*.

A *formai feltétel*, hogy a jogkorlátozást törvényben kell megfogalmazni. Már a korábban hivatkozott 1789-es Polgári Jogok Nyilatkozatának IV. cikke is deklarálta, hogy az alapjogok kivételes körülmények között korlátozhatók, s *„e korlátokat a törvény határozhatja meg.”*

A *tartalmi feltételek* pedig arra adnak választ, hogy a korlátozásra milyen okból és mértékben kerülhet sor. A tartalmi feltételek érvényesülésének megítéléséhez az Alaptörvény meghatározza az ún. szükségességi/arányossági tesztet (Balogh – Hajas – Schanda, 2014).

Az alapjog korlátozás szükségességi/arányossági tesztjének egyes elemeit Erdősék (2018) a következők szerint foglalják össze:

- » *az alapjog-korlátozásnak legitim célja legyen, ami vagy másik alapjog, vagy valamely alkotmányos érték (például a jogállamiság, vagy a piacgazdaság) érvényesülése, védelme lehet;*
- » *a jogkorlátozás legyen szükséges, azaz a jogkorlátozással elérendő cél más módon nem lehet elérhető;*
- » *a jogkorlátozás legyen arányos mértékű, azaz a jogkorlátozás ne okozzon nagyobb sérelmet, mint amelynek elérésére törekedett a jogalkotó;*
- » *végül az, hogy a jogkorlátozás a korlátozott alapjog lényegi tartalmát nem sérthesse meg”* (Erdős – Téglási – Takács, 2018, 27).

Főszabály szerint tehát azt mondhatjuk, hogy ha valamely alapjogot korlátozni kívánó törvény (formai feltétel), ezeknek a követelményeknek (tartalmi

feltétel) megfelel, akkor az alapjog korlátozás alkotmányos. A szükségesség és arányosság általános tesztjén kívül más, ún. speciális alkotmányossági tesztek is léteznek, amelyeket viszont csak meghatározott alapjogok korlátozása esetén használnak (lsd. Közérdekűségi teszt, Ésszerűségi teszt).

A pénzügyőrök egyes alapjogainak korlátozhatósága

A hivatásos szolgálati jogviszony egyik sajátossága, hogy az érintett személynek vállalnia kell bizonyos alapvető jogainak korlátozását [lsd. bővebben: *Magasvári, 2018b*]. A törvény szerint a hivatásos állomány tagjának vállalnia kell, hogy szolgálati feladatait *„akár életének és testi épségének kockáztatásával és egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti”* [Hszt. 13. § (2) bek.] Ezeknek az alapvető jogoknak a korlátozására egyrészt azért kerülhet sor, mert azt az érintett vállalja, másrészt – s ami még fontosabb –, hogy ezekkel a jogkorlátozásokkal a törvényalkotó valamilyen magasabb cél elérését kívánja biztosítani.¹⁹

Az alapvető jogok biztosa korábbi határozatában elvi élel leszögezte: *„A rendvédelmi szervek az alkotmányos alapjogok érvényesülését segítik elő, alapvető feladatuk az alkotmányos rend és az alapvető emberi jogok védelme. E szervek az alapvető jogok védelmét csak kötelezettségeik maradéktalan teljesítésével tudják hatékonyan szolgálni. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotó feladata az intézmény és eszközrendszer olyan alakítása, amely lehetővé teszi, hogy e szervek alkotmányos rendeletetésüknek minden körülmények között eleget tegyenek”* [7473/2012. AJB]. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek társadalmi rendeltetésének maradéktalan beteljesítésének egyik garanciális jogi eszköze – amelyre az alapvető jogok biztosa is utal – a hivatásos állomány egyes alapvető jogainak korlátozását biztosító törvényi rendelkezés. Vagyis a rendészeti szervek által végzett

¹⁹ Megjegyezzük, hogy az itt tárgyalt rendelkezéseknek az alkalmazandóságát a törvény a rendészeti szervek tisztjelölti állománya kapcsán sem zárja ki [Hszt. 284. § (2)-(3) bek.]

közfeladatok teljesítése – azok társadalmi jelentősége okán – bizonyos esetekben előbbre való, mint a hivatásos állomány tagjának egyes alapjogai.

Természetesen az abszolút alapjogokat a hivatásos állomány tagjai esetében sem lehet semmilyen körülmények között korlátozni. Itt kívánjuk megjegyezni, hogy nem sérti az élethez és emberi méltósághoz való jogot a törvénynek az a rendelkezése, miszerint az érintett köteles vállalni, hogy a szolgálati feladatait akár életének és testi épségének kockáztatásával is teljesíti. Az Alkotmánybíróság szerint *„a Hszt. hatálya alá tartozó fegyveres szervek hivatásos állományú tagjának szolgálati viszonya keretében végzett számos tevékenysége az életre és a testi épségre nézve jelentős kockázati tényezőket hordoz magában. A szolgálattal együtt járó kockázatok – önként történő – elfogadása megkerülhetetlenül magában foglalja annak lehetőségét is, hogy a kötelezettségek teljesítése során a fegyveres szerv tagja életét veszti, vagy testi épsége sérül. Ez a fegyveres szervek feladatainak, tevékenységének természetéből, egyebek mellett abból következik, hogy egyes helyzetekben elkerülhetetlen a fegyverhasználat”* [8/2004. (III. 25.) ABH]. Mindazonáltal az élet és testi épség kockáztatásának vállalását előíró törvényi szabály kapcsán az alkotmánybírák szerint – a katonák vállalásával egyezően – *„nem az élettől és az emberi méltóságtól való állam általi, bizonyosan bekövetkező megfosztásáról van szó”* [Uo.]. Másrészt, miután a szolgálati jogviszony létrehozása az érintett személy önkéntes választásán alapszik, a *„szolgálati jogviszonyból adódó alkotmányos alapjog korlátozás a személyes döntés következtében sem szükségtelennek, sem aránytalannak nem minősíthető”* [Uo.].

A szolgálati jogviszonnyal összefüggésben tehát csakis azoknak az alapjogoknak a korlátozására kerülhet sor, amelyek nem élveznek abszolút védelmet. A törvény taxatívén felsorolja a hivatásos jogviszonnyal összefüggésben korlátozható alapjogokat:

- » a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga,
- » a véleménynyilvánítás szabadsága,
- » a gyülekezési jog,
- » az egyesülési jog,

- » az anyanyelv használatának joga,
- » a választójog,
- » a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának joga,
- » a tulajdonhoz való jog.

A szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztása

A törvény szerint a hivatásos állomány tagja szolgálati érdekből kötelezhető arra, hogy:

- » szolgálatteljesítési időn kívüli elérhetőségét bejelentse,
- » a tartózkodási helyéről a szolgálati előjárást tájékoztassa,
- » szolgálatképes állapotát fenntartsa.²⁰

A hivatásost továbbá kötelezni lehet arra is, hogy a külföldre történő utazását a szolgálati előjárójának előre bejelentse [Hszt. 19. §].

A hivatásos állomány tagja ugyanakkor nem csak értesíthető, hanem szükség esetén a tartózkodási helyéről – akár szabadság ideje alatt is – visszarendelhető; vagyis a tartózkodási hely szabad megválasztásában ténylegesen korlátozható. A visszarendelésre a szolgálati előjáró jogosult.

A hivatásos abban az esetben nem rendelhető vissza, ha a visszarendelés a szolgálati feladatok végrehajtásával aránytalan jog- vagy érdeksérelmet okozna. A visszarendelés miatt felmerült költségeket továbbá az érintett részére meg kell téríteni.

A visszarendelés munkaidőként való elszámolásának speciális szabályait a törvény úgy határozza meg, hogy a visszarendelés miatt szolgálatban töltött

²⁰ A szolgálatképes állapot fenntartásának elrendelése valójában nem is a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát, mint inkább az általános cselekvési szabadságot érinti. Azalattal ugyanis, hogy a hivatásos állomány tagjának kötelezően meghatározzák, hogy szolgálaton kívül is olyan állapotban kell maradnia, amellyel képes bármikor szolgálati feladatot ellátni (pl. nem fogyaszthat alkoholt) azzal nem abban korlátozzák, hogy hova mehet, hanem, hogy mit tehet.

időt a túlszolgálat szabályai szerint, a szabadság ideje alatt történő visszarendelés esetén a túlszolgálat szabályai szerint vagy a szabadság ismételt kiadásával kell ellentételezni [Hszt. 20. §].

Főszabály szerint az alapjog korlátozására (tartózkodási hely bejelentésére, visszarendelésre) szolgálati érdek miatt kerülhet sor. A szolgálati érdek a rendészeti szerv vagy szervezeti egységének jogszerű, rendeltetésszerű és eredményes működéséhez, feladatainak ellátásához szükséges, vagy azt meghatározó módon befolyásoló személyi feltételt vagy körülményt jelent.

A véleménynyilvánítás szabadsága

A véleménynyilvánítás szabadságát érintő alapjog korlátozás tartalma három esetkört foglal magába: (1) a parancs, intézkedés bírálatának és a magánvélemény kinyilvánításának korlátozását, (2) egyes sajtótermékek előállításának és terjesztésének korlátozását, (3) az internetes felületen közölhető adatok, információk korlátozását [Hszt. 21. §].

Ad 1. *Parancs, intézkedés bírálatának és a magánvélemény kinyilvánításának korlátozása.* A hivatásos állomány tagja – főszabály szerint – a részére kiadott parancsot, intézkedést nem bírálhatja, s arról véleményt nem mondhat, a szolgálati rendet és fegyelmet sértő nyilatkozatot nem tehet, a sajtónyilvánosság előtt hivatalos eljárásban magánvéleményt nem nyilváníthat.

A rendészeti szervek mindennapi működésében megjelenő parancs/intézkedés a „szolgálati rend és fegyelem biztosításának legelemibb része, vagy ahogy a *Hadtudományi Lexikon* rögzíti, az előljáró akaratának legfőbb kifejezési módja, egyben vezetési eszköze” (Hautzinger, 2010, 21). Nyilvánvaló, hogy alapvető funkciójától válna megfosztottá a parancs, illetve intézkedés, ha annak bírálatára a végrehajtásra kötelezett személyek jogosultak volnának. Ezért a parancs főszabály szerint nem bírálható és annak végrehajtása nem tagadható meg.

Három eset képezhet kivételt az említett főszabály alól. (1a) Az első, ha a parancs végrehajtásával a hivatásos állomány tagja bűncselekményt követne el; ekkor ugyanis a parancs végrehajtását meg kell tagadni.

(1b) A parancs bírálata jogot biztosító másik eset, amikor a parancs olyan cselekmény végrehajtására irányul, amely bár nem bűncselekmény (vagyis nem ütközik a Btk. rendelkezéseibe), de jogsértő (vagyis valamilyen egyéb jogszabály előírásait sérti). Amennyiben a parancs jogsértő jellegét a hivatásos állomány tagja felismeri, akkor erre haladéktalanul köteles felhívni a szolgálati elöljáró figyelmét, illetve kérheti a parancs írásba foglalását [Hszt. 103. §].

(1c) A harmadik kivételes eset, amikor a parancs/intézkedés bírálata jogérvényesítő vagy érdekérvényesítő tevékenység keretében kerül sor. Ilyennek tekinthető különösen, amikor a parancssal összefüggésben a hivatásos szolgálati panaszt terjeszt elő, vagy bíróság előtt támadja meg azt (jogérvényesítés); illetve amikor a parancssal kapcsolatban, valamilyen érdekvédelmi szervezetben (pl. szakszervezet) végzett tevékenysége során foglal állást (érdekérvényesítés). A törvény külön ki is emeli, hogy: „A hivatásos állomány érdekvédelemért felelős szerveinek tevékenységi körébe eső hirdetőanyagok a helyben szokásos módon nyilvánosságra hozhatók” [Hszt. 21. § (5) bek.].

A hivatásos állomány tagja a parancs/intézkedés bírálatán kívül olyan nyilatkozatot sem tehet, amely a szolgálati rendet és fegyelmet sérti. Általános meghatározás szerint: „a szolgálati rend a köteleességek teljesítéséhez és a feladatok végrehajtásához szükséges, jól kidolgozott és a gyakorlatban érvényesülő szervezeti és működési rendet, a jogosultságoknak és kötelezettségeknek mindenki számára történő pontos meghatározását, a katonai élet- és szolgálat minden területére kiterjedő tevékenység személyi és dologi feltételeinek biztosítását jelenti” (Fejes, 2010, 12). A szolgálati rend tartalma szerint olyan jelentős érdekeket hordoz magában, amely nyilvánvaló módon nem sérülhet a szabad véleménynyilvánítás által.

Végezetül a hivatásos állomány tagja hivatalos eljárásában a sajtónyilvánosság igénybevételével magánvéleményt sem nyilváníthat. Vagyis egy konkrét ügyben történő eljárás során a pénzügyőr a sajtó képviselői előtt nem tehet olyan nyilatkozatot, amely csak a saját véleményét tükrözi (pl. hogy szerinte ki követte el az adott bűncselekményt).

Ad 2. *Egyes sajtótermékek előállításának és terjesztésének korlátozása.* A hivatásos állomány tagja nem állíthat elő és nem terjeszthet, továbbá olyan tartalmú plakátot, hirdetményt vagy emblémát nem függeszthet ki, amely a szolgálati rendet és fegyelmet veszélyezteti (pl. a szervet, a szerv vezetőit becsmérő, lealacsonyító tartalmú plakátok, szélsőséges meggyőződést kinyilvánító újságok).

Ad 3. *Az internetes felületen közölhető adatok, információk korlátozása.* A szerv vezetője közjogi szervezetszabályozó eszközben megtilthatja, hogy a hivatásos állomány tagja az internetes felületen magánszemélyként való megnyilvánulásakor, magánvéleményének megfogalmazásakor a hivatásos állományba való tartozására vonatkozó adatot hozzon nyilvánosságra. Az alapvető jogok biztosa korábbi állásfoglalásában megállapította: „A rendelkezés alapvető célja az, hogy az érintett internetes közösségi felületeken ne jelenjenek meg olyan megtévesztő információk, amelyek alapján a hivatásos állomány tagja által magánvéleményként megfogalmazott vélemény olyan színben tűnhet fel, mintha az a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv képviseletében eljáró személy véleménye lenne. Egészen más hatást válthat ki egy közösségi oldalon megfogalmazott hírhez történő hozzászólás, ha azt az érintett magánemberként, a hivatásos szolgálati jogviszonyára utalás nélkül teszi meg, mint az, ha ugyanezt a véleményt szolgálati beosztására, illetve az adott rendvédelmi feladatokat ellátó szervezethez tartozásra utalással teszi meg. [...] A rendelkezés nem korlátozza a hivatásos állomány tagját abban, hogy magánvéleményt fogalmazzon meg. Az országos parancsnok és az országos főigazgató nem a magán-

vélemény megfogalmazását tiltja meg, hanem pusztán azt, hogy ennek során az érintett hivatkozzon arra, hogy ő valamely rendvédelmi feladatokat ellátó szerv hivatásos állományának tagja” [3620/2018. AJB].

A korlátozás tehát nem arra vonatkozik, hogy a hivatásos állomány tagja nem regisztrálhat közösségi oldalakra, illetve hogy azokon nem fogalmazhat meg véleményt; csakis arra vonatkozik, hogy saját bejegyzései, vagy már megosztott tartalmakhoz történő hozzászólásai alkalmával ne hivatkozzon szolgálati jogviszonyára (pl. „én pénzügyőrként látom, hogy x.y. már eddig is több millió adót elcsalt”).

Aki megsérti a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására vonatkozó bármely rendelkezést, annak magatartását fegyelmi eljárásban kell vizsgálni.

Végezetül a törvényalkotó meghatározza a véleménynyilvánításnak azt az aspektusát is, amelyet a korlátozó rendelkezéseknek semmilyen körülmények között nem érinthetnek (abszolút védelem). Eszerint a hivatásos állomány tagja nem kötelezhető arra, hogy politikai nézeteiről vagy pártszimpátiájáról bármilyen formában – közvetve vagy közvetlenül – nyilatkozatot tegyen. A politikai nézetek vagy a pártszimpátia továbbá sem előnyös sem pedig hátrányos helyzetet nem teremthet a szolgálati jogviszonnyal összefüggő jogok gyakorlásában vagy az érintett előmenetelében.

A gyülekezési jog

A gyülekezési jog a véleménynyilvánítás egy speciális, nyomatékossított formája, amelynek hatékonyságát az adja, hogy az érdekeltek nem külön-külön, hanem összegyűlve, közösen nyilvánítják ki véleményüket. A gyülekezés ezáltal lehetőséget ad arra, hogy megsokszorozza az egyéni vélemények erejét, nyomást gyakoroljon a vélemény címzettjére.

A törvény szerint a szolgálati helyeken a gyülekezési jog alapján nyilvános rendezvény csakis az állományilletékes parancsnok (NAV esetében: munkáltatói jogkör gyakorlója) engedélyével tartható [Hszt. 22. §].

A jogalkotó ugyanakkor meghatároz olyan általános jellegű tilalmakat, amikor nem is engedélyezhető rendezvény a szolgálati helyen. E körbe tartozik, ha a rendezvény:

- » politikai célt szolgál,
- » a szolgálati feladat, a szolgálati rend és fegyelem ellen irányul vagy azt bírálja,
- » a rendvédelmi szerv iránti közbizalom megingatására alkalmas, vagy
- » a rendvédelmi szerv feladataival ellentétes célra irányul.

Az alapvető jogok biztosa szerint: *„a békés gyülekezés joga nem értelmezhető úgy, hogy az azzal élni kívánó személyeknek joga van bárhol gyülekezni, ahol ők szeretnének. Gyűlésnek csak a nyilvános, közterületen tartott rendezvények minősülnek. [...] Ez azt jelenti, hogy ha egy magántulajdonban álló területen például gyárban, sportpályán vagy színházba a tulajdonos nem engedélyezi, hogy politikai rendezvényt tartssanak, nem tekinthető a gyülekezési jog korlátozásának. A Hszt. rendelkezése esetében is arról van szó, hogy a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv tulajdonában, használatában álló helyeken milyen rendezvényeket nem lehet engedélyezni. A rendvédelmi szervek épületei ugyan az állam tulajdonában állnak, és közfeladatok ellátásának helyszínei, de ettől nem minősül közterületnek. [...] A különbség az előbb említett példákhoz képest mindösszesen annyi, hogy ebben az esetben általános jelleggel került megfogalmazásra a tilalom”* [3620/2018. AJB].

A politikai rendezvények alkalmasak lehetnek arra, hogy a szerv politikai függetlenségét aláássa és megingassa a pártatlanságát illető társadalmi bizalmat. Nyilvánvaló okok miatt tilalmazottak azok a rendezvények, amelyek más formában ingatják meg a szervbe vetett közbizalmat, vagy amelyek egyértelműen ellentétesek a szerv feladatellátásával (pl. szélsőséges nézeteket valló csoportok gyűlése; kábítószer függők anonim gyűlése stb.).

Ugyanitt a törvényalkotó azt is elrendeli, hogy bizonyos rendezvényeken a hivatásos állomány tagja nem, vagy csak a vezetőjének külön engedélyével viselhet egyenruhát.

Nem lehet egyenruhát viselni a választási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gyűlésen (pl. kampánygyűlés). Az egyéb politikai rendezvényen, illetve a gyülekezési jog hatálya alá tartozó nyilvános rendezvényen pedig csak a vezető engedélyével viselhető az egyenruha.

A közjogőr amellet foglalt állást, hogy a rendelkezés valójában „*nem a gyülekezési jogot korlátozza, hiszen az állomány tagját nem tiltja el attól, hogy egy rendezvényen részt vegyen, csak az egyenruha viselésének feltételeit szabályozza*” [3620/2018. AJB].

A korlátozás értelemszerűen azokra nem vonatkozik, akik az adott helyszínen szolgálati feladatot látnak el (pl. ellenőrzést végeznek).

Amennyiben viszont az egyenruha rendezvényen történő viselésének korlátozó szabályait a hivatásos állomány tagja megszegi, akkor magatartását fegyelmi eljárásban kell vizsgálni.

Az egyesülési jog

A civil törvény meghatározása szerint: „*Az egyesülési jog mindenkit megillető alapvető szabadságjog, amelynek alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy másokkal szervezeteket, illetve közösségeket hozzon létre vagy azokhoz csatlakozzon*” [civil tv. 3. § (1) bek.]

A hivatásos állomány tagja egyesülési jogának korlátozásával összefüggésben a törvény megállapítja azokat az eseteket, amelyekre a korlátozás kiterjed és azokat, amelyeket nem érinti. [Hszt. 24. §]

Ez utóbbi kapcsán kiemelendő, hogy a hivatásos állomány tagjai érdek-képviseleti szerveket az egyesülési jog alapján – a Hszt.-ben meghatározott keretek között – hozhatnak létre, valamint csatlakozhatnak azokhoz (pl. Belügyi, Rendvédelmi és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete; Vám- és Pénzügyi

Dolgozók Szakszervezete). A hivatásos állomány tagjának joga, hogy – törvényben meghatározott feltételek szerint – gazdasági és társadalmi érdekei előmozdítása, védelme érdekében, mindennemű megkülönböztetés nélkül, másokkal együtt érdek-képviselői szervezetet alakítson, továbbá az általa választott szervezetbe - kizárólag az adott szervezet szabályaitól függően – belépjen, vagy az ilyen jellegű szervezetektől távol maradjon.

Az érdek-képviselői szervek – a Hszt. keretei között – szabadon működhetnek és gyakorolhatják jogosítványaikat. Ezek tevékenységét a törvény ugyanakkor korlátozza az alábbiak szerint:

- » az érdek-képviselői szervek sztrájkot nem szervezhetnek,
- » az érdek-képviselői szervek tevékenységük – beleértve a rendvédelmi szerv működéséhez szükséges közbizalom fenntartásának veszélyeztetését is – nem akadályozhatják a szerv jogszerű és rendeltetésszerű működését, valamint
- » nem akadályozhatják a hivatásos állomány tagjának a parancs és az intézkedés végrehajtására vonatkozó kötelezettségeinek teljesítését sem.

Az egyesületi jog gyakorlásának korlátozásaként továbbá meghatározza a törvény, hogy a hivatásos állomány tagja köteles a hivatásával össze nem függő, a civil törvény hatálya alá tartozó szervezettel (alapítvány, egyesület, közhasznú szervezet, és az egyesületi jog alapján létrejött egyéb szervezet, pl. szövetség, párt, szakszervezet) fennálló vagy újonnan létesülő tagsági viszonyát előzetesen a munkáltatói jogkört gyakorló vezetőjének írásban bejelenteni.

Az vezető a tagsági viszony fenntartását vagy létesítését írásban, döntésének indokolásával megtilthatja, ha a tagsági viszony:

- » a hivatással vagy az ellátott szolgálati beosztással nem egyeztethető össze, vagy
- » az a szolgálat érdekeit sérti, illetve veszélyezteti.

A korlátozás nem terjed ki azokra az esetekre, amikor a hivatásos állomány tagja olyan tevékenységet is végez, amely kamarai tagsághoz kötött (pl. egészségügyi dolgozói kamra). Ilyenkor az illetékes szakmai kamarának tagja lehet.

Az egyesülési jog abszolút korlátját jelenti az a rendelkezés, miszerint a hivatásos állomány tagja nem csatlakozhat olyan szervezethez, amelynek tevékenysége a rendvédelmi szerv feladataival ellentétes. Amennyiben ezt mégis megteszi, cselekményét fegyelmi eljárásban kell kivizsgálni.

Az egyesülési jogra vonatkozó korlátozásokat megfelelően alkalmazni kell az egyesülési jog alapján létrehozott, szervezett politikai tevékenységet folytató szervezethez, alapítványhoz való csatlakozásra és tevékenységében való részvételre is.

Az egyesülési jogot érintő kérdésben, az általánosnak tekinthető – Hszt.-ben meghatározott szabályoktól eltérő – különleges rendelkezéseket a NAV törvény is tartalmaz. *„Politikai tevékenységet érinthet, ugyanakkor az egyesülési szabadsággal szoros összefüggésben álló kérdés a párttagság létesítése, illetve párttisztviselés. Az Alaptörvény a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai számára a párttagságot általánosan tiltja, ezt a tilalmat pedig a Hszt. az Országgyűlési Őrségre is kiterjeszti”* (Szilvássy, 2018, 262). Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a hivatásos állomány tagjainak pártban való részvétele megfelelő törvényi keretek mellett korlátozható [95/B/2001. ABH]. A NAV törvény megalkotásakor azonban a jogalkotó nem élt ezzel a lehetőséggel, így a NAV törvény nem tiltja meg, hogy a pénzügyőr politikai párt tagja legyen. A párttagsággal összefüggésben a törvény mindössze anynyi korlátozást tartalmaz, hogy a pénzügyőr a pártban tisztséget nem viselhet, a párt nevében és érdekében – a választási jelöltséget leszámítva – közszereplést nem vállalhat, és szolgálati feladatainak ellátása során politikai te-

vékenységet nem folytathat. „A párttiszttség (és egyébként a szolgálati feladat teljesítése közben folytatott politikai tevékenység) tilalmát a NAV tv. is a Hszt.-vel egyezően szabályozza. [...] A pénzügyőrök egyszerű párttagságát tehát a jogalkotó elfogadhatónak tartotta” – írja Szilvásy (2018, 263).

A pénzügyőr továbbá nem viselhet nemzetiségi önkormányzatban tisztséget és önkormányzati képviselő-testületi bizottságának még akkor sem lehet tagja, ha nem megválasztott önkormányzati képviselő [NAV tv. 33/B. §].

Anyanyelv használata

„Az ember alapvető (az előbb egzisztenciálisnak nevezett) adottságai – mint születési ideje, születési helye, neme, kora, anyanyelve, családja és sok minden más – az egyén akaratától függetlenül határozza meg identitását. Az alkotmányos jogok pedig együttesen és külön-külön védik az egyén szabadságát arra, hogy adottságai alapján maga határozza meg a saját énképét és azonosságtudatát (identitását)” – foglalja össze alapjogi álláspontját Bragyova András alkotmánybíró párhuzamos indokolásában [45/2005. (XII. 14.) ABH]. A nyelvi kisebbségek érdekérvényesítő tevékenységének, valamint a nemzetközi politika nyomásnak köszönhetően ma már számos soknyelvű országban alapjogként szabályozták a nyelvi jogok védelmét (Láncos, 2009). Magyarország Alaptörvénye szintén deklarálja, hogy az országban élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelv használatához és a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz [Atv. XXIX. cikk. (1) bek.].

A hivatásos állomány tagja esetében ugyanakkor a törvény nem biztosít korlátlan lehetőséget a magyartól eltérő anyanyelv használatára [Hszt. 26. §]. A jogalkotó ugyanis elrendeli, hogy a rendvédelmi szerveknél a szolgálati érintkezés nyelve a magyar. Vagyis a szolgálati feladatok ellátása során, az ügyfelekkel, munkatársakkal zajló nyelvi kommunikáció – írásban és szóban egyaránt – főszabály szerint magyarul kell, hogy történjen. E korlátozáson túl

ugyanakkor a hivatásos állomány tagja is szabadon használhatja anyanyelvét.

A választójog

A törvényben szereplő rendelkezés valójában a választójognak csak egyik elemét érinti. A választójog kapcsán ugyanis két típusú választójogról szokás említést tenni: egyrészt beszélhetünk *aktív választójogról*, ami a választás jogát, másfelől beszélhetünk *passzív választójogról*, ami a választhatóság jogát jelenti [lsd. 3178/2018. (V. 22.) ABH].

A Hszt.-ben szereplő rendelkezés valójában csak a hivatásos állomány tagjainak passzív választójogát korlátozza, az aktívat nem [Hszt. 27-28. §]. A törvény korlátozó szabályai szerint a hivatásos állomány tagja nem lehet

- » országgyűlési képviselő,
- » európai parlamenti képviselő,
- » helyi önkormányzati képviselő,
- » nemzetiségi önkormányzati képviselő,
- » főpolgármester,
- » polgármester, vagy
- » alpolgármester.

A hivatásos állomány tagja haladéktalanul köteles a munkáltatói jogkör gyakorlójának (állomány illetékes parancsnoknak) bejelenteni, ha:

- » jelöltként nyilvántartásba vették (az országgyűlési, az Európai Parlament tagjainak, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, vagy a nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán),
- » a jelöltségtől visszalépett,
- » a tisztségbe megválasztották, vagy
- » a megválasztására nem került sor.

Miként az említett volt, a hivatásos állomány tagjának aktív választójoga nem korlátozható, a törvényalkotó garanciális rendelkezésként fogalmazza meg,

hogy a hivatásos állomány tagjának lehetővé kell tenni az aktív választójog gyakorlását:

- » az országgyűlési képviselők,
- » az Európai Parlament tagjainak
- » a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek,
- » a nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán, továbbá
- » a népszavazásokon.

Ha a hivatásos állomány tagja szolgálati érdekből a szavazáshoz szükséges idegi nem tartózkodhat lakóhelyén, erről őt a választás vagy népszavazás előtt legalább tizenöt nappal értesíteni kell, és lehetővé kell tenni számára, hogy a szolgálatteljesítési helyén szavazhasson (ha ezt a választásról szóló törvény is megengedi).

A munka és foglalkozás szabad megválasztása

A munkához és a foglalkozás szabad megválasztásához való jog az Alaptörvény által deklarált alkotmányos alapjog [Atv. XII. cikk]. Az Alkotmánybíróság korábbi döntésében kifejtette, miszerint ez az alapjog „a szabadságjoghoz hasonló védelemben részesül az állami beavatkozások és korlátozások ellen” [21/1994. (IV. 16.) ABH]. A munkához való jog legsúlyosabb korlátozását az jelenti, ha az állam teljesen lehetetlenné teszi valamely tevékenység folytatását. A foglalkozás gyakorlásának bizonyos korlátai azonban – amelyek jórészt szakmai és célszerűségi szempontból indokoltak – alapjogi problémát csak határesetekben okoznak [21/1994. (IV. 16.) ABH].

A Hszt.-ben szereplő alapjogot korlátozó rendelkezés – amely a hivatásos állomány tagja által végzett egyéb munka, foglalkozás (másodállás) folytatását érinti – lényegében nem teszi lehetetlenné egyéb munka vállalását, ezáltal nem jelent az alapjog tekintetében súlyos korlátozást. A törvény mindössze azt határozza meg, hogy a hivatásos állomány tagja [Hszt. 29. §]:

- » szolgálati feladatain kívül a polgári szakképesítését a szolgálat ellátásra vonatkozó szabályoknak megfelelően gyakorolhatja, illetve
- » más keresőfoglalkozást a törvényben meghatározott összeférhetlenségi szabályok figyelembevételével folytathat.

A pénzügyőrök esetében a NAV törvényben szereplő összeférhetlenségi szabályokat és nem pedig a Hszt. szabályait kell alkalmazni [NAV tv. 17/B. § (2) bek.].

A NAV törvény vonatkozó rendelkezése szerint a pénzügyőr előzetes engedély nélkül csak:

- » tudományos,
- » oktatói,
- » művészeti,
- » lektori,
- » szerkesztői, és
- » szerzői jogi oltalom alá eső szellemi tevékenységet, valamint
- » hivatásos nevelőszülői tevékenységet és
- » közérdekű önkéntes tevékenységet folytathat.

Minden egyéb munkavégzésre irányuló jogviszony, gazdasági társaságnál cégvezetői, képviseleti tevékenységet, továbbá mezőgazdasági őstermelői tevékenységet csakis a munkáltatói jogkör gyakorlójának előzetes engedélyével létesíthet, illetve folytathat [NAV tv. 33/C. § (1) bek.].

Általános szabályként határozza meg továbbá a NAV törvény, hogy a pénzügyőr nem folytathat semmi olyan tevékenységet és nem tanúsíthat olyan magatartást, amely hivatásos szolgálatához méltatlan, vagy amely a pénzügyőr pártatlan, befolyástól mentes tevékenységét, illetve a NAV tekintélyét veszélyeztetné [NAV tv. 33/B. § (2) bek.].

Lényegét tekintve e témakörhöz áll leginkább közel a törvény azon rendelkezése is, amely szerint a szolgálati jogviszony létesítésekor a pénzügyőrnek azt

is vállalnia kell, hogy a szolgálati érdekeknek megfelelően a NAV bármely szervénél kötelezhető szolgálatteljesítésre, vagy – beleegyezésével – a Hszt.-ben meghatározott más szervezetnél szolgálat teljesítésére. A munkavégzés helyének szabad megválasztásáról tehát elvben minden hivatásos állományú tag köteles lemondani. Természetesen a törvényalkotó meghatározza azt is, hogy a szolgálatteljesítési hely kijelölésekor a hivatásos állomány tagjának méltányolható érdekeit (pl. lakóhelyét, magánéleti helyzetét) lehetőség szerint figyelembe kell venni [NAV tv. 17. § (5) bek.].

A tulajdonjog gyakorlása

A tulajdonjog – tartalmát tekintve – jogosultságokból és kötelezettségekből áll össze. A tulajdonosi jogosultságok három klasszikus eleme az ún. tulajdonosi triász: a birtoklás, a használat és a rendelkezés joga (*Méhes, 2018*).

A tulajdon kétség kívül kiemelt társadalmi és történelmi jelentőségű alapvető jog, amely azonban az Alkotmánybíróság szerint nem abszolút értékű, tehát az szükséges és arányos mértékben korlátozható [66/1991. (XII. 21.) ABH].

A Hszt.-ben rendelkezései szerint a rendészeti szerv vezetője vagy a munkáltatói jogkör gyakorló vezető (állományilletékes parancsnok) munkabiztonsági okból, vagy a szolgálatellátás rendjének fenntartás és ellenőrizhetősége érdekében megtilthatja, hogy a hivatásos állomány tagja:

- » egyes vagyontárgyakat (külön rendeletben meghatározott),
- » magáncélú telekommunikációs eszközöket,
- » meghatározott összeget meghaladó készpénzt (a bankkártya kivételével), vagy
- » készpénz-helyettesítő fizető eszközt (pl. vásárlási utalvány, csekk, fogatható utalvány, utazási csekk, váltó, elektronikus pénz, fizetési megbízás megtételét biztosító dolog vagy eljárás, lsd. Hpt.) tartson magánál.

A vezető továbbá korlátozhatja a magáncélú telekommunikációs eszközöknek nem csak a birtoklását, hanem használatát is a szolgálatellátás során [Hszt. 30. §].

A törvényi rendelkezések nyomán kiadott 9/2019. (VII. 17.) PM rendelet meghatározza a tulajdonjog korlátozására vonatkozó részletszabályokat. Eszerint a NAV vezetője, a bünyügyi főigazgató, valamint a területi szervek vezetői megtilthatják, hogy a személyi állományuk tagja rendes munkaidőben, szolgálatteljesítési időben és túlmunka ideje alatt:

- » tízezer forintot meghaladó készpénzt és – az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközt kivéve – készpénz-helyettesítő fizetési eszközt,
- » külföldi készpénzt és készpénz-helyettesítő fizetési eszközt,
- » magáncélú telekommunikációs eszközt,
- » ötezer forintot meghaladó összegű élvezeti cikket, így különösen alkoholdermék, dohánygyártmányt, kávét,
- » húszezer forintot meghaladó értékű egyéb vagyontárgyat, így különösen nemesfém-tárgyat, drágakövet, egyéb értéktárgyat magánál tartson.

A közvetlen szolgálati előjáró a pénzügyőr írásbeli kezdeményezésére engedélyezheti, hogy a személyi állomány érintett tagja tízezer forintot meghaladó összegű készpénzt tarthasson magánál. Az engedély különös méltányolást érdemlő, indokolt esetben adható meg.

A rendeletben felsorolt vagyontárgyakkal összefüggésben a pénzügyőr köteles továbbá,

- » a munkaidő megkezdésekor közvetlen szolgálati előjárója részére nyilatkozni a nála található korlátozás alá eső tárgyról
- » az írásbeli engedéllyel érintett készpénzt szolgálati előjárója részére bemutatni,

- » a korlátozás alá eső tárgyat az értékmegőrző szekrényben elhelyezni, vagy annak hiányában a kijelölt átvevőnek átadni.

A korlátozás alá eső tárgyat a munkaidő befejezését követően a személyi állomány érintett tagja részére vissza kell adni. Vagyis az intézkedés a pénzügyőr tulajdonhoz való jogának lényeges tartalmát nem érinti. A tulajdonos nem válik megfosztottá a tulajdonától, mindössze a felette gyakorolt birtoklás és rendelkezés jogának gyakorlása függesztődik fel a szolgálat idejére.

A közvetlen szolgálati elöljáró korlátozhatja, hogy a pénzügyőr magáncélú telekommunikációs eszközét munkaidő során használja, ha annak munkaidőben történő magánál tartása nem tiltott, de a végrehajtandó feladatok tartalma alapján a munkavégzéssel nem egyeztethető össze a magáncélú telekommunikációs eszköz használata. A korlátozás vonatkozhat a munkaidő teljes tartamára, annak meghatározott időszakára vagy egyedileg meghatározott feladat végrehajtásának időtartamára.

Egyedi méltánylást érdemlő körülmény felmerülése esetén – a korlátozásoktól eltérően – a pénzügyőr írásban kérelmezheti a magáncélú telekommunikációs eszköz magánál tartását és használatát, amelyet közvetlen szolgálati elöljárója írásban engedélyezhet.

Ha a körülmények az írásbeli engedélyezést nem teszik lehetővé (pl. váratlan körülmény teszi szükségessé a saját telefon használatát), a közvetlen szolgálati elöljáró szóban is engedélyezheti a magáncélú telekommunikációs eszköz birtokban tartását és használatát. Az engedélyt azonban az akadályoztatás elhárulását követően soron kívül írásba kell foglalni.

Ha a szolgálatot olyan helyen kell teljesíteni, ahol a szolgálati célú telekommunikációs eszközökkel a pénzügyőr folyamatos elérhetősége nem biztosítható, a közvetlen szolgálati elöljáró engedélyezheti, hogy a pénzügyőr a magáncélú telekommunikációs eszközt magánál tartsa.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mit nevezünk alapjogoknak? Mik az alapvető jogok legfontosabb forrásai?
2. Hogyan csoportosíthatjuk az alapvető jogokat?
3. Mik az alapvető jog korlátozásának legfontosabb ismérvei? Mit nevezünk abszolút jellegű alapjognak?
4. A pénzügyőri hivatással összefüggésben milyen alapjogok korlátozására kerülhet sor?
5. Hogyan jelenik meg a pénzügyőrök esetében a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása?
6. Mik a pénzügyőri szolgálattal összefüggő tulajdonjog korlátozás legfontosabb szabályai?

5. A HIERARCHIA ÉS ANNAK EGYES ELEMI A RENDÉSZETBEN

A pénzügyőri hivatást – mint általában a hivatásos szolgálati jogviszony minden formáját – az olyan sajátos jellemzők különböztetik meg a közszolgálat más területeitől, mint a szigorú függelmi rendbe szervezett munkavégzés, az állomány rendfokozatok szerinti felosztása és a parancs alapú irányítás. A hivatásos szolgálat előbbieken felsorolt sajátosságainak mindegyike szoros összefüggésben áll a hierarchiával. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek vizsgálatakor újra meg újra szembe ütközünk a hierarchia különféle megnyilvánulásaival, így annak részletes elemzése nélkül nem érthetjük meg a hivatásos állomány tagjai által végzett tevékenység lényeges összefüggéseit, a rendészeti szervek és a bennük dolgozó emberek viszonyrendszerét, annak logikáját.

A hierarchia megjelenése a rendészeti hivatásban

A hivatásos szolgálati jogviszonyról szóló törvény szerint: *„A hivatásos állomány tagja a szolgálati viszonyból fakadó köteleit – a rendvédelmi szerv rendeltetés szerinti feladatainak megvalósítása érdekében – önkéntes vállalás alapján, élethivatásként, szigorú függelmi rendben, akár életének és testi épségének kockáztatásával és egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti”* [Hszt. 13. § (2)].

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek jogviszonyát többek között a hivatásszerűség és a szigorú függelmi rend jellemzi. A szolgálati jogviszonynak e két tartalmi jegye minden kétséget kizáróan a katonaság, a honvédelem örökségeként maradt fenn. Vagyis ezek eredendő lényegét a hadtudomány lenszékén keresztül ismerhetjük meg igazán.

Boda (2018) szerint *„Az emberi munkavégzésnek legalább három formáját különböztethetjük meg, az elfoglaltságot, a szakmát és a hivatást. Az elfoglaltság speciális szakképesítést nem igénylő, anyagi javokért végezhető munka; a szakma speciális szakké-*

pesítést igénylő, karrierépítés közvetlen vagy közvetett céljával végezhető munka; végül a hivatás speciális szakképesítést igénylő, erkölcsi és morális értékek megvalósítása végett végezhető munka” (Boda, 2018, 135). A katonai hivatás gyökerei egészen az ókorig nyúlnak vissza (Boda, 2018), de mind a mai napig úgy tekintünk a katonai szolgálatteljesítésre, mint a klasszikus hivatások egyikére.

A modern államiság kialakulásáig (18. század) nem beszélhetünk elkülönült, önálló rendészetről. A történelmi fejlődés e pontjáig, az állam külső, belső biztonságával összefüggő feladatokat a katonaság látta el (Balla, 2017). Egészen a Római Birodalom időszakáig visszatekintve bizonyossággal állíthatjuk, hogy az állam rendjének fenntartására hivatott elsődleges erőszakszervezet a katonaság volt (Christián, 2009). Aligha vitatható az a feltételezés, miszerint a rendészeti hivatásos jogviszonyt ma is jellemző hivatásszerűség legősibb forrása a katonaság.

Ugyanezen okokból vezethetjük vissza a katonasághoz a szolgálati jogviszony másik tartalmi jegyét, a függelmi rendet is. A hadtudomány szakirodalmi álláspontja szerint a függelemi rend egy jogilag szabályozott társadalmi viszonyt jelent, amelynek alanyai egymással alá- fölérendeltségi viszonyban állnak, és egymással szemben meghatározott magatartásra (parancsadásra, engedelmességre, tiszteletadásra stb.) kötelezettek, illetve jogosultak (Kassai, 2005). A katonák és a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek tagjai számára szigorú függelmi rendben történő szolgálatteljesítés „egyrészt azt jelenti, hogy kötelesek betartani a szolgálati kötelmeiket meghatározó rendelkezéseket és az azok végrehajtása érdekében kiadott parancsokat; másrészt ugyanakkor magában foglalja a szolgálati felsőbbségnek a jogát, vagyis hogy a beosztottak számára rendelkezéseket és konkrét parancsokat adjanak” (Kassai, 2013, 47). A függelmi rend tehát nem más, mint egy „sajátos katonai hierarchia”, amelynek alapja a szolgálati felsőbbség parancsának az alárendelt részéről történő maradéktalan végrehajtása, vagyis az engedelmesség (Fejes, 2016, 59).

A hierarchia általános értelemben rangsort jelent, több elemből vagy egyedből álló rendszer pontos alá- és fölérendeltségi viszonyát (Tolcsvai, 2007, 432).

A rendészeti igazgatás területén a hierarchia jellemzően két formában érvényesül: (1) egyrészt a rendészetet érintő szervezetek, szervezeti egységek viszonyában; (2) másrészt a rendészeti személyzet tagjai viszonyában.

Ad 1. A rendészetet érintő szervek, szervezeti egységek viszonyában, az irányítás szempontjából (1a) külső szervezeti hierarchiáról és (1b) belső szervezeti hierarchiáról beszélhetünk.

(1a) A külső szervezeti hierarchia a rendészeti szerv és az állami igazgatás más szerveinek egymáshoz való alá- fölérendeltségi viszonyát írja le. A rendészeti szervek felépítésének és irányításának külső rendszerét az Országgyűlés – országgyűlési bizottság – Kormány – minisztérium – rendészeti szerv vonalon lehet ábrázolni (Horváth – Kovács, 2014).

Az Országgyűlés hatáskörébe tartozik a rendészeti szervek jogállási törvényeinek, és a rendészeti feladatokat alapjaiban meghatározó törvényi szintű normák megalkotása.

„A rendészeti tevékenység felett két országgyűlési bizottság lát el sajátos ellenőrzést. Ezek a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság, valamint a Nemzetbiztonsági Bizottság” (Balla, 2017, 32). A bizottságok hatósági jogkörrel nem rendelkeznek, ugyanakkor a külső szervezeti hierarchia tekintetében fontos szereppel bírnak. Ezek közül kiemelendő:

- » kinevezése előtt meghallgatja a szakminisztert és az adott rendészeti szerv vezetőjét;
- » határozati javaslattal élhet az Országgyűlés irányába a rendészeti, amelyben rendészeti intézkedések, feladatok megszabását kezdeményezheti;
- » megtárgyalhat és vizsgálhat a rendészeti szervet érintő konkrét eseményt;
- » véleményezi a szakminiszter beszámolóját, jelentését.

A Kormány, mint a közigazgatás legfőbb szerve értelemszerű módon meghatározó szerepet tölt be a rendészeti szervek külső hierarchiájában. Egyrészt az Alaptörvény felhatalmazása szerint a Kormánynak jogában áll rendészeti szerveket létrehozni [lsd.: NVSZ létrehozása, 293/2010. (XII. 22.) Korm. rend.; OIF létrehozása, 126/2019. (V. 30.) Korm. rend.]. Másrészt a Kormány meghatározhatja az adott szerv belső hierarchiája szempontjából is jelentős szervezeti struktúra, feladatmegosztás lényeges elemeit. Harmadrészt pedig „*a Kormány az a szint, ahol a szakminiszterek között elosztásra kerülnek a rendészeti szervek, itt ágazik szét az irányítás*” (Horoáth – Kovács, 2014, 21).

A miniszterek, a Kormány részéről a rendészeti szervek közvetlen irányítói. A Kormány a szakminiszterek útján irányítják az egyes rendészeti szerveket. Az irányításért felelő miniszter szintjén kapcsolódik össze a külső és belső szervezeti hierarchia is lévén, hogy a rendészeti szerv bizonyos szervezeti egységeinek felettes szerve már maga a miniszter.

A pénzügyőrök hivatását közvetlenül érintően, a NAV irányításáért felelős pénzügyminiszter legfontosabb funkciói a külső szervezeti hierarchiában:

- » a miniszter a pénzügyőrök előljárója;
- » meghatározza a NAV szervezeti és működési szabályzatát;
- » eljár a Központi Irányítás felettes szerveként;
- » meghatározza azokat a munkaköröket, amelyeket csak hivatásos tölthet be;
- » megállapítja a szakképzettségek elismerésével kapcsolatos egyes szabályokat;
- » meghatározza a pénzügyőrökre vonatkozó egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági vizsgálatok szabályait;
- » külön feltételek nélkül jogosult a pénzügyőr előmenetelét érintő döntést hozni;

- » tábornokok esetében javaslatot tesz a köztársasági elnök részére a rendfokozatban visszavetés, vagy a szolgálati jogviszony megszüntetés tárgyában;
- » gyakorolja a Hszt.-ben, illetve kormány rendeletben biztosított jogköröket;
- » rendszeresíti a pénzügyőrök által alkalmazható kényszerítő eszközöket;
- » rendelkezik a hivatásos állomány tagjának tulajdonjogát érintő alap jogkorlátozás részletszabályairól;
- » meghatározza a pénzügyőrök egyenruházatával kapcsolatos szabályokat, a ruházati ellátás rendjét;
- » elrendeli a pénzügyőrök és tisztjelöltek szolgálati jelvényének és igazolványának rendszeresítésével összefüggő szabályokat;
- » utasításában megállapítja a titkos információgyűjtés eszközeit, módszereit és a leplezett eszközök alkalmazásának szabályait.

(1b) A *belső szervezeti hierarchia* az adott rendészeti szerv egyes szervezeti egységeinek egymáshoz viszonyított alá- fölérendeltségi viszonyát határozza meg.

A NAV szervezeti felépítése kétszintű struktúrában szerveződik: központi szervek és területi szervek. A központi szervek közé tartozik a Központi Irányítás (KI) és Bűnügyi Főigazgatóság (BF). A területi szervek közé pedig a megyei és fővárosi adó- és vámigazgatóságokat, a bűnügyi igazgatóságokat, valamint a speciális feladatokat ellátó területi szerveket soroljuk [lsd. bővebben: *Magasvári, 2018a*].

A NAV szervei ezen túlmenően a belső munkamegosztás alapján a szakmai és a funkcionális feladatoknak megfelelő szervezeti egységekre tagozódnak. A NAV szerveinek szervezeti egységei: a főosztály, az osztály és a kirendeltség. A főosztállyal egy tekintet alá esnek – a főosztály alatt tehát érteni kell –

az ún. irodák, így tehát a NAV Vezetői Titkársága és a Központi Kapcsolattartói Iroda [NAV SZMSZ, 8. §].

Természetesen sajátos, belső szervezeti hierarchia minden rendvédelmi feladatot ellátó szerv esetében létezik.

Ad 2. A rendészeti igazgatás működését jellemző hierarchia másik formája a *rendészeti személyzet tagjai viszonyában* jelenik meg. A NAV esetében a személyi állomány tagjai között létrejövő alá-, fölérendeltségi viszonyoknak is két típusát különböztethetjük meg: (2a) *szolgálati hierarchia*, (2b) *hivatásrendi hierarchia*.

(2a) A *szolgálati hierarchia* esetén a sorrendiség alapja a beosztás. A NAV szervezetében rendszeresített vezetői beosztásokat a NAV törvény határozza meg. Eszerint a NAV vezetői, vezetői munkakörei:

- » a NAV vezetője;
- » a NAV vezetőjének szakmai helyettesei;
- » főigazgató (KI és a BF főigazgatói)
- » főigazgató helyettes (KI és BF főigazgató helyettesei)
- » szakfőigazgató;
- » igazgató;
- » igazgatóhelyettes;
- » főosztályvezető;
- » főosztályvezető-helyettes, és
- » osztályvezető.

A szolgálati hierarchia alapja tehát munkaköri természetű. Az alá- fölérendeltségi viszony attól függ, hogy ki milyen szolgálati beosztást tölt be. A szolgálati hierarchia alanyai az *előljáró* és az *alárendelt*. A törvényi meghatározás szerint előljáró: „a hivatásos állomány tagjával szemben a magasabb szolgálati beosztásánál fogva parancs, intézkedés kiadására vagy munkáltatói jogkör gyakorlására

jogosult személy” [Hszt. 2. § 26. pont]. Az alárendelt pedig az, akire az előjáró irányítási jogköre kiterjed.

A szolgálati hierarchiában kialakított viszony jellegét tekintve tipikusan szervezethez kötött. A NAV törvény értelmében a vezetői munkakört betöltő személy kizárólag az általa vezetett szervezet, szerv, illetve szervezeti egység állományába tartozó pénzügyőrnek az előjárója. A NAV vezetője és annak helyettesei természetesen minden pénzügyőrnek előjárója, ugyanakkor más rendészeti szerv tagjai fölött semmilyen hierarchikus viszonyban nem áll. (Kivételesnek tekinthető az az eset, amikor a pénzügyőr más szervhez kerül vezénylésre.)

A szolgálati hierarchia jellegzetessége az is, hogy az alá- fölérendeltségi viszony utasítási jogkört teremt. A hierarchia magasabb fokán álló személy jogosult parancsokat, utasításokat adni, amelyet az alárendelt – főszabály szerint – köteles végrehajtani.

A szolgálati hierarchia kapcsán továbbá elmondható, hogy az a hivatásrendtől független sorrendiséget jelöl. A hierarchiai viszonya tehát anélkül is értelmezhető, hogy az előjáró a hivatásos állomány tagja lenne. A vezetői munkakört betöltő személy nem szükségszerűen hivatásos, ettől függetlenül viszont előjárója az alárendelt pénzügyőrnek.

Végezetül megemlítendő, hogy a szolgálati hierarchiát nem jellemzi a szimbolizáltság. A hierarchia alanyai nem viselnek szükségszerűen olyan külső jegyeket magukon, amelyek alapján a sorrendiségben betöltött pozíciójuk meghatározható volna.

(2b) *A hivatásrendi hierarchia* esetén a sorrendiség alapja a rendfokozat. Lexikális meghatározás szerint a rendfokozat: „*a hivatásos szolgálati viszony sajátos és nélkülözhetetlen eleme, a hivatásos állományú személyéhez kötött címzés, amelyből jogok és kötelezettségek származnak*” (Boda, 2019, 481).

A hivatásrendi hierarchia alapja tehát nem munkaköri természetű. Az alá-fölérendeltségi viszony tekintetében nincs jelentősége annak, hogy ki milyen

munkakört tölt be. A hivatásrendi hierarchia azonos munkakörben lévő személyek között is érvényesülhet.

A hivatásrendi hierarchia alanya a feljebbvaló és az alacsonyabb rendfokozatú. A feljebbvaló az a hivatásos állományú személy, akinek magasabb a rendfokozata és az alacsonyabb rendfokozatú személlyel nem áll – szolgálati értelemben vett – alá- fölérendeltségi viszonyban (Boda, 2019, 187).

A hivatásrendi hierarchiában kialakított viszony jellegét tekintve nem szervezethez kötött. A NAV különböző szerveinek, szervezeti egységeinek állományába tartozó pénzügyőrök között is meghatározható a hivatásrendi hierarchia. Mi több, a rendészeti szervek által kiadott alaki szabályzatok minden esetben meghatározzák, hogy a szervek egyenruhát viselő tagjai kötelesek kölcsönös udvariasság alapján – a rendfokozat figyelembe vételével – tiszteletadást teljesíteni egymásnak [lsd.: 8/1999. (III. 8.) ORFK utasítás 67. pont; 38/2016. (VIII. 29.) OP utasítás 84. pont]

A hivatásrendi hierarchikus viszony ugyanakkor nem keletkeztet szükségszerűen utasításadási jogot. A hierarchia magasabb szintjén álló személy nem biztos, hogy parancsadási jogot gyakorolhat a nála alacsonyabb rendfokozatú felett.

A rendészeti szervek személyzete tagjainak egymáshoz való hierarchikus viszonyának e formája egyértelműen a hivatásrenddel összefüggő sorrendiséget jelöl. Miután rendfokozata kizárólag a hivatás állomány tagjának lehet, a civil foglalkoztatottak körében a hivatásrendi hierarchia nem értelmezhető.

A későbbiekben – a rendfokozatok tárgyalásakor – még világosabbá fog válni, miszerint a hivatásrendi hierarchia szimbolizálható. Az alá- fölérendeltségi viszonyban álló személyek nem pusztán a rendfokozatok megnevezése, hanem a rendfokozatok jelzésének viselésével is kifejezhetik a hivatásrendi hierarchiában betöltött pozíciójukat.

5. ábra: A rendészeti személyzet tagjai viszonyában megjelenő hierarchia típusai és különbségei

(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Szolgálati hierarchia	Megkülönböztetés alapja	Hivatásrendi hierarchia
munkakör	sorrendiség alapja	rendfokozat
munkaköri természetű	hierarchia alapjának természete	nem munkaköri természetű
előjáró és alárendelt	alanya	feljebbvaló és alacsonyabb rendfokozatú
szervezethez kötött	hierarchiai viszony szervezeti jellege	nem szervezethez kötött
utasításadási jogot keletkeztet	hierarchiai viszonyal összefüggő jog	nem keletkeztet szükség-szerűen utasításadási jogot
hivatásrendtől független	hivatásrendhez való viszony	hivatásrenddel összefüggő
nem szimbolizált	szimbolizáltság	szimbolizált

A rendfokozatok

A rendfokozat a katonaságnál és a fegyveres rendészeti szerveknél alkalmazott, a hivatásos szolgálati jogviszonyában állók által viselt, a hivatásrendben elfoglalt helyet kifejező címzés (Erdős, 2018a). A napjainkban is használt rendfokozatok elnevezései általában a 16-17. században jelentek meg. A rendfokozat – annak lényegét tekintve – azonban voltaképp egyidősek az állandó hadseregekkel (Ságvári, 1981).

A rendfokozatok funkciói

A rendfokozat a rendészeti személyzet tagjainak viszonyában megjelenő ún. hivatásrendi hierarchia alapja. A rendészeti szervek hivatásos állománya (és a katonák) által viselt rendfokozatoknak (rendfokozati jelzéseknek) számos funkciója létezik, így:

- » hierarchiát kifejező funkció,

- » identitást formáló funkció,
- » hagyományőrző funkció,
- » képzettséget kifejező funkció,
- » jutalmi funkció,
- » szankciós funkció, valamint
- » eljárásjogi funkció.

Hierarchiát kifejező funkció. A rendfokozatok eredendően szolgálati állást jelöltek (Ságvári, 1981), vagyis a rendfokozatban betöltött hely egyben a parancsuralmi hierarchiában elfoglalt pozíciót is kifejezte. Ma már ez nem igaz. A rendfokozat nem szükségszerűen feltételezi a vezetői szerepkör betöltését. A rendfokozat ugyanakkor mind a mai napig kifejezi a hivatásos állomány tagjának a hivatásrendben elfoglalt helyét. A rendfokozatok hierarchikus szerepét egyes országok hadállományában azzal próbálják erősíteni, hogy azonos rendfokozatúakat nem engednek szolgálati alá- fölérendeltségi viszonyba kerülni (Krizbai, 2012).

Identitást formáló funkció. A rendfokozat (és a rendfokozati jelzés) egy szimbólum, amely részben az azonosságtudatot és a közösséghez való tartozást erősíti. Miután a hivatásos állomány minden tagja visel rendfokozatot, a rendfokozat kifejezi a hivatásos közösséghez való tartozást. A rendfokozattal együtt használt jelző (pl. r., püőr., tű., bv.) vagy a rendfokozati jelzések színe által a hivatásos közösség nagy egésze tulajdonképp alcsoportokra bomlik, s így a rendfokozat az egyes szervekhez való tartozást erősíti a hivatásos állomány tagjában. A rendfokozat továbbá alkalmas arra is, hogy a hivatásos közösségen belül formálja a különböző állománycsoportok tagjainak identitását. Ennek nyomán kialakul az egyes csoportok tagjaiban egyfajta végrehajtói (tiszt-helyettes és zászlós), tiszt (főtiszt), illetve tábournoki identitás.

Hagyományőrző funkció. A rendfokozatok, illetve rendfokozati jelzések, jellegüknél fogva utalnak a nemzet és a hivatásos állományú szervezetek történetére, hagyományaira (Szabóné, 2000). Példának okáért 1945-ig a magyar haderő tagjainak rangját hatágú csillaggal, a rendészeti szervek (rendőrség, pénzügyőrség) állományának rangját pedig ún. hatágú csillagrózsával. Magyarország szovjet megszállását követően mind a katonaság, mind pedig a rendészeti szervek rendfokozati jelzéseikben átvették a szovjet mintán alapuló ötágú csillagot, s ezt is alkalmazták egészen a rendszerváltásig (Olasz – Parádi – Zeidler, 2008; Szabó, 2017). Az ötágú csillag első pillanattól kezdve a bolsevik forradalom szimbóluma volt (Békési, 2003). A szovjet megszállók jelképei 1945 után eluralták az addigi rendfokozati jelzések egyes elemeit is. Ezeket később a rendszerváltó új államhatalom száműzte mondván, a politikai és társadalmi változásokat a fegyveres erők szimbólumrendszerének is le kell követnie. Másik példaként említhetjük a tábournoki rendfokozati jelzéseken mind a mai napig megtalálható tölgyfa leveleket, amelyeket először a Habsburg Birodalom seregeiben használtak hadi szimbólumként, s amely a fegyveres erők összecsapását, a háborút és a harcot jelképezi (Szakonyi, 2018).

Képzettséget kifejező funkció. A rendfokozat – a rendfokozati állománycsoportba való besoroláson keresztül – a legtöbb esetben kifejezi a szerv tagjának szakmai képzettségének szintjét is. Az osztrák császári seregben már a 16-17. században léteztek a haderőnek olyan területei (pl. tüzérség), ahol csakis megfelelő szakmai tapasztalattal és elméleti képzettséggel, iskolai végzettséggel válhatott valakiből tiszt (Ujhelyi, 1913). A tiszti (főtiszti, tábournoki) rendfokozat mind a mai napig egyértelműen utal arra, hogy az állomány tagja felsőfokú végzettséggel rendelkezik. (Mindettől függetlenül természetesen nem kizárt, hogy a tiszthelyettesi állománycsoport tagja is rendelkezzen felsőfokú végzettséggel)

Az ún. szakbeosztási jelzővel kiegészített rendfokozat az említetteken túl kifejezi a rendfokozat viselőjének speciális képzettségét is (pl. honvédmérnök (mk.) hadnagy; rendőrorvos (ro.) ezredes).

Jutalmi funkció: A rendfokozat – annak hierarchikus jellege okán – a hivatásos állomány ösztönzésének egyik eszközeként is használható. Az állami fegyveres szervek erősen hierarchizált rendszerében is fontos szerepe van a pozitív jellegű megerősítésnek, ösztönzésnek. „A dicséret, az elismerés azt fejezi ki, hogy a vezető visszaigazolja, méltányolja a beosztott kiemelkedő munkáját, ezzel kielégíti önérvényesítési szükségleteit, ugyanakkor másokat is eredményesebb tevékenységre sarkall” (Izsa, 1998, 154). A hivatásos állományúak részére nyújtható elismerések között található az elemi szükségletek tartós, magasabb színvonalú kielégítését biztosító anyagi juttatások (pl. fizetési fokozatban előresorolás, jubileumi jutalom) és az önbecsülést jelentősen erősítő, komoly erkölcsi súlyú ösztönző formák, mint az előléptetés (Izsa, 1998). A rendfokozat jutalmi funkciója érvényesül a pénzügyőrök esetében az eggyel magasabb rendfokozatba történő előléptetés alkalmával is, amely jutalom biztosítására egyébként – kimagasló helytállás esetén – különösebb feltételek nélkül a pénzügyminiszter is jogosult [NAV tv. 20/C. §]. E funkció érvényesülése rajzolódik ki továbbá a törvény azon rendelkezésében, amely szerint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán kiváló minősítésű oklevelet szerző pályakezdő eggyel magasabb rendfokozatba is kinevezhető, ha az érintett tanulmányi eredményei a belső rendelkezésekben előírt (FSZ) feltételeknek is megfelelnek [NAV tv. 17/A. § (2) bek.].

Szankciós funkció. A rendfokozatok felhasználhatók a büntetés, illetve az ösztönzés negatív jellegű formájaként is. A fegyelmi vétséget elkövető pénzügyőrrel szemben kiszabható fegyelmi büntetés egyik speciális formája az eggyel alacsonyabb rendfokozatba 6 hónaptól 2 évig történő visszavetés [NAV tv. 33/G. § (3) bek. f) pont].

A rendfokozat szankciós funkciójával összefüggésben említendő továbbá, a büntetőjogban (Btk.) alkalmazott egyik katonai büntetési forma, a lefokozás. „A lefokozás régi hagyományokra visszatekintő büntetésnek számít. Az antik világban mind a hellén, mind a római kultúrában maradtak fenn emlékek arra vonatkozóan, hogyan fosztották meg a katonát rangjától. [...] A rendfokozattól való megfosztás napjaink katonai törvényei szerint is az egyik legsúlyosabb büntetés. A katona nemcsak a katonai (rendvédelmi) karrierje során addig elért rendfokozatát veszti el, hanem a vonatkozó jogszabályok értelmében ezzel együtt a szolgálati viszonya is megszűnik” (Hautzinger, 2010, 132). A lefokozás tehát azt jelenti, hogy a katona elveszti rendfokozatát, ha arra méltatlanná válik. A méltatlanság megítélése a bírói gyakorlat körébe tartozik. Rendfokozatra méltatlanná minősítő körülmény lehet például a korrupció [BH2008. 79; BH2000. 337], a szolgálatban történő többszöri alkoholfogyasztás [BH2000. 92], vagy a hivatali helyzet kihasználásával történő bűncselekmények (pl. vagyon elleni) sorozatos elkövetése [BH1989. 336].

A lefokozás kapcsán ugyanakkor kihangsúlyozandó, hogy a pénzügyőr büntetőjogi értelemben véve nem minősül katonának (Erdős – Szabó, 2019), vagyis a pénzügyőr nem valósíthat meg katonai bűncselekményt (Izd. Btk.) és így vele szemben lefokozás sem alkalmazható. A pénzügyőr érintő legsúlyosabb büntetési forma a szolgálati jogviszony megszüntetése [NAV tv. 33/G. § (3) bek. 1) pont].

Eljárásjogi funkció. A rendfokozatnak meghatározott esetekben különböző jogi eljárásokban is kiemelt szerepe van. A rendfokozat eljárásjogi funkciója abban áll, hogy egyes eljárások során a rendfokozat az, amely alapján valaki alkalmassá vagy éppen kizárttá válik egy eljárási pozícióból.

A pénzügyőrök esetében például a fegyelmi eljárás vizsgálóbiztosaként csak olyan pénzügyőr jelölhető ki, aki a fegyelmi eljárás alá vont személlyel legalább azonos besorolású és rendfokozatú [NAV tv. 33/T. § (2) bek. b) pont].

Hasonló szabályt fogalmaz meg a büntetőeljárás törvény is, a katonai bűncselekményt elkövető hivatásos ügyében ítélező bíróság összetétele kapcsán. A Be. szerint a katonai büntetőeljárásban az ülnök a vádlottnál alacsonyabb rendfokozatú – a tábornoki rendfokozatú vádlott esetét kivéve – nem lehet [Be. 698. § (5) bek.]. Hangsúlyozni kívánjuk ugyanakkor most is, hogy a pénzügyőr büntetőjogi szempontból nem katona, ezért katonai büntetőeljárás alá nem vonható.

Rang és rendfokozat: rendészettörténeti kitekintés

A köznapi szóhasználatban legtöbbször nem a rendfokozat kifejezéssel, hanem a ranggal találkozunk. Ennek alapvető oka, hogy a közösség tagjai – a hivatásos szolgálat sajátosságait kevésbé ismerő többség – általában a rang és rangjelzés kifejezéseket használja a fegyveres erőknél alkalmazott különleges „pozíciók”, jelzések azonosítására. A rendfokozat ugyanakkor nem keverendő össze a ranggal. A hivatásos állomány tagja rendfokozat viselésére jogosult. A kommunista hatalomátvételt követően, 1947. január 14-én kihirdetett jogszabály hivatalosan minden rangot (nemesi, főnemesi), rangjelző címet (méltóságot), nemesi előnevet és „vitéz” címet megszüntetett, így annak használatára attól kezdve senki nem volt jogosult [1947. évi IV. tv.]. E jogszabály és annak rendelkezései mind a mai napig hatályban állnak.

A rang kifejezést napjainkban a jogalkotó, a fentiekől eltérő kontextusban – a diplomáciai tevékenység kapcsán – ugyanakkor továbbra is használja (pl. segédattaséi rang, attaséi rang, konzuli rang) [6/2016. (X. 12.) KKM rend.], azonban a hivatásos szolgálati jogviszonyban állók vonatkozásában kizárólag a rendfokozat terminológiával él.

A rendészeti szervek történetében a rangok és rendfokozatok összefüggéseinek egyes példáit a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek fejlődésének korábbi szakaszaiban találjuk. A 20. század közepéig ugyanis, a rendészeti szervek állománya körében – szinte kivétel nélkül – a szolgálati rendben elfoglalt

helyet a különböző rangok és nem pedig a rendfokozatok jelölték. A katonai rendfokozatokat még a 19-20. század első felében is csak a haderő alkalmazta. A rendvédelmi feladatokért felelős szervezeteknél a munkakörökön alapuló egyedi rangrendszer volt az általános (Olasz – Parádi – Zeidler, 2008). Az egyetlen kivételt a magyar királyi csendőrség jelentette, amely kétség kívül tekintve rendészeti feladatokat látott el, hisz jogilag közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt szervezatként, a közbéke és a közrend fenntartása, a bűnelkövetők és szabálysértők felderítése érdekében folytatta tevékenységét (Magyar Királyi Csendőrség, 1927); ezzel együtt viszont a szervezet egy olyan katonailag összerendezett őrtestület volt, amelynek tagjai katonai rendfokozatot viseltek, s személyükben is katonáknak minősültek.

Az olyan fegyveres rendészeti testületeknél azonban, mint a pénzügyőrség, még a 19. század végén is a rangfokozati rendszert használták az állomány tagjainak hierarchiájában. Az 1885-ös szabályozás alapján, a pénzügyőri rangfokozatok alapvetően feladatkörök által determináltak voltak:

legénység: vigyázó, altisztek: fővigyázó, szemlész, tisztviselők: biztos, főbiztos, központi felügyelő, központi főfelügyelő (Szabó, 2017). 1890-ig a pénzügyőrök mentesültek a katonai szolgálat alól, ezáltal nem volt szoros kapcsolat a haderő és a pénzügyőrség állománya között. A századfordulóhoz közeledve azonban ez a gyakorlat gyökeresen megváltozott, s a hadvezetés attól kezdve számolt a határokon őrizeti szolgálatot teljesítő pénzügyőrökkel. A világháború időszakában az országhatáron szolgáló pénzügyőrök és a haderő kapcsolata mindinkább szorosabbá és rendszeresebbé vált, amely felvetette a sajátos rangrendszernek a katonai rendfokozatokhoz való viszonyát. Az ellentmondásos helyzetek megoldására a pénzügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium képviselői megállapodtak abban, hogy a pénzügyőr vigyázókat tizedesi, a fővigyázókat szakaszvezetői, míg a szemléseket az őrmesteri

rendfokozatoknak feleltetik meg (*Parádi, 1989*). A pénzügyőrök rendfokozatot azonban a továbbiakban sem viseltek.

A 20. század második évtizedében, a Tanácsköztársaság megalakulásával aztán a rangrendszereket is érintő jelentős változások álltak elő. Ebben az időszakban ugyanis a rendészeti igazgatás valamennyi testületét – így a lefegyverzett pénzügyőri szervezetet is – felszámolták, és beolvasztották az újonnan felállított Vörösőrségbe (*Erdős, 2017*). Ezzel egyidejűleg minden rangot és rendfokozatot eltöröltek, s a testület tagjainak, szolgálatuk során a bal karjukon 10 cm széles vörös karszalagot kellett viselniük, amelyen a Vörösőrség felirat volt olvasható (*Zeidler, 2008*). A Kormányzótanács a Vörös Hadsereg felállításával a hadsereg állományában is eltörölt minden rangjelzést, azonban a két hónap múltán a Hadügyi Népbiztosság arra a következtetésre jutott, hogy ez a megoldás mégsem előnyös, így új rangjelzéseket vezettek be. Ezek ugyanakkor inkább csak parancsnoki jelvények, mintsem valódi rangjelzések voltak (*Jász, 1969*). Az 1919. március 21-én megalakult Tanácsköztársaság rövid idő múlva, az év augusztus 1-jén hamvába hullott, s a kommunista hatalom által felállított Vörös Hadsereg és a Vörösőrség is szétesett. Mindez lehetővé tette a rendészeti szervek újbóli autonómiáját, s azokban a sajátos rangrendszer további alkalmazását.

A II. világháborút végéhez közeledve és azt lezárva újabb jelentős – ezúttal maradandó – változások álltak be. Az 1945. május 12-én kiadott szabályzat átrendezte a pénzügyőrség személyzetének állománycsoporti rendszerét. A miniszteri szabályzó norma három állománycsoportra bontva sorolta be az állomány tagjait, így tiszthelyettes, segédtszt, valamint tiszt. A szabályzat megszüntette az altiszti állománycsoport kategóriát, s helyette a segédtszti állománycsoportot hozta létre. A tiszthelyettesi állományba tartozott: az alvigyázó, a vigyázó, a fővigyázó, szemlész és főszemlész. A segédtszti csoportba sorolták a következőket: biztosjelölt, albiztos, biztos, főbiztos és a

törzsbiztos. A tiszti állománycsoportba pedig a felügyelőgyakornok, segéd-felügyelő, felügyelő, főfelügyelő, törzsfelügyelő, törzsfőfelügyelő, valamint vezérfelügyelő rangok tartoztak [1945. évi 27.600 sz. szabályzat].

A Vörös Hadsereg által megszállt országokban – így hazánkban is – a szovjet államigazgatási rendszer sajátosságai érvényesültek. Ennek hozadékeként az ország valamennyi fegyveres szervezeténél a katonai rendfokozatok alkalmazására tértek át. A pénzügyőri szervezeteknél addig alkalmazott munkakörön alapuló rangrendszer is megszűnt. *„A pénzügyőrök – a korábbi, úgynevezett tiszti sapka helyett – tányérsapkát kaptak, az új rendfokozati jeleiket a vállon helyezték el. 1952-ben a pénzügyőrök is szovjet mintájú katonai rendfokozatokat kaptak. 1957-ben új váll-lapokat, 1958-ban pedig a hadsereg öltözékével megegyező szabású új egyenruházatot rendszeresítettek a pénzügyőrség tagjai számára”* (Parádi, 1996, 232). A Varsói Szerződés egykori tagállamaiban, szocialista politikai berendezkedés felszámolását követően a katonai rendfokozati rendszert a rendészeti szervek állománya körében továbbra is alkalmazták, s alkalmazzák mind a mai napig (Szabó, 2017).

Napjaink rendfokozati rendszere és a rendfokozatok csoportosítása

Napjainkban az állami fegyveres szervek által alkalmazott rendfokozati rendszerek csaknem mindenben megegyeznek. A különbségek az állománycsoportok, illetve a rendszeresített rendfokozatok összetételében érhetők tetten. A honvédség állománya ugyanis három állománycsoportba (legénységi, altiszti, tiszti), azon belül hét rendfokozati csoportba (közkatona, tiszt, altiszt, zászlós, tisztt, főtiszt, tábornok) sorolható, amelyben összesen tizenkilenc különféle rendfokozat található [Hjt. 1. melléklet].

A rendészeti szervek esetében azonban a hivatásos állomány tagjait rendfokozatuk szerint kizárólag ún. rendfokozati állománycsoportokba sorolhatjuk, amelyből öt kategóriát különböztet meg a jogszabály (tiszthelyettes,

zászlós, tiszt, főtitzt, tábornok). A rendészeti szervek gyakorlatától továbbá az is idegen, hogy a hivatásos állomány valamely tagja – a honvédség „köz-katonai” állományához hasonlóan – ne viseljen rendfokozatot. A pénzügyőri szervet történetében korábban a rendfokozat nélküli, ún. „sima váll-lapos” pénzügyőr létező kategória volt, manapság azonban már minden hivatásos állományú tag rendelkezik valamilyen rendfokozattal.

A napjainkban használt rendfokozatokat különböző szempontok szerint csoportosíthatjuk:

- » keletkezéstörténet szerint,
- » a hivatásos állomány rendeltetése szerint,
- » állománycsoportok szerint, és
- » besorolási osztályok szerint

Keletkezéstörténet szerint. Keletkezéstörténeti szempontból megkülönböztethetünk *klasszikus* és *modern* rendfokozatokat. A klasszikus rendfokozatok közé sorolhatjuk azokat, amelyek alkalmazása hosszú múltra tekint vissza a hazai fegyveres erők történetében. Ezeknek a rendfokozatoknak történelmi nyomait már a 20. századot megelőző időszakban is megtaláljuk hazánkban. A napjainkban viselt rendfokozatok között léteznek azonban olyan is, amelyek mindössze az elmúlt évszázadban vagy néhány évtizedben váltak ismertté, így azok modernnek tekinthetők.

7. táblázat: Rendfokokozatok csoportosítása történelmi szempontból
(Forrás: a szerző saját szerkesztése, Ságvári (1981) és Ördög (2006) adatai alapján)

Típus	Rendfokokozat	Keletkezéstörténet
Klasszikus rendfokokozatok	őrmester	15. század; korábban: „strázsamester”
	törzsőrmester	1869; az ezredtörzsbe beosztott őrmester
	főtörzsőrmester	19. század közepe; először csak háború idején
	zászlós	15. század; elsősorban zászlótartói minőségben
	hadnagy	15. században már ismert volt, a 18. században a német „Lieutenant” magyar megfelelőjeként kezdték használni. ²¹
	főhadnagy	18. század közepe; a századoknál két hadnagy volt, akiknek külön fizetési kategóriát hoztak létre, az idősebbik hadnagy lett a főhadnagy
	százados	15. század; a rendfokokozat magyar elnevezése a feudális kori magyar hadszervezet emléke
	őrnagy	18. század; kezdetben „főstrázsamester” elnevezéssel szerepel, a század közepétől fokozatosan tért hódít a spanyol eredetű „Major” magyar megfelelőjeként
	alezredes	17. század; az ezredes helyettese
	ezredes	17. század; egy ezredalja ember parancsnoka
	vezérőrnagy	17. század; a német „Generalmajor” magyar megfelelőjeként
	altábornagy	16-17. század; a francia eredetű tábornagy (hazánkban a 17. században főgenerális) helyettese
Modern rendfokokozatok	törzszászlós	1974.
	főtörzszászlós	1993; a honvédelemről szóló, 1993. évi CX. tv. 58. §-a alapján
	dandártábornok	1993; a honvédelemről szóló, 1993. évi CX. tv. 58. §-a alapján
	vezérezredes	20. század; az I. világháborúban jelenik meg először az Osztrák-Magyar Monarchia seregében, majd megszüntetik és a II. világháború idején vezetik be újra

²¹ A 20. század elején (pl. Csendőrség, 1926; Rendőrség, 1931) a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek körében is megjelent a honvédségnél már korábban is alkalmazott alhadnagyi rendfokokozat. A honvédséggel ellentétben ugyanakkor a rendvédelmi feladatokat ellátó szerveknél az alhadnagyi rendfokokozat nem az altiszti, hanem a tisztii állománycsoportba tartozott. Az alhadnagyi rendfokokozat végül 1992-ben került kivonásra, s manapság sem a honvédség, sem pedig a rendvédelmi szervek állománya által nem viselt (Zeidler, 2008; Olasz – Parádi – Zeidler, 2008).

Hivatásos állomány rendeltetése szerint. A politikai diskurzusokban és a sajtóorgánumok hasábjain²² gyakran találkozhatunk azzal a klasszifikációval, amely a hivatásos állomány különböző rendfokozatú tagjait, vélt rendeltetésük szerint osztja két csoportra: *végrehajtó állomány* és *vezető/parancsnoki állomány*. Eszerint a végrehajtó állományba tartoznak a tiszthelyettesek (őrm., tőrm., ftőrm.) és a zászlósok (zls., tzls., ftzls.), a tőlük magasabb rendfokozatú hivatásosok pedig a vezető/parancsnoki csoport tagjai.

Megjegyzendő, hogy a rendfokozatok, illetve a rendfokozatok viselőinek illetően módon való tipizálása rendkívül félrevezető – különösen a pályakezdők számára – mert azt a látszatot kelti, hogy a tiszt vagy magasabb rendfokozati állománycsoport tagjai kizárólag vezetői feladatokat látnak el. A napi gyakorlat azonban – a NAV esetében mindenképp – ezt korán sem igazolja. Kétségtelen, hogy a NAV törvény erejénél fogva minden vezető beosztású pénzügyőr főtiszt vagy annál magasabb (tábornoki) rendfokozati állománycsoportba tartozik [NAV tv. 2. sz. melléklet]. A tisztek, főtisztek egy jelentős része azonban épp ugyanolyan „végrehajtói” tevékenységet végez, mint a náluknál alacsonyabb rendfokozatú pénzügyőrök.

Állománycsoportok szerint. A szolgálati törvény rendfokozatokról szóló rendelkezése a rendészeti szerveknél rendszeresített egyes rendfokozatokat ún. rendfokozati állománycsoportonként kategorizálja [Hszt. 15. § (2)-(7) bek.]. Éppen ezért a szakirodalomban is ez a legáltalánosabban alkalmazott klasszifikáció. A Rendészettudományi Szaklexikon meghatározása szerint: „a

²² Lsd.:

Differenciált megélhetés. (2014) In: Népszabadság, 72 (29): 6.

Létszámstop csak vezetőknek. (2003) In: Magyar Nemzet, 66 (36): 2.

Újra lesznek főfelügyelők, tanácsosok. In: Népszava, 138 (250): 13.

rendfokozatok hierarchikus kapcsolatban vannak egymással és rendfokozati állománycsoportokba rendeződnek” (Boda, 2019, 481). Minden állománycsoport több rendfokozatot foglal magába:

8. táblázat: Az egyes rendfokozati állománycsoportok és rendfokozatok
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Rendfokozati állománycsoport	Rendfokozat
Tiszthelyettes	őrmester (őrm.) törzsőrmester (tőrm.) főtörzsőrmester (ftőrm.)
Zászlós	zászlós (zls.) törzszászlós (tzls.) főtörzszászlós (ftzls.)
Tiszt	hadnagy (hdgy.) főhadnagy (fhdgy.) százados (szds.)
Főtiszt	őrnagy (örgy.) alezredes (alez.) ezredes (ezds.)
Tábornok	dandártábornok (ddtbk.) vezérőrnagy (vörgy.) altábornagy (altbgy.) vezérezredes

A hivatásos állomány tagját a rendfokozati állománycsoport első rendfokozatában minden esetben kinevezik, míg a többi rendfokozatban történő előrejutásakor, előléptetik [Hszt. 16. §].

Besorolási osztályok szerint. A hivatásos életpályák bevezetésének egyik fontos eleme volt a szolgálati és szervezeti törvényekben szabályozott besorolási rendszer kidolgozása (György – Hazafi, 2018). A NAV törvényben szereplő besorolási osztályok (I. és II.) jelentőséggel bírnak különösen a betölthető munkakör, az illetmény és az éves szabadság számát illetően is [lsd. bővebben: Magasvári, 2018c; Szabó, 2018]. A besorolási osztályok szerint történő csoportosítás alapján a tiszthelyettesi és zászlósi állománycsoport tagjai az II.,

míg a tiszti és főtiszti állománycsoport tagjai az I. besorolási osztályhoz tartoznak (a tábornoki állománycsoport tagjait a vezetői munkaköröknél neve-síti a jogszabály). Ez a klasszifikáció tartalmilag tehát leginkább a hivatásos állomány rendeltetése szerint történő csoportosításhoz áll a legközelebb.

A rendfokozati jelzések

A hivatásrendi hierarchia kapcsán korábban már szó volt róla, hogy a rendé-szeti szervek állományának tagjai viszonyában megjelenő sorrendiség e for-mája jól szimbolizált. Az egyes rendfokozatok mindenki számára láthatóvá tételét a rendfokozati jelzések hivatottak biztosítani.

A különböző rendfokozatokat szimbolizáló, azokat képileg kifejező jelzések – nyilvánvaló módon – először a haderők tagjai körében jelentek meg.

A világ különböző hadereiben három fő típusa alakult ki a szolgálati rendben elfoglalt helyet kifejező rang- illetve rendfokozatok jelzésének:

- » a vállon,
- » a galléron, illetve
- » a karon, annak felső vagy alsó részén (*Békési, 2003*).

A váll-lapokon és a gallérokön jellemzően csíkok, sávok és csillagok, míg a karon főként csíkok a jelhordozók. Egyes országokban, illetve egyes szerve-zeteknél a három fő rendfokozatjelző rendszertípust egymást kiegészítve is alkalmazzák (pl. a légierőnél vagy haditengerészetnél egyszerre alkalmazott a váll-lap és az alkari jelzés).

Ezzel együtt fontos azt kiemelni, hogy az egyenruhás kultúrában számos egyéb jelzés is utalhat a hierarchiában elfoglalt helyre, így például a deréköv, csákó, aranyzsinórzat, paszomány vagy a marsallbot. Egyes társadalmakban és korokban pedig a hajviselet volt a rendszerben elfoglalt pozíció kifejezésé-nek eszköze (*Békési, 2003*).

A napjainkban is alkalmazott rendfokozatok elterjedésének gyökereit a 18. században találjuk, amikor az állandó tömeghadseregek felállításával általánosan alkalmazottá váltak a mai értelemben vett egyenruhák (Zeidler, 2015). Mint arról korábban is szó volt, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal állományában alkalmazott rendfokozati rendszer, illetve annak jelzései, a fentiek áthagyományozódásával, a II. világháborút követő szovjet megszállás idején fejlődött ki, s kisebb változtatásokkal meg is maradt napjainkig.

Jelenleg az állami adó- és vámhivatal állománya által viselt rendfokozatok kifejezésére, az egyenruhán viselhető rendfokozati jelzéseknek három különböző típusát nevesíti a jogalkotó [44/2013. (X. 8.) NGM rend. 5. §]:

1. a váll-lap,
2. a paroli, valamint
3. a paszománycsík (posztóköpeny rendfokozat jelölő).

Ad 1. Váll-lapok. A pénzügyőrök által viselhető váll-lapok, zöld színű alapon varrott, a rendfokozatnak megfelelő paszománnyal („gerendával”) és csillaggal ellátott jelzések. A tiszthelyettesi váll-lapokon a hossz tengely vonalán, fektetett „V” alakú, ezüstsínű paszomány („gerenda”) van hímezve, s a paszomány alatt a rendfokozattól függően egy, kettő, illetve három darab ezüstsínű, hatágú csillag helyezkedik el (őrmester: egy csillag, törzsőrmester: két csillag, főtörzsőrmester: három csillag). A zászlósi váll-lapokon a hossz tengely vonalán, fektetett „V” alakú, ezüstsínű paszomány („gerenda”) van hímezve, a paszomány alatt pedig a rendfokozattól függően egy, kettő, illetve három darab aranszínű, hatágú csillag helyezkedik el (zászlós: egy csillag, törzszászlós: két csillag, főtörzszászlós: három csillag). A tisztek váll-lapjain, a zöld alapon mindössze a rendfokozattól függően egy, kettő, illetve három darab aranszínű, hatágú csillag helyezkedik el (hadnagy: egy csillag, főhadnagy: két csillag, százados: három csillag). A főtiszti váll-lapok ezzel szemben

a zöld alap kétharmad részén, csúcsban végződő arany hímzésű paszománnyal, ún. „arany parkettával” vannak ellátva, amelyen rendfokozattól függően egy, kettő, illetve három darab ezüstszínű, hatágú csillag helyezkedik el (őrnagy: egy csillag, alezredes: két csillag, ezredes: három csillag). A tábornoki váll-lapok pedig teljes felületükön aranyszínű paszományhímzéssel vannak ellátva („teljes arany parkettával”), amelyeken a hossz tengelyre szimmetrikusan mindkét oldalon ezüst tölgyfalomb, illetve a rendfokozattól függően egy, kettő, három, illetve négy darab ezüstszínű csillag van hímézve (dandártábornok: egy csillag, vezérőrnagy: két csillag, altábornagy: három csillag, vezérezredes: négy csillag).

Ad 2. Paroli. A rendfokozatot jelölő parolik, a váll-lapokhoz hasonló felépítésű rendfokozati jelzések, ugyanakkor kialakításukban, részlemeikben az előzőekhez képest valamivel díszesebbek, tekintve, hogy azok nem a napi munkavégzésre szolgáló egyenruházaton, hanem az ünnepeken, különleges alkalmakon viselt ún. társasági öltözeten jelölik a pénzügyőr rendfokozatát. A parolikat a rendfokozatnak megfelelően ezüst vagy arany sujtással szegélyezik, végén hurkolt díszítéssel.

Ad 3. Paszománycsík. A paszománycsík (mn.: posztóköpeny rendfokozat jelölő) a rendszeresített rendfokozati jelzések közül az egyetlen, amely csillagok helyett, szürkészöld alapanyagra hímzett arany-, illetve ezüstszínű paszományokat (vízszintesen elhelyezkedő egyenes „gerendákat”) tartalmaznak. Ezeket kizárólag a rendszeresített posztóköpenyeken lehet viselni, annak ujjaára kell rögzíteni.

A 2016-ban bevezetett tisztjelölt jogállás eredményeként a NAV öltözködési rendeletében meghatározásra kerültek a tisztjelöltek által használt rendfokozati jelzések is. A rendészeti szervek hivatásos állományának jogállásáról

szóló törvény, a honvédség tagjainak jogviszonyáról rendelkező jogszabály gyakorlatával ellentétben ugyanis tisztjelölti rendfokozat viseléséről rendelkezik.²³

A tisztjelölti rendfokozati jelzések, a hivatásos állomány által viselt rendfokozati jelzésektől eltérően, a csillagok helyett arany sávok utalnak a tisztjelölt aktív tanévének számára (Szabó, 2018a). A pénzügyőr tisztjelöltek esetében kizárólag tépőzárás és bújtatós kialakítású váll-lapok használhatók, amelyek alkalmasak mind a gyakorló, mind pedig a szolgálati ruházaton történő viselésre. A pénzügyőr tisztjelölti rendfokozati jelzéseknél, zöld alapon, az évfolyamnak megfelelően, sárga színű, „V” alakú paszomány és hosszanti irányban, középre helyezve, a „V” forma csúcsából kiindulva egy darab paszománycsík van hímezve. A jelenlegi – négy évfolyamos képzést folytató – oktatási rendszerben az első évfolyamnak kettő, a második évfolyamnak három, a harmadik évfolyamnak négy, a negyedik évfolyamnak pedig öt „V” alakú paszomány helyezkedik el a rendfokozati jelzésén.

A parancsra vonatkozó szabályok

A rendészet hierarchikus berendezkedése egy olyan sajátos szervezetvezetési dinamikát eredményez, amelyben a szervezet tagjait (vezetőket, végrehajtókat) egy lineáris struktúrájú, alárendeltségi viszonyokon nyugvó láncolat köti össze a csúcsvezetővel (Belényesi – Koronváry – Szabó, 2019). A katonai és a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek vezetésének e sajátos formáját a szakirodalom parancsnoklásnak nevezi. A parancsnoklás parancsok útján történő vezetést jelent (Czuprák – Kovács, 2017). A rendvédelmi feladatokat

²³ *Rendészeti tisztjelölt esetében:* a tisztjelölt, „az előmenetelének megfelelő tisztjelölti rendfokozati jelzéssel teljesít szolgálatot” [Hszt. 287. § (1) bek.].

Honvéd tisztjelölt esetében: a honvéd tisztjelölt „szolgálati beosztásában rendfokozat nélkül teljesít szolgálatot” [Hjt. 230. § (1)-(2) bek.]. A honvéd tisztjelölt jogszabály szerint ún. évfolyamjelzést visel [9/2005. (III. 30.) HM rend.]

ellátó szervek hierarchikus berendezkedéséből fakadó sajátos irányítása eszköze a parancs. A parancs fogalmi meghatározása több módon is elképzelhető (Boda, 2019). Az egyik megfogalmazás szerint a parancs *„ellentmondást nem tűrő utasítás, melynek végrehajtása az alárendelt számára kötelező, megtagadása súlyos joghátránnyal jár”* (Czuprák – Kovács, 2017, 22). Más meghatározás szerint: *„az előjáró szolgálati akaratának legfőbb kifejezési módja, vezetési eszköze rendelkezése, az alárendeltek kötelezettségeinek teljesítésére”* vagy *„egyedi utasítás meghatározott tevékenység, feladat végrehajtására”* (Boda, 2019, 438). Bármelyik meghatározás elfogadható és használható.

A NAV törvény más szervezeti törvényekhez hasonlóan ugyanakkor a parancs mellett következetesen használja az utasítás (illetve rendelkezés) kifejezést is. A két fogalom közötti különbség abban ragadható meg, hogy míg a parancs az előjáró konkrét beosztottra/beosztottakra vonatkozó egyedi rendelkezése, addig az utasítás általánosan érvényesülő normaként fejezi ki az előjáró akaratát (Nagy – Lövei – Vezdán, 2019). A parancs és utasítás fogalmi egyértelmű elhatárolásának elsősorban a katonai bűncselekmények szempontjából van jelentősége, ugyanis a Btk. következetesen a parancs kifejezést használja.²⁴ Miután azonban a pénzügyőrök büntetőjogi értelemben nem minősülnek katonának, témánk feldolgozása során a fogalmi különbségek nem olyan hangsúlyosak. Egyes kérdések megítélésénél azonban szükség esetén utalunk a büntető bíróság állásfoglalásaira.

A rendészeti szerveknél alkalmazott parancs, illetve utasítás sajátos jegyekkel rendelkezik:

1. a tartalmát illetően,
2. a formáját illetően,
3. a irányát illetően, valamint
4. a végrehajtását illetően.

²⁴ A büntetőjog megítélése szempontjából tehát *„parancs alatt nemcsak a személyi állományt érintő döntést kell érteni, hanem a meghatározott tevékenység vagy feladat végrehajtására vonatkozó utasítás is parancs”* [BH2020. 6].

Ad 1. A parancs tartalmának meghatározhatjuk a (1a) *törvényességi* és a (1b) *szakmai kellékeit*.

(1a) A *parancs törvényességi kellékeinek* forrása a jog. A törvényességi kellékek hiányában a kiadott parancs jogsértőnek minősül, ami miatt a parancsot kiadó személyt felelősségre lehet vonni. A parancs tartalmát illetően két törvényességi kellék határozható meg: egyfelől a parancs csakis törvényszerű magatartásra hívhat fel, másfelől a parancssal a hivatásos állomány tagjának alapjoga csak annyiban korlátozható, amennyiben azt a törvény lehetővé teszi. Törvénytelen parancsadás valósul meg például az alárendelt minden olyan munkáltatásával, olyan feladatok elvégzésével, amelynek ellátása nem tartozik annak kötelezettségei közé, s amelynek végrehajtására az előjáró jogszerűen nem adhatna parancsot [EBH2000. 286]. Nem adható továbbá olyan parancs sem, amely az alárendelt által vizsgált konkrét ügy érdemi elbírálására vonatkozik [EBH2001. 396.; BH2001. 315].

(1b) A *parancs szakmai kellékeinek* forrása a kialakult szakmai gyakorlat és a segítő tudomány. „A parancsadás művészete a parancsnok erénye” – áll a Magyar Katonai Szemle 1934-es számának lapszemle rovatában.²⁵ Többek között ebben, és más szakirodalmi művekben is meghatározásra kerültek már a parancs tartalmát illető legfontosabb szakmai kellékek (Vass, 1975):

- » *tömör*, minthogy az elvégzendő feladatra fókuszál, nem veszik el benne a lényeg;
- » *világos*, vagyis érthető, különösebb magyarázat nélkül is végrehajtható;
- » *nyelvtanilag helyes*, tehát olyan szabatos, magyaros kifejezések használatára kell törekedni, amely nem teszi félreérthetővé a parancsot;

²⁵ A *parancsadás technikája lélektani szempontból*. (1934) In: Magyar Katonai Szemle, 4 (4): 295-297.

- » *egyértelmű*, vagyis kétséget kizáró, indokolt esetben nem hagy mérlegelést a végrehajtó számára;
- » *határozott*, miként az nem kérdésnek hat a címzett számára. Az előljárónak az alárendelthez intézett közvetlen hangú – baráti – figyelmeztetése nem tekinthető szolgálati parancsnak [BH1984. 349];
- » *végrehajtható*; minthogy annak végrehajtásához az érintettek rendelkeznek a megfelelő tapasztalattal, szakmai képzettséggel és felszereléssel.

Ad 2. A parancs formailag (alakilag) általában nem kötött. Meghatározott esetekben a jogszabály vagy belső rendelkezés előírhatja ugyanakkor, hogy a parancsot kötelezően írásba foglalják, illetve egyes esetekben ezt a parancs végrehajtásra kötelezett személy is kérheti. A parancs formáját illetően megnyilvánulhat:

- » *írásban*; a jogszabály által kötelezően előírt esetek (pl. kinevezésről, áthelyezésről, vezénylésről, felmentésről szóló parancs), a parancs címzettjének kérésére (jogsértés felismerése esetén), valamint tipikusan a jelentősebb, illetve több személyre vonatkozó döntések esetén;
- » *szóban*; történhet közvetlenül vagy közvetett módon (pl. a parancsnok által megbízott személyen, vagy a parancsnok helyettesén keresztül);
- » *technikai eszköz használatával*; rádión, telefonon, internetes csatornákon (pl. email) keresztül;
- » *jelekkel*; egységes jelrendszer használatával (kéz-, fény-, hangjelzés stb.), függetlenül attól, hogy az egy általános alkalmazott jelrendszer (pl. morzekód), vagy csak a parancsot adó és a végrehajtók között alkalmazott.

Ad 3. A parancs irányát tekintve egyirányú. „A centrális vezetés elve alapján a szervezet elsődleges vezetőjétől kapott parancsokat a szervezetben vezetői tisztséget betöltő személyek (is) kötelesek végrehajtani és azt az állománnyal végrehajtatni. (Ez kiegészül azzal, hogy a vezetőknek ellenőriznie is kell a szakszerű és jogszerű végrehajtást.) Az egymás közötti kapcsolatot a szolgálati úton megvalósuló parancsirányítási rendszer útján gyakorolják, amelyhez a vezetők sajátos, a parancsnoki jogkört birtokolnak” (Kovács, 2018, 184). A parancs tehát mindig egy irányba halad: az előljárótól az alárendelt irányába. Az alárendelt az előljáró felett soha nem gyakorolhat parancsadási jogot, legfeljebb – törvényben meghatározott körülmények között – megtagadhatja annak végrehajtását.

Ad 4. A parancs végrehajtását illetően – főszabály szerint – megtagadhatatlan, vagyis a parancs címzettjét feltétlen engedelmesség terheli. A törvény meghatározása szerint: „A hivatásos állomány tagja szolgálatteljesítése során köteles végrehajtani a szolgálati előljáró parancsát, a felettes rendelkezését” [Hszt. 103. § (1) bek.]. A törvény szerint a parancs-végrehajtási kötelezettség akkor áll fenn, ha az érintett szolgálatban van; ebből a szempontból tehát elvileg nincs jelentősége annak, ha az előljáró szolgálaton kívül van [BH1997. 468].

A parancs megtagadásának egy legitim esetét tartalmazza a törvény. Eszerint a hivatásos állomány tagja nem hajthat végre olyan parancsot, amellyel bűncselekményt valósítana meg. Megjegyzendő, hogy hivatásos csak a nyilvánvalóan bűncselekmény végrehajtására irányuló parancs teljesítését tagadhatja meg. Ha a parancs jogellenességét annak tartalmából és a kiadása körülményeiből azonnal és félreérthetetlenül nem ismeri fel, akkor a végrehajtást nem tagadhatja meg, s azért később nem lesz büntethető [BH1998. 210]. Amennyiben viszont nyilvánvalóvá válik számára a bűncselekmény ténye, akkor köteles a parancsot megtagadni, ellenkező esetben úgy kell tekinteni rá, mint a bűncselekmény tettesére.

A bűncselekmény észlelésének kivételével, a hivatásos állomány tagja a jogszabálysértő parancs, rendelkezés végrehajtását nem tagadhatja meg. Ha

azonban annak jogellenessége felismerhető számára, arra haladéktalanul köteles a szolgálati előjáró figyelmét felhívni. A szolgálati előjáró a kiadott parancsát visszavonhatja, ha viszont a figyelmeztetés ellenére is fenntartja, azt a parancs címzettjének kérelemre írásba kell foglalnia. A jogszabálysértő parancs, rendelkezés végrehajtásáért kizárólag az azt kiadó felel.

Összegezve: ha a végrehajtó számára nyilvánvaló, hogy a parancs teljesítése bűncselekményt valósít meg, akkor a parancsot nem hajthatja végre. Minden más – nem a Btk. valamely tényállásába ütköző – jogszabálysértés megvalósítására irányuló parancsot kötelező végrehajtani, de a jogellenesség felismerése esetén erről tájékoztatni kell a parancsot kiadó személyt és kérni lehet tőle a parancs írásba foglalását.

Abban az esetben, ha a hivatásos állomány tagja azt felismeri ugyan, hogy a magatartása ellentétes a Szolgálati szabályzattal, vagy más jogszabály előírásával, de azt nem tudja, hogy az bűncselekményt valósít meg, akkor később szintén nem lesz büntethető [BH 1995. 327].²⁶

A parancs kiadását és végrehajtását illetően kiemelt jelentősége van az ún. szolgálati út fogalmának. A szolgálati út a szolgálati tevékenységet meghatározó, az előjárók és az alárendeltek közötti lépcsőzetes kapcsolat. *„A szolgálati út a szolgálati ügyek intézésének az a módja, melyen keresztül fokozatosan jut az ügy alulról felfelé, vagy felülről lefelé ahhoz, akinek az ügyben döntési, parancsadási joga, vagy intézkedési végrehajtási kötelezettsége van”* (BM, 1965, 28).

Főszabály szerint tehát a parancsadásra jogosult a szolgálati hierarchiában alatta álló személy részére határozza meg parancsát, akin keresztül a parancs

²⁶ A Btk. ún. büntethetőséget kizáró okként határozza meg, miszerint: *„Nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el”* [Btk. 130. §]. Ezúttal is kiemelendő ugyanakkor, hogy a pénzügyőr büntetőjogi értelemben nem katona, vagyis rá ez a kizáró szabály nem vonatkozik. A tévedésre vonatkozó rendelkezések viszont maradéktalanul alkalmazhatók. Eszerint: *„Nem büntethető az elkövető olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott. Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, és erre a feltevésre alapos oka van”* [Btk. 20. §].

eljut a végrehajtásért felelős személyhez. Indokolt esetben a parancs természetesen közvetlenül is kiadható.

„A parancsuralmi rendszerben meghatározott feladatokat viszont az állománynak végrehajtania-, a vezetőknek pedig a szakszerű, és jogszerű végrehajtást ellenőriznie szükséges” (Kovács, 2017, 8). Az ellenőrzés tipikusan az alárendelt jelentési kötelezettségének teljesítésével realizálódik. Az esetek egy jelentős részében az alárendeltet az utasítást kiadó elöljáró kötelezi arra, hogy szóban vagy írásban jelentést tegyen a feladat végrehajtásáról. A jelentés szintén a szolgálati út betartásával történik kivéve, ha erre vonatkozólag kifejezetten eltérő utasítást kap a végrehajtó. Főszabály szerint az alárendelt kérelmeit, panaszait is a szolgálati út betartásával köteles előterjeszteni.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Milyen jelentősége van a hierarchiának a rendészetben? Milyen formákban érvényesülhet a hierarchia a rendészet területén?
2. Miként írható le a hierarchia megjelenése a rendészetet érintő szervek, szervezeti egységek viszonyában?
3. Hogyan írható le a hierarchia megjelenése a rendészeti személyzet tagjai viszonyában?
4. Mik a rendfokozatok, rendfokozati jelzések legfontosabb funkciói?
5. Mi a különbség rang és rendfokozat között? Milyen történelmi példát ismerünk a rendészeti szervek által alkalmazott rangrendszerre?
6. Hogyan csoportosíthatók a ma használt rendfokozatok?
7. Milyen rendfokozati jelzések terjedtek el a fegyveres erőknél? Milyen rendfokozati jelzések állnak rendszerben a NAV-nál?
8. Mik a paranccsal kapcsolatos legfontosabb szabályok? Hogyan határozhatók meg a parancs/utasítás sajátos jegyei és mik ezeknek a tartalma?

6. A HIVATÁSOS SZOLGÁLATI JOGVISZONY KÜLSŐ JEGYEI

A hivatásos szolgálati jogviszony a hierarchikus berendezkedés és a rendfokozatok mellett egyéb sajátosságokkal is rendelkezik. Az állam és a közszolgálat között kialakuló sajátos jogi viszonyoknak léteznek olyan külső megnyilvánulásai is (a rendfokozati jelzéseken kívül), amelyek nyilvánvalóvá teszik, hogy az adott személy a hivatásos állomány tagja.

A hivatásos szolgálati jogviszony külső jegyei közé tartozik az egyenruha, a szolgálati jelvény, a szolgálati jelvény és az alakiség.

Egyenruha az állami fegyveres szerveknél

Az egyenruha számos szempontból többet jelent egy puszta öltözetnél. Enciklopédikus meghatározás szerint az egyenruha: *„Az állam által közhivatalnokok s más alkalmazottak számára előírt hivatali, valamint a hadierők különféle csapatainak megkülönböztetés végett külön-külön minták szerint készített öltözete”* (Révay, 1912, 189). Más definíció szerint: *„Valamely szervezett testület tagjainak hivatalosan megállapított formájú és színű öltözete, amelynek az a célja, hogy a testület tagjait másoktól megkülönböztesse”* (Bárczi – Ország, 1960). Természetesen egyéb meghatározások is léteznek (ld. Dormándi – Juhász, 1936, 949, Eőry, 2010, 150). A különböző definíciók mentén ugyanakkor meghatározhatjuk az egyenruha fogalmának legfontosabb tartalmi jegyeit, amely szerint az egyenruha:

- » általában a közhatalom valamely szervéhez kötődik,
- » megkülönböztetésre szolgál,
- » jogilag szabályozott forma és mintázat jellemzi.

Az ókori görög és római katonavilágot megjelenítő modernkori filmek gyakran ábrázolják teljesen egységes ruházatban a korabeli katonákat. A hátrama-

radt archeológiai leletek valóban azt bizonyítják, hogy már a Római Birodalom katonáinak ruházatában is megjelentek egységes elemek, pl. tunica, díszpáncél, parancsnoki köpeny (Szu, 2002). A mai értelemben vett egyenruhák használata azonban csak a 16-18. század idején terjedtek el Európában, az állandó hadseregek megjelenésével (Mészáros, 2016; Rázsó, 1958). A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek és a katonaság tagjai által viselt egyenruhák rendkívül szoros történelmi kapcsolatban állnak. Kezdetben nem is tettek különbséget a rendészeti és a katonai egyenruhák között. Hazánkban „a 19. század közepéig nem alakult ki – nemzeti keretink között – lényeges különbség a honvédelmi és a rendvédelmi szervezetek öltözéke között” (Parádi, 1996, 223).

Az 1867. március 10-én létrehozott első önálló magyar pénzügyőri szervezet (M. Kir. Pénzügyőrség) tagjai már saját egyenruhával rendelkeztek. *„A testületi ruházatot a magyar motívumok használata jellemezte a praktikum és a korszerűség figyelembe vételével”* (Szabó, 2017, 107). Kezdetben pénzügyőrök által hordott egyenruhák nem voltak mindenben egységesek. A szervezet tagjai a 19. század végéig fegyvereiket és tartozékaikat a szolgálatuk idejére ingyenesen kapták, az egyenruházat költségeinek fedezésére pedig ún. ruhaátalány járt nekik, amelyből a helyi ruhaszabókkal készítették el az uniformisokat. *„Mivel az így varratott legénységi egyenruhák nem voltak egységes kinézetűek, sokszor még színárnyalatuk is eltérő volt, ezért a század végétől bevezették az egyenruhaposztó központi beszerzését. A hazai posztóipart is támogató rendelkezés értelmében 1890-től az erre kijelölt pénzügyigazgatóságoknak meghatározott posztógyáraktól kellett megrendelniük az egyenruhaposztót, majd egyenruhaszabóságokkal szerződve rendelték meg a szükséges egyenruhákat, amelynek költségét a pénzügyőrök ruhaátalányából vonták le. A maradékot kifizették a pénzügyőröknek, akik ebből fedezték egyéb egyenruha- és felszerelési szükségleteiket, így a lábbelit, a sapkát, a csákót, az alsóneműt, stb.”* (Mészáros, 2017, 25).

Az egyenruha funkciója

Mint azt korábban említettük, az egyenruha többet jelent egy egységes öltözetnél. Az egyenruhának mindenkoron funkciója van, amelyeket az alábbiak szerint foglalhatunk össze:

1. Közhatalmat kifejező funkció,
2. Szimbolikus funkció,
3. Praktikussági funkció,
4. Identitást formáló funkció, valamint
5. Társadalmi (bizalmi) funkció.

Ad 1. Közhatalmat kifejező funkció. Az egyenruhát jellemzően valamely közhatalmi jogosítvánnyal rendelkező szerv működéséhez kötjük. Az egyéb szervezetek tagjai által viselt egységes ruházatot (pl. polgárőrök, biztonsági őrök ruhája, iskolai ruha) tipikusan nem is egyenruhának, hanem formaruhának nevezzük.²⁷ A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy léteznek olyan – közhatalmi jogosítványokkal nem rendelkező – civil szervezetek is (pl. Magyar Nemzetőrök Országos Szövetsége), amelyek tagjai egyenruhát viselnek. Ezeket azonban nem szabad összekeverni a rendészeti- vagy honvédelmi feladatokat ellátó szervek egyenruhájával.

Az egyik legfontosabb funkcionális jellegű különbség a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek és az ilyen civil társadalmi szervezetek egyenruhája között az, hogy a rendészeti szervek egyenruhája – egyéb dolgok mellett – kifejezi a közhatalom birtokában történő fellépés jogát másokkal szemben. A NAV törvény szerint, a pénzügyőrt hatósági intézkedése során alapvetően az egyenruhája és az azon elhelyezett azonosító száma igazolja [NAV tv. 35/A.

²⁷ Megjegyzendő, hogy a *formaruha* nyelvtörténeti szempontból idősebb (18. század második felében előfordul), az *egyenruha* ugyanis csak az 1830-as években terjed el. A 20. század elején a két szót jelentéstani szempontból egymással azonosnak ítélték [*Formaruha*. In: Magyarosan Nyelvművelő Folyóirat, 6 (3-4): 58.]

§ (1) bek. a) pont]. Főszabály szerint a pénzügyőri egyenruhát viselő személyre úgy kell tekinteni, mint az állam nevében eljáró, közhatalmi jogosítványokkal rendelkező hatóság tagjára, akinek az utasításait mindenki köteles betartani. A rendészeti szervek egyenruhájának egyik funkciója tehát, hogy kifejezik az egyes közhatalmi jogosítványok alkalmazásának jogát. Érthető, hogy a honvédelmi- és rendvédelmi feladatokat ellátó szervek egyenruhájának jogosulatlan viselése törvénybe ütköző cselekedet. Aki ezeknek a szervezeteknek az egyenruháját jogtalanul magára ölti és abban mások előtt megjelenik, az szabálysértést követ el, függetlenül attól, hogy milyen okból és helyen viseli az egyenruhát (Cserép – Fábián – Rózsás, 2018).

Ad 2. Szimbolikus funkció. Az egyenruha szimbólum. Egy olyan sajátos jelrendszer része, amelynek alapja az öltözködés. *„Az öltözködés jelrendszere minden ismert társadalomban kitüntetett – bár sohasem egyedüli – terület volt a társadalmi különbségek és összetartozások kulturális jelek segítségével történő kinyilvánítására. [...] Az öltözködés önálló jelrendszert alkot, tulajdonképpen önálló nyelv az adott közösség tagjai között. [...] A hatalom rendjének fenntartására szerveződő modern intézmények – egyház, hadsereg, fejedelmi udvar, állami bürokrácia, iskola – viszont bevezetik a megkülönböztető jelek intézményes szabályozását. Ide tartozik az egyenruha, a libéria, az etikett világos megkülönböztetései rendszere, melyben a jelek eloszlásának egyértelműsége és szilárdsága a hagyományos megkülönböztető rendszerre emlékeztet”* (Klaniczay – S. Nagy, 1982, 10-11).

Az egyenruha színében, formájában, részeiben kifejezi többek között a közösséghez való tartozást, a csoporton belül elfoglalt helyet és az adott szervezet történetének, társadalmi rendeltetésének legfontosabb elemeit. Vegyük például a pénzügyőri szervezet egyenruháját.

„A kiegyezést követően létrehozott első magyar pénzügyőri szervezet, a Magyar Királyi Pénzügyőrség tagjainak egyenruhája kun kalapból, sötétzöld atillából és szürke magyarnadrágból állt” – írja Parádi (1996, 232). Több, mint másfél évszázad eltelté után a pénzügyőrök egyenruhája mind a mai napig őrzi a zöldes-szürkés

árnyalatot. Az egyenruha zöldes színe tehát klasszikusan a pénzügyőri közösséghez való tartozást jeleníti meg. Az egyes ruhadarabok, mint például a tányérsapka pedig általánosan a II. világháborút követő új hatalom döntésének örökségeként maradt hátra (Parádi, 1996).

A pénzügyőri egyenruha egyes részeiben utal a szervezeten belül elfoglalt pozícióra is. A tábornoiki állománycsoport egyenruhájában ma is megjelenő vörös szín például, az erő, a zsidó és keresztény hagyományban a komolyság, a fenség színe, valamint a katonai karrier jelképe (Pál – Újvári, 2001). A tiszti, főtiszti és zászlósi állomány egyenruhájában megjelenő arany és a tiszthelyetesekek ékítményeit díszítő ezüst szintén a hierarchiában elfoglalt. Az arany a hatalom, dicsőség jelképe, az ezüst a tisztaság, hűség szimbóluma, amelyek bizonyos értelemben alá- fölérendeltségi viszonyban állnak (Pál – Újvári, 2001).

A pénzügyőri egyenruhán viselt karjelvények is szimbolikus funkcióval bírnak. A karjelvények mindegyikén megjelenő piros-fehér-zöld szín a szervezet nemzeti hovatartozására utal, míg a babérkoszorú klasszikusan a halhatatlanság, dicsőség és mártíromság jelképe (Pál – Újvári, 2001). A szakterületek sajátosságainak kifejezésére pedig a stilizált merkúrbot (vámszedés), a törvényi szakasz jelén (paragrafus) nyugvó Justitia mérleg (törvényi igazság) és a líra (harmónia, művészet) szolgál.

Ad 3. Praktikussági funkció. Az egyenruha nem csak szimbólum, hanem munkaruha is egyben. Az egyenruha egyik meghatározó funkciója a praktikum. Az egyenruha sajátos megjelenésével, színeivel egyrészt kiemeli az intézkedésre hivatott személyt a tömegeből (Horváth, 1954). Az egyenruha messziről mutatja a potenciális jogsértők és a segítséget kérők számára egyaránt a hatóság jelenlétét.

Az egyenruha másrészt az adott szerv feladataihoz mérten célszerűen kerül kialakításra; vagyis az egyenruha a feladatellátáshoz praktikus elemeket tartalmaz (pl. zsebek, megerősített varrás, rejtőszín, összehúzható nadrágszár stb.). Az egyenruha praktikus funkciójaként szokás említeni, hogy annak viselője egyúttal kíméli saját, civil ruházatát is.

Ad 4. Identitást formáló funkció. Az ember életében rendkívül fontos szerepe van az ún. csoportidentitásnak. Miért van az, hogy a közeli ismerőseinknek könnyebben és hamarabb vagyunk hajlandók segítséget nyújtani, mint egy idegennek? Miért van az, hogy külföldön járva sokszor köszönünk a velünk szembe jövő magyar autóvezetőnek, míg otthon ezt eszünkbe se jutna megtenni? A válasz a csoportidentításban rejlik. Az utcán segítséget kérő idegen nem a szűk értelemben vett csoportunk tagja, ellenben barátainkkal, rokonaikkal. Ha eltávolodunk tőle, megszűnik köztünk a kapcsolat, s mivel nem egy csoportba tartozunk jó eséllyel nem is találkozunk többször. Külföldön, más nemzeti közösségben viszont már sokszor az elegendő, ha valaki pusztán csak magyar; hiszen ott az eltávolodás csak egy tőlünk még távolabb álló csoporthoz vezet bennünket.

A csoportidentitás valamilyen közösséghez való tartozást, a csoporttal való azonosulást, a csoport értékeinek, céljainak elfogadását jelenti. Az egyenruha identitást formáló funkciója alapvetően a csoportidentitás erősítésében ragadható meg (Horváth, 2018). Az egyenruha – más tényezők mellett – elősegíti a hivatásos állományba felszerelők számára, hogy azonosuljanak a hivatásrendi értékekkel (Kiss, 2019).

Az egyenruha identitást formáló (illetve elfedő) funkciójának egyik megjelenését Andrásfalvy (1990) a következőképp magyarázza: „A történelem során kétféleképpen próbálták ezt a másságot - ami egyáltalán, az életnek a lényege - kezelni. Az egyik módszer az, hogy azt mondjuk: nincs, nem beszélünk róla, az asztal alá

söpörjük, letagadjuk, és meg is próbáljuk eltüntetni ezt a másságot. Egyenruhába öltöztetjük az embereket és egyformára próbáljuk a gondolkozásukat is csiszolni. Ez a diktatúrák módszere, az egyenruhába bújtatás, az egyformaságnak a hangoztatása” (Andrásfalvy, 1990, 6).

Ad 5. Társadalmi (bizalmi) funkció. Az alapvető jogok biztosa szerint: „az egyenruhához ezenkívül társul egyfajta közbizalom is, amely nem a konkrét személyhez, hanem ahhoz a szervezethez fűződik, amelynek egyenruháját a személy viseli” [3620/2018. A/B]. Az egyenruha – kedvező esetben – tehát a társadalom tagjainak bizalmát élvezzi, ami alapvetően az adott rendészeti szervezethez kötődik. Feltehetően ezért fordul elő oly sokszor a napi gyakorlat során, hogy az állampolgárok kérdéseikkel (pl. útbaigazítás), problémáikkal (pl. egészségügyi káresemény, rosszullét) gyakran fordulnak az egyenruhát viselő közzolgákhhoz, még akkor is, ha az adott ügyben ő nem feltétlen kompetens.

Az egyenruha azonban nem feltétlen letéteményese a közösség bizalmának. Bizonyos körülmények között (pl. diktatúrában) az állami szervek egyenruhája sokkal inkább a közösség tagjainak megfélemlítését szolgálja. Az egyenruhák társadalmi funkciójának lényege, hogy az adott közösségben valamilyen viszonyulást váltson ki. Jó esetben az egyenruha biztonságot, bizalmat ébreszt, kevésbé szerencsés, ha ahhoz közöny esetleg lenézés társul. Előfordulhat azonban, hogy az egyenruha társadalmi funkciója a közösség félelemben tartása. Az eredmény alapvetően attól függ, hogy az adott szervezetet a végrehajtó hatalom miként használja.

Az egyenruha viselésre vonatkozó legfontosabb szabályok

A pénzügyőrök egyenruhájára, azok viselésére vonatkozó szabályokat miniszteri rendelet [Öszi.] és belső rendelkezések tartalmazzák. Az Öltözködési Szabályzat a pénzügyőr által viselt ruhadarabok és egyéb kiegészítők között megkülönbözteti:

- » az egyenruházatot, és
- » a felszerelési tárgyakat.

Az *egyenruházat* a NAV irányítását ellátó miniszter által rendszeresített azonos formájú és színű, rendfokozati jelzéssel ellátott öltözet [Öszi. 2. § d) pont]. A *felszerelési tárgy* pedig az egyenruházati termékeken felül a közvetlen vezető által elrendelt, a szerv vezetője által jóváhagyott egységes megjelenést biztosító olyan eszköz (ruházati, kiegészítő, egyéb termék), amely elsődlegesen a pénzügyőr védelmét, és azonosíthatóságát teszi lehetővé [Öszi. 2. § f) pont].

A *felszerelési tárgyak* közé tartozik:

- » a szolgálati jelvény,
- » láthatósági mellény,
- » kutató kesztyű,
- » kutató mellény,
- » kutató overall,
- » zenekari öltözet, valamint
- » a rendszeresített fegyverzet, fegyverzeti anyag és a védőöltözet.

A felszerelési tárgyak a NAV tulajdonát képezik, vagyis azokat a pénzügyőr csak használatba kapja; azok vonatkozásában elszámolásra kötelezett. Elhasználódás esetén a felszerelési tárgy kicserélésére értelem szerűen lehetőség van, de csak az elhasználódott terméke leadásával egyidejűleg [Öszi. 13. §].

Az egyenruha viselésére kizárólag a pénzügyőr jogosult. A NAV szervezetében más jogviszonyban foglalkoztatott személy – függetlenül attól, hogy a NAV alkalmazottja – nem viselhet mások előtt egyenruházati terméket.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a pénzügyőrök sem minden esetben viselnek egyenruhát. Az egyenruha viselés szempontjából a pénzügyőri állományt három csoportba sorolhatjuk:

- » *polgári ruhás állomány*, akik a NAV nyomozóhatósági feladatait ellátó szerveinek állományába tartoznak, s a mindennapi szolgálatteljesítésüket polgári ruhában látják el;
- » *egyenruhás állomány*, azok akik szolgálati feladataikat jellemzően egyenruhában látják el (pl. járőr, vámhatáron szolgáló pénzügyőr);
- » *vegyesruhás állomány*, akik nem tartoznak sem az egyenruhás, sem pedig a polgári ruhás állományba, ugyanis szolgálati feladataik során egyenruhát és polgári ruházatot is viselhetnek.

Az egyenruha viselésével kapcsolatban az Öltözködési Szabályzat [Öszi.] és a szervezeti utasítások ezen kívül számos egyéb rendelkezést is megfogalmaznak.

Az egyenruha viselésére vonatkozó szabályok között megkülönböztetünk:

1. általános szabályokat,
2. kivételes szabályokat,
3. könnyítő szabályokat,
4. kizáró szabályokat.

Ad 1. Általános szabályok. A pénzügyőr szolgálati feladatainak ellátása során csakis rendszeresített egyenruhát és felszerelési tárgyat viselhet. Az az egyenruha, amely korábban rendszeresített volt, de időközben kivonták a rendszerből, szintén nem használhatók. A pénzügyőr felelősséggel tartozik az általa

átvett egyenruházat és felszerelési tárgyak megőrzéséért és célirányos felhasználásáért. Köteles a pénzügyőr továbbá az egyenruháját mindig olyan állapotban tartani és viselni, ami a szolgálati követelményeknek megfelel és nem sérti a NAV tekintélyét.

Az egyenruházati termékek – a testhez igazítás kivételével – nem alakíthatók át. Azokhoz sem hozzáadni, sem pedig azokról elvenni nem lehet. Az egyenruhák és felszerelési tárgyak tekintetében a pénzügyőrt elidegenítési tilalom terheli. Vagyis ezeket a termékeket kereskedelmi fogalomba nem lehet hozni, továbbá sem a NAV nem hivatásos állományú tagja sem harmadik személy részére nem adható át (ellenértékért és ingyen sem). Kivételt képez ez alól a pénzügyőrök egymás között történő dokumentált átadása.

A pénzügyőr az egyenruházati termékek és felszerelési tárgyak meglétét évente egy alkalommal köteles a közvetlen vezetője előtt igazolni. Az egyenruházati szemlén a ruhák megléte mellett, azok állapotát is ellenőrizni kell dokumentált módon (jegyzőkönyv felvétele mellett), szükség esetén pedig a vezető intézkedni köteles a hiányosságok megszüntetéséről. Az egyenruházati termékek állapota, megléte ezen kívül is ellenőrizhető.

Az egyenruha viselésének eseteit megkülönböztethetjük a viselési alkalom és a viselési időszak alapján.

A viselési alkalom szerint az egyenruházat lehet:

- » *társasági egyenruha,*
- » *szolgálati egyenruha,*
- » *gyakorló öltözet.*

Az egyenruha viselésének időszaka szerint pedig megkülönböztetünk:

- » *nyári időszakot* (május 1-től szeptember 30-ig);
- » *átmeneti időszakot* (március 1-től április 30-ig, október 1-től november 30-ig);
- » *téli időszakot* (december 1-től február utolsó napjáig).

Szélsőséges időjárás esetén a közvetlen vezető engedélyezheti a meghatározott ruhaviselési időszaktól eltérő ruha viselését is.

Az egyenruha lényege a magyar állam joghatósága alá tartozó területeken érvényesül. Éppen ezért az egyenruhát – kivételes eseteket leszámítva – tilos külföldre vinni. A külföldi szolgálati utak vagy a külföldre történő vezénylés esetén a NAV vezetőjétől kapott engedély alapján lehet kizárólag egyenruhát külföldre kivinni.

Az egyenruha főszabály szerint tehát csak Magyarországon és kizárólag a szolgálati feladatok ellátása során viselhető. Kivételt képez ez alól a katonai tiszteletadással történő temetés, továbbá jelentősebb családi esemény (pl. esküvő), amikor külön engedéllyel a pénzügyőr társasági egyenruhát viselhet. Ilyen irányú szándékát a pénzügyőr köteles a munkáltató jogkört gyakorló vezető részére legalább 5 munkanappal az esemény előtt bejelenteni. A vezető a bejelentést követő 2 munkanapon belül az egyenruha viselését írásban – indokolás nélkül – megtilthatja, ha azonban ilyen tiltással nem él, akkor az egyenruha viselését engedélyezettnek kell tekinteni.

A pénzügyőrök kötelesek egységesen viselni egyenruhájukat, ha legalább két pénzügyőr együtt teljesít szolgálatot. Az egyenruházat mellett bármilyen egyéb „civil kiegészítő” közül (pl. ékszer, óra, hajpánt), csak olyan viselhető, amelyik nem feltűnő és mintázatban, színben is illik az egyenruhához. Mindez vonatkozik a szolgálati, társasági öltözetben viselt táskákra is, amelyek fekete színűek és díszítéstől mentesek lehetnek [2030/2017/VEZ].

Az egyenruhán – a rendfokozati jelzéseken kívül – csak jogi normában meghatározott ékítmények, feliratok, kiegészítők viselhetők [Öszr. 6-7. §]. Az egyenruhán kizárólag a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a TAX & CUSTOMS felirat szerepelhet, amely a hovatartozás egyértelmű beazonosíthatóságát szolgálja.

Az egyenruhán viselhető kiegészítő elemek közé tartozik: a társasági vagy szolgálati karjelvény, a szakterületi karjelvény, névkitűző, NAV felirat és logó, hímzett azonosítószám, hivatásos állományjelölő és az egyetemi (főiskolai) végzettséget jelölő kitűző. Ezekről eltérő kiegészítő elem, felirat csakis a NAV vezetője által kiadott engedéllyel alkalmazható és helyezhető fel.

A különböző kitüntetések, jelvények közül is csak az állami kitüntetéseket, a hivatásos állományjelzést, az iskolai végzettséget tanúsító, továbbá a NAV, valamint a Vám- és Pénzügyőrség által alapított jelvényt lehet viselni; ezeket is kizárólag társasági egyenruházaton. A külföldi nem állami kitüntetés csak a NAV vezetőjének engedélye alapján viselhető.

A vegyesruhás állomány a szerv vezetőjének döntése alapján polgári ruhát is viselhet, azonban annak szintén kifogástalan állapotúnak kell lennie. Ezzel szemben a polgári ruhás állományba tartozó pénzügyőrök főszabály szerint – vagyis külön rendelkezés nélkül – egyáltalán nem viselhetnek egyenruhát, továbbá semmilyen olyan egyenruházati eredetű terméket, amelyből pénzügyőri mivoltukra lehetne következtetni.

Az egyenruha viselésének általános szabályaiból származó legfőbb kötelezettségek:

- » rendszeresített egyenruha viselése,
- » megőrzési kötelezettség,
- » karbantartási (tisztántartási) kötelezettség,
- » átalakíthatósági tilalom,
- » elidegenítési tilalom,
- » szemlekötelezettség,
- » külföldre viteli korlátozás,
- » egységesség.

Ad 2. Kivételes szabályok. Az egyenruha viselésével kapcsolatban léteznek olyan kivételes szabályok, amelyek felmentést biztosítanak az egyenruha viselési kötelezettség alól. A kivételes szabályok tartalmilag két csoportra oszthatók: (2a) kötelezettségre vonatkozó és (2b) a mentesülésre vonatkozó kivételes szabályok [2030/2017/VEZ 41-42. pont].

(2a) Nem kötelezett egyenruha viselésére a várandós nő, amennyiben a testalkata megváltozása miatt már nem tudja viselni az eredeti méretei szerint kialakított egyenruhát. Nem kötelezhető egyenruha viselésére továbbá a rendelkezési állományban lévő személy, kivéve:

- » akinek a szolgálati beosztása létszámcsökkentés vagy átszervezés miatt megszűnt, de más szolgálati beosztásba tervezett, legfeljebb egy évig
- » aki rendvédelmi szerv által elrendelt iskolarendszerű képzésen vesz részt, a szolgálati beosztásba helyezéséig, de legfeljebb a képzés befejezését követő hat hónapig,
- » aki egészségi, pszichikai vagy fizikai állapota miatt eredeti szolgálati beosztását tartósan képtelen ellátni, de felgyógyulása várható, az általa ellátható más szolgálati beosztásba helyezéséig, de legfeljebb egy évig [Hszt. 77. § (1) bek.]

Vagyis a várandós és a rendelkezési állományban lévő pénzügyőr főszabály szerint nem kötelezhető az egyenruha viselésére, de kötelezés nélkül elviekben viselheti az egyenruhát.

(2b) A kivételes szabályok másik esetköre, amikor a pénzügyőr mentesül az egyenruha viselése alól, vagyis egyenruhát – ellenkező rendelkezésig, vagy körülmény beálltáig – nem viselhet. Az egyenruha viselése alól mentesül:

- » aki valamely jogszabály, egyéb előírás vagy a közvetlen vezető utasítása alapján a szolgálati feladatait munka- vagy védőruházatban köteles ellátni;
- » aki operatív, műveleti, nyomozati tevékenységben teljesít szolgálatot;

- » aki orvosi javaslatra az egészségi állapota miatt átmenetileg nem viselhet egyenruhát, a mentesség ideje alatt;
- » aki közvetlen vezetője utasítása alapján – a feladat jellegére tekintettel – szolgálati feladatát polgári ruhában köteles ellátni.

Ad 3. Könnyítő szabályok. A NAV belső rendelkezése alapján lehetőség van arra, hogy az egyenruha viselésének általános szabályaitól a pénzügyőr eltérhessen, amely bizonyos szempontból könnyebbséget jelent számára.

Járműben utazás közben sapkát, felöltőt, kabátot le lehet venni. Amennyiben a járműben szolgálati előjáró vagy magasabb rendfokozatú pénzügyőr is utazik, úgy a könnyítésre ő adhat engedélyt. Ugyanígy könnyíthető a ruházat viselése a közlekedési eszközökön (vonat, autóbusz, repülőgép, hajó) történő közlekedés esetén is.

Az ügyeleti szolgálatot teljesítő pénzügyőr az alvásra biztosított pihenőidőben polgári öltözetet viselhet.

A hivatásos állomány férfi tagjai a gyakorló sapkát („ködvágó”) viselhetik a szolgálati öltözethez is, de csak egységes formában. Átmeneti és nyári időszakban a közvetlen vezető az egységes öltözet megtartására figyelemmel továbbá engedélyezheti a sapka nélküli szolgálatteljesítést is. Nyári időszakban a szolgálati egyenruhához a nyakkendő viselése sem kötelező.

A pénzügyőr szolgálatban a szolgálati ruházatához harmonizáló, fekete színű, zárt cipőt köteles viselni. A véglegesített pénzügyőr a ruházati ellátmányként kapott gyakorló cipőt nem köteles viselni, ha külsőleg hasonló formájú, kialakítású fekete gyakorló cipővel rendelkezik. A cipőnek díszítő elemektől mentesnek kell lennie. A hivatásos állomány nő tagjai részére nyáron engedélyezett az elöl zárt, hátul nyitott, ún. „sling” cipő viselése.

Téli időszakban a nők külső rendezvényen a társasági egyenruhához díszítő elemektől mentes fekete, maximum térd aláig érő csizmát viselhetnek. Illetve

minden pénzügyőr jogosult a rendszeresített szolgálati kesztyű helyett díszítő elemektől mentes, egyszínű fekete kesztyűt viselni.

A március 15-ei nemzeti ünnep alkalmából kokárdát a pénzügyőr előzetes engedély nélkül szintén viselhet [2030/2017/VEZ 43-51. pont].

Ad 4. Kizáró szabályok. Az egyenruha viselésére vonatkozó ún. kizáró szabályok részben az általános és a könnyítő szabályokból következnek, részben pedig egyéb konkrét rendelkezéseken alapulnak. A kizáró szabályok határozzák meg, hogy az egyenruha viselésekor mit nem lehet hordani. Eszerint nem viselhető [2030/2017/VEZ 52. pont]:

- » az előírtaktól eltérő alapanyagú, kivitelű egyenruha, a leírásnak nem megfelelő-, illetve egyenruhához nem az előírt típusú rendfokozati jelzés;
- » társasági öltözékhez azonosító szám;
- » nem engedélyezett kitüntetés, jelvény;
- » a nőknek egyenruhához a testszínűtől eltérő színű vagy mintás harisnya, harisnyanadrág;
- » a férfiaknak az előírt öltözethez rendszeresített zokni színétől eltérő színű zokni;
- » feketétől eltérő színű, továbbá nyitott fazonú, illetve túlságosan magas platformú, az egyenruhához nem harmonizáló lábbeli (szandál, papucs);
- » a fülbevalón kívül, a fej és a test más látható részébe elhelyezett bármilyen testékszer;
- » a férfiaknak fülbevaló;
- » a férfiaknak az egyenruhához karlanc (karkötő);
- » az egyenruha ing/blúz külső felületén nyaklanc;
- » az egyenruha zokni vagy harisnyanadrág nélkül, kivéve nők esetében átmeneti és nyári időszakban;

- » szolgálatban és szolgálaton kívül egyenruha rendfokozat nélkül;
- » egyenruha – minden egyenruhára utaló kiegészítőjének megfosztását követően sem – polgári ruhával vegyesen;
- » az egyenruha zsebeiből – a szolgálati pulóver tollzsebét kivéve – kilát-
szó, az egyenruha küllemét eltorzító tárgy;
- » zárt rendben, alakzatban az egyenruhához esernyő;
- » nőknek térdközépnél rövidebb hosszra levágott szolgálati vagy társa-
sági szoknya;
- » az egyenruhához – a rakodás kivételével – nem illő csomag, aminek
burkolata sérült, szennyezett, vagy terjedelme és súlya folytán egy em-
ber által nehezen vihető;
- » olyan táska, vagy tárgy, ami a tiszteletadást akadályozza.
- » a hosszú ujjú ing/blúz ujjá feltűrve;
- » a gyakorló póló és zubbony a gyakorló nadrágon kívül, a szolgál-
lati/társasági ing/blúz a szolgálati/társasági nadrágon/szoknyán kí-
vül;
- » megengedett könnyítéseken túlmenően az épületen kívül az egyen-
ruha sapka nélkül.

Az egyenruhák viselésének szabályain túl a jogszabály rögzíti az egyenruházat ellátásának és elszámolásának rendjét is. Ezek részletes ismer-
tetésére viszont ehelyütt nem kerül sor.

A szolgálati jelvény és a szolgálati igazolvány

Az előző témához szorosan kapcsolódik a szolgálati jelvény és a szolgálati igazolvány szabályozása is. A szolgálati igazolvány és a szolgálati jelvény egymástól eltérő fogalmakat takarnak. Egyeznek ugyanakkor abban, hogy mind a kettő a hivatásos állomány tagjának az adott rendvédelmi feladatokat ellátó szervhez való tartozását, illetve szolgálati jogosultságát igazolja [Hsz.

18. § (1) bek.]. Közös továbbá a szolgálati igazolványban és a szolgálati jelvényben, hogy azok tulajdonosa a NAV, a birtokosa pedig az a pénzügyőr, aki ezeket dokumentált módon átvette [Öszi. 14. § (1) bek.].

A pénzügyőr a kiadott szolgálati igazolványt, valamint az igazolványhoz tartozó szolgálati jelvényt köteles megőrizni, szolgálatteljesítés, valamint munkavégzés során minden esetben magánál tartani, azt az ellenőrző eljáró felosztására bemutatni [Öszi. 14. § (3) bek.].

A szolgálati igazolvány: a pénzügyőr részére kiállított igazolvány, szigorú számadású, sorszámmal ellátott biztonsági okmány, amely a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv hivatásos állományába tartozáson túl igazolhatja a hivatásos állomány tagjának fegyverviselési jogosultságát, valamint intézkedési jogosultságát [Öszi. 2. § m) pont; Hszt. 18. § (2) bek.].

A NAV-nál rendszeresített szolgálati igazolványoknak két típusát különböztetjük meg:

- » hivatásos szolgálati igazolvány (ún. „H” igazolvány), illetve
- » ideiglenes szolgálati igazolvány (ún. „I” igazolvány).

Hivatásos szolgálati igazolvánnyal a véglegesített pénzügyőr rendelkezik. A próbaidő alatt kizárólag ideiglenes szolgálati igazolvány biztosított a pénzügyőrök számára.

A szolgálati igazolvány visszavonásig érvényes, amelyre a szolgálati jogviszony megszűnése esetén kerül sor [Öszi. 15-17. §].

A pénzügyőri szolgálati igazolvány tartalmazza a hivatásos állomány tagjának arcképét, nevét, rendfokozatát, a NAV megjelölését, továbbá az igazolvány azonosítószámát.

A szolgálati jelvény: rendszeresített, szigorú számadású, azonosító számmal ellátott jelvény, amely a hivatásos állomány tagjának szolgálati, hatósági in-

tézkedésre való jogosultságát igazolja az egyenruhán viselve vagy a szolgálati igazolvánnyal együttesen felmutatva. A pénzügyőrök esetében szolgálati jelvény csak a hivatásos szolgálati igazolványhoz („H” igazolványhoz) adható.

A szolgálati jelvény megjelenési formája ovális, közepén a stilizált Merkúr bottal, alatta vastag számokkal szerepel a sorszámozás, körül véve nemzeti színű ovális sávval. A nemzeti színű sáv és a gyöngysor között magyar, német, angol nyelvű felirat: VÁM, ZOLL, CUSTOMS. A jelvény felső részén egy plasztikusan kiképzett magyar címer szerepel. A jelvény nyitható bőr tartótokban kerül elhelyezésre, melynek alapanyaga bőr, színe fekete. A szolgálati jelvény a bőr tartótokban elhelyezett, azzal együtt érvényes.

A szolgálati jelvényhez tartozik két darab hímzett azonosító szám, amelyet a pénzügyőr a szolgálati jelvény átvételekor megkap. A hímzett azonosító szám a szolgálati jelvény számával egyezik és nem a pénzügyőr nyilvántartási számával (ún. TASZ).

Az azonosító szám lehetővé teszi, hogy a pénzügyőrt szolgálati feladatainak ellátása során az állampolgárok beazonosíthassák. Az azonosítószám ugyanis a NAV személyügyi nyilvántartási rendszerében rögzítésre kerül és az adott pénzügyőrhöz van rendelve.

A szolgálati jelvény szintén a visszavonásig használható. A szolgálati jogviszony megszűnése esetén az utolsó munkában töltött napon a hivatásos állomány tagja köteles leadni, amelyet az érintett szerv újra felhasználhat.

Ezen kívül a szolgálati jelvényt ki kell cserélni, ha az a használat során azonosításra alkalmatlan mértékig megrongálódott [Öszi. 18. §].

A szolgálati jelvény vagy az ahhoz tartozó hímzett azonosító elvesztése esetén a pénzügyőr köteles az elvesztés észlelését követően azonnal írásos jelentést tenni a munkáltatói jogkör gyakorlójának, aki köteles az eseményt kivizs-

gálni és a jelvény körözését elrendelni. Amennyiben a szolgálati jelvény megkerül, a körözés visszavonása iránt haladéktalanul intézkedni kell. A megkerült szolgálati jelvényt a használójának kell visszaadni.

Ha az elveszett jelvény vagy azonosító szám a körözés elrendelésétől számított 60 napon belül nem kerül elő, az irányadó jogszabályoknak és NAV rendelkezéseknek megfelelő kártérítési és fegyelmi felelősségi eljárás szabályai szerint kell eljárni.

A jogalkotó a szolgálati igazolvánnyal és a szolgálati jelvénnel összefüggésben megfogalmaz ún. tiltó rendelkezéseket is. Eszerint a szolgálati igazolvány és a szolgálati jelvény:

- » *másra nem ruházható át*, vagyis annak tulajdonjogát a pénzügyőr nem adhatja át másnak lévén, jog szerint nem is ő ezeknek a tulajdonosa, hanem a NAV;
- » *nem helyezhető letétbe*, vagyis azokat időleges megőrzés céljából más birtokába nem lehet adni, még úgysem, hogy a letéteményes főszabály szerint a dolgot a letévőnek bármikor köteles kiadni;
- » *nem adható biztosítékba*, vagyis nem lehet semmilyen ügylet biztosítékaként lekötni.

A szolgálati igazolvány, illetve a szolgálati jelvény rendeltetése és legfontosabb tartalmi jegyei a következők szerint foglalható össze:

- » kifejezi a birtokos rendészeti szervhez való tartozását;
- » lehetővé teszi az állomány tagjának egyértelmű beazonosítását;
- » meghatározza az állomány tagjának különleges jogosultságait, úgymint fegyverviselés és intézkedés joga;
- » tartalmazza a pénzügyőrrre vonatkozó legfontosabb személyes információkat, úgymint neve, arcmása, rendfokozat;
- » jogszabályban meghatározott forma és tartalom jellemzi;

- » a NAV kizárólagos tulajdonát képezi;
- » birtoklása és felhasználása szigorú szabályokhoz kötött;
- » szigorú számadású, vagyis egyedileg azonosított és nyilvántartott;

Az alakiság

Általános értelemben véve az alakiság formalitást jelent, „*valamilyen előírás, szabály szerinti viselkedést*” (Tolcsvai, 2007, 250). Az alakiság a társadalom életének számos területén megmutatkozik, a leglátványosabb formában ugyanakkor kétség kívül a fegyveres szervek működésében rajzolódik ki. Oláh (1975) szerint: „*A társadalom élete tele van pontosan előírt, szabályozott és íratlan alakiságokkal, ezek a közlekedés, a munkavégzés, a balesetelhárítás, a társadalmi érintkezés stb. terén mindenütt megtalálhatók. A hadseregnél természetesen az alakiságnak sokkal nagyobb jelentősége van, mint bárhol a társadalomban, mivel ez az egyik fontos feltétele, formabeli eszköze, módja azoknak a feszes kötöttségekkel határolt tevékenységeknek, feladatoknak, amelyek a fegyveres erők sajátos funkcióiból adódnak, s amelyeket a közvélemény is elvár a hadseregtől*” (Oláh, 1975, 12).

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek tevékenységében megjelenő alakiságban ma is a katonai hagyományok tükröződnek. Jól példázza mindezt, hogy az alakiság fogalmának normatív meghatározása a honvédségi szabályzat szövegezését követi. A NAV Alaki Szabályzata szerint: „*A fegyelem, a szakmai felkészültség és az egységes eljárás egyik megnyilvánulási formája az alaki magatartás*” [NAV ASZ].

A rendészeti szervek és a honvédség a társadalom részei, következésképp a benne végbemenő folyamatok a fegyveres szervek életében is tükröződnek (Szegedi, 1993). Ennek köszönhetően az elmúlt évtizedek során az alakisággal, az alaki szabályok megtartásával szemben támasztott követelmények nagyon sokat változtak, enyhültek (Szabó, 2000). Mindazonáltal az alakiság nem tűnt

el, s annak jelentősége mind a mai napig megragadható a honvédelmi és a rendészeti szervek gyakorlatában egyaránt.

Az alakiség rendeltetése, annak megjelenése

Az alakiség fennmaradásának záloga, hogy az többet jelent egyszerű, tartalom nélküli formalitásnál. Az alakiség, az alaki szabályok rendeltetése és legfőbb funkciói, elsősorban az alábbi területeken mutatkozik meg:

1. hagyományőrzés,
2. egységesítés,
3. hierarchia,
4. képzés és nevelés,
5. identitásformálás.

Ad 1. *Hagyományőrzés.* Az alaki szabályok mind a mai napig őrzik nemzeti történelmünk, hagyományaink (Szegedi, 1993) és az egyes rendészeti szervek kultúrájának meghatározó jegyeit. A nemzeti és szervezeti hagyományok tisztelete rajzolódik ki különösen a tisztelgés formájában (lsd. számos nemzet eltérő módon tiszteleg), a tiszteletadásra vonatkozó egyéb szabályokban (pl. mely zászlóknak, himnuszoknak kell tisztelegni) és az egyes alaki fogásokban, mozdulatokban (pl. díszmenet).

Ad 2. *Egységesítés.* Az alakiség – annak legmélyebb lényege szerint – az egységesség kialakítását szolgálja, és az egységességben jelenik meg. Váradi (1975, 54) szerint az alakiség „*elengedhetetlen feltétele*” annak, hogy a hivatásos állomány tagjai egységesen tudjanak fellépni a fegyveres szervek célját, rendeltetését illető feladatok végrehajtásában. A NAV Alaki Szabályzata szerint is az alakiség a fegyelem, a szakmai felkészültség és az egységes eljárás egyik megnyilvánulási formája [NAV ASZ]. A hatóság tagjainak egységes, alakias

fellépése egyrészt képet ad az állomány felkészültségéről, fegyelméről, másrészt a pénzügyőrök esetében az alakiség – az integráció egyik vívmányaként – meg is ismerteti a NAV kormánytisztviselői személyi állományával a pénzügyőri hivatás szellemiségét, mely nagyban hozzájárul a hatékony közös munkavégzéshez [NAV ASZ].

Az alakiségnek köszönhetően a hivatásos állomány tagjai képesek egységes szempontok alapján és szabályok szerint nyilvánulni szolgálati feladatellátásuk során. Az alakiség voltaképp maga az egységesség. Egyfelől az alakiségnek az egységesség elérése a célja, másfelől az alakiség maga az egységességben nyilvánul meg. Az egységesség megjelenik az állomány tagjainak alakias mozgásában és szóbeli megnyilvánulásaiban (pl. jelentés, jelentkezés, köszönés) egyaránt.

Az egységes elvek és szabályok lehetővé teszik, hogy a hivatásos állomány tömegeit könnyen irányíthatni lehessen. Az alakiségben rejlő egységesítés tehát az emberek irányításának egyik leghatékonyabb eszköze.

Ad 3. Hierarchia. Az alakiség révén – annak rendeltetése szerint – kifejeződik a hivatásos állomány tagjai közötti hierarchia. Az alakiség már eleve azon az elvi tételen alapszik, hogy vannak utasítást adók (előjárók, feljebbvalók) és vannak végrehajtók (alárendeltek, alacsonyabb rendfokozatúak). A tiszteletadás különböző formáiban, a vezénylés minden megnyilvánulásában és a jelentés, jelentkezés szabályaiban is a hierarchia, az állomány tagjainak hierarchikus viszonya fejeződik ki. Mindezt kiegészítve azzal, hogy az alakiaság a hierarchia eltérő fokain álló személyek viszonyát a kölcsönösség szellemében szabályozza (pl. nem csak az alárendelt köteles tiszteletet adni, hanem az előjáró is; az előjáró köteles vigyázz állásban fogadni a jelentést/jelentkezést; a tisztet, fő tisztet az előjáró köteles legkésőbb az első állományértekezleten bemutatni stb.).

Ad 4. Képzés és nevelés. Számos szakirodalmi forrás foglalkozik az alakiség oktató, nevelő célú alkalmazásáról. Ezek szerint az alakiség, az alaki szabályok elsajátítása nem az alárendelt állomány tartalmatlan „kínzására” szolgál, hanem fejlesztő, nevelő célzata van. *„Úgy is mondhatnám, hogy az alakiség megteremtése sokkal inkább nevelési, mint kiképzési feladat”* – írja Kovács (1969, 7). A szakirodalmi magyarázatok szerint az alakiség által kialakíthatók olyan fontos jellemtulajdonságok, mint a fegyelmezettség, az önuralom, a pontosság, a határozottság, rendszerezettség (Tóth, 1980), továbbá az alakiség révén megvalósul *„a fizikai nehézségek elviselésére, a parancsok gyors, határozott és el- lentmondás nélküli teljesítésére történő nevelés”* (Pásztor, 1977, 6). Mint az korábban már említett volt, az alakiségnek nem csak megnyilvánulási formája, hanem célja is az egységességre nevelés. Kása (1970) szerint: *„Nem lehet törvényként elfogadni, hogy az egységes cselekvésre való nevelés alapja kizárólagosan az alaki kiképzés. De az egyöntetű, egységes végrehajtásnál a formaságnak döntő szerepe van, s ez a mindennapi alaki képzésen keresztül érhető el, valósítható meg”* (Kása, 1970, 39).

Ad 5. Identitásformálás. Miként a rendfokozat és az egyenruha, úgy az alakiség is a csoportidentitást megerősítésének fontos eszköze (Horváth, 2018). Az alaki szabályok következtében az állomány egésze további alcsoportokra bomlik (szakaszok, századok), amelynek tagjai kénytelenek még szorosabban együttműködni egymással, kialakítva egy nagyon erős csoportkohéziót.

Az alakiség nem kívánatos esetei

Az alakiség átszövi a rendészeti szolgálatellátásnak szinte minden aspektusát. Megnyilvánul a hivatásos állomány tagjának kommunikációjában, szóhasználatában, magatartásában, mozdulataiban, kinézetében stb. Mindez persze érthető, hiszen az alakiség egyik elemi funkciója az egységésítés, a fe-

gyelem, a parancsok feltétlen végrehajtása és ennek megjelenítése mások számára. Bizonyos esetekben ugyanakkor az alakiség, az alaki szabályok megtartása – részben vagy egészben – hátrányos lehet a rendészeti feladatellátás szempontjából. Ezeket az esetköröket nevezhetjük *az alakiség nem kívánatos eseteinek*. Az alakiség, illetve annak egyes megnyilvánulásai különösen az alábbi esetekben, élethelyzetekben nem tekinthető előnyösnek:

1. operatív feladatellátás,
2. közös problémamegoldás,

Ad 1. Operatív feladatellátás. Az ember gyerekkorának egyik meghatározó cselekvési formája az ún. szerepjáték. „A szerepjátékok lehetőséget teremtenek különböző viszonyrendszerek (pl. szülőgyermek, orvos-beteg, eladó-vevő vagy rendőrbűnelkövető viszonyrendszer) működésének megtapasztalására. Ezekben a gyermek a játék közben elsajátíthatja, gyakorolhatja a különféle kommunikációs formákat és viselkedési normákat” (Erdős, 2019, 77). Vagyis már gyerekkorunkban elsajátítjuk a rendészeti, katonai hivatásnak egyes formái, alaki elemeit (pl. vigyázz állás, tisztelgés). Ezeket a mozgásformákat mintegy automatizmusként az állami fegyveres hivatáshoz kötjük. Az alakiség egyes megnyilvánulásai tehát szinte mindenki számára nyilvánvalók, részben ebből következik az alakiség egyik nem kívánatos esete.

Az alakiség, az alaki megnyilvánulások különösen nem kívánatosak az operatív (pl. fedett nyomozó, megfigyelés) rendészeti feladatok ellátása során. Ezekben az esetekben a legfőbb cél ugyanis épp a hatósági jelleg leplezése, amelyet az alaki mozdulatok, megnyilvánulások, de még az alaki szabályoknak megfelelő ruha vagy hajviselet is ellehetetleníthet.

Ad 2. Közös problémamegoldás. Az alakiség tipikusan a gyors, mérlegelést nem tűrő parancsok, feladat meghatározások hatékony és maradéktalan végrehajtásának biztosítására szolgál. Mindazonáltal az alakiség rendkívül szigorú

szabályai, annak egyes elemei nem tekinthető előnyösnek azokban az esetekben, amikor az előjáró és az alárendelt közös problémamegoldására, „közös gondolkodására” van szükség. Az alaki kötöttségek megnehezíthetik, lelassíthatják a feladat közös végrehajtását, egyeseket pedig akár el is tántoríthat a problémák közös megoldásától. Megfigyelhető, hogy a rendészet azon területein, ahol a problémák megoldása jellemzően csapatmunkát, a csoport tagjainak közös gondolkodását igényli (pl. nyomozat), ott az alakiság sokszor jelentősen háttérbe szorul a napi feladatellátás során.

A NAV alaki szabályzata

A NAV Alaki Szabályzata belső rendelkezésben került rögzítésre. A pénzügyőrökre vonatkozó alaki szabályzat a Magyar Honvédség szabályzatához képest speciális, ami azt jelenti, hogy az alakisággal kapcsolatos azon kérdésekben, amelyeket a NAV ASZ nem tisztáz, felhasználható a Magyar Honvédség alaki szabályzata.

A NAV ASZ személyi hatálya kizárólag a NAV szervek személyi állományába tartozó hivatásos szolgálati jogviszonyban álló pénzügyőrökre terjed ki. Az egyéb rendészeti szervek tagjaira, illetve a NAV nem hivatásos állományú foglalkoztatottaira tehát a NAV ASZ rendelkezései nem vonatkoznak.

A NAV ASZ tartalma hét fő tartalmi egységre bontható, amelyekben meghatározásra kerülnek a vonatkozó alaki szabályok:

1. értelmező rendelkezések,
2. alaki mozdulatokra vonatkozó szabályok,
3. tiszteletadásra vonatkozó szabályok,
4. szolgálati érintkezésre vonatkozó szabályok,
5. ünnepekre vonatkozó szabályok és
6. a speciális alaki szabályok.

Ad 1. Értelmező rendelkezések. A Szabályzat e része tisztázza az alakisággal kapcsolatos alapvető fogalmakat. E körbe tartozik [NAV ASZ, 1. pont]:

- » *az előljáró*: a hivatásos állomány tagjával szemben a magasabb szolgálati beosztásánál fogva parancs, intézkedés kiadására vagy munkáltatói jogkör gyakorlására jogosult személy, aki vezető beosztású kormánytisztviselő is lehet;
- » *alárendelt*: az a pénzügyőr, akire az előljáró irányítási jogköre kiterjed;
- » *feljebbvaló*: az egymással előljáró-alárendelt viszonyban nem álló pénzügyőrök közül a legmagasabb rendfokozatú;
- » *parancsnok*: az adott alak tevékenységet végző egységet vezető pénzügyőr tábornok, főtiszt, tiszt, zászlós vagy tiszthelyettes;
- » *vezénylő parancsnok*: az adott alak tevékenységet vezénylő pénzügyőr tábornok, főtiszt, tiszt, zászlós vagy tiszthelyettes;
- » *vezényszó*: olyan végrehajtási parancs, amelyet valamennyi érintett pénzügyőrnek teljesíteni kell (a megszólítás, figyelemfelkeltés céljából kiadott vezényszót jelként kell értelmezni).
- » *rangidős*: az a pénzügyőr, aki
 - csoportosan szolgálatot teljesítő pénzügyőrök közül a vezetői munkakört betöltő;
 - nem vezetői munkakört betöltők esetén a legmagasabb rendfokozatú;
 - azonos rendfokozatúak esetén az, aki az adott rendfokozatot régebben viseli;
- » *menetben az iránytartó*: az elrendelt irány megtartására kijelölt pénzügyőr, egység vagy jármű, akihez (amelyhez) mozgás közben igazodni kell; kettes vagy ennél több oszlopban menetelő alegységeknél a jobb szélső sor élén levő pénzügyőr az iránytartó; tiszteletadás esetén a fővetés irányával megegyező szélső sornak kell az irányt tartani;

- » *alegység*: az általános értelmezésen túl a NAV szervei, szervezeti egységei;
- » *oszlop*: olyan alakzat, amelyben a pénzügyőrök, egységek, járművek egymás mögött, a meghatározott vagy elrendelt távközre (többes oszlop esetén tér- és távközre) helyezkednek el;
 - az oszlop lehet egyes, illetve – a rajok számától függően – többes;
 - az egyes és többes oszlopban a pénzügyőrök rajon belül egyes oszlopban, illetve
 - a rajok egyes oszlopai egymás mellett állnak;
 - az így felsorakozott szakaszok és századok egymás mögött sorakoznak;
 - a többes oszlop mindig zárt alakzat;
- » *vonal*: olyan alakzat, amelyben a pénzügyőrök, illetve az alegységek egymás mellett, vagy a parancsnok által elrendelt térközre, többsoros vonal esetén tér- és távközre helyezkednek el;
 - a vonalalakzat a rajok, kezelőszemélyzetek (a továbbiakban együttesen rajok) számától függően lehet egy, vagy többsoros;
 - többsoros vonalalakzatban a rajok egysoros vonalai egymás mögött, a szakaszok, a századok pedig egymás mellett helyezkednek el;
 - vonalalakzatban többsoros vonal esetén, az alakzat vége mindig zárt;
 - amennyiben a rajok létszáma nem egyenlő, akkor a szakaszok bal szárnyán álló pénzügyőrök mindig úgy zárkoznak fel, hogy az első sor és az alakzat zárt legyen;
 - négynél kevesebb pénzügyőr mindig egysoros vonalban sorakozzon;

- a raj, a szakasz és a század vonalalakzatát oktatás, ellenőrzés, eligazítás, szemle és szolgálati rendezvények alkalmával elsősorban oszlopból fordulattal kell megalakítani;
- » *oszlopvonal*: olyan alakzat, amelyben a szakasz-, századoszlopok, illetve a szakasz-járműoszlopok egymás mellett, a meghatározott, vagy az előljáró parancsára elrendelt tér- és távközre helyezkednek el (a kötelék nagyságától függően lehet szakasz-, vagy század-oszlopvonal, illetve szakasz jármű-oszlopvonal);
- » *arcvonal*: az alakzat első sora, amerre a pénzügyőrök arccal, illetve a járművek első szélvédővel előre állnak;
- » *alakzat*: a kötelék megjelenési formája, a pénzügyőrök, egységek és járművek meghatározott rendben történő elhelyezkedése közös és egységes tevékenységük ellátásához (kötelék: meghatározott szolgálati tevékenység ellátására létrehozott szervezetszerű, állandó vagy ideiglenes csoportosítás általános megnevezése);
- » *menetalakzat*: az egységek oszlopalakzata a menet végrehajtásához;
- » *térköz*: az egymás mellett álló pénzügyőrök, egységek, járművek közötti – meghatározott, vagy külön elrendelt – távolság;
- » *távköz*: az egymás mögött álló pénzügyőrök, alegységek, járművek közötti – meghatározott, vagy külön elrendelt – távolság;
- » *alakzat vége*: az alakzat hátsó (legutolsó) sora;
- » *alakzat szélessége*: a szárnyak közötti távolság;
- » *alakzat mélysége*: az arcvonal és az alakzat vége közötti távolság;
- » *zárt alakzat*: a pénzügyőrök és az egységek meghatározott tér- és távközre történő sorakoztatása (zárt alakzatban a térköz a pénzügyőr csípőre tett bal karjának könyöke és egy tenyérszélességnyi távolság a mellette álló pénzügyőr karjától, a távköz a pénzügyőr kinyújtott bal karjával, nyújtott ujjakkal az előtte álló pénzügyőr bal válláig mért távolság);

- » *nyitott alakzat*: a pénzügyőrök egymástól két lépésre, vagy a külön elrendelt tér- és távközre történő sorakozása;
- » *szárny*: az alakzat jobb és bal oldali végződése;
- » *eligazítási/oktatási alakzat*: szolgálatba induló pénzügyőrök elhelyezkedése a feladat megértése, a jobb szemléltetés érdekében; oktatások alkalmával a pénzügyőrök a hely és az oktatásra kerülő téma jellegének megfelelően, az oktatást elrendelő, foglalkozásvezető parancsnok utasítása szerinti alakzatot alakítsák meg.

Ad 2. *Alaki mozdulatokra vonatkozó szabályok.* Ezeknek a rendelkezéseknek a célja, a pénzügyőr által végrehajtott egyes mozgásformák szabályozása. Az alaki mozgásformák olyan szabályozott tevékenységek, amelyek az általános testtartásnál feszesebb. Az alaki mozdulatokra vonatkozó szabályokat három fő szempont szerint határolhatjuk el egymástól:

- » *fegyverviselés szerint*: fegyverrel vagy fegyver nélkül végrehajtott mozgások szabályai (pl. fegyver le, fegyvert fogj, fegyvert fel, fegyvert súlyba, fegyvert mellre, fegyvert szíjra, fegyvert hátra stb. vezényszavak és az ezekhez tartozó végrehajtási szabályok);
- » *végrehajtók száma szerint*: egyedül vagy alakzatban végzett mozgások szabályai (pl. az alakzatban végzett mozdulatokra vonatkozóan, sorakozó, igazodj stb. vezényszavak és az ezekhez tartozó végrehajtási szabályok);
- » *helyváltoztatás szerint*: állóhelyben végzett mozdulatok vagy elmozgások szabályai (pl. állóhelyben végzett mozdulatok közül a vigyázz, pi-henj, jobbra át, balra át, hátraarc vezényszavak és ezek végrehajtására vonatkozó szabályok; elmozgások esetében az alakzataból történő kilépés, a rendes lépés, helyben járás, díszlépés, lassú díszlépés, lassú futás, futás, helyben futás vezényszavai és végrehajtásukra vonatkozó szabályok).

Minden alaki mozdulathoz szorosan kötődnek vezényszavak. A NAV ASZ szerint: „A vezényszavak elhangzása meghatározott mozdulatsor végrehajtását generálja. A vezényszavakat nyugodtan, élesen hangsúlyozva kell kiadni, de nem hangosabban, mint az a körülményekhez mérten szükséges” [NAV ASZ, 2. pont].

Ad 3. Tiszteletadásra vonatkozó szabályok. A tiszteletadás az alaki fegyelem, az előjáró, feljebbvaló és az alárendelt egymás iránti kölcsönös tiszteletének, megbecsülésének és udvariasságának megnyilvánulása. A tiszteletadás tulajdonképp az alaki mozgások egy speciális formája. A tiszteletadásra vonatkozó szabályokat két szempont szerint csoportosíthatjuk. Megkülönböztethetünk

- » a tiszteletadás alkalmazása szerint: a kötelező és kivett esetekre vonatkozó szabályokat;
- » a végrehajtók száma szerint: egyénileg és alakzatban végrehajtott tiszteletadásra vonatkozó szabályokat.

A NAV ASZ meghatározása szerint kötelező a tiszteletadás [NAV ASZ, 126. pont]:

- » a magyar Himnusz, a Szózat, továbbá más államok himnuszának, a Vámigazgatások Világszervezete himnuszának és indulójának, illetve gyászszerartáson az Il Silenzio dallamának felhangzásakor;
- » a Magyarország állami zászlajának;
- » a köztársasági elnöknek, az országgyűlés elnökének és a kormány tagjainak;
- » a népek és hazánk szabadságáért, függetlenségéért, a társadalmi haladásért elesett magyar hazafiak és más népek harcosainak síremléke, emlékműve előtt, ha ott díszőrség áll;
- » a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek csapatzászlói előtt;
- » a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek egységei által kísért temetési menetnek;

- » találkozáskor az előjárónak, illetve feljebbvalónak abban az esetben is, ha járműben ül;
- » az azonos rendfokozatúak között, egymásnak kölcsönösen.

A tiszteletadás alkalmazása szerint ún. kivett esetekre vonatkozó szabályok értelmében ugyanakkor nem kell tiszteletadást teljesíteni:

- » hírközlő eszközökön folytatott hírváltás közben;
- » helyszínelés végrehajtása során;
- » olyan fizikai munka végzésekor, melynek során az balesetveszélyt idézhet elő;
- » kísérő őrszolgálat alkalmával;
- » járművezetés közben;
- » az étkezésre kijelölt helyen, étkezéskor;
- » betegszobában;
- » csapaterővel megoldandó szolgálati feladatok, lögyakorlat végrehajtása során a pihenőhely kivételével;
- » templomban és más helyen megtartott egyházi szertartásokon (temetőben, temetési rendezvény ideje alatt, azonban a Himnusz, a Szózat felhangzásakor a díszalegység parancsnokának tiszteletadásra vonatkozó vezényszavára illetve az *Il Silenzio* dallamának felhangzásakor az elhunyt emlékére tiszteletadást kell teljesíteni);
- » műhelyben, gépjárműtelepen, laboratóriumban, gépteremben, telefonközpontban, szerverszobában.

A tiszteletadás végrehajtóinak száma szerint a Szabályzat megkülönböztet egyénileg és alakzatban történő tiszteletadási szabályokat. Az egyénileg három módon lehet tiszteletadást teljesíteni: tisztelgéssel (sapkában, illetve sapka nélkül); fővetéssel (sapka nélkül); főhajtással (sapka nélkül).

Az alakzatban történő tiszteletadás szabályai lényegében csak abban térnek el az előbbiektől, hogy alakzatban tisztelgést kizárólag az alakzatok parancsnokai hajthatnak végre, az alakzatban álló többi személy fővetéssel teljesít tiszteletet.

Ad 4. *A szolgálati érintkezésre vonatkozó szabályok.* Az alakiség meghatározza a szolgálati érintkezés egyéb formáit is, így különösen az üdvözlés, szóbeli kommunikáció, a jelentés és jelentkezés szabályait. Ezek közül a továbbiakban csak a legelemibb szabályokról fogunk szót ejteni.

Főszabály szerint a szolgálati helyiségbe belépő előljárót felállással kell üdvözölni. Az előljáró szóbeli üdvözlésére az alárendelt állomány „Erőt, egészséget!” szavakkal válaszol. Az előljáró távozásakor hasonló szabályok érvényesülnek, ez esetben ugyanakkor az elköszönés a „Viszontlátásra!” megfogalmazással történik.

Az előljárót (feljebbvalót) az alárendelt találkozás esetén szóban önállóan, előre nem üdvözölheti; vagyis a köszönésre csak az előljárói köszöntés visszonzásaként kerülhet sor. Napi többszöri találkozás esetében csak az első alkalommal kell tiszteletadást teljesíteni.

Az alárendelt a szóbeli parancsokra minden esetben az „Értettem!” kifejezés használatával köteles válaszolni. Az előljáró elismerésének, dicséretének fogadása esetén pedig a „Hazámat szolgálom!” szavakkal kell válaszolni.

A pénzügyőr vezetői, kollégái és ügyfelek felé történő kommunikációja során egyaránt tisztelettudóan köteles eljárni, mindenkoron figyelemmel kell lennie arra, hogy ne sértse a másik fél méltóságát, becsületét. Főszabály szerint a pénzügyőr az előljárók, feljebbvalók és ügyfelek felé egyaránt magázó formát köteles használni. Az előljárók, feljebbvalók a magázó forma használatának kötelezettsége alól ugyanakkor mentesítést adhatnak.

Az Alaki Szabályzatban meghatározott jelentés az előjáró részére adott rövid, tárgyilagos tájékoztatást jelent. Főszabály szerint a pénzügyőr köteles jelentést tenni az előjárójának, ha az adott tevékenység keretében aznap először találkozik vele. Amennyiben nem történt említésre méltó esemény, akkor erről a tényről köteles jelentést tenni. Ezen túlmenően, minden szolgálatot teljesítő pénzügyőr köteles azonnal jelenteni az elérhető legközelebbi előjárónak, feljebbvalónak vagy bárki más, intézkedésre jogosult személynek, ha (1) bűncselekmény vagy annak előkészülete, a szolgálati rendet vagy a közbiztonságot veszélyeztető fegyvelemsértés jut tudomására (egyben köteles ezeket a hatáskörébe tartozó törvényes eszközökkel megakadályozni); (2) amennyiben ő vagy környezetében más személy balesetet, sérülést szenvedett; (3) bármely egyéb eseményt, amely a szolgálat ellátásával kapcsolatban jelentési kötelezettséget keletkeztet (például: ellenőrzés, fegyverhasználat, stb.).

A jelentkezés az állomány tagja személyes rendelkezésre állásával kapcsolatos formális tájékoztatást jelent. A jelentkezés alapvetően arra szolgál, hogy az alárendelt jelezze előjárója részére, hogy jelen van, készen áll a feladatok ellátására, illetőleg eltávozik szolgálati helyéről, ezért a továbbiakban – külön utasításig – nem áll rendelkezésre. Ennek megfelelően a pénzügyőr jelentkezni köteles:

- » az érkező előjárónak;
- » szolgálatba érkezésekor;
- » a szolgálat átvételekor és átadásakor;
- » a járőrszolgálatba induláskor és onnan történő bevonuláskor;
- » a szolgálat befejezését követően a szolgálati hely elhagyásakor;
- » a vezénylési helyre, szabadságra, távozáskor és onnan visszaérkezéskor; valamint
- » áthelyezése alkalmával.

Ad 5. *Az ünnepekre vonatkozó szabályok.* A rendészeti szervek működésében meghatározó szerepe van az állami, illetve a szervezethez kapcsolódó ünnepegeknek. Az ünnepi alkalmakat a szokásosnál szigorúbb társadalmi szabályok kereteznek a civil életben is. Nem meglepő tehát, hogy az Alaki Szabályzat ezekkel kapcsolatosan külön rendelkezik. A NAV ASZ ugyanakkor csak azokat a részletszabályokat fogalmazza meg, amely az általános alaki szabályokhoz képest, az ünnepség jellegére való tekintettel speciálisak (pl. csapatzászló kíséréssel, fogadásával kapcsolatos szabályok). Miután az pénzügyőrök részére nyújtott vezetői elismerések és jutalmak átadására is ünnepi keretek között szokott sor kerülni, a jutalomátvétel részletes szabályai is itt kerülnek meghatározásra.

Ad 6. *Speciális alaki szabályok.* Az Alaki Szabályzat külön rendelkezéseket tartalmaz azokra a pénzügyőrökre vonatkozólag, akik normál feladatellátásuk során is olyan eszközökkel teljesítenek szolgálatot, amelyek nem teszik lehetővé, hogy az általános alaki szabályoknak megfelelően tudjanak eljárni. A NAV ASZ három esetkör kapcsán nevesít speciális alaki szabályokat: (1) a szolgálati kutyavezetőkre, (2) a Pénzügyőr Zenekarra vonatkozó, és (3) a díszegységre vonatkozó speciális alaki szabályok.

A rendőrség és a Magyar Honvédség alaki szabályzatai – feladatuk jellegéből kifolyólag – a lovasokra vagy a gépjárművekre vonatkozólag is meghatároz speciális alaki szabályokat.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mik az egyenruha fogalmának legfontosabb tartalmi jegyei? Milyen funkciói határozhatók meg az egyenruhának?
2. A pénzügyőri egyenruha viselésével kapcsolatban milyen típusú szabályokat különböztethetünk meg? Miként foglalható össze ezek tartalma?

3. Hogyan foglalhatók össze a szolgálati igazolvány és a szolgálati jelvény rendeltetése és legfőbb tartalmi jegyei? Milyen tiltó rendelkezéseket fogalmaz meg ezekkel kapcsolatban a jogalkotó?
4. Mit nevezünk alakiságnak? Az alakiság, az alaki szabályok rendeltetése, funkciója, mely területeken mutatkozik meg leginkább?
5. Melyek azok a területek a rendészeti feladatellátásban, amelyeknél az alakiság a hatékony munkavégzés szempontjából nem kívánatos?
6. Mit jelent a NAV Alaki Szabályzatának speciális jellege a Magyar Honvédség alaki szabályának viszonyában? Melyek a NAV Alaki Szabályzatának fő tartalmi egységei?

7. A PÉNZÜGYŐRÖK RENDVÉDELMI FELADATAI

A NAV törvény értelmében, a pénzügyőrök meghatározott szolgálati feladataik teljesítése során ún. *rendvédelmi feladatokat* látnak el. A jogalkotó tételesen felsorolja azokat a szolgálati feladatokat, amelyeket rendvédelmi tevékenységnek kell tekintetni. E körbe tartozik a NAV pénzügyőreinek

1. határátkelőhelyen végzett feladatai,
2. bűnüldözési, bűnmegelőzési feladatai,
3. szabálysértési feladatai,
4. vámellenőrzési feladatai,
5. jövedéki ellenőrzési feladatai,
6. mélységi ellenőrzési feladatai,
7. őrzésvédelmi feladatai,
8. egyéb hatósági feladatai,
9. végrehajtási eljárásban teljesített feladatai, valamint
10. mindezen tevékenységek irányításával, felügyeletével és ellenőrzésével járó feladatok.

Ebben a fejezetben a pénzügyőrök legfontosabb rendvédelmi feladataival foglalkozunk részletesebben.

Határátkelőhelyen végzett feladatok

A pénzügyőrök történelmi rendeltetésüknél fogva szorosan kapcsolódnak az ország határaihoz. A 19. század második felében Magyarország egyes határszakaszain a pénzügyőrök látták el az állam- és a vámhatár őrzetével kapcsolatos feladatokat egyaránt. A Magyar Királyi Határszéli Csendőrség felállításáig (1891) tulajdonképp nem is volt a pénzügyőri szerven kívül olyan fegyveres szerv, amely a határ őrzetét elláthatta volna (Szabó, 2017a).

Napjainkban az ország határain nem mindig találkozunk pénzügyőrrel. Ennek az az egyszerű oka, hogy az ország határát illetően megkülönböztethetünk ún. (1) államhatárt és (2) vámhatárt.

Az *államhatár* azon képzeletbeli függőleges síkok összessége, amelyek az adott ország területét a szomszédos államok területétől a Föld felszínén, a légtérben és a Föld mélyében elválasztják, illetőleg össze is kötik (Boda, 2019). Az államhatár tulajdonképp az a vonal, amelyet a térképek is jelölnek; amely Magyarországot elhatárolja a külföldtől. Főszabály szerint az államhatárt a nemzetközi szerződésekben és törvényekben meghatározott feltételekkel, a forgalom számára megnyitott, a forgalom jellegének megfelelő közúti, vasúti, vízi vagy légi határátkelőhelyen vagy a határátlépési ponton, ellenőrzés mellett szabad átlépni. Kivételes felhatalmazást ez alól nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa adhat [Ahtv. 11. §].

A *vámhatár* ezzel szemben annak a területnek a határát jelöli, ahol az állam a vámszedés jogát gyakorolhatja. Az állam vámszedési jogának a tárgya a vám. „A vám az állam szuverenitásából kifolyólag beszedett köztartozás, amelynek különlegessége abban nyilvánul meg, hogy csak olyan áruk után hajtják be, amelyek az országhatárt érintik” (Nyerges, 1972, 502). A hivatkozott szerző szerint a vámnak van néhány különleges jegye, amelyet érdemes kihangsúlyozni (Nyerges, 1972):

- » a vám tartozás, az adó egy speciális formája, amely semmiféle ellenszolgáltatáshoz nincs kötve;
- » a vám az állami szuverenitáshoz (függetlenséghez), általában a területi szuverenitáshoz kötődik, vagyis gyakorlatilag egybeesik az országhatárokkal;
- » a vám kereskedelempolitikai, amellyel befolyásolható, hogy az emberek egy adott árut belföldről vagy a külföldi piacról szerezzenek be.

Más meghatározás szerint: „*A vám olyan, közadó formájában alkalmazott gazdasági- és kereskedelmi eszköz, amely árképzőként érvényesül a vámhatáron áthaladó áruk árában, korlátozza, illetve tereli azok forgalmát elsődlegesen azzal a céllal, hogy piacot teremtsen, illetve biztosítson a hazai termelők számára*” (Huszár, 1997, 56).

Szendi (2018) szerint bármely definíciót is vegyük alapul, mindegyikben ki-
rajzolódik a vám fogalmára vonatkozó alábbi öt tartalmi elem:

- » *ellenszolgáltatás nélküliség*, minthogy a vámszedés az állam szuverén joga és a vámfizető részére így nem kell semmilyen ellentételezést, ellenszolgáltatást nyújtania;
- » *szervezeti érvényesítés*, minthogy az állam nevében a vámok kiszabását és beszedését az erre rendelt állami szervet végzi;
- » *általános hatály*, minthogy a megállapított vámok beszedésének jogát az állam mindenkivel szemben egységesen érvényesíti. Ha az állami hatalom úgy dönt, hogy bizonyos áruk után nem szed vámot, azt vámmentességnek nevezzük;
- » *elkülönült földrajzi területek közötti áruforgalom*, minthogy a vámfizetési kötelezettség akkor keletkezik, amikor az érintett árut az egyik állam területéről a másik állam területére szállítanak;
- » *hatalom követelése*, minthogy a vámszedési jogot minden esetben az adott terület felett hatalmat gyakorló érvényesítheti (pl. régen a híd-vámok, vásárvámok esetében az arra jogosult birtokúr; az EU esetében maga az Unió és nem pedig az egyes tagállamok).

[bővebben lsd.: Szendi, 2018; Szendi – Suba, 2018).

Ahogy arra Nyerges (1972) is utal, a vámhatár – lényegénél fogva – klasszikusan egybeesik (esett) az államhatár vonalával. Ez azonban régebben (pl. Osztrák-Magyar Monarchia vámunió) se volt és ma sem törvényszerű.

A mai Magyarország esetében az államhatár jelentős része nem minősül vámhatárnak, ezeken a területeken ugyanis az állam nem érvényesíti vámszedési

jogát. Ennek pedig az az oka, hogy hazánk az Európai Unió tagja, amely lényegét tekintve egy vámunió. *„Az Európai Unió vámunió státuszából következően a magyar vámjog már csak az uniós vámjog végrehajtására megalkotott normákban és az Unió felhatalmazása szerinti tartalommal jelenhet meg”* – írja *Pardavi László* (2015, 79). Mindez annyit jelent, hogy Magyarország és az EU tagállamai (pl. Ausztria, Románia, Horvátország) között húzódó államhatár nem minősül vámhatárnak, hiszen azokon Magyarország nem gyakorolhatja a vámszedés jogát. Vámjogi szempontból tehát a külföld sem azonos azzal a fogalommal, amelyet az államhatár esetén említettünk. *„Vámjogi szempontból nincs jelentősége annak, hogy egy áru Franciaországból vagy Ausztriából érkezik Magyarországra, ugyan olyan, mintha Szegedről szállították volna Budapestre, tehát vámjogi előírások nem vonatkoznak rá”* (Szendi, 2013, 331).

Magyarország és a vámunió részét képező ország közötti államhatár tehát nem vámhatár. Az ezeken kialakított határátkelőhelyeken nincs vámszedés, nincs vámellenőrzés, vagyis nincs feladata a pénzügyőröknek.

Mindebből az következik, hogy a pénzügyőrök határátkelőhelyen végzett feladatai – területileg – csakis a vámhatárnak minősülő államhatárok határátkelőhelyeire korlátozódnak. Jelenleg ilyet határátkelőhelyet találunk az ukrán-magyar és a szerb-magyar határszakaszokon, illetve az ország belsejében azoknál a légi kikötőknél, ahol nemzetközi repülőgép forgalom zajlik (pl. Liszt Ferenc repülőtér, Debreceni Nemzetközi Repülőtér).

A pénzügyőrök határátkelőhelyen végzett legfontosabb rendvédelmi feladatai közé tartozik (1) az áru- és utasforgalom ellenőrzése, (2) a vámhatáron zajló adminisztratív jellegű feladatok ellátása, illetőleg (3) az együttműködés.

Ad 1. Áru- és utasforgalom ellenőrzése. A pénzügyőrök felelősek azért, hogy a vámhatárokon az emberek ne hozhassanak át olyan terméket, amely után nem fizették meg a kötelező vámot, adót (pl. áfa, jövedéki adó), vagy amire

vonatkozólag tiltó-, korlátozó rendelkezés van érvényben, tehát amiket nem lehet vagy csak szigorú feltételek mellett szabad az országba hozni (pl. fegyverek, kábítószeres stb.).

Az áru- és utasforgalom ellenőrzése kiterjed továbbá a készpénz-bejelentési kötelezettségek vizsgálatára, és azoknak a termékeknek a kiszűrésére, amelyek sértik valakinek a szellemi tulajdonjogát (pl. hamis termékek). A határforgalom utasainak készpénz-bejelentésével kapcsolatos ellenőrzések azt hivatottak biztosítani, hogy ne valósulhasson meg nagy mennyiségű készpénz (≥ 10.000 €) ellenőrizetlen mozgása a határokon. Ezek a pénzek ugyanis gyakorta illegális tevékenységekhez (pl. terrorizmus, pénzmosás) kapcsolódnak, az elkövetők így nem szeretnék, hogy a pénzmozgásoknak olyan nyoma maradjon, mint például egy banki átutalás esetén

A pénzügyőrök határátkelőhelyen végzett feladatai közé tartozik az áru- és utasforgalom hatékony ellenőrzését biztosító műszaki berendezések (pl. röntgen, hőkamera rendszer) üzemeltetése is, illetőleg a személy- és áruszállítással, közúti közlekedéssel kapcsolatos ellenőrzési feladatok (pl. tachográf vizsgálat, EKÁER).

Ad 2. *Vámhatáron zajló adminisztratív jellegű feladatok.* A pénzügyőrök határátkelőhelyeken végzett rendvédelmi feladatai között léteznek adminisztratív jellegű feladatok. Így különösen a vám és egyéb terhek megállapításával, beszedésével, visszafizetésével, elengedésével, könyvelésével kapcsolatos feladatok, az ún. „E” jelű rendszámok²⁸ kiadásával kapcsolatos vámhatósági feladatok, továbbá a bírságkiszabással, a kereskedelempolitikai intézkedések végrehajtásával (pl. antidömping intézkedések, kiegyenlítő vámok stb.), Áfa visszatérítéssel stb. kapcsolatos feladatok.

²⁸ „E” betűjeles ideiglenes rendszámotáblát azon gépjárművekre lehet kiadni, amelyeket az Európai Unió kívülről hoznak be, s amelyet Magyarországon még nem helyeztek forgalomba, tehát külföldi okmányokkal rendelkeznek, viszont a forgalomba helyezéshez szükséges műszaki vizsgálaton már átesett.

Ad 3. Együttműködés. A határátkelőhelyen a pénzügyőr rendvédelmi feladatai körében egyrészt együttműködik az állampolgárokkal, az ügyfelek részére megadja az őket érintő vám eljárásokhoz szükséges tájékoztatást. Másfelől együttműködik a társhatóságokkal – különösen a rendőrséggel és a másik ország hatóságaival – a határátkelőhely forgalmának zökkenőmentes lebonyolítása, az illegális migráció és az ahhoz kapcsolódó jogsértő cselekmények visszaszorítása és a NAV hatáskörén kívül eső jogsértések felderítése érdekében.

Bűnüldözési, bűnmegelőzési feladatok

Az ember természeténél fogva normasértő. Életünk bizonyos szakaszainak – lsd. serdülőkor – lényege tulajdonképp nem más, mint a meglévő normák kereteinek folytonos feszegetése, áthágása. Nem mindegy azonban, hogy milyen normát és milyen mértékben sértünk meg. Egyes normák megsértése legfeljebb a környezet rosszallását váltja ki, míg mások súlyos büntetéseket vonnak maguk után. Ennek megfelelően a társadalom sem egyformán bünteti a normaszegő cselekményeket. *„Amikor a büntetni kívánt cselekmények kiválasztására törekszünk, két alapvető követelményből kell kiindulnunk: csak olyan cselekmények kerülhetnek e körbe, amelyek büntetést érdemelnek és egyben büntetést igényelnek. A mai kor elengedhetetlen és általánosan elfogadott két követelményéről van itt szó. Büntetést érdemel az a cselekmény, amely a társadalmi együttélés rendjét veszélyezteti. Ezért káros, veszélyes is a társadalomra. És ezért büntetést igényelnek ezek a cselekmények: a büntetés nélkül, más eszközök felhasználásával ugyanis ezek a cselekmények nem előzhetőek meg”* – fogalmaz könyvében Földvári (2006, 78).

A normaszegők büntetésének legsúlyosabb formája a büntetőjog rendszeréhez kötődik. Az Alkotmánybíróság korábbi határozatában fontos szempontként hívta fel a figyelmet: *„A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima*

ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós záróköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése, hogy a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek” [30/1992. (V. 26.) ABH]. A büntetőjog hatalma tehát az állam végső eszköze, jogosítványa arra, hogy fellépjen a normasértő magatartások legsúlyosabb formájával, az ún. bűncselekményekkel szemben.

A jogirodalmi fogalom-meghatározás szerint *a bűncselekmény jogellenes, tényállásszerű és bűnös cselekmény, amely veszélyes a társadalomra* (Balogh – Tóth, 2010, 84).

A bűncselekmény jogi fogalmát, a bűncselekménynek minősülő egyes emberi magatartásformák felsorolását és azok tartalmát, illetőleg az elkövetésük esetén kiszabható büntetéseket hazánkban a Büntető Törvénykönyv (Btk.) tartalmazza. Az a magatartás, ami a Btk.-ban nem szerepel, az nem nevezhető bűncselekménynek. Ettől függetlenül persze más jogszabályt ezek a cselekmények is megsérthetnek, ezáltal jogellenesnek minősülnek. A büntetőtörvény lényege, hogy kiemelje és súlyos szankciókkal büntetni rendelje azokat a cselekményeket, amelyek a legsúlyosabb mértékben veszélyeztetik a társadalmat.

Hazánkban az ún. általános bűnüldöző hatóság a rendőrség. A rendőrség jogosult eljárni minden olyan bűncselekmény kapcsán, amelyet a törvényalkotó kifejezetten nem utal más hatóság hatáskörébe. E kivételes kategóriába tartoznak azok a bűncselekmények, amelyek az állam és az Európai Unió költségvetéseinek biztonságát, valamint a közösség pénzügyi és gazdasági rendjének zavartalan működését súlyos mértékben veszélyeztetik. Ezen bűncselekményeknek a megelőzésével, megakadályozásával és felderítésével kapcsolatos feladatok ellátása a NAV pénzügyőreinek rendvédelmi feladatai közé tartozik.

A bűnüldözési és bűnmegelőzési feladatok köre láthatóan összetett. Magába foglalja:

- » *a bűncselekmények megelőzését*, amely során a NAV pénzügyőrei figyelemmel kísérik Magyarország bűnügyi helyzetét, megszerzik, elemzik, értékelik és továbbítják az ehhez kapcsolódó információkat, feltárják a bűncselekmények elkövetésének kockázatait, a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvéseket;
- » *a bűncselekmények megakadályozását*, amely során leleplezik a még be nem fejezett, a jövőben elkövetni szándékozott vagy még folyamatban lévő bűncselekményeket,
- » *a bűncselekmények felderítését, nyomozását*, amely során a már beszerzik a megvalósult bűncselekmények elkövetőinek kézre kerítéséhez és elítéléséhez szükséges bizonyítékokat.

Hogy pontosan mely bűncselekményeket érinti a NAV bűnüldözési és bűnmegelőzési tevékenysége, azt a büntetőeljárás törvény (Be.) határozza meg, amely rendelkezik továbbá a büntetőügyekkel kapcsolatos minden egyéb eljárási szabályról is (pl. nyomozás mente, a bizonyítékok beszerzésének és felhasználásának lehetőségei, az ügyészségre, bíróságra és nyomozóhatóságokra vonatkozó jogok és kötelezettségek, az eljárásban résztvevő egyéb személyek – mint pl. tanú, sértett, terhelt, szakértő – jogai és kötelezettségei, a bírósági tárgyalások szabályai stb.) A Be. szerint jelenleg a NAV nyomozóhatósági hatáskörébe az alábbiakban felsorolt bűncselekmények tartoznak.

9. táblázat: a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények²⁹
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Bűncselekmény címe	Bűncselekményhez tartozó elkövetési magatartás
<i>nemzetközi gazdasági tilalom megszegése</i>	A Magyarországot is érintő nemzetközi kereskedelmi, pénzügyi korlátozásokból (ún. embargó) származó tilalmak, kötelezettségek megszegése.
<i>nemzetközi gazdasági tilalom megszegése feljelentésének elmulasztása</i>	Az embargós tilalmak, kötelezettségek megszegésével elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatos feljelentési kötelezettség elmulasztása.
<i>haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés</i>	Kifejezetten katonai, nemzetbiztonsági, rendészeti célra szolgáló technikai eszközök (pl. fegyverek, biológiai, nukleáris robbanóanyagok) jogszerűtlen gyártása, felhasználása, szállítása, ezek műszaki támogatása stb.
<i>kettős felhasználású termékkel visszaélés</i>	Olyan termékeknek – beleértve a szoftvert, technológiát is – az engedély nélküli vagy nem az engedélyezett módon való külkereskedelembé bocsátása, illetve felhasználása, amelyek nem csak polgári, hanem katonai célokra is használhatók.
<i>vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árura vagy jövedéki adózás alól elvont termékre elkövetett orgazdaság</i>	Olyan termékeknek a vagyonszerzés céljából történő megszerzése, elrejtése vagy eladása, amelyek után nem fizették meg a vámat (adót) vagy jövedéki adót.
<i>bitorlás</i>	Más szellemi alkotásának – vagyoni hátrányt okozó – a sajátként való feltüntetése, illetve a szellemi alkotásból származó haszon jogellenes megszerzése, hatalommal, pozícióval való visszaélés révén.
<i>szertői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése</i>	A szerzői törvény alapján fennálló szerzői jog – vagyoni hátrányt okozó – megsértése (pl. mesefigurák rajzainak engedély nélküli felhasználása).
<i>védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása</i>	A szerzői jog érvényesülését biztosító műszaki intézkedés megkerülése, kijátszása vagyoni haszonszerzés céljából (pl. dekóder, meghatározott szoftver használatát engedélyező program kisütése)
<i>jogkezelési adat meghamisítása</i>	Az ún. jogkezelési adatoknak a meghamisítása, megváltoztatása, eltávolítása, amely alapján beazonosítható az adott szerzői jogvédelem alá eső termék valódi jogosultja.
<i>iparjogvédelmi jogok megsértése</i>	Iparjogvédelmi oltalom alatt álló tárgyak utánzása, átvétele vagy ilyen áru forgalomba hozatal céljából történő megszerzése (pl. márkák hamisítása)
<i>társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés</i>	A magánszemélyek juttatható egyes támogatások törvénytelen megszerzése vagy megtartása érdekében mások tévedésbe ejtése, tévedésben tartása vagy a valós tények elhallgatása.

²⁹ A táblázatban szereplő ún. elkövetési magatartások nem teljesek; ezekkel mindössze csak vázlatos képet kívánunk adni az adott bűncselekmény jellegéről, mibenlétéről.

<i>költségvetési csalás</i>	Az állam, illetve az EU költségvetését („kasszáját”) megillető pénzek, kedvezmények – vagyoni hátrányt okozó – csalárd módon való megszerzése, megtartása, felhasználása, igénybevétele, vagy befizetési kötelezettség eltitkolása (pl. adócsalás, csempészet).
<i>költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása</i>	Gazdálkodók ellenőrzésére hivatott szervezet (pl. könyvvizsgáló) tagjának kötelezettségzegése, amely révén költségvetési csalás valósulhat meg.
<i>jövedékkel visszaélés elősegítése</i>	Jövedéki termék előállítására alkalmas eszköz, alapanyag vagy zárjegy jogellenes megszerzése, gyártása, birtoklása.
<i>számvitel rendjének megsértése</i>	A számviteli törvényben előírt bizonylati rend jelentős megsértése olyan hiba okozásával, amely a valós képet torzítja, illetve az ellenőrzést lehetetlenné teszi.
<i>csődbűncselekmény</i>	A gazdálkodó szervezetek vagyonbukás (csődje) esetén csalárd vagy visszaélésszerű jogtalan vagyoni kiemelés.
<i>engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység</i>	Engedélyhez kötött áruk (pl. haditechnikai termék) engedély nélkül, országból történő kiszállítása vagy az országba való behozatala.
<i>versenytárs utánzása</i>	Olyan áru előállítása, vagy fogalomba hozatali célú megszerzése, amelyet más piaci versenytárs termékéhez hasonló külsővel, csomagolással, jelöléssel vagy elnevezéssel láttak el (pl. replikák)

A NAV hatáskörébe tartozik továbbá az előbbieken felsorolt bűncselekményekkel összefüggésben elkövetett közokirat-hamisítás, hamis magánokirat felhasználása, egyedi azonosító jellel visszaélés, bélyeghamisítás, pénzmosás, és a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása is.

A NAV bűnüldözési feladatai közé tartozik továbbá a bűnös vagyon, azaz a bűncselekményből szerzett pénzeszközök (készpénz, vagyontárgyak, ékszerek, ingatlanok, ingóságok) visszaszerzésének biztosítása, amely által csökkenthető a bűncselekménnyel okozott kár mértéke (pl. az adókiesés). Fontos megjegyezni, hogy a vagyonvisszaszerzés az okozott kárnak és nem pedig az elkövető büntetőjogi felelőssége mértékének csökkentésére szolgál; vagyis a visszaszerzett vagyontól függetlenül az elkövető ugyanúgy felelősségre vonható.

Szabálysértési feladatok

A pénzügyőrök szabálysértési feladataival összefüggésben először is vissza-
utalunk a korábban tett megállapításainkra Ficzer Lajos megfogalmazásá-
val: „Egy adott emberi cselekvés társadalomra veszélyességét az állam különbözőkép-
pen értékelheti. Vannak olyan cselekmények, melyek társadalomra veszélyessége ki-
emelkedően nagy, ezért az adott társadalom bűncselekménynek minősíti azt és ekként
rendeli büntetni. Vannak ugyanakkor olyanok, amelyek társadalomra veszélyessége
csekélyebb fokú, ezért ezekkel szemben a védelmet – a büntetőjog helyett – államigaz-
gatási eszközökkel is biztosítani lehet. Végül adódhatnak olyanok is, amelyek esetében
nincs szükség semmiféle állami kényszer alkalmazására, [...] A szabálysértést illetően
a második kategóriába sorolt magatartásoknak van jelentőségük” (Ficzere, 1998, 457-
458).

A szabálysértések mondhatni rokoni kapcsolatban állnak a bűncselekmé-
nyekkel. Egyes szabálysértések elkövetői magatartása csaknem azonos a
büntetőjogban szabályozott cselekményekkel. A különbség sok esetben csak
a magatartással okozott kár, vagyoni hátrány mértékén, az elkövető viselke-
désének minőségén (pl. erőszakossága) alapszik. Ez az oka annak, hogy a
szabálysértések egy részét – amelyek az emberi együttélés általános szabá-
lyait sértik – a jogirodalmi művekben „*bagatell büntetőjogi tényállásoknak*”, il-
letve „*kis bűncselekményeknek*” nevezik (Nagy, 2000, 66). A szabálysértési tény-
állások másik nagy csoportjába pedig az ún. közigazgatás-ellenes cselekmé-
nyek tartoznak, amelyek a közigazgatási jogforrások rendelkezéseivel ellen-
tétesek (pl. engedélyköteles tevékenység engedély nélküli végzése) [63/1997.
(XII. 11.) ABH].

Általános meghatározás szerint a szabálysértés: „*olyan jogellenesen és vétkesen
elkövetett, kisebb súlyú, társadalomra veszélyes magatartás, melyet a jogalkotó sza-
bálysértéssé nyilvánít és ilyenként büntetni rendel*” (Ficzere, 1998, 458). A bűncse-
lekményekhez hasonlóan, a szabálysértésnek minősülő cselekményeket a
törvény (szabálysértési törvény, Sztv.) tételesen felsorolja. Ez esetben is igaz,

hogy a szabálysértésekben általánosan eljáró hatóság a rendőrség, egyes szabálysértések vizsgálatát – azok speciális jellege okán – azonban a törvényalkotó más hatóság, így például a NAV hatáskörébe utalja.

A hatályos Sztv. szerint az állami adó- és vámhatóság hatáskörébe tartozik: a gyógyszerrendészeti szabálysértés [Sztv. 199/A. §], a vámszabálysértés [Sztv. 209. §], a vámszabálysértés elkövetőjének segítése [Sztv. 210. §], a vámorgazdaság [Sztv. 211. §], a fémjelzési szabálysértés [Sztv. 212. §], a pénzutánzatra vonatkozó szabályok megszegése [Sztv. 213. §], a versenytárs utánzása [Sztv. 231. §], a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése [Sztv. 238/A. §], és az iparjogvédelmi jogok megsértése [Sztv. 238/B. §].

10. táblázat: a NAV hatáskörébe tartozó szabálysértések³⁰
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Szabálysértés címe	Szabálysértéshez tartozó elkövetési magatartás
gyógyszerrendészeti szabálysértés	Gyógyszer engedély nélküli készítése, forgalmazása (pl. piacon értékesítés) vagy vényköteles gyógyszer indokolatlan mennyiségű birtokban tartása.
vámszabálysértés	Nem közösségi (Uniós) áru vámellenőrzés alóli szándékos vagy gondatlan elvonása, a vám eljárás szempontjából lényeges valótlan nyilatkozat tétele. Feltérve, hogy a vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg (kivéve gondatlanságnál).
vámszabálysértés elkövetőjének segítése	A vámszabálysértésből származó haszon elérésében való közreműködés (pl. az áru értékére vonatkozó hamis dokumentumot készít), illetve a szabálysértési eljárás alóli mentesülés elősegítése (<i>quasi</i> bűnpártolás, pl. bizonyítékok elrejtése).
vámorgazdaság	Vámszabálysértésből származó dolognak vagyoni haszon céljából való megszerzése, elrejtése, elidegenítése (értékre tekintet nélkül).
fémjelzési szabálysértés	Nemesfém jelzésekkel kapcsolatos kötelezettségek megszegése (bejelentés nélküli tevékenység, fémjel nélküli forgalomba hozatal, névjellel visszaélés, minőségi követelményt el nem érő nemesfém tárgy forgalomba hozatala, bevizsgálás elmulasztása, megtévesztő megjelölés alkalmazása, változásjelentés elmulasztása, nemesfém és nem nemesfém tárgyak elkülönítésének elmulasztása).
pénzutánzatra vonatkozó szabályok megszegése	Engedélyhez kötött pénzutánzat jogosulatlan készítése, megszerzése, birtoklása, forgalomba hozatala, országba való behozása. Ha a pénzutánzatot fizetőeszközként használják fel, akkor az már bűncselekmény (Isd. pénzhamisítás)

³⁰ A táblázatban szereplő ún. elkövetési magatartások nem teljesek; ezekkel mindössze csak vázlatos képet kívánunk adni az adott bűncselekmény jellegéről, mibenlétéről.

<i>versenytárs utánzása</i>	Olyan áru előállítása, vagy fogalomba hozatali célú megszerzése, amelyet más piaci versenytárs termékéhez hasonló külsővel, csomagolással, jelöléssel vagy elnevezéssel láttak el (pl. replikák); feltéve, hogy az áru értéke a százezer forintot nem haladja meg.
<i>szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése</i>	A szerzői törvény alapján fennálló szerzői jog – vagyoni hátrányt okozó – megsértése (pl. mesefigurák rajzainak engedély nélküli felhasználása). Feltéve, hogy az okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.
<i>iparjogvédelmi jogok megsértése</i>	Iparjogvédelmi oltalom alatt álló tárgyak utánzása, átvétele vagy ilyen áru forgalomba hozatal céljából történő megszerzése (pl. márkák hamisítása). Feltéve, hogy az okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.

A pénzügyőrök szabálysértéssel összefüggő rendvédelmi feladatai közé tartozik a felsorolt szabálysértések elkövetőinek felderítése, a szabálysértési ügyek vizsgálata, szabálysértési szankciók kiszabása. A pénzügyőr e körbe tartozó tevékenységének hatékony végrehajtása érdekében jogosult a NAV törvényben szereplő intézkedéseken kívül a szabálysértési törvényben rögzített kényszerintézkedések alkalmazására is (pl. ruházat, csomag és jármű átvizsgálása, lefoglalás stb.).

Vámellenőrzési feladatok

Alaptétel, hogy „*a nem uniós árut a beékezéskor, illetőleg a vonatkozó vámeljárások keretében meg kell vizsgálni, azaz ellenőrizni kell*” (Szendí – Suba, 2018, 110). A harmadik országos áruk vizsgálatát tipikusan a határátkelőhelyek vámhatósági feladataihoz kötjük. Vámellenőrzésre ugyanakkor nem csak a vámhatárok átkelőhelyein kerülhet sor. Vámellenőrzésre tehát a határátkelőhelyeken kívül az ország bármely pontján is sor kerülhet. Kiváló példaként említhető erre az ún. vámszabad területek kapcsán végzett ellenőrzés. „*A vámszabad területre belépő vagy ezeket elhagyó személyek, áruk és szállítóeszközök vámellenőrzés alá vonhatók*” (Szendí, 2018, 236). A vámszabad terület pedig fogalmilag egy államhatáron belüli, vámhatáron kívüli területet jelöl, vagyis nem kapcsolódik szükségszerűen a határátkelőhelyekhez.

A nem uniós áruk belépését követően a vámhatóság tagjai – vámellenőrzés keretében – ellenőrizhetik a különféle vámáru-nyilatkozatokban feltüntetett információk pontosságát és teljességét. A vámellenőrzés kiterjedhet a vámeljárások során használt okmányok meglétére, érvényességének vizsgálatára. A vámhatóság tagjai betekinhetnek érintett áruval kapcsolatosan elvégzett műveletekbe, az ezt megelőző vagy az ezt követő, ezen árukat érintő kereskedelmi ügyletekre vonatkozó számviteli és egyéb nyilvántartásokba. A vámhatóság – amennyiben arra még lehetősége van – meg is vizsgálhatja az árut, és akár mintát is vehet belőle. A nem uniós árukkal kapcsolatos vámelőrzésre sor kerülhet az áru birtokosa, annak képviselője, az áruval kapcsolatos üzleti minőségben érintett személy, vagy a vizsgálandó dokumentumokat és adatokat üzleti célból birtokban tartó más személy telephelyén, helyiségeiben (Szendi – Suba, 2018).

Mi több, a vámhatóság az áruátengedés követően elvégzett ellenőrzés szakszerűségének és törvényességének vizsgálata céljából újabb ellenőrzést végezhet. A vámellenőrzések e formáját – amely voltaképp az ellenőrzés ellenőrzése – felüellenőrzésnek nevezzük, amely az unió pénzügyi érdekeit veszélyeztető cselekmények feltárására irányul (Szendi – Suba, 2018).

A pénzügyőrök vámellenőrzési feladataik ellátása során – a határátkelőhelyeken kívül – végezhetnek vámellenőrzéseket továbbá az országba már belépő vonatokon menet közben, vagy azon vámáruk tekintetében, amelyeket az országon szállítanak keresztül. A határátkelőhelyeken kívül elvégzett vámellenőrzések során azt is fontos vizsgálni, hogy a vámhatáron már belépett vámáru valóban átesett-e a vámellenőrzésen, az esetleges vámkedvezmények, vámmentességek vagy egyéb kedvezmények igénybevétele valóban jogszerű volt-e, a kedvezményekhez kapcsolódó kötelezettségeket az ellenőrzött fél betartotta-e stb. (Földes, 2001).

Jövedéki ellenőrzési feladatok

A jövedéki ellenőrzések tárgya a jövedéki termék, az azt terhelő jövedéki adó, illetve az ezekkel összefüggő szabályok megtartásának vizsgálata. A témával kapcsolatban először is két fogalmat fontos tisztázni: (1) *jövedéki adó*, (2) *jövedéki termék*.

A jövedéki adó hazai története évszázados múltra tekint vissza. A mai értelemben vett jövedéki adó legelső megjelenési formája az ún. regálék, amelyek olyan termékekhez, illetve tevékenységekhez kapcsolódtak, mint például a só, a lőpor, a pénzverés, vagy a sorsjáték. *„A jövedék fogalma alatt a régi magyar jogrendben az államnak a jövedéki termék előállításához, forgalomba hozatalához kapcsolódó kizárólagossági jogát értették, mely egyfajta egyedárusági jogot és az abból származó költségvetési bevételt biztosított az adott állam számára”* (Potoczki, 2018, 207). A jövedéki adó tehát eredendően és mai is egy olyan adófajtát (adónevet) jelent, amely valamilyen áruhoz kapcsolódik (ún. fogyasztási típusú adó). Szakirodalmi meghatározás szerint a jövedéki adó: *„A jövedéki adó törvényben meghatározott termékkört terhelő, egyfázisú közvetett fogyasztási adó, amelynek teherviselője a termék végső fogyasztója. A termék árába beépül, az árbevétele és a ráfordítások részét képezi”* (Simon, 2007, 347).

A jövedéki adó tárgya maga a jövedéki termék, vagyis az a termék (termékcsoport), amelyhez jövedéki adófizetés kapcsolódik. Legáltalánosabb értelemben azt mondhatjuk, hogy a jövedéki termékek olyan áruk:

- » amelyek iránt egyfelől viszonylag állandó és biztos a kereslet, de mégsem tekinthetők alapvető (túléléshez elengedhetetlen) termékeknek, vagyis részben speciálisak;
- » azok gyártását, forgalmazását az állam szigorú szabályokhoz, illetve – főszabály szerint – jövedéki adó megfizetéséhez köti.

Jogi értelemben jövedéki termék az, amelyet a jövedéki adóról szóló törvény (Jöt.) annak tekint. A hatályos törvényi szabályok szerint jövedéki terméknek minősül – vagyis jövedéki adófizetési kötelezettséget von maga után – az

energiatermék (pl. benzin, kőolaj, LPG, villamos energia) a sör, a csendes és habzóbor (pl. szőlőbor, pezsgő), az egyéb csendes és habzó erjesztett ital (pl. meggybor), a köztes alkoholtermék (1,2 tf% és 22 tf% közötti alkoholtartalmú termék, pl. martini), az alkoholtermék (22 tf% feletti szeszes ital, pl. pálinka, vodka, whiskey) és a dohánygyártmány (pl. dohány, cigaretta, szivar).

„A jövedéki ellenőrzés (amely egyfajta speciális adóellenőrzésként is felfogható) célja a jövedéki adóbevételek biztosítása, az illegális termékforgalom elleni hatékony küzdelem, valamint a jövedéki termékek adózott voltának, eredetének, származásának megállapítása és a jogszabályban előírt kötelezettségek, elsősorban a nyilvántartás-vezetési kötelezettségek teljesítésének folyamatos kontrollja. Mindemellett kiemelten fontos ellenőrzési cél továbbá az adókikerülés felderítése, valamint az adózatlan jövedéki termékekkel folytatott illegális tevékenységek felderítése is” (Potoczki, 2013, 327).

A pénzügyőrök által végzett jövedéki ellenőrzések jellemzően azokat érinti, akik a jövedéki termékek előállításával (pl. pálinkafőzde, italgyár, bortermelő, üzemanyag finomító), különleges felhasználásával (pl. gyógyszer, édességet, üzemanyag adalékot gyártó üzem) és forgalmazásával (pl. nagykereskedők, kiskereskedők) foglalkoznak.

Természetesen jövedéki ellenőrzésekre ezektől eltérő helyszíneken és személyekkel szemben is sor kerülhet az ország bármely pontján. A jövedéki termékek legális vagy illegális szállítását, előállítását, tárolását, értékesítését vizsgáló, jövedéki ellenőrzésekre sor kerülhet közutakon, piacokon, egyéb közterületen, de akár magánlakásban, egyéb magánterületen is. Vagyis jövedéki ellenőrzés keretében vizsgálható a közúti forgalomban résztvevő jármű, törvényi feltételek fennállása esetén átvizsgálható a magánlakás és a postai forgalomban szállított csomag ellenőrzésének is helye lehet. [Részletes szabályok: Jöt.]

Mélységi ellenőrzési feladatok

Tapasztalhatjuk, hogy Magyarország egyes határszakaszain nincs semmiféle – se rendőri, se pénzügyőri – hatósági jelenlét, vagyis abszolút nincs határellenőrzés. Ennek az az oka, hogy Magyarország 2007. december 21. óta a schengeni övezet tagországa, így az államhatárainak egyes szakaszai ún. *belső határnak* minősülnek, ahol az állam nem csak a vámszedés jogáról, de – kivételes esetek leszámítva – a határellenőrzés jogáról is lemond (pl. Ausztria, Szlovákia, Szlovénia). „A schengeni térség kialakításának/létrehozásának elsődleges szempontja az volt, hogy a részes tagállamok közös határain a személyek, járművek és szállítmányok szabadon közlekedhessenek, valamint a határellenőrzés és ezen belül, kiemelten a határforgalom ellenőrzése is fokozatosan megszüntetésre kerüljön” – írja Balla József (2018, 288).

A belső határok eltörlésével járó esetleges biztonsági kockázatok ellensúlyozása érdekében szükség volt ún. kiegyenlítő intézkedések bevezetésére. A belső határokon történő ellenőrzés megszüntetésének feltétele az ún. mélységi ellenőrzés bevezetése és működtetése volt, amelynek keretében a schengeni övezet tagállamainak rendészeti hatóságai az ország belső területein ellenőrzéseket hajthatnak végre. A mélységi ellenőrzésekkel kapcsolatosan a határrendészeti feladatokat ellátó rendőrség mellett a vámhatóságra is újszerű feladatok hárultak.

A NAV pénzügyőreinek mélységi ellenőrzési tevékenységének körébe tartozik:

1. a közutak mentén és autópályákon folytatott ellenőrzések;
2. a közterületek ellenőrzése;
3. zöldhatár és külterületek ellenőrzése;
4. közérdekű bejelentések kivizsgálása.

Ad 1. *Közutak mentén és autópályákon folytatott ellenőrzések.* A közutakon és autópályákon közlekedő járművek ellenőrzésére elsősorban a közúti közlekedésről szóló törvény (Kkt.), a gépjármű adóról szóló törvény (Gjt.), illetve az adózás rendjéről szóló törvény (Art.) egyes előírásainak betartatása érdekében van szükség. E körbe tartozik az áruszállításra vonatkozó előírások betartásának, a menetíró készülékek (tachográf) üzemeltetésére és a vezetési időre vonatkozó szabályok betartásának ellenőrzése, a külföldi rendszámú közúti járművel történő áru-, illetve személyszállítást, a külföldi hatósági jelzéssel ellátott jármű magyarországi illetőségű személy vagy szervezet általi belföldi üzemeltetésére, használatára vonatkozó rendelkezések megtartásának ellenőrzése (pl. regisztrációs adó) [Kkt.]. Ide tartozik továbbá, a Magyarország területén közlekedő külföldön nyilvántartott tehergépjárművekre vonatkozó adókötelezettség teljesítésének ellenőrzése [Gjt.]. Végezetül kiemelt jelentősége van a 2015. január 1-jén elindult Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) működésével kapcsolatos szabályok ellenőrzésének. Az EKÁER rendszer bevezetésére alapvetően az egyre jobban elhatalmasodó adócsalások visszaszorítása érdekében volt szükség. „Az EKÁER-nek köszönhetően ellenőrizhetővé válik az adott termék közúton való fuvarozásával összefüggő adókötelezettségek teljesítése. Célja az áruk valós útjának nyomon követése. Ez egy olyan komplex kiválasztási és ellenőrzési rendszer, amelyben a szállításhoz kapcsolódó adatokat egy központi elektronikus rendszerben még a szállítás megkezdése előtt rögzíteni kell, így a fuvarozással elkövetett áfacsalások ellehetetlenednek” (Sasvári, 2019, 174).

Ad 2. *Közterületek ellenőrzése.* A közterületek ellenőrzésének célja a különböző jogsértő cselekmények felderítése a meghatározott közterület vagy annak egy pontjának ellenőrzésével. A közterület ellenőrzés során a pénzügyőrök ellenőrzik a piacokat, vásárokat, vasúti- és autóbusz-pályaudvarokat és egyéb területeket, az azokról ki- illetve azokra behajtó, valamint az ott tartózkodó járműveket, személyeket, árukat. A közterületek ellenőrzése során elsősorban a

NAV hatáskörébe tartozó jogsértések felderítése a cél, ugyanakkor fontos, hogy a pénzügyőr ne menjen el a más hatóságok feladatkörébe tartozó törvénysértések mellett se.

Ad 3. Zöldhatár és külterületek ellenőrzése. A zöldhatár „a szárazföldi határszakaszoknak az angol köznyelvi szóhasználatból átvett, a schengeni és a magyar határrendészeti zsargonban is használt megnevezése” (Boda, 2019, 621). Lényegét tekintve azt a terepszakaszt jelenti, amely két határátkelőhely, illetve határátkelő pont között található.

A zöldhatár – csak úgy, mint a határátkelőhelyek – ellenőrzése klasszikus pénzügyőri feladat. A vám- és adófizetési kötelezettség csalárd módon való megkerülését szolgáló csempészet sok esetben nem a határátkelőhelyeken, hanem azok mellett, a zöldhatárokon keresztül valósul meg. Ezeknek a megelőzésére, felderítésére végeznek a pénzügyőrök zöldhatár és külterületi ellenőrzéseket, amelyek során a határvonal közelében tartózkodó gyanús személyeket, járműveket ellenőrizhetnek, speciális technikai eszközök alkalmazásával (pl. hőkamera) megfigyelhetik az adott területet.

A határátkelőhelyek környezetében végzett mélységi ellenőrzés egy sajátos formája a nemzetközi repülőtereken valósul meg. Ezeken a helyeken a szoros értelemben vett zöldhatár ellenőrzésről nem beszélhetünk, de ahhoz hasonló ellenőrzések itt is megvalósulnak. A légi kikötőkön kialakított határátkelőhelyen végrehajtott ellenőrzéseken kívül a pénzügyőrök jogosultak:

- » a tagállamok közötti viszonylatban közlekedő, érkező és induló utasok és áruk szűrőpróbaszerű ellenőrzésére;
- » a repülőtéren szállítmányozók raktáraiban tárolt közösségi áruk szűrőpróbaszerű ellenőrzésére;

- » a terminálok utas váróiban várakozó, valamint a tranzit területen tartózkodó, a közösségi tagországok viszonylatában utazó személyek ellenőrzésére; valamint
- » a tagállamok közötti viszonylatban közlekedő légi járművek átszálló utasainak szűrőpróbaszerű ellenőrzésére.

Ad 4. *Közérdekű bejelentések kivizsgálása.* A közérdekű bejelentés a hatóságok részére nyújtott egyfajta civil jogsegély, amelynek lényege, hogy az állampolgárok a tudomásukra jutó törvénysértésekről tájékoztatják a rendészeti szervet. Közérdekű bejelentés bármilyen, a NAV hatáskörébe tartozó jogsértéssel összefüggésben tehető. A feljelentéshez képest – amelyet bűncselekmények és szabálysértések esetén lehet megtenni – a közérdekű bejelentés tehát tartalmilag tágabb jogintézmény. Jogi értelemben a közérdekű bejelentés *„olyan körülményre hívja fel a figyelmet, amelynek orvoslása vagy megszüntetése a közösség vagy az egész társadalom érdekét szolgálja”* [Pkbt. 1. § (3) bek.].

A közérdekű bejelentések kivizsgálása érdekében a pénzügyőrök közterületeken, gazdálkodók telephelyein vagy akár magánterületeken is végezhetnek ellenőrzést. A közérdekű bejelentésekkel összefüggő legfontosabb tartalmi jegyek [Pkbt. 1-3. §]:

- » az azonosíthatatlan személy által tett közérdekű bejelentést a hatóság nem vizsgálja;
- » a korábbival azonos tartalmú, ugyanazon bejelentő által tett ismételt közérdekű bejelentés kivizsgálására a hatóság nem kötelezett;
- » a közérdekű bejelentés nem lehet rosszhiszemű és abban nem közölhető döntő jelentőségű valótlan információ.

Őrzésvédelmi feladatok

A pénzügyőrök speciális rendvédelmi feladatai közé tartoznak az ún. őrzésvédelmi feladatok, amelyek a pénzügyőrök őrzött objektumok, illetve a bennük tartózkodó személyek, vagyontárgyak és információk biztonságát szolgálják. A NAV pénzügyőrei az elmúlt évek során több budapesti épület (köztük a Pénzügyminisztérium) előerős őrzését és számos egyéb objektum ún. távfelügyeletét biztosították az őrzésvédelmi feladataik körében.

Az őrzésvédelmi feladatokat a NAV külön erre létrehozott szervezeti egységének pénzügyőrei hivatottak ellátni. A pénzügyőrök őrzésvédelmi feladatai nem azonosak a civil biztonsági cégek őrei által nyújtott szolgáltatásokkal. A pénzügyőrök szolgálati feladataik ellátása során ugyanis jogosultak külön az őrzésvédelmi feladatok hatékony végrehajtását szolgáló pénzügyőri intézkedés alkalmazására is (Izd. létesítmény őrzés-védelmi intézkedés), szükség esetén pedig az általuk védett objektum biztonsága érdekében akár lőfegyvert is használhatnak. Vagyis az őrzés védelmi feladatok – sajátos jellegük ellenére – kétséget kizáróan rendvédelmi feladatoknak minősülnek és nem egyszerű biztonsági őrzésnek.

Egyéb hatósági feladatok

A NAV pénzügyőrei az eddig említetteken kívül egyéb hatósági feladatokat is ellátnak. Ezek közül megemlítendő:

» *fémkereskedelmi tevékenység ellenőrzése.*

Magyarországon a fémkereskedelmi hatóság a NAV, vagyis a fémkereskedelmi törvényben [fémtv.] meghatározott kötelezettségek (pl. fémkereskedelmi engedély megléte, a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagok beszerzésére, tárolására, azonosítására, szállítására vonatkozó szabályok) ellenőrzésére a NAV pénzügyőrei jogosultak.

» *országhatárt átlépő hulladékszállítással kapcsolatos feladatok végrehajtása.*

A vámhatóság jogosult a hulladékszállítmányok ellenőrzésére. Ebből a célból a pénzügyőr az ország területén a szállítmányokat megállíthatja, és a jogellenes hulladékszállítás gyanúja esetén az országos környezetvédelmi hatóság egyidejű értesítése mellett a szállítmányt az országos környezetvédelmi hatóság intézkedéséig visszatartja [180/2007. (VII. 3.) Korm. rend., 4. § (7) bek.].

» *személyi védelmi feladatok ellátása.*

A NAV nyomozóhatósága által, a büntetőeljárásokkal összefüggésben elrendelt személyi védelmet a jogszabályban meghatározott személy kört érintően szintén a pénzügyőrök látják el. Személyvédelmi feladatnak a bűncselekmény kapcsán fenyegetett helyzetben lévő személy, valamint erre a személyre tekintettel más személy személyének és tényleges tartózkodási helyének védelmét, közlekedési útvonalának biztosítását szolgáló különböző hatósági feladatok összességét értjük, amelye a hatóság hivatásos állományú tagjai a büntetőeljárás tartama alatt vagy a büntetőeljárás befejezését követően végeznek. A személyi védelmi feladatok ellátása során a fenyegetett helyzetben lévő személy védelméhez szükséges, azzal arányos bármely intézkedés alkalmazható, különösen rendszeres járőrszolgálat (pl. az érintett lakása, munkahelye körül), technikai eszköz (pl. segélyhívó berendezés), folyamatos hírösszeköttetés (pl. közvetlen telefonos kapcsolat egy kijelölt pénzügyőri egységgel), védőruházat biztosítása (pl. lövedékálló mellény), vagy őrszemélyzet [41/2018. (III. 13.) Korm. rend.].

» *meghatározott anyagi javak, értékek őrzése, kísérése.*

A pénzügyőrök egyéb hatósági feladatai közé tartozik a hatóság által lefoglalt bizonyítékok, vagyontárgyak, ingóságok, készpénz őrzése, valamint ezek szállítása során a biztosítási feladatok ellátása (kísérés).

» *elfogott, előállított, őrizetbe vett, fogva tartott személyek őrzése, kísérése.*

A pénzügyőrök által személyi szabadságukban korlátozott személyek őrzése és szállításuk biztosítása (kísérése) szintén pénzügyőri hatósági feladatnak

minősül. Ezeknek az őrzési és kísérési feladatoknak a részletes végrehajtásáról pénzügyminiszteri norma rendelkezik [20/2018. (XII. 21.) PM rend.]. Különös illetékességi szabályok vonatkoznak azon személyek őrzésére, kísérésére, akik fokozottan veszélyesnek minősülnek, miután azok szökésétől, erőszakos magatartásától, illetve akivel kapcsolatban a kiszabadítására vonatkozó külső támadásra lehet számítani. Ezeknél a személyeknél az őrzés és kísérés feladatait külön az erre hivatott szervezeti egység pénzügyőrei látják el [485/2015. (XII. 29.) Korm. rend. 86. § f) pont].

Végrehajtási eljárásban teljesített feladatok

Az állam egyes kintlévőségeinek – ún. köztartozások – hatékony begyűjtése, valamint a szervei által hozott kötelező érvényű döntések realizálása érdekében végrehajtási szabályokat alkot, és végrehajtó hatóságot működtet. Magyarországon a köztartozások teljesítésének és a hatósági döntések végrehajtásának kikényszerítésére a NAV hivatott.

A végrehajtási eljárással kapcsolatos feladatok tehát alapvetően két területet érintenek:

- » *fizetési kötelezettséggel összefüggő végrehajtás*: amikor az adósnak az állammal, vagy annak egyes szerveivel szemben tartozása áll fenn és ennek kikényszerítése válik szükségessé;
- » *természetbeni végrehajtás*: ha egy olyan döntés kikényszerítése válik szükségessé, ami egy meghatározott cselekmény elvégzésére, vagy meghatározott magatartás tanúsítására, tűrésére, abbahagyására irányul és ezt az érintett nem hajlandó önként végrehajtani (pl. építésügyi hatóság határozata ellenére nem bontja le az ingatlan adott részét).

A pénzügyőrök végrehajtási eljárásban teljesített feladata szintén kettős természetű. Egyfelől a pénzügyőrök intézkedésük során jogosultak megvizsgálni azt, hogy az általuk ellenőrzött áru tulajdonosának van-e végrehajtható

köztartozása. Amennyiben megállapítást nyer a tartozás ténye, úgy a pénzügyőr lefoglalhatja az ellenőrzött árut, a köztartozás fedezeteként. Továbbá az adóhatóság által foganatosított végrehajtási eljárásról szóló törvény [Avt.] értelmében a pénzügyőrök – akár csak a kormánytisztviselők – maguk is végrehajtonak minősülnek és így jogosultak a törvényben meghatározott végrehajtási cselekmények foganatosítására.

Másfelől a pénzügyőrök a végrehajtási eljárások alkalmával elláthatnak kizárólag biztosítási, támogató feladatokat is. Eszerint, ha a NAV kormánytisztviselőjének végrehajtási eljárása során szükség van, illetve szükség lehet a legitim fizikai erőszak alkalmazására, arra igénybe veheti a hivatásos állomány tagját. Pénzügyőri közreműködés vehető igénybe az ingatlanok kiürítése érdekében [Avt. 87. § (4) bek.], a végrehajtás eredményese befejezéséhez szükséges kényszercselekmények (pl. telephely, ingatlan átvizsgálása) elvégzéséhez [Avt. 40. §], illetve minden olyan esetben, amikor az érintett vagy más személy a végrehajtási eljárás eredményességét a végrehajtó veszélyeztetésével, fenyegetésével akadályozza, vagy megkísérli az eljárás lefolytatásának megghiúsítását, ezért pénzügyőri intézkedés indokolt [Avt. 35. § (3) bek.]

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mi az államhatár és vámhatár közötti különbség? Hogyan írhatók le a pénzügyőrök határátkelőhelyen végezett rendvédelmi feladatainak tartalma?
2. Miként jelennek meg a pénzügyőrök bűnüldözési, bűnmegelőzési, valamint szabálysértési rendvédelmi feladatai?
3. Mit takar a pénzügyőrök vámellenőrzéssel és jövedéki ellenőrzéssel kapcsolatos rendvédelmi feladatainak tartalma?
4. Hogyan foglalhatók össze a pénzügyőrök mélységi ellenőrzéseivel, őrzésvédelmi és egyéb hatósági tevékenységével kapcsolatos rendvédelmi feladatainak tartalma?

5. Hogyan foglalható össze a pénzügyőrök végrehajtási eljárásban megjelenő rendvédelmi feladatainak tartalma?

8. A RENDÉSZETI INTÉZKEDÉSEK

A korábbi fejezetben már részletesen szóltunk róla, hogy a rendészet egyik sajátossága az ún. állami impériumból származó legitim fizikai erőszak alkalmazásának joga. Vagyis az államhatalom nevében, az állam és a társadalom érdekében fizikai erőszakot „büntetlenül” főszabály szerint kizárólag a rendészeti szervek tagjai alkalmazhatnak.³¹

A rendészeti hatósági jogalkalmazás legtipikusabb formáinak tehát azokat az eseteket tekinthetjük, amelyekben az állami erőszak monopóliuma azonnali és közvetlen. E tárgykörbe sorolhatóak a rendészeti szervek tagjai által alkalmazható intézkedések (Balla, 2015).

De mit is értünk intézkedés/rendészeti intézkedés alatt? Szamel Lajos (1992) szerint: „Az intézkedés olyan, nem írásban kibocsátott érdemi határozat, amely azonnali végrehajtási (az intézkedésnek engedelmisségi) köteleességgel jár. Az intézkedés a rendészetben a leggyakoribb egyedi döntési forma, míg az igazgatásban másutt kivételesnek mondható” (Szamel, 1992, 15). Ettől lényegesen általánosabb meghatározást találunk a Rendésztudomány Szaklexikonban, amely szerint: „Az intézkedés alakszerűséget nem igénylő hatósági akaratnyilvánítás” (Boda, 2019, 284). Bármely meghatározást vesszük is alapul, azokból egyértelműen kitűnik, hogy az intézkedés meglehetősen furcsa jogintézmény. Az intézkedés legfontosabb tartalmi jegyeit az alábbiak:

- » *hatósági akaratnyilvánítás*: vagyis az intézkedés egy hatósági döntés. Ha formailag nem is tűnik úgy, az intézkedés tartalmát tekintve rendkívül közel áll a hatóságok által hozott írásos döntésekhez (pl. határozat, végzés). Ennek megfelelően az intézkedés során meghatározottak az érintett polgárra vonatkozólag kötelezőek;

³¹ A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy a rendészeti szervek tagjai által alkalmazott fizikai erőszak sem mindig törvényes, vagyis büntetlen természetű (lsd. kényszervallatás, bántalmazás hivatalos eljárásban). Másfelől léteznek olyan élethelyzetek, amikor a rendészeti szervek tagjain kívül más is kifejtethet büntetlenül fizikai erőszakot (pl. jogos védelem, házi fegyelmezési jog gyakorlása).

- » *szóbeliség*: az intézkedéseket a szóbeli formátum jellemzi, vagyis az írásba foglalt határozatoktól, végzésektől stb. eltérően az intézkedés lényegét adó döntést a hatóság tagja a helyszínen szóban fogalmazza meg az érintett részére, például hogy igazolja magát;
- » *azonnali végrehajtás*: az intézkedések olyan hatósági döntések, amelyeknek az érintett ott és akkor a helyszínen köteles eleget tenni. Az intézkedések kapcsán nincs lehetőség arra, hogy az érintett a meghatározottaknak majd csak egy későbbi időpontban tegyen eleget; vagyis az intézkedést nem jellemzik a határidők, határnapok.
- » *kikényszeríthetőség*: az intézkedésekben foglalt döntést főszabály szerint nem lehet vitatni, végre kell hajtani, ellenkező esetben a hatóság tagja akár fizikai erőszakkal is kikényszerítheti azt.

Az intézkedésekkel szemben támasztott általános követelmények

Az intézkedések alkalmával a hivatásos állomány tagja minden esetben alapvető jogot korlátoz. Mindebből nyilvánvaló módon következik, hogy az intézkedéseknek, illetve az intézkedő magatartásának, számos követelménynek meg kell felelnie. Az intézkedésekkel szemben támasztott általános követelmények (*Nagy – Lövei – Vezdán, 2019*):

1. jogszerűség,
2. szakszerűség,
3. biztonságosság,
4. arányosság,
5. objektivitás,
6. kulturáltság.

Ezek az alapelvek, vagy más néven intézkedéssel szemben támasztott általános követelmények a pénzügyőri intézkedések végrehajtását is kötik.

Ad 1. Jogszerűség. A NAV törvény szerint a pénzügyőr köteles a törvény rendelkezéseinek megfelelően intézkedni [NAV tv. 35/B. §]. A pénzügyőr intézkedése tehát akkor jogszerű, ha annak alkalmazására a jogszabály (NAV tv.) alapján felhatalmazása van, továbbá ha az intézkedés végrehajtására a jogszabályban előírt rendelkezések szerint kerül sor. Mindebből két dolog következik:

- » egyrészt, a pénzügyőr olyan intézkedést nem alkalmazhat, amely a törvényben nem szerepel és olyat sem, amelynek foganatosítására ő maga nem jogosult (pl. mert a NAV más szervezeti egységéhez tartozik).
- » másrészt, a pénzügyőri intézkedésre csakis a törvényben meghatározott okból és célból kerülhet sor, illetőleg az intézkedés során a törvény általános kötelezéseit be kell tartani. Az intézkedések célhoz kötöttsége biztosítja azt, hogy a pénzügyőr ne korlátozhassa mások alapvető jogait öncélúan, bosszúból, statisztikai célból, unalomból vagy akár zaklatásszerűen (Kalmárné, 2018).

Ad 2. Szakszerűség. A szakszerűség a jogszerűséggel szoros kapcsolatban álló, annak megfelelő taktikákkal és technikákkal való kiegészítését jelenti. A szakszerűség lényegében szakmaiszerűséget jelöl. Az intézkedés abban az esetben tekinthető szakszerűnek, ha annak végrehajtása a rendészeti szakma által kidolgozott intézkedéstaktikai szabályoknak, a végrehajtást segítő és szabályozó belső rendelkezéseknek, utasításoknak megfelelően került sor. A szakszerűség egyfelől lehetővé teszi az adott intézkedés céljának leghatékonyabb elérését, másfelől minimalizálja annak a kockázatát, hogy a hivatásos állomány tagja az intézkedés során megsérüljön (Finszter, 2018). Szakszerűtlen intézkedésről beszélünk, ha az intézkedés alkalmazásának megvan a jogalapja, azonban annak végrehajtására nem a szakmai szabályok, előírásoknak megfelelően került sor; például amikor az érintett alapjogainak korlátozását

(pl. előállítás) a hivatásos állomány tagja más jogszerű eljárás megválasztásával elkerülhette volna [6/2012. MEH], az igazoltatás alkalmával elmulasztja az érintett személy körözési nyilvántartásból való lekérdezését [Győri Törvényszék Kb.22/2012/12.], vagy az ellenőrzés helyszínét nem kellő körültekintéssel választja ki.

Ad 3. Biztonságosság. Az intézkedés abban az esetben felel meg a biztonságosság követelményének, ha azzal az érintett személyek, illetve dolgok tekintetében nem következik be az indokoltnál nagyobb veszélyeztetettség, sérelem vagy károkozás. A NAV törvény értelmében több lehetséges és alkalmas intézkedés (illetve kényszerítő eszköz) közül a pénzügyőrnek azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár [NAV tv. 35/B. §]. Általános biztonsági követelmény továbbá, hogy az intézkedés során mindig úgy kell eljárni, hogy a pénzügyőr képes legyen az ellene irányuló támadás, lefegyverzés megelőzésére, valamint annak megakadályozására, hogy az intézkedés szempontjából jelentőséggel nem bíró külső körülmény elvonja a figyelmét a szolgálati feladat végrehajtásáról, vagy lekötöttségét jogellenes cselekmény elkövetésére használják fel [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 6. §].

Ad 4. Arányosság. Az intézkedéseknek minden esetben szükségesnek és arányosnak kell lenniük. A szükségesség azt jelenti, hogy valamely alapjog, vagy alkotmányos érték védelme az érintett személy jogának intézkedéssel való korlátozása nélkül más módon nem szavatolható (Kilényi, 2012). Arányosság pedig azt jelenti, hogy ha már mindenképp elkerülhetetlen az intézkedés alkalmazása, akkor a korlátozás az elérni kívánt célhoz képest ne okoz aránytalan sérelmet [6/1998. (III. 11.) ABH]. A NAV törvény szerint: „Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával” [NAV tv. 35/B. § (2) bek.].

Nyilvánvalóan nem lehet szükséges sem pedig arányos az az intézkedés, amely az érintett személy kínzásával, kényszervallatásával jár, illetőleg amely őt kegyetlen, embertelen vagy megalázó helyzetbe hozza. A pénzügyőr ilyen intézkedéseket nem fogantatosíthat és az erre való parancsot is köteles megtagadni, továbbá az ilyen magatartás tanúsítójával szemben köteles fellépni tekintet nélkül annak rendfokozatára vagy beosztására [NAV tv. 35/E. § (2) bek.].

Ad 5. Objektivitás. A NAV törvény előírja, hogy a pénzügyőr köteles a törvényben előírtak szerint, részrehajlás nélkül intézkedni [NAV tv. 35/B. §]. Az intézkedés tehát csakis abban az esetben felel meg az objektivitás követelményének, ha annak végrehajtására valamilyen objektív körülmény alapján kerül sor. Nem tekinthető objektívnek az az intézkedés, amely végrehajtására nemi, faji, etnikai származás, szexuális irányultság vagy akár vallási hovatartozás, fogyatékoság stb. miatt kerül sor.

Ad 6. Kulturáltság. Az intézkedések alkalmával a pénzügyőr köteles határozottan, de kulturált módon fellépni. Mindez nem pusztán a közösségi együttélés általános szabályainak követelménye, hanem a jogszabály kötelező rendelkezése. A 20/2018. (XII. 21.) PM rendelet szerint a pénzügyőr intézkedését köteles a napszaknak megfelelő köszönéssel, az intézkedés alá vont személy nemének, életkorának megfelelő megszólítással kezdeni.³² Korábban a rendészeti etika témakörében már szó volt róla, hogy a pénzügyőrök szolgálati

³² A hivatkozott jogszabály szövege mindenben megegyezik a rendőrség szolgálati szabályzatának azonos tárgyú rendelkezésével. A 20/2018. (XII. 21.) PM rendelet 6. § (1) bek. szerint „ha intézkedés alá vont személy egyenruhát visel” a pénzügyőr köszönéssel és tisztelettel kezd meg az intézkedést. A rendőrség szolgálati szabályzatára figyelemmel [30/2011. (IX. 22.) BM rend. 5. § (1) bek.], a pénzügyminiszteri rendelet esetében a jogalkotó nyilvánvalóan téves értelmezésével, megfogalmazásával állunk szemben. Aligha lehetett ugyanis a jogalkotóan az a valós szándéka, hogy a pénzügyőr részére csak akkor tegye kötelezővé a tisztelettel, ha az intézkedés alá vont személy egyenruhát visel. Vélhetően a rendelkezés – eredeti szándék szerint – azt tartalmazná, hogy ha a pénzügyőr egyenruhát visel, akkor intézkedését tisztelettel és köszönéssel kezdi meg.

fellépésük során kötelesek magázó nexust használni az ügyfelekkel, intézkedés alá vont személyekkel szemben.

A pénzügyőr szolgálati fellépésének általános szabályai

A pénzügyőri intézkedések célja a pénzügyőr szolgálati feladatai (rendvédelmi feladatai) végrehajtásának elősegítése. Erre tekintettel az intézkedések alkalmazására a szolgálati feladatok ellátása során, illetve – a törvény eltérő rendelkezésének hiányában – azzal összefüggésben kerülhet sor [NAV tv. 35. § (3) bek.].

Az intézkedések alkalmazásának két általános törvényi feltétele tehát:

- » a pénzügyőr szolgálati feladatai során (szolgálatban) intézkedhet;
- » a pénzügyőr a szolgálati feladataival összefüggésben (a szolgálati feladataihoz kapcsolódóan) intézkedhet.

Az általános szabály alól kivételes rendelkezést csakis a törvény fogalmazhat meg. A NAV törvény szerint az intézkedések alkalmazásával kapcsolatos fő szabály alól kivételt az alábbiak teremtenek:

- » a szolgálaton kívüli pénzügyőrt az intézkedési jog egy esetben illeti meg, amikor a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény gyanúja esetén lefoglalás végrehajtására van szükség és ebben a szolgálatban levő pénzügyőrt segíteni kell, feltéve, hogy az intézkedés szükségességének időpontjában a szolgálaton kívül lévő pénzügyőr intézkedésre alkalmas állapotban van.
- » a pénzügyőr szolgálata során kivételesen azokban az esetekben is intézkedhet, amikor olyan körülményt észlel, amellyel kapcsolatban alapvetően más hatóság jogosult fellépni (lsd. ruházat, csomag, jármű átvizsgálása, elfogás és előállítás, helyszín biztosítása, halaszthatatlan lefoglalás).

A fentiekre figyelemmel, az intézkedési jog egyébiránt minden pénzügyőrt megillet, aki önállóan vagy megfelelő szakképzettséggel rendelkező pénzügyőr felügyelete mellett dolgozik (az intézkedési jogosultság ténye a pénzügyőr szolgálati igazolványában szerepel).

A pénzügyőr tehát – feladatainak jellegétől függően – intézkedhet egyenruhában és polgári ruhában egyaránt. A pénzügyőrt intézkedése során (1) egyenruhája és az azon elhelyezett azonosító száma (jelvényszáma), (2) ha nem visel egyenruhát, akkor pedig szolgálati igazolványa és szolgálati jelvény igazolja [NAV tv. 35/A. §]. Amennyiben a pénzügyőr a NAV-nál rendszeresített polgári ruhára felölthető olyan öltözetet visel, amelyen azonosítószáma szerepel és nyilvánvalóvá teszi a NAV állományába való tartozást (pl. láthatósági mellény, lövedékálló mellény, kutatóoverall), azt úgy kell tekinteni, hogy a szolgálati feladatot egyenruhába hajtja végre [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 6. §].

Ha a pénzügyőr nem visel sem egyenruhát, sem a hatóság és az egyén azonosítására alkalmas öltözet, úgy az intézkedés megkezdése előtt köteles pénzügyőri mivoltát szóban közölni, és magát a szolgálati igazolvánnyal és a szolgálati jelvényel igazolni, kivéve, ha mindez az intézkedés eredményét veszélyezteti. Ez utóbbi esetben a szolgálati igazolványának és szolgálati jelvényének a felmutatására az intézkedés befejezésekor kell sort keríteni [35/A. §].

A pénzügyőr intézkedését köteles a napszaknak megfelelő köszönéssel, az intézkedés alá vont személy nemének, életkorának megfelelő megszólítással kezdeni. S mielőtt intézkedésébe fogna, a pénzügyőr – ha az az intézkedés eredményességét veszélyezteti, az intézkedés befejezésekor – köteles az intézkedés tényét és célját szóban közölni.

Az intézkedések (illetve kényszerítő eszközök) alkalmazását követően a pénzügyőr köteles az intézkedés alá vont személyt tájékoztatni a NAV törvényben meghatározott panasz lehetőségéről és előterjesztésére nyitva álló határidőről, továbbá az intézkedés alá vont személy kérésre köteles a nevét, rendfokozatát és azonosító számát közölni, illetve a szolgálati igazolványát és szolgálati jelvényét bemutatni [NAV tv. 35/A. §].

Az intézkedéseknek fő szabály szerint senki nem szegülhet ellen, az intézkedéseknek mindenki köteles magát alávetni, és a pénzügyőr utasításának engedelmessé válni. Kivéve, ha az együttműködési kötelezettség alól valamilyen törvény vagy nemzetközi megállapodás felmentést nem ad [NAV tv. 35/C. §].

Törvény ad felhatalmazást az intézkedésben való közreműködés megtagadásához különösen a mentelmi jogot élvező személyeknek (pl. országgyűlési képviselő, bíró), akiknek egy intézkedési szituációban mentelmi jogukra minden esetben hivatkozniuk kell.

Nemzetközi megállapodás nyújt védelmet különösen a diplomatáknak, konzuli alkalmazottaknak, akik okmányukkal igazolni tudják különleges jogállásukat.

A pénzügyőr intézkedés során annak jogszerűsége nem vonható kétségbe, kivéve, ha a jogszerűtlenség mérlegelés nélkül, kétséget kizáróan megállapítható [NAV tv. 35/C. §]. Vagyis az intézkedés alá vont személy nem tagadhatja meg a közreműködés pusztán arra hivatkozva, hogy véleménye szerint az intézkedés nem jogszerű, vagy szerint a pénzügyőrnek nincs joga az adott intézkedésre. Kivéve, ha az intézkedés jogszerűtlensége nyilvánvaló, tehát a pénzügyőr olyan magatartást tanúsít, amelyről minden kétséget kizáróan – akár egy laikus személy számára is világos módon – megállapítható, hogy az nem törvényes (pl. minden előzetes ok nélkül verni kezdi az intézkedés alá

vont személyt, vagy bármiféle jogsértés megállapítása nélkül készpénzt követel tőle).

Ha a pénzügyőrt az intézkedés megtételében valamilyen tárgy (pl. ajtó), vagy élő állat akadályozza, azt a pénzügyőr saját maga vagy közreműködő személy segítségével (pl. zárszakértő) eltávolíthatja, vagy az akadályt más módon elháríthatja. E körbe tartozik különösen az ajtók, kapuk betörése, lakatok levágása, záruk, széfek feltörése, a házőrző kutyák lefogása, lekötözése vagy lelövése. Amennyiben az intézkedés végrehajtását akadályozó tárgy vagy élő állat eltávolításával a pénzügyőr olyan személynek is kárt okoz, akivel szemben nem lett volna helye az intézkedésnek (pl. rossz címen törik be az ajtót), azt a személyt az okozott kár vonatkozásában kártalanítani kell [35/B. §]. Ha a károkozás a pénzügyőr vétkes magatartásának eredményeként jött létre (pl. elmulasztotta a kellő figyelmességet), akkor vele szemben fegyelmi, kártérítési eljárás indítható.

A pénzügyőri intézkedésekhez – miután azok a pénzügyőrök rendvédelmi feladatait szolgálják – jelentős társadalmi érdek fűződik, ezért annak sikere nem múlhat az intézkedéssel érintett személy belátásán. Szükség esetén az intézkedés kikényszeríthető, amelyhez külön erre a célra rendszeresített kényszerítő eszközöket használhat a pénzügyőr [NAV tv. 35/C. §]. A intézkedéssel szembeni ellenszegülés esetén a pénzügyőr „*A törvény nevében!*” felszólítással köteles figyelmeztetni az intézkedés alá vont személyt, hogy az intézkedés biztosítása, illetve az ellenszegülés elhárítása, megtörése érdekében kényszerítő eszköz alkalmazására kerül sor [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 6. §].

Az intézkedések és az esetleges kényszerítő eszköz alkalmazás során lehetőleg kerülni kell a sérülés okozását, valamint az emberi élet kioltását [NAV tv. 35/E. §]. A „lehetőleg” kifejezés arra utal, hogy a hatóság tagjának az adott körülményekhez mérten mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a

sérülés vagy a halál okozását elkerülje, de szükség esetén, a szolgálati feladatok érvényesítése érdekében előidézheti az érintett személy testi sérelmét vagy halálát, s ezért ő nem lesz büntethető. A rendészeti szervek tagjainak szolgálatellátásához kapcsolódó elkerülhetetlen fegyverhasználat (vagy más eszköz használata), s annak következtében a sérülés vagy halál okozása azért nem lesz bűncselekmény, mert hiányzik a cselekmény társadalomra való veszélyessége [BH2000. 136]. Hiszen ezeknek a szervezeteknek a tagjai épp a többségi társadalom érdekében gyakorolják szolgálati jogaikat és kötelezettségeiket.

Természetesen a segítségnyújtás általános kötelezettsége ilyenkor is fennáll, vagyis az intézkedés során megsérült személy részére – amint ez lehetséges – a pénzügyőr köteles segítséget nyújtani, szükség esetén pedig gondoskodnia kell arról, hogy a sérült személy orvosi ellátásban részesülhessen. A kórházi elhelyezése esetén pedig a pénzügyőr köteles a sérült személy hozzátartozóját vagy más vele kapcsolatban álló személyt értesíteni [NAV tv. 35/E. §].

Összefoglalva: A pénzügyőrök szolgálati fellépésre vonatkozó általános jogi rendelkezések összessége lényegében (1) a pénzügyőr azonosítására, (2) az intézkedés végrehajtására, valamint szükség esetén (3) az intézkedés kikényszerítésére vonatkozó szabályok folyamataként írhatók le.

Egyes pénzügyőri intézkedések

Formailag a NAV törvény – önálló cím alatt – összesen tizenegy pénzügyőri intézkedést nevesít. Tartalmi szempontból viszont az intézkedések köre a valóságban ettől szélesebb. A jogalkotó ugyanis egy esetben (egyéb pénzügyőri intézkedések) több, lényegi tartalmukat tekintve egymástól jelentősen eltérő intézkedési formát egyetlen cím (elnevezés) alá vonva részletez. Az *egyéb pénzügyőri intézkedések* esetében – ahogy azt a címben szereplő többes szám

jele is kifejezi – nem egy, hanem összesen öt különféle intézkedési forma került összevonásra. A téma feldolgozásának és átláthatóságának megkönnyítése érdekében ezért az egyéb pénzügyőri intézkedések különböző altípusait – azok egyedi tartalma szerint – a továbbiakban felcímkezzük, elnevezzük: megállítás, beszállításra kötelezés, halaszthatatlan lefoglalás, tartozásvizsgálat és ingófogalás, valamint mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése. Mindent azért fontos hangsúlyozni, mert a jogszabály az egyéb pénzügyőri intézkedéseken belül nem alkalmazza azokat az megnevezéseket, amelyeket az előbbiekben felsoroltunk, s a későbbiekben is használni fogunk. A pénzügyőrök által alkalmazható rendészeti intézkedések a következők:

1. *Felvilágosításkérés* [NAV tv. 36. §],
2. *Igazoltatás* [NAV tv. 36/A. §],
3. *Ruházat, csomag és jármű átvizsgálása* [NAV tv. 36/B – 36/C. §],
4. *Elfogás és előállítás* [NAV tv. 36/D. §],
5. *Intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen* [NAV tv. 36/E – 36/H. §],
6. *A helyszín biztosítása* [NAV tv. 36/I. §],
7. *Egyéb pénzügyőri intézkedések*
 - a. *megállítás* [NAV tv. 36/J. §],
 - b. *beszállításra kötelezés* [NAV tv. 36/K. §],
 - c. *halaszthatatlan lefoglalás* [NAV tv. 36/L. §],
 - d. *tartozásvizsgálat és ingófogalás* [NAV tv. 36/M. §], valamint
 - e. *mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése* [NAV tv. 36/N. §],
8. *Képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel készítése* [NAV tv. 36/O – 36/P. §],
9. *Létesítmény őrzés-védelmi intézkedés* [NAV tv. 37. §],
10. *Rejtett ellenőrzés elrendelése* [NAV tv. 37/A. §],
11. *A Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtása* [NAV tv. 37/B. §].

Felvilágosításkérés

36. § A pénzügyőr a szolgálati feladatának ellátása során bárkihez kérdést intézhet, felvilágosítást kérhet, ha alaposan feltehető, hogy a megkérdezett olyan közlést tehet, amely a szolgálati feladatok teljesítéséhez szükséges. A felvilágosítás kérésének idejére a kérdezett személy feltartóztatható. Akitől a pénzügyőr felvilágosítást kér - ha jogszabály másként nem rendelkezik - az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg.

Intézkedés célja. A pénzügyőri szolgálati feladatok ellátásához szükséges információ, tájékoztatás megszerzése. Az intézkedés célja tehát olyan információ megszerzése, amely valamelyik konkrét szolgálati feladat eredményes végrehajtásához szükséges, illetve azt elősegíti.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedéssel megvalósuló alapjog korlátozás kettős természetű. Egyfelől az intézkedés érinti a személy szabad mozgáshoz való jogát. *„A kérdés feltevéséhez és ennek folytán az információ megszerzéséhez elengedhetetlenül, tehát szükségképpen kapcsolódik a kérdés címzettjének megállítása. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság a személyi szabadság korlátozásának szükségszerűségét megállapította”* [13/2013. (IV. 9.) ABH].

Másfelől a megkérdezett, az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatban a válaszadást – főszabály szerint – nem tagadhatja meg, vagyis az intézkedés érinti a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogot is.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A felvilágosításkérés során a pénzügyőr bárkihez kérdést intézhet, illetve felvilágosítást kérhet. A jogalkotó kiköti ugyanakkor, hogy csak attól a személytől kérhető felvilágosítás, vagy ahhoz intézhető kérdés, aki kapcsán feltételezhető, hogy olyan közlést tehet, ami a szolgálati feladatok ellátásához szükséges. Az intézkedést tehát egy olyan – objektív körülményen alapuló – feltételezés előzi meg, amely szerint az intézkedés alá vont személy közlése elősegítheti a szolgálati feladatok eredményes végrehajtását. Nem vonható intézkedés alá olyan személy, aki

nyilvánvalóan nem rendelkezhet a kérdés megválaszolásához szükséges információval vagy ennek az alapos feltételezéshez nem áll rendelkezésre semmilyen külső, objektív körülmény (pl. egy helyi üzlet nyitva tartása felől egy helyi lakos tudhat; ez esetben a helyi beágyazódás egy objektív körülmény). Főszabály szerint az intézkedés alá vont az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg. A válaszadás idejére az érintett személy ezért feltartóztatható. Ha a megkérdezett személy adataira további intézkedéshez vagy eljáráshoz szükség lehet, a pénzügyőr igazoltathatja az érintett személyt.

A válaszadást követően – vagy ha szükséges az igazoltatás, akkor azután – a megkérdezett személy feltartóztatását meg kell szüntetni, ha az intézkedés célját elérte és a megkérdezett személy közreműködésére a továbbiakban nincs szükség.

A válaszadás megtagadásának egy kivételes esetét nevesíti a törvény, ha a válaszadási kötelezettség alól valamely másik jogszabály ad felmentést. Ilyen különösen gyónási titok alá eső, a minősített adatnak számító információ, azok a tények, amelyeket törvény alapján orvosi titok védelmez, vagy azok az információk, amelyekkel a megkérdezett személy önmagát vagy hozzátartozóját szabálysértés vagy bűncselekmény elkövetésével vádolná.

Igazoltatás

36/A. § (1) A pénzügyőr igazoltathatja azt, akinek a személyazonosságát a szolgálati feladatok végrehajtása érdekében kell megállapítani. Az igazoltatás során a pénzügyőr

**a) az igazoltatott személy személyazonosító adatainak igazolására,
b) az igazoltatott személyt lakcímének, tartózkodási helyének - az igazoltatott választása szerint - a lakcímet igazoló hatósági igazolvánnyal vagy más alkalmas dokumentummal történő igazolására, vagy a lakcímre, tartózkodási helyre vonatkozó nyilatkozattételre kérheti fel.**

(2) Az igazoltatott köteles a személyazonosító adatait hitelt érdemlően igazolni. A személyazonosságot - a személyazonosító igazolványon túl - minden olyan hatósági igazolvány igazolja, amely tartalmazza a személyazonosításhoz szükséges adatokat. Az igazoltatott kizárólag ezen okmányok egyikének bemutatására kötelezhető. A pénzügyőr más jelen lévő, ismert személyazonosságú személy közlését is elfogadhatja igazolásként.

(3) Ha további intézkedéshez, eljáráshoz szükséges vagy egyéb körülmények ezt indokolják, az igazoltatás során rögzíteni kell az igazoltatott személyazonosító adatait, az igazolvány sorozatát és számát, az igazoltatás helyét, idejét és okát, valamint - kivéve az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott nyilatkozattételre vonatkozó felkérés teljesítése megtagadásának esetét - az igazoltatott személy lakóhelyét, tartózkodási helyét.

(4) A személyazonosság igazolásának megtagadása esetén az igazoltatott a személyazonosság megállapítása céljából feltartóztatható, a személyazonosság megállapításának sikertelensége esetén a rendőrséghez, magyar állampolgársággal nem rendelkező külföldi személy esetében az idegenrendészeti hatósághoz előálítható.

(5) Az igazoltatás vagy a személyazonosság megállapításának sikertelensége esetén az előállítás csak a személyazonosság megállapításához szükséges ideig tart.

(6) E § alkalmazásában személyazonosító adaton az érintett személy nevét, születési helyét, születési idejét és anyja születési családi és utónevét kell érteni.

Intézkedés célja. A hatósági eljárások során alapvető követelmény, hogy az egymással szemben álló felek tisztában legyenek a másik személyazonosságával. A pénzügyőröket alapvetően egyenruhájuk, illetve szolgálati igazolványuk igazolja. Az intézkedés alá vont személy kilétének megállapítását pedig az igazoltatás teszi lehetővé. Az igazoltatás célja az intézkedés alá vont személy személyazonosságának megállapítása, amennyiben ez a szolgálati feladatok ellátásához szükséges.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az igazoltatás esetében az alapjog korlátozás szintén kettős természetű. Elsődlegesen az igazoltatás a személyes adatok védelméhez fűződő jog korlátozását eredményezi. Másfelől az igazoltatáshoz mindenképp szükség van az érintett személy megállítására, illetőleg lehetőség van annak feltartóztatására is, ezáltal az intézkedés – hacsak másodlagosan is – az érintett személy szabad mozgáshoz való jogát korlátozza [26/2004. (VII. 7.) ABH].

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Az igazoltatás során az alábbi adatok hitelt érdemlő igazolására kérhető fel a személy: (1) személyazonosító adatok (név, születési hely, születési idő, anyja neve), (2) lakcím, illetve tartózkodási hely. A személyazonosító adatok tekintetében a jogalkotó hitelt érdemlő igazolást követel meg. Hitelt érdemlően igazoltaknak kell tekinteni a személyazonosító adatokat:

- » ha azokat olyan hatósági igazolvánnyal igazolják, amelyek ezen adatokat tartalmazzák, illetve
- » ha azokat olyan, a helyszínen jelenlévő más személy igazolja közlésével, akinek a személyazonossága ismert.

Személyazonosításra alkalmas minden olyan hatósági igazolvány, amely a törvényben meghatározott személyazonosító adatokat tartalmazza (név, születési hely, születési idő, anyja neve). Erre tipikusan a személyazonosító igazolvány, az útlevel és a kártya formátumú vezetői engedély alkalmas, de ezen kívül más hatósági igazolvány is elfogadható (pl. kártya formátumú tartózkodási engedély).

Amennyiben az igazoltatás során az igazoló okmány valódisága vagy az igazoltatott személy személyazonossága kétséges, a pénzügyőr ellenőrző kérdéseket tehet fel, kötelezheti az igazoltatott személyt adatainak bemondására, és a bemondott adatokat az igazoló okmányon szereplőkkel összehasonlítja.

Miután számos hatósági igazolvány (pl. vezetői engedély) az érintett személy anyja nevét nem tartalmazza, ennek az adatnak a tisztázása is megtörténhet ellenőrző kérdések vagy bemondás által.

Az igazoltatott személy és az igazolásra használt okmány adatait a pénzügyőr ellenőrizheti a Schengeni Információs Rendszerben (SIS), illetve a rögzített személyek nyilvántartásában. Kivételt képez ez alól az a személy, akit felvilágosításkérésrel összefüggésben igazoltattak, mivel az ő esetében az intézkedés alá vonás eredeti célja csak a felvilágosítás adás.

A lakcím, tartózkodási hely igazolására alapvetően a lakcímet igazoló hatósági igazolvány (lakcímkártya) alkalmas. Kihangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a lakcímének, vagy tartózkodási helyének igazolása tekintetében az intézkedés alá vont személy csak felkérhető, annak megadására vagy igazolására viszont nem lehet kötelezni.

Az igazoltatás szerint megszerzett személyes adatok rögzítésére főszabály szerint a pénzügyőr szintén nem jogosult. Az adatokat tehát csak akkor lehet írásban rögzíteni, ha azt valamilyen körülmény szükségessé és indokoltá teszi – további intézkedéshez, eljáráshoz szükséges, vagy azt egyéb körülmények indokolják.

Amennyiben indokoltá válik, úgy az alábbi adatokat szükséges rögzíteni ún. igazoltató lapon („RK lap”):

- a) a személyazonosító adatokat,
- b) a bemutatott igazolvány sorozatát és számát,
- c) az igazoltatás helyét és idejét,
- d) az igazoltatás okát, valamint
- e) a lakcímet vagy tartózkodási helyet (amennyiben ezt az igazoltatott közölte).

A személyazonosság igazolásának megtagadása esetén az igazoltatott a személyazonosság megállapítása céljából feltartóztatható. Amennyiben a feltartóztatás ideje alatt a személyazonosság megállapítására tett intézkedés (pl.

ruházat és csomag átvizsgálása) nem vezet eredményre, akkor a magyar állampolgárságú intézkedés alá vont személy az általános rendőrségi feladatokat ellátó rendőri szervhez, a külföldi állampolgárt pedig az idegenrendészeti feladatokat ellátó rendőri szervhez előállítható.

Ruházat, csomag és jármű átvizsgálása

36/B. § (1) Akivel szemben személyi szabadságot korlátozó intézkedést foganatosítanak - ideértve a 36/D. § (7) bekezdés szerinti esetet is -, annak ruházatát, járművét a pénzügyőr a támadásra vagy az önvészély okozására alkalmas tárgy, illetve tárgyi bizonyíték előtalálása végett, előzetes figyelmeztetés után átvizsgálhatja.

(2) A pénzügyőr a 36/A. § szerinti igazoltatás során az igazoltatott személy ruházatát, járművét átvizsgálhatja, ha azt a személyazonosság megállapítása vagy bűncselekmény gyanúja szükségessé teszi.

(3) A pénzügyőr a (2) bekezdésen alapuló átvizsgálást abban az esetben is alkalmazhatja, ha az átvizsgálást nem a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény gyanúja teszi szükségessé.

(4) A ruházat átvizsgálását - halaszthatatlan eset kivételével - az intézkedés alá vonttal azonos nemű személy végezheti. Az intézkedés nem történhet szemérem sértő módon.

(5) Az (1)-(4) bekezdés alkalmazásában ruházat: az intézkedéssel érintett személy testén viselt, illetve az intézkedés helyszínén nála lévő vagy a közvetlen felügyelete alatt, illetve rendelkezésére álló ruházat, csomag és tárgy.

(6) A jármű átvizsgálása során a pénzügyőr póráz és szájkosár nélküli szolgálati keresőkutyát is alkalmazhat. A vizsgálat során a keresőkutya alkalmazására azt követően kerülhet sor, amikor a jármű vezetője és az utasok a járművet elhagyták.

36/C. § (1) A pénzügyőr a szolgálati feladatok ellátása céljából

a) a vám- és jövedéki jogszabályok, továbbá a NAV szerveinek feladatát meghatározó egyéb jogszabályok megsértésének felderítése érdekében átvizsgálhatja a 36/J. § alapján megállított járművet,

b) átvizsgálhatja a vasúti és autóbusz-pályaudvarokon, hajóállomásokon, repülőtereken tartózkodó, illetve vasúton, hajón, személyszállító közforgalmú gépjárművön szállított utasok csomagjait a szállítóeszközön tartózkodás ideje alatt, menet közben vagy az állomásokon,

c) a csomagküldemények jövedéki törvény szerinti ellenőrzése során azokat csomagátvizsgáló berendezéssel átvilágíthatja, szolgálati keresőkutyával vagy más alkalmas módon felbontás nélkül átvizsgálhatja.

(2) Az (1) bekezdés a) pontja szerinti vizsgálat során a pénzügyőr póráz és szájkosár nélküli szolgálati keresőkutyát, az (1) bekezdés b) pont szerinti vizsgálat során pórázon vezetve szájkosár nélküli szolgálati keresőkutyát is alkalmazhat. Az (1) bekezdés a) pont szerinti vizsgálat során a keresőkutya alkalmazására azt követően kerülhet sor, miután a jármű vezetője és az utasok a járművet elhagyták.

(3) A NAV hatáskörébe tartozó szabálysértés esetén a pénzügyőr ruházat, csomag és jármű átvizsgálást a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a

szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) szerint alkalmazhat. Az átvizsgálás ellen a Szabs. tv. szerinti panasznak van helye.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja összetett: egyrészt az intézkedő pénzügyőr és a személyi szabadságot korlátozó intézkedéssel érintett életének, testi épségének védelme, másrészt az igazoltatott személy személyazonosságának megállapítása, harmadrészt pedig jogellenes cselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, illetve megakadályozása.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés kifejezetten a személyi integritáshoz és a magánszféra sérthetlenségéhez fűződő jogokat érinti. Az érintett személy ruházatának átvizsgálása minden esetben érinti a személyi integritáshoz fűződő alapjogot. A járművek, csomagok átvizsgálása pedig első sorban az egyén magánszférájába avatkozik bele, ami szintén alkotmányos alapjognak tekinthető és megfelelő törvényi garanciák mellett korlátozható.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A pénzügyőr előzetes figyelmeztetést követően jogosult átvizsgálni a ruházatát és a járművét annak a személynek:

- a) akivel szemben személyi szabadságot korlátozó intézkedést alkalmaznak (elfogás, előállítás), olyan tárgy megtalálása érdekében, amely támadásra vagy önkárosításra alkalmas, illetve valamilyen eljárásban tárgyi bizonyítékul szolgál;
- b) akinél ezt az igazoltatás során a személyazonosság megállapítása vagy bűncselekmény elkövetésének gyanúja szükségessé teszi.

A bűncselekmény gyanúja esetén akkor is alkalmazható a ruházat- és jármű átvizsgálás, ha a feltételezett bűncselekmény egyébként nem a NAV hatáskörébe tartozik. A ruházatátvizsgálás kiterjedhet az érintett személynél lévő

csomagokra is. A törvény értelmében ugyanis az intézkedés során ruházatnak kell tekinteni: „az intézkedéssel érintett személy testén viselt, illetve az intézkedés helyszínén nála lévő vagy a közvetlen felügyelete alatt, illetve rendelkezésére álló ruházat, csomag és tárgy”[NAV tv. 36/B. § (5) bek.].

A ruházat átvizsgálást legalább két fő pénzügyőr jelenlétében szükséges végrehajtani, amelyet megelőzően az érintett személyt fel kell szólítani, hogy a keresett dolgot önként adja át.

A ruházat átvizsgálását alapesetben – a halaszthatatlan esetek kivételével – csak az intézkedés alá vonttal azonos nemű személy végezheti. Ha valamilyen körülmény (pl. nincs jelen azonos nemű pénzügyőr, de mindenképp szükséges az intézkedés) miatt a ruházat átvizsgálását az intézkedéssel érintett személlyel ellenkező nemű pénzügyőr végzi, arra csak az alsóruházati termékek és a közvetlenül azok felett viselt felsőruházati termékek levétele nélkül, valamint a test felszínének közvetlen érintése nélkül – kivéve a felfedezett, támadásra vagy önvészély okozására alkalmas tárgy elvételével együtt járó érintést – kerülhet sor. Ilyen esetben a pénzügyőr legkésőbb a szolgálat végén köteles írásbeli jelentést tenni, az átvizsgálásról, annak okáról és körülményeiről, valamint arról, hogy az átvizsgálás miért volt halaszthatatlanul szükséges.

Szabálysértés gyanúja esetén kizárólag a szabálysértési törvény (Sztv.) előírásai szerint végezhető ruházat, csomag és jármű átvizsgálása. Az Sztv. azonban még halaszthatatlan okból sem teszi lehetővé, hogy a ruházatátvizsgálást az érintett személlyel ellenkező pénzügyőr hajtsa végre.

Garanciális szabályként határozza meg a jogalkotó, hogy az intézkedés nem történhet szeméremsértő módon, így különös tekintettel kell lenni a ruházatátvizsgálás helyének és módjának megválasztására. A ruházat átvizsgálást lehetőleg nem nagy nyilvánosság előtt kell végezni, és semmi esetre sem történhet az érintett személy meztelenre vetkőztetésével.

A járművek és csomagok átvizsgálása kapcsán a pénzügyőr jogosult továbbá a szolgálai feladatok ellátása során átvizsgálni:

- » a közutakon, közforgalom számára megnyitott területen megállított járműveket, az abban található csomagokat, a vám- és jövedéki jogszabályok, továbbá az állami adó- és vámhatóság feladatait meghatározó egyéb jogszabályok megsértésének felderítése érdekében,
- » a vasúti és autóbusz-pályaudvarokon, hajóállomásokon, repülőtereken tartózkodó, illetve vasúton, hajón, személyszállító közforgalmú gépjárművön szállított utasok csomagjait a szállítóeszközön tartózkodás ideje alatt, menet közben vagy az állomásokon,
- » a csomagküldeményeket jövedéki törvény szerinti ellenőrzés során csomagátvilágító berendezéssel, szolgálait kutyával vagy más alkalmas módon (pl. érzékszervi vizsgálattal, szolgálati keresőkutyával), anélkül, hogy azt felbontaná.

A közúti forgalomban megállított járműveken, közösségi közlekedési eszközön, illetve pályaudvarokon és állomásokon ellenőrzött csomagok, valamint a postai csomagküldemények ellenőrzése során törekedni kell arra, hogy a csomag, illetve a csomagküldemény birtokosa önállóan – indokolt esetben a pénzügyőr segítségével – rakja ki annak tartalmát, majd az ellenőrzést követően saját maga is pakoljon vissza. Törekedni kell arra is, hogy a csomagon, illetve a csomagküldeményen belül található dobozok és egyéb tárolóeszközök kinyitását, kibontását is a csomag, illetve a csomagküldemény birtokosa végezze.

A jogsértések elkövetői gyakran használják ki a jármű ún. gyári rekeszeit (pl. kesztyűtartó, pótkeréktartó), illetve különböző szerkezeti üregeit a jogsértő termékek elrejtése céljából. Jármű átvizsgálása során a szerkezeti elemek szét szerelésére, megbontására azonban csak indokolt esetben kerülhet sor azzal

a feltétellel, hogy a pénzügyőr számára a megfelelő műszaki eszköz rendelkezésre áll. A jármű átvizsgálásakor kerülni kell az indokolatlan károkozást. Ezért ugyanis a hatóságot kártérítési felelősség terheli.

A jogsértő termékek rejtésének tipikus módja a járművek üzemanyag- vagy gáztartályába, illetve azok átalakított rekeszébe történő elrejtés. Az üzemanyag- vagy gáztartályának átalakításával kialakított rejtekhelyeken elrejtett dolgok felderítése érdekében szerelési művelet kizárólag abban az esetben kezdeményezhető, ha rejtekhely kialakítása megalapozottan feltehető; továbbá a szerelési műveletek során megfelelő szaktudással rendelkező személyt kell igénybe venni.

A jogalkotó lehetővé teszi, hogy a hatékonyabb ellenőrzés céljából a pénzügyőr a járművek és csomagok átvizsgálásához szolgálati keresőkutyát alkalmazzon.

Elfogás és előállítás

36/D. § (1) A pénzügyőr a további intézkedés megtétele céljából elfogja és a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság elé állítja azt,

- a) akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek,
- b) aki ellen elfogatóparancsot, nemzetközi elfogatóparancsot, illetve európai elfogatóparancsot adtak ki,
- c) akinek őrizetét rendelték el,
- d) aki az őrizet végrehajtása során megszökött.

(2) A pénzügyőr a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság elé állíthatja azt,

- a) aki a pénzügyőri felszólításra nem tudja a személyazonosságát hitelt érdemlően igazolni, vagy annak igazolását megtagadja,
- b) aki a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható.

(3) A pénzügyőr jogosult a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló törvény szerinti körözött személyek nyilvántartásában szereplő, a körözés alapján előállítandó személyt az intézkedés helye szerint illetékes rendőrkapitányságra előállítani. Az előállított személy átszállításáról, az intézkedést elrendelő vagy az intézkedésben megjelölt hatóság elé állításáról az előállítást elrendelő hatóság gondoskodik.

(4) Az előállítással a személyi szabadság csak a szükséges ideig, de legfeljebb 8 órán át korlátozható. Ha az előállítás célja még nem valósult meg, indokolt esetben ezt az időtartamot a NAV előállítást foganatosító szervének, illetve nyomozó szervének vezetője egy alkalommal 4 órával meghosszabbíthatja. Az előállítás időtartamát az intézkedés kezdetétől kell számítani.

(5) Az előállítottat szóban vagy írásban az előállítás okáról tájékoztatni kell, és az előállítás időtartamáról részére igazolást kell kiállítani.

(6) Nemzetközi szerződés rendelkezése alapján elfogott, illetve előállított külföldi személy személyi szabadsága legfeljebb az abban meghatározott időtartamig korlátozható.

(7) Az (1) és (3) bekezdésen alapuló elfogást, előállítást a pénzügyőr abban az esetben is alkalmazhatja, ha a szolgálati feladata végrehajtása során észleli, hogy az elfogás, előállítás feltételei olyan személlyel szemben állnak fenn, akivel szemben az elfogás, előállítás nem a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt szükséges.

(8) Ha az elfogást követően az előállítás a NAV nyomozó hatósága elé történik, a NAV nyomozó hatóságának kell biztosítania azt a lehetőséget, hogy az előállított egy hozzátartozóját vagy más személyt értesítsen, feltéve, hogy ez nem veszélyezteti az intézkedés célját. Ha az előállított nincs abban a helyzetben, hogy e jogával élhessen, az értesítési kötelezettség a NAV nyomozó hatóságát terheli. Ha az előállított fiataikorú vagy gondnokság alá helyezett, haladéktalanul értesíteni kell törvényes képviselőjét vagy gondnokát. Ha az elfogást követően az előállítás a rendőrséghez történik, a rendőrség a rá vonatkozó szabályok szerint jár el.

Intézkedés célja. Az intézkedés látható módon két intézkedési formát foglal magába: elfogás és előállítás. Ezek tartalmilag rendkívül szoros kapcsolatban állnak egymással, de nem teljesen azonos fogalmakat jelölnek. A pénzügyőr elfogást a törvényben meghatározott személyekkel szemben abból a célból alkalmaz, hogy őket további eljárás lefolytatása érdekében a hatóság elé állítsa (Boda, 2019, 142). Az előállítás már maga a hatóság elé vezetést jelenti; vagyis jogi értelemben az elfogás célja az előállítás alkalmazásának lehetővé tétele, az előállítás célja pedig az érintett személy illetékes hatóság elé állításának biztosítása annak érdekében, hogy az előállítottal szemben további rendészeti, közigazgatási, szabálysértési vagy büntető eljárási cselekmények foganatosíthassanak.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az elfogás és előállítás ún. személyi szabadságot korlátozó intézkedés. Vagyis alkalmazásuk során a pénzügyőr – a végrehajtás okától és idejétől függetlenül – minden esetben az érintett személyi szabadságához való jogát korlátozza [65/2003. (XII. 18.) ABH].

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Az elfogás és az előállítás az őrizetbe vételt megelőző hatósági fogvatartás két formája (Kupecki, 2016). Az elfogás és előállítás tehát nem azonos az őrizettel, mint ahogy a letartóztatás fogalma is egy teljesen különálló jogintézményt takar. Az elfogás és előállítás egy-egy rendészeti intézkedés, amelyeket többek között a szóbeliség jellemmez. Az őrizetbe vétel és a letartóztatás pedig ún. személyi szabadságot érintő büntetőeljárási kényszerintézkedés, amelyek főszabály szerint írásos döntéshez kötött aktusok, valamint ez utóbbi alkalmazására csak a bíróság jogosult.

11. táblázat: Elfogás, előállítás, őrizet és letartóztatás főbb különbségei
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

	Elfogás	Előállítás	Őrizet	Letartóztatás
Jogszabály	NAV tv.	NAV tv.	Be.	Be.
Döntés formátuma	szóbeli	szóbeli	írásbeli (előre vagy utólag)	írásbeli
Döntést hozó szerv	rendészeti szerv	rendészeti szerv	rendészeti szerv, ügyészség, bíróság	bíróság
Alkalmazás maximális ideje	előállításig	12 óra	72 óra	4 év

Elfogás. Az elfogás és az előállítás egymással elválaszthatatlan kapcsolatban álló intézkedések abban a tekintetben, hogy az elfogást minden alkalommal, szükségszerűen előállítás követ. Az elfogás célja, a bűncselekmények elkövetőinek, gyanúsítottainak az illetékes hatóság vagy bíróság elé állítását biztosítani (Benedek, 1943). Úgy is fogalmazhatunk, hogy az elfogás az előállítás alkalmazásának kötelező esete.

A pénzügyőrök további intézkedés foganatosítása és az illetékes hatóság elé állítás céljából az elfogás intézkedés alkalmazására az alábbi esetekben jogosultak:

- » akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek,
- » aki ellen elfogatóparancsot, nemzetközi elfogatóparancsot, illetve európai elfogatóparancsot adtak ki,
- » akinek őrizetbe vételét elrendelték, továbbá
- » aki az őrizetbe vétel végrehajtása során megszökött.

Előállítás. Az előállítás a rendészeti aktusok kategóriájába tartozó, a törvényben meghatározott – bűnüldözési, bűnmegelőzési stb. – célokat szolgáló személy ellen irányuló kényszerintézkedés [2576/2001. OBH].

Az előállításnak léteznek (1) kötelező (kogens), valamint (2) nem kötelező (mérgeles alá eső) esetei. Az előállítás kötelező esetei azok, amelyeknél a

pénzügyőrnek nincs mérlegelési joga; vagyis ha az előállítás kötelező eseteit meghatározó körülményt tapasztal, az előállítást minden esetben végre kell hajtania. Az előállítás nem kötelező eseteinél ezzel szemben a pénzügyőrnek mérlegelési joga van, hogy az adott személlyel szemben alkalmazza-e az előállítást vagy sem. Természetesen a döntését objektív szempontok alapján kell meghoznia. A rosszhiszeműen, bosszúból stb. alkalmazott előállítás törvénytelen szabadságkorlátozásnak minősül.

Az előállítás kötelező esetei azok, amelyek elfogásnak minősülnek. Tehát a pénzügyőr mérlegelés nélkül köteles a hatóság elé állítani azt, akit elfog (akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek, aki ellen elfogatóparancsot, nemzetközi elfogatóparancsot, illetve európai elfogatóparancsot adtak ki, akinek őrizetbe vételét elrendelték, aki az őrizetbe vétel végrehajtása során megszökött).

Az előállítás alkalmazásának mérlegelés alá tartozó eseteinél az előállítás nem szükségszerű, vagyis a pénzügyőr az illetékes hatóság elé állíthatja azt:

- » aki a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható
- » aki a pénzügyőri felszólítás ellenére nem tudja magát hitelt érdemlően igazolni, vagy az igazolást megtagadja, valamint
- » aki a körözött személyek nyilvántartásában szerepel, és a körözésben elrendeltek szerint előállítandó.

Az előállítás történhet a NAV nyomozóhatósága, az általános rendőrségi feladatokat ellátó rendőri szerv, és az idegenrendészeti feladatokat ellátó rendőri szerv elé, attól függően, hogy az előállításra milyen okból kerül sor.

Akivel szemben az előállítás alkalmazása kötelező, vagy azt a pénzügyőr szükségesnek és indokoltnak ítéli meg, annak a megkezdett előállítását főszabály szerint végre kell hajtani, be kell fejezni. Ezen általános szabály alól

kivétel az az eset, amikor az előállítás alkalmazására az igazoltatás megtagadása vagy a személyazonosító adatok hitelességének hiánya miatt kerül sor és az intézkedés alá vont személy az előállítás közben megfelelően igazolja magát, vagy személyazonosságát a pénzügyőr megállapította és az előállításának más oka nem állapítható meg. Ilyenkor az előállítást mellőzni kell, feltéve, hogy az érintettel szemben nem került sor kényszerítő eszköz alkalmazására. Amennyiben a személyazonosság megállapítása érdekében történő előállítás során a pénzügyőr kényszerítő eszközt alkalmaz, akkor az előállítás akkor sem mellőzhető, ha az előállítás során a személyazonosság megállapítást nyer. Az előállítás továbbá akkor is mellőzhető, hogyha a személyazonosság más, egyszerűbb módon is tisztázható (pl. elkísérik a személyt az igazolvány őrzési helyére). A pénzügyőr a megkezdett, de mellőzött előállításról is köteles jelentést készíteni, amelyben rögzíti az intézkedéssel érintett személy személyazonosító adatait, az előállítás megkezdésének okát, helyét és időpontját, az intézkedés befejezésének helyét és időpontját, valamint az előállítás mellőzésének okát.

Az előállítás idejére és az értesítésre vonatkozó szabályok. Az előállítással a személyi szabadság csak a szükséges ideig, de legfeljebb 8 órán át korlátozható, amelyet az intézkedés kezdetétől kell számítani. Amennyiben az előállítás célja még nem valósult meg (pl. még nem tudták kihallgatni a személyt), indokolt esetben az előállítást fogantató szerv vezetője egy alkalommal, 4 órával meghosszabbíthatja az előállítás időtartamát. Ilyen esetben az előállított személlyel legkésőbb a személyi szabadság korlátozásának 8. órájában közölni kell az időtartam meghosszabbításáról rendelkező vezetői döntést. Az előállításról készített írásbeli jelentésben szerepeltetni kell ugyanakkor a meghosszabbítás tényét, okát, időtartamát, illetve a közlés megtörténtét.

A nemzetközi szerződés rendelkezései alapján elfogott, illetve előállított külföldi személy (pl. nemzetközi elfogatóparancs alapján előállított) személyi

szabadsága legfeljebb a nemzetközi szerződésben meghatározott időtartamig korlátozható.

Az előállított személyt szóban vagy írásban tájékoztatni kell az előállítás okáról, továbbá szabadon bocsátásakor az előállítás időtartamáról (kezdő és befejező időpontjáról) az előállított személy részére igazolást kell kiadni.

A mennyiben az előállítás a NAV nyomozó hatósága elé történik, a nyomozó hatóságnak kell biztosítani azt a lehetőséget, hogy az előállított a hozzátartozóját vagy más személyt értesítsen, amennyiben ezzel nem veszélyezteti az intézkedés célját. Főszabály szerint tehát az előállított értesíti saját hozzátartozóját és nem pedig a hatóság. A hatóságnak mindössze lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az érintett ezt megtehesse, kivéve ha az értesítéssel veszélybe kerülne az intézkedés célja (pl. az érintett büntársai tudomást szereznek az előállításról). Ha az előállított nincs abban a helyzetben, hogy az értesítés jogával élhessen (pl. megsérült), akkor a hatóságot terheli az értesítési kötelezettség.

Amennyiben az előállított személy fiatalos vagy gondnokság alá helyezett (bírósi döntés alapján, tekintve, hogy az érintett pszichés betegsége, értelmi fogyatkozása, szenvedélybetegsége vagy más hasonló ok miatt képtelen ügyei vitelére, részére gondnok kerül kijelölésre), haladéktalanul értesíteni kell törvényes képviselőjét (pl. szülő, nevelőszülő) vagy gondnokát.

Intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen

36/E. § (1) A pénzügyőr magánlakásba bebocsátás vagy hatósági döntés nélkül nem léphet be, illetve nem hatolhat be, kivéve

a) a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása vagy a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás terheltjének elfogása és előállítása céljából;

b) a Be.-n, illetve a Szabs. tv.-en alapuló, a NAV hatáskörébe tartozó esetekben az elővezetés végrehajtása érdekében;

c) ha az előállítás e törvényben meghatározott egyéb okból szükséges.

(2) Az (1) bekezdés b) pontja alkalmazásában pénzügyőr alatt a Be.-n alapuló elővezetés végrehajtása körébe a NAV nyomozó hatósága állományában álló, a 34/Y. § (1a) bekezdés a) pontja szerinti pénzügyi nyomozót, a Szabs. tv.-en alapuló elővezetés végrehajtása körében a NAV állományában álló pénzügyőrt kell érteni.

(3) A NAV kormányrendeletben meghatározott szerve állományába tartozó pénzügyőr az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott intézkedés foganatosítására - a hatáskörrel rendelkező nyomozó hatóság felkérése alapján - más nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény esetén is jogosult.

36/F. § (1) A pénzügyőr a NAV feladat- és hatáskörrel rendelkező szerve vezetőjének hatósági döntése alapján - a jogsértés felderítése és a hatáskörébe tartozó eljárások lefolytatása érdekében - beléphet, illetve az ott tartózkodók akarata ellenére behatolhat olyan magánlakásba, ahol azonosított és ellenőrzött forrásból származó adatok alapján valószínűsíthetően a vámhatóság hatáskörébe tartozó jogsértő tevékenységet folytatnak.

(2) A belépést (behatolást) és a magánlakásban folytatott eljárást az érintett személy kíméletével, lehetőleg 6 és 20 óra között kell végrehajtani, továbbá az intézkedésről jegyzőkönyvet kell felvenni.

(3) Ha a jelen §-on alapuló intézkedést a vámhatóság hatáskörébe tartozó egyéb hatósági eljárás követi, a magánlakásba való belépés (behatolás) ellen panasznak nincs helye, az, és az intézkedés során tanúsított pénzügyőri tevékenység az adott hatósági eljárásban biztosított, az ügy érdemét érintő jogorvoslati kérelemben támadható.

36/G. § (1) A pénzügyőr a 36/E. § és 36/F. § (1) bekezdés szerinti esetben és célból - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre, helyiségbe is beléphet, illetve - az ott tartózkodók akarata ellenére, továbbá a birtokos távollétében is - behatolhat.

(2) Ha a pénzügyőr a magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre, illetve helyiségbe a 36/F. § (1) bekezdés szerinti esetben és célból lép be vagy hatol be, az intézkedésről jegyzőkönyvet kell felvenni, ha pedig a birtokos távollétében hatol be, az intézkedésnél két hatósági tanúnak is jelen kell lennie.

(3) Ha a magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre, helyiségbe való belépésre, illetve behatolásra a 36/F. § (1) bekezdés szerinti esetben és célból került sor, és az intézkedést a vámhatóság hatáskörébe tartozó egyéb hatósági eljárás követi, a belépés, behatolás ellen panasznak nincs helye, az, és az intézkedés során tanúsított pénzügyőri tevékenység az adott hatósági eljárásban biztosított, az ügy érdemét érintő jogorvoslati kérelemben támadható.

36/H. § (1) A 36/E. §-on vagy a 36/G. §-on alapuló, a birtokos távollétében történt behatolást követően a NAV köteles a birtokost tájékoztatni, és a vagyonvédelem érdekében szükséges intézkedést megtenni.

(2) A 36/E-36/G. §-on alapuló magánlakásban, illetve egyéb helyen, helyiségben való tartózkodás csak a feladat végrehajtásához szükséges ideig tarthat.

Intézkedés célja. A magánlakásba és közterületnek nem minősülő egyéb helyre történő belépés, behatolás célja (1) a bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása, (2) a bűncselekmény miatt indult büntető-eljárás terheltjének elfogása, előállítása, (3) az elővezetés végrehajtása, (4) egyéb törvényes okból szükséges előállítás foganatosítása, valamint (5) a vámhatóság hatáskörébe tartozó jogsértés felderítése.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés a magánszférához sérthetlenségéhez, illetve a magánszféra részét képező magánlakás sérthetlenségéhez való alapvető jogot érinti. A magánszféra sérthetlenségének lényege, hogy oda az érintett akarata ellenére mások ne hatolhassanak be, és be se tekintsenek [36/2005. (X. 5.) ABH].

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Az intézkedésre két olyan helyszín tekintetében kerülhet sor, amelyeken a pénzügyőr megjelenése érinti az ingatlant használó személyek magánszférájának sérthetlenségéhez fűződő jogát: (1) magánlakás, (2) közterületnek (és magánlakásnak) nem minősülő egyéb hely.³³

A NAV törvény a magánlakás fogalmát pontosan meghatározza. Eszerint: *„magánlakásnak a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület minősül”* [NAV tv. 35/G. §].

³³ A törvényalkotó szóhasználata nem teljesen következetes, így az intézkedés jogszabályi szövegében találkozunk a „közterületnek nem minősülő egyéb hely” és a „magánlakásnak nem minősülő egyéb hely” fogalmával egyaránt.

A közterületnek (és magánlakásnak) nem minősülő egyéb hely pedig – a maradványelv alapján – fogalmilag azokat a területeket jelenti, amely sem magánlakásnak sem pedig közterületnek nem minősül. A bírói gyakorlat szerint: „közterület az, amelyet időkorlát nélkül bárki, bármikor igénybe vehet akár éjszaka is” [Fővárosi Bíróság K.30552/2006/11]. A közterületnek (és magánlakásnak) nem minősülő egyéb hely alatt tehát a joggyakorlat elsősorban azokat a helyeket érti, amelyek magántulajdonban állnak, de a közforgalom számára, illetve közcélú használatra nyitottak [Fővárosi Ítéltábla Pk.50004/2019/2]. Ilyen területnek minősülnek különösen a magánparkolók, benzinkutak, üzletek, bevásárlóközpontok stb.

A pénzügyőr magánlakásba három esetben (három típusú felhatalmazással) léphet, illetve hatolhat be:

- » *bebocsátást követően*, vagyis ha az ingatlan tulajdonosa, birtokosa vagy más jogosult személy önszántából beengedi, behívja;
- » *hatósági döntés birtokában*, vagyis olyan jogszabályon alapuló hatósági aktus alapján, amely kifejezett felhatalmazást biztosít a magánlakásba történő bejutáshoz (pl. kutatásról szóló határozat);
- » *a NAV törvény által meghatározott kivételes esetekben*.

A NAV törvény által meghatározott kivételes esetek azokat a helyzeteket jelentik, amikor a pénzügyőr számára a magánlakásba történő bejutáshoz sem bebocsátásra, sem pedig hatósági döntésre nincs szüksége. Bebocsátás és hatósági döntés nélkül a pénzügyőr az alábbi esetekben léphet-, illetve hatolhat be magánlakásba:

- » a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása vagy az ilyen bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás terheltjének elfogása és előállítására céljából,

- » a büntetőeljárásról szóló törvényen, illetve a szabálysértési törvényen alapuló elővezetés céljából, ha az a NAV hatáskörébe tartozik,
- » ha az előállításra a NAV törvényben meghatározott egyéb okból van szükség.

A törvény az elővezetések céljából foganatosított behatolás kapcsán, az intézkedésre feljogosított pénzügyőrök körét megosztva értelmezi, vagyis:

- » a büntetőeljárásról szóló törvényen alapuló elővezetés céljából kizárólag a NAV nyomozati feladatait ellátó, hivatásos állományú pénzügyőr (hivatásos pénzügyi nyomozó) jogosult a magánlakásba behatolni,
- » a szabálysértési törvény alapján végrehajtott elővezetés céljából pedig csakis a NAV állományába tartozó egyéb feladatot ellátó pénzügyőrt kell érteni. A jelenleg hatályos rendeleti norma szerint a NAV Bevetési Igazgatóságának állománya jogosult a szabálysértési eljárásban elrendelt elővezetés végrehajtására [485/2015. (XII. 29.) Korm. rend., 90. §].

Helyiségellenőrzés. A magánlakásba történő belépésre, illetve behatolásra a pénzügyőr – a büntetőeljárással, illetve szabálysértési eljárással összefüggő eseteken túl – abban az esetben is jogosult, ha az alábbi konjunktív (együttesen érvényesülő) feltételek teljesülnek:

1. a NAV feladat- és hatáskörrel rendelkező szervének vezetője által kiadott hatósági döntés birtokában,
2. jogsértés felderítése és a hatáskörébe tartozó eljárás lefolytatása céljából,
3. amennyiben azonosított és ellenőrzött forrásból származó adatok alapján valószínűsíthető, hogy ott a vámhatóság hatáskörébe tartozó jogsértő tevékenységet folytatnak.

A magánlakásba történő jogszerű belépésnek, behatolásnak ezt a formáját szakmai körökben helyiségellenőrzésnek szokás nevezni. Formailag ez az intézkedés egy hatósági döntésen alapuló belépést, illetve behatolást eredményez, ugyanis a pénzügyőr a NAV hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szerve vezetőjének írásos döntése (végzése) alapján jogosult a magánlakásba bejutni. A különlegességét ennek a jogintézménynek az adja, hogy arról nem valamelyik eljárási törvény (pl. Sztv., Be., Air.) rendelkezik, hanem a NAV törvény. Ilyenkor a magánlakásba történő belépésre, behatolásra lehetőleg 6 és 20 óra között, az érintettek kíméletével kell sort keríteni, továbbá az intézkedésről jegyzőkönyvet szükséges készíteni.

A pénzügyőr az eddig említett esetekben és módon, a magánlakáson kívül közterületnek (és magánlakásnak) nem minősülő egyéb helyre is beléphet, illetve behatolhat. Ez eddig leírtakat tehát ebben az esetben is irányadónak lehet tekinteni.

A magánlakásnak nem minősülő egyéb területekre történő belépés és behatolás kapcsán a különbséget az jelenti, hogy ezen területek vonatkozásában a jogalkotó nem biztosít olyan fokú védelmet, mint amelyet a magánlakások esetében megtesz. A magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre ugyanis a pénzügyőr a helyiségellenőrzés céljából akár a birtokos távollétében is behatolhat.

Amennyiben a pénzügyőr a magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre, a NAV feladat- és hatáskörrel rendelkező szervének vezetője által kiadott, azonosított és ellenőrzött forráson alapuló hatósági döntés birtokában, jogsértés felderítése és a hatáskörébe tartozó eljárás lefolytatása céljából (vagyis helyiségellenőrzés céljából) hatol be úgy, hogy a birtokos nincs jelen, akkor az intézkedésnél két hatósági tanúnak is jelen kell lennie.

A pénzügyőr a NAV törvényben szereplő kivételes esetekben (a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása vagy az ilyen bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás terheltjének elfogása és előállítása céljából; a büntetőeljárásról szóló törvényen, illetve a szabálysértési törvényen alapuló elővezetés céljából, ha az a NAV hatáskörébe tartozik; ha az előállításra a NAV törvényben meghatározott egyéb okból van szükség) egyébiránt a birtokos távollétében magánlakásba is behatolhat, azonban helyiségellenőrzés céljából nem.

A birtokos távollétében, magánlakásba vagy annak nem minősülő egyéb helyre történő behatolás esetén lehetőség szerint kép- és hangfelvételt (videót) kell készíteni. Kiemelendő továbbá, hogy ha a behatolás a birtokos távollétében történt, arról a hatóság köteles a birtokost tájékoztatni, és a vagyonvédelmem érdekében a szükséges intézkedést megtenni (pl. az intézkedés után az ajtókat lezárni, két hatóság tanú jelenlétében lepecsételni vagy annak őrzéséről gondoskodni).

Ha intézkedését követően a helyszínen cselekvőképes nagykorú személy felügyelete nélkül beteg, magatehetetlen személy vagy kiskorú marad hátra, akkor a pénzügyőr köteles az ő gondoskodásuk felől is intézkedni. Amennyiben helyszíni ellátásuk nem oldható meg, kórházba, intézetbe utalásukról kell gondoskodni, illetve karitatív szervezetet is fel lehet kérni ellátásukra. A növények, haszon- és díszállatok gondozása érdekében az állatvédelmi hatóságot, illetve a növényvédelmi hatóságot kell értesíteni.

Helyszín biztosítása

36/I. § (1) A pénzügyőr a szolgálati feladata ellátása során jogosult megtiltani, illetve megakadályozni, hogy bűncselekmény, szabálysértés helyszínét megváltoztassák.

(2) Az (1) bekezdést a pénzügyőr abban az esetben is alkalmazhatja, ha a szolgálati feladata végrehajtása során észleli, hogy nem a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekményt, illetve nem a NAV hatáskörébe tartozó szabálysértést követtek el, továbbá akkor is, ha baleset helyszínének biztosítása szükséges. E bekezdés alkalmazásakor a helyszín biztosítására a pénzügyőr a rendőrség megérkezéséig jogosult.

Intézkedés célja. A helyszínbiztosítás intézkedés célja a hatékony rendészeti, bűnfelderítő, és igazságszolgáltatási tevékenység eredményességének biztosítása azáltal, hogy a bűncselekmények, szabálysértések, valamint balesetek helyszínének jogosulatlan megváltoztatását akadályozza meg.

Intézkedéssel érintett alapjog. A helyszín biztosítása során a pénzügyőr elsősorban az érintettek szabad akaratának megfelelő, minden kényszertől mentes cselekvési szabadságát korlátozhatja. Az intézkedés tartalmilag arra kényszerít, hogy az intézkedés alá vont személy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A pénzügyőr szolgálati feladatainak ellátása során jogosult megtiltani, illetve megakadályozni, hogy:

1. a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmény, vagy
2. a NAV hatáskörébe tartozó szabálysértés, vagy
3. más hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény, vagy
4. más hatóság hatáskörébe tartozó szabálysértés, illetve
5. baleset helyszínét megváltoztassák.

A pénzügyőrt a helyszín biztosítására tett intézkedési jogosultsága a más hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény, vagy szabálysértés, illetve a baleset helyszínén, kizárólag a rendőrség tagjának a helyszínre érkezéséig illeti meg. Baleset alkalmával azonban a pénzügyőr köteles a rendőrség kérését követően is segíti annak munkáját.

A helyszínbiztosítást végző pénzügyőr feladata:

- » elsősegélyben részesíteni vagy részesíttetni azokat, akik az esemény során megsérültek vagy más ok miatt segítségre szorulnak, valamint sérülés esetén értesíteni a mentőszolgálatot,
- » a szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten ért elkövetőt elfogása,
- » rögzíti a tanúk adatait,
- » eltávolítja az illetéktelen személyeket a helyszínről,
- » a helyszínt körülhatárolja, eredeti állapotában megőrzi,
- » megfigyeli és megállapítja, hogy megváltoztatták-e a helyszínt, ha igen, miben változtatták meg, ki és miért,
- » azonnal jelenti a NAV hatáskörébe tartozó eseményt a szolgálati előjárójának, a nem a NAV hatáskörébe tartozó eseményt az esemény helye szerint illetékes NAV szervnél működő ügyeleti szolgálat ügyeletésének,
- » feljegyzi, hogy a sérültet milyen rendszámú mentő gépkocsival, légi járművel, hova szállították el,
- » nyomon üldözés lehetősége esetén az üldözést késedelem nélkül teljesíti, és
- » jelentést tesz az eljárni jogosult hatóság, szerv helyszínre megérkező egysége vezetőjének.

A helyszínről való bevonulása után a helyszínbiztosítást végző pénzügyőrnek írásbeli jelentést szükséges készítenie. A jelentésben mindenképp szerepelnie kell, hogy a pénzügyőr:

- » kinek a felhívására vagy utasítására, mikor érkezett a helyszínre,
- » kiket talált a helyszínen,
- » milyen nyomokat és anyagmaradványokat biztosított,
- » milyen intézkedéseket tett, valamint
- » megváltoztatták-e a helyszínt, ha igen, miben változtatták meg, ki és miért.

Ezek az információk ugyanis szükségesek lehetnek a bűncselekmény, szabálysértés, illetve a baleset vizsgálatakor, különösen a tekintetben, hogy a vizsgálatot végző hatóság figyelembe vehesse azokat a körülményeket, amelyek esetleg a bizonyítékok, helyszíni szemle megállapításait torzíthatják a valós eseményekhez képest. Éppen ezért, ha a helyszínbiztosításról szóló jelentés egy példányát minden esetben köteles a pénzügyőr megküldeni annak a szervnek vagy a NAV-on belül annak a szervezeti egységnek, amelynek feladata az adott esemény kivizsgálása.

Egyéb pénzügyőri intézkedések: megállítás

36/J. § A pénzügyőr a szolgálati feladatok ellátása céljából közutakon, közforgalom számára megnyitott területen személyeket, járműveket - a közúti közlekedés rendjéről szóló jogszabályban meghatározott jelzések alkalmazásával - megállíthat.

Intézkedés célja. Az intézkedés célját absztrakt módon határozza meg a jogalkotó: az intézkedés célja a szolgálati feladatok ellátásának biztosítása. Vagyis az intézkedés alkalmazására sor kerülhet bármely rendvédelmi feladat végrehajtása érdekében. A pénzügyőr rendvédelmi feladatainak túlnyomó része ugyanis jellegénél fogva megköveteli a közúti közlekedés résztvevőinek – gyalogosoknak és járműveknek – megállítást.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés közvetlenül a közlekedés szabadságát korlátozza, amely a szabad mozgáshoz és a szabad helyváltoztatáshoz való jog részét képezi [60/1993. (XI. 29.) ABH].

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A pénzügyőr a szolgálati feladatainak ellátása során, közutakon, közforgalom számára megnyitott területeken (pl. bevásárlóközpontok, vásárcsarnokok, közterek): (1) személyeket és (2) járműveket megállíthat meg.

Az intézkedés kizárólag arra jogosít, hogy a pénzügyőr személyeket és járműveket megállítson. Az ezt követő hatósági intézkedésekre, így például felvilágosításkérésre, igazoltatásra, a jármű átvizsgálására, a pénzügyőr már az ezekre vonatkozó részletszabályok szerint lesz jogosult.

A gépjárművek megállítását, annak technikai kivitelezése alapján két csoportba oszthatjuk (*Rivasz, 2009*):

- » telepített ellenőrző pontok történő megállítás,
- » mozgásból történő megállítás.

Az intézkedés során a pénzügyőr mind a két esetben köteles a KRESZ szabályainak megfelelően eljárni. E jogszabály rendelkezései szerint, az ún. rendőri jelzések alkalmazására a pénzügyőr is jogosult. A pénzügyőr a közúti forgalomban közlekedő járművek megállítását a következő szabályok szerint hajthatja vége [KRESZ, 6. § (2) bek.]:

- » *álló helyben* (telepített ellenőrző pontok történő megállítás): karjának vagy fehér szegélyű piros tárcsának függőleges feltartásával, piros vagy fehér fény körbeforgatásával, illetőleg síppal adott jelzéssel,
- » *menet közben* (mozgásból történő megállítás): a megkülönböztető fényjelzést használó gépkocsiból, illetve motorkerékpárról adott jelzéssel, karjának, fehér szegélyű piros tárcsának, piros vagy fehér fényű lámpának fel-le mozgatásával, illetőleg hangszórón vagy a megállásra felhívó szövegű felirattal. A járművezetőknek a hangszórón keresztül

adott, a követendő közlekedési magatartásra vonatkozó utasításoknak megfelelő módon kell az úton eljárniuk.

Egyéb pénzügyőri intézkedések: beszállításra kötelezés

36/K. § (1) A pénzügyőr a vám- és jövedéki jogszabályok, továbbá a NAV szerveinek feladatát meghatározó egyéb jogszabályok megsértésének észlelése, gyanúja esetén elrendelheti az ellenőrzés tárgyát képező dolog hivatalos helyre történő azonnali beszállítását, amennyiben az ellenőrzés biztonságos és eredményes lefolytatásához az ellenőrzés helyszínén a feltételek nem adottak, vagy az ellenőrzés végrehajtása mások személyi, illetve vagyonbiztonságát veszélyezteti.

(2) A dolog birtokosa köteles az elrendelésnek eleget tenni, és amennyiben vele szemben az eljárás során jogsértést nem állapítanak meg, kérheti igazolt költségeinek megtérítését.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja a vám- és jövedéki jogszabályok, valamint a NAV feladatkörét meghatározó egyéb jogsértések felderítését szolgáló ellenőrzés biztonságos végrehajtásának elősegítése.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés elsősorban a passzív alany tulajdonjogát, azon belül is főként a használati jogot érinti. A beszállításra kötelezés a dolog használati jogát korlátozza annyiban, amennyiben annak további használatát a hatósági ellenőrzés végéig ideiglenesen korlátozza.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Az intézkedés alkalmazásához két alapvető feltétel teljesülésére van szükség: (1) az ellenőrzött dologra vonatkozó, (2) az ellenőrzés körülményeire vonatkozó feltétel.

Ad 1. *Az ellenőrzött dologra vonatkozó jogszerűségi feltétel.* A pénzügyőr a vám- és jövedéki jogszabályok, illetve az állami adó- és vámhatóság szerveinek feladatát meghatározó egyéb jogszabályok (pl. Sztv., Btk., Art.) megsértésének:

» észlelése, illetve

» gyanúja esetén

elrendelheti az ellenőrzés tárgyát képező dolog hivatalos helyre (pl. vámhatósági objektum, határátkelőhely) történő azonnali beszállítását. Vagyis az intézkedéshez a jogsértést észlelnie kell, vagy arra vonatkozóan fenn kell állnia a gyanúnak.

Ad 2. *Az ellenőrzés körülményeire vonatkozó feltétel.* A beszállításra kötelezés jogsértés észlelése vagy gyanúja esetén akkor rendelhető el, ha:

- » az ellenőrzés biztonságos és eredményes lefolytatásához az ellenőrzés helyszínén a feltételek nem adottak, vagy
- » a helyszínen történő ellenőrzés mások személyi, illetve vagyónbiztonságát veszélyezteti

A törvényes intézkedés konjunktív feltétele, hogy mind az ellenőrzött dologra, mind pedig az ellenőrzés körülményeire vonatkozó jogszerűségi feltételek közül legalább egynek egyidejűleg fenn kell állnia.

Egyéb pénzügyőri intézkedések: halaszthatatlan lefoglalás

36/L. § (1) Bűncselekmény gyanúja esetén a pénzügyőr halasztást nem tűrő esetben jogosult lefoglalás elrendelésére, és a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság felé a szükséges intézkedéseket megteszi.

(2) A (1) bekezdést a pénzügyőr abban az esetben is alkalmazhatja, ha a szolgálati feladata végrehajtása során nem a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény gyanúját észleli.

(3) A NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény gyanúja esetén az (1) bekezdés szerinti jogosultság és kötelezettség a szolgálaton kívül levő pénzügyőrre is vonatkozik akkor, ha a szolgálatban levő pénzügyőrt az intézkedésben segíteni kell, feltéve, hogy az intézkedés szükségességének időpontjában a szolgálaton kívül lévő pénzügyőr intézkedésre alkalmas állapotban van.

(4) A NAV hatáskörébe tartozó szabálysértés esetén a pénzügyőr lefoglalást a Szabs. tv. szerint alkalmazhat. A lefoglalás ellen a Szabs. tv. szerinti panasznak van helye.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja a bűncselekmények és szabálysértések elkövetésével összefüggő tárgyi bizonyítási eszközök, elkobozható, illetve

vagyonelkobzás alá eső dolgok rendelkezésre állásának, valamint a szankciók alkalmazásának biztosítása.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés mindkét formája a birtoklás-hoz való jog korlátozását, az ingó dolog birtoklásától való megfosztottság állapotát eredményezi (Bodor *et al.*, 2014; Cserép – Fábián – Rózsás, 2018).

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A NAV törvény két eljárástípus kapcsán határoz meg különös szabályokat a lefoglalás intézkedésre vonatkozóan. E két eljárási alakzat:

- » a büntetőeljárások, illetve
- » a szabálysértési eljárások.

A pénzügyőr bűncselekmény gyanúja esetén jogosult halasztást nem tűrő esetben lefoglalás foganatosítására, valamint a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező hatóság felé a szükséges intézkedést megtenni (pl. feljelentés). A NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények gyanúja esetén az intézkedési jogosultság, illetve kötelezettség megilleti a szolgálaton kívüli pénzügyőrt is, amennyiben:

- » a szolgálatban lévő pénzügyőrt az intézkedésben segíteni kell,
- » a szolgálaton kívüli pénzügyőr intézkedésre alkalmas állapotban van.

Más hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény gyanúja esetén a pénzügyőr szintén jogosult az intézkedés foganatosítására, de csak szolgálati feladatainak ellátása során; vagyis szolgálaton kívül nem.

A lefoglalás alakilag a büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezései szerint történik. A Be. szabályai szerint az eljárási cselekményekről jegyzőkönyvet kell felvenni. A lefoglalásról szóló jegyzőkönyvben rögzíteni kell:

- » az eljáró nyomozó hatóságot (NAV) és az ügy számát,
- » az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését és a gyanúsított nevét, illetve a gyanúsított - azonosításra alkalmas - megjelölését,

- » az eljárási cselekmény helyét és idejét,
- » a hatóság tagjának nevét, a jegyzőkönyvvezető és a tolmács nevét (ha van),
- » a Be.-ben meghatározott más személyes adatokat,
- » az eljárási cselekményen jelen lévő egyéb személyek nevét és azt, hogy az eljárási cselekményen milyen minőségben vannak jelen,
- » továbbá fel kell tüntetni a lefoglalás halaszthatatlanságának tényét és az ezt megalapozó körülményt.

Mindemellett a jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell minden lényeges körülményt, információt, amely alapján a lefoglalt dolog beazonosítható, illetve megállapítható, hogy az adott eseményhez, helyszínhez vagy személyhez köthető és ellenőrizhetővé válik, hogy a pénzügyőr az eljárási szabályoknak megfelelően járt-e el.

A lefoglalásra vonatkozó szabályozás másik alakzata a szabálysértési eljárásokra vonatkozik. A pénzügyőr szabálysértés esetén a szabálysértési törvény szerint jogosult lefoglalásra akkor, ha az adott szabálysértés a NAV hatáskörébe tartozik. Más hatóság hatáskörébe tartozó szabálysértés esetén a pénzügyőr a helyszínbiztosítás intézkedést jogosult alkalmazni. Az Sztv. rendelkezései alapján megállapítható, hogy a NAV hatáskörébe tartozó szabálysértés esetén lefoglalásra csakis a NAV szabálysértési hatósági feladatait ellátó szervezeti egységébe tartozó pénzügyőr jogosult (jelenleg a megyei adó- és vámigazgatóságok, Budapesten az Észak-budapesti Adó- és Vámigazgatóság, valamint a Repülőtéri és a Bevetési Igazgatóság).

Az Sztv. szerint a szabálysértés esetén foganatosított lefoglalásról (illetve annak megszüntetéséről) határozatot kell hozni. Nyilvánvaló azonban, hogy a halaszthatatlan lefoglalást megalapozó élethelyzetek túlnyomó részében a hatóságnak nincs lehetősége arra, hogy a szabálysértési lefoglalásról írásban,

határozat formájában rendelkezzen. Ennek kiküszöbölésére a törvény lehetővé teszi, hogy a pénzügyőr a szabálysértési vagy előkészítő eljárás lefolytatására jogosult hatóságnak történő átadásáig átvételi elismervény ellenében ideiglenesen elvegye a tárgyi bizonyítási eszközt, vagy elkobzás alá eső dolgot (ún. ideiglenes elvétel).

A szabálysértések esetén alkalmazott eljárási cselekményekről főszabály szerint úgyszintén jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyvben a szükséges részletességgel és oly módon kell leírni az eljárási cselekmény részleteit, a megtörtént eseményeket, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárási szabályok megtartását is nyomon lehessen követni. A szabálysértési jegyzőkönyvben fel kell tüntetni:

- » az eljáró hatóság megnevezését,
- » az eljárás alapjául szolgáló szabálysértés megjelölését,
- » az eljárási cselekmény helyét, valamint kezdő és záró időpontját, valamint
- » az eljárás résztvevőit.

Egyéb pénzügyőri intézkedések: tartozásvizsgálat és ingófoglalás

36/M. § (1) A pénzügyőr eljárása során megvizsgálhatja, hogy az ellenőrzés alá vont áru tulajdonosának van-e az állami adó- és vámhatóság felé meg nem fizetett, végrehajtható adó- vagy vámtartozása, illetve végrehajtás alá vont adó módjára behajtandó köztartozása, továbbá e vizsgálat eredményeként jogosult a végrehajtás alá vonható ingó vagyontárgyak lefoglalására.

(2)

(3) Ingófoglalás céljából, továbbá - ha azt jogszabály lehetővé teszi - a végrehajtásban való pénzügyőri közreműködés céljából a pénzügyőr magánlakásba, és magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre beléphet.

Intézkedés célja. A tartozásvizsgálat és ingófoglalás intézkedés célja az állammal szemben fennálló köztartozások, kintlévőségek hatékony beszedésének biztosítása.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés az érintettek többféle alapvető jogát is korlátozhatja. Az intézkedés egyrészt a magántitok és üzleti titok védelméhez (tartozás tényének megállapítása), másrészt a tulajdonjoghoz (ingóság lefoglalása), harmadrészt pedig a magánszféra sérthetlenségéhez fűződő alapjogot (magánlakásba, egyéb helyre belépés) érinti.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A pénzügyőrt a jogszabály felhatalmazza, hogy eljárása során megvizsgálhassa, az ellenőrzés alá vont áru tulajdonosának van-e az állami adó- és vámhatóság felé meg nem fizetett:

- » végrehajtható adótartozása, vagy
- » végrehajtható vámtartozása, vagy
- » végrehajtás alá vont, adó módjára behajtandó köztartozása.

Az intézkedés első részben tehát az áru tulajdonosa köztartozásának vizsgálatára ad lehetőséget. Ehhez azért van szükség külön törvényi felhatalmazásra, mert az adótartozás ténye adótitoknak minősül, amelyet kizárólag akkor ismerhet meg valaki, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt a jogszabály kifejezetten lehetővé teszi.

Másodsorban az intézkedés kapcsán a pénzügyőr jogosult arra, hogy ha a tartozásvizsgálat eredményeként végrehajtandó köztartozást állapít meg, akkor annak fedezetére az ellenőrzés alá vont ingóságot lefoglalja.

Végezetül az intézkedés megteremti a magánlakásba, illetve magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre történő jogszerű belépés speciális esetét. A korábban tárgyalt szabályoktól eltérően a pénzügyőr a tartozásvizsgálat és ingófogalás intézkedés szabályai alapján felhatalmazást kap arra, hogy magánlakásba, és magánlakásnak nem minősülő egyéb helyre belépjen:

- » ingófogalás céljából, illetve
- » ha a pénzügyőr végrehajtásban működik közre.

A két intézkedési helyzet közötti különbséget alapvetően az adja, hogy míg az első esetben a pénzügyőr maga hajtja végre az ingófoglalást, addig a második esetben pusztán azért megy be a magánlakásba vagy annak nem minősülő egyéb helyre, hogy a végrehajtási eljárásban közreműködjön (pl. biztosítsa a kormánytisztviselő végrehajtó munkájának zavartalanságát).

Egyéb pénzügyőri intézkedések: mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése

36/N. § (1) Ha gyanú merül fel arra, hogy az ellenőrzés alá vont személy testében, testüregében kábítószer vagy kábítószernek minősülő anyagot szállít, a pénzügyőr jogosult az ilyen személy beleegyezésével vizeletvétel és orvosi vizsgálat elrendelésére.

(2) A beleegyezés megtagadása esetén a NAV feladat- és hatáskörrel rendelkező szervének vezetője felhatalmazó kérelmet terjeszt elő az ügyészséghez azzal, hogy a kérelemben vizeletvétel helyett vérvételre való kötelezés indítványozható. Ilyen esetben a vérvétel és az orvosi vizsgálat csak az ügyészség felhatalmazásával rendelhető el.

(3) A feltartóztatás és az orvosi vizsgálat időtartama a 8 órát nem haladhatja meg.

(4) Az intézkedés alkalmazása ellen csak amiatt van helye a 35/F. § szerinti panasznak, ha az érintett beleegyezése megtagadása ellenére ügyészségi felhatalmazás nélkül rendelték el a vérvételt és az orvosi vizsgálatot, illetve akkor, ha a feltartóztatás és az orvosi vizsgálat időtartama a 8 órát meghaladta.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja a nemzetközi kábítószer kereskedelemmel szembeni hatékony fellépés biztosítása, a kábítószerek, kábítószernek minősülő anyagoknak testben, illetve testüregben történő csempészetének a felderítése, megakadályozása.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés az emberi méltósághoz való jogból levezethető általános személyiségi jog különféle aspektusait érinti, így az önrendelkezés szabadságához, illetve az általános cselekvési szabadsághoz való jogot.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Amennyiben gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy az ellenőrzött személy a testében, testüregében kábítószer vagy kábítószernek minősülő anyagot szállít, a pénzügyőr, az érintett beleegyezésével vizeletvételt és az orvosi vizsgálatot rendelhet el.

Vagyis fő szabály szerint az intézkedés az érintett személy beleegyezésén alapszik. Az intézkedés jogszerűségének konjunktív feltételei:

- » gyanú a testüregben történő kábítószer csempészetre, valamint
- » az ellenőrzés alá vont személy beleegyezése.

A beleegyezés megtagadása esetén a NAV feladat- és hatáskörrel rendelkező szervének vezetője kérelmet terjeszt elő az illetékes ügyészséghez, amelyben indítványozza az érintett személy vérvételre valamint orvosi vizsgálatra való kötelezését. Az ügyészi felhatalmazáson alapuló orvosi vizsgálat, illetve vérvétel érdekében szükség esetén a pénzügyőr már testi kényszerrel is alkalmazhat.

Az ügyész engedélyével végrehajtott intézkedés esetén kétszeri vérvételre van szükség úgy, hogy a második vérvételre az első vérvételt követő 30-45 perc között kerüljön sor.

Értelemszerűen az önkéntes vizeletadással, az ügyészi felhatalmazáson alapuló vérvétellel kapcsolatos feladatok a pénzügyőri kompetencián kívül esnek, ezért azokhoz szakértői segítséget kell minden esetben igénybe venni. A vizeletminta-adáshoz állami egészségügyi intézmény erre feljogosított alkalmazottját (pl. ápoló) vagy orvosát, az orvosi vizsgálatához, illetve vérvételhez pedig állami egészségügyi intézmény orvosát kell igénybe venni. Vagyis a vérvétellel és az orvosi vizsgálatokkal kapcsolatos eljárást kizárólag orvos, a vizeletadással összefüggő feladatokat más egészségügyi végzettségű személy is elvégezheti. Az orvosi vizsgálat körébe tartoznak a különféle belgyógyászati vizsgálatok, illetve az olyan képalkotó diagnosztikai vizsgálatok is,

amelyekkel a testben, testüregben található kábítószer csomagok lokalizálhatók (pl. CT, ultrahang).

A mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése során az érintett személy feltartóztatása, illetve maga az orvosi vizsgálat a 8 órát nem haladhatja meg.

Képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel készítése

36/O. § (1) A pénzügyőr az intézkedéssel, illetve az ellátott szolgálati feladattal összefüggésben az intézkedéssel érintett személyről, a környezetéről, továbbá az intézkedés, illetve az ellátott szolgálati feladat szempontjából lényeges körülményről, tárgyról képfelvételt, hangfelvételt, kép- és hangfelvételt (a továbbiakban együtt: felvétel) készíthet.

(2) A jelen § alkalmazásában intézkedés alatt az e fejezet szerinti intézkedéseken és kényszerítő eszközök alkalmazásán túl a vámhatóság feladatait meghatározó jogszabályok szerinti intézkedéseket, helyszíni eljárásokat is érteni kell.

(3) Az (1) bekezdésben foglaltak alapján készített felvétel, illetve az abban szereplő személyes adat kizárólag

a) a rögzítés helyszínén elkövetett bűncselekmény, szabálysértés, továbbá a vámhatóság feladatait meghatározó jogszabályok vagy a közlekedés szabályainak megsértése miatt indult büntető-, szabálysértési vagy más hatósági eljárás során,

b) a rendőrség, illetve a Nemzeti Adó- és Vámhivatal olyan feladatellátása során, amely céljából titkos információgyűjtésnek van helye, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatok törvényben meghatározott feladatainak ellátása érdekében,

c) körözött személy vagy tárgy azonosítása céljából,

d) az intézkedés, illetve kényszerítő eszköz alkalmazása jogszerűségének közigazgatási eljárásban történő vizsgálata céljából, vagy

e) az érintett személy jogainak gyakorlása érdekében használható fel.

(4) Ha a (3) bekezdésben megjelölt eljárás lefolytatásához vagy az ott meghatározott egyéb célból azokra nincs szükség, az (1) bekezdés alapján rögzített felvételt a rögzítést követő 30 nap elteltével törölni kell.

(5) Ha a felvétel felhasználására a (3) bekezdés szerinti eljárásokban kerül sor, az adatok kezelésére az alapul szolgáló eljárás szabályait kell alkalmazni.

36/P. § (1) A 36/O. § (4) bekezdésében meghatározott határidőn belül a 36/O. § (1) bekezdése szerint rögzített felvételből - jogszabályban meghatározott szabálysértési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, valamint nemzetbiztonsági feladatok ellátása céljából - a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, az előkészítő eljárást folytató szerv, a szabálysértési hatóságok, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendőrség terrorizmust elhárító szerve, a közlekedés szabályainak megsértése miatt közigazgatási hatósági eljárást folytató hatóság, nemzetközi jogsegély keretében külföldi hatóság, jogainak gyakorlása érdekében az érintett, valamint a jogszabály alapján eljárás kezdeményezésére irányuló jogának gyakorlása érdekében harmadik személy igényelhet adatot.

(2) A NAV a felvétel kezelése során köteles megtenni az ahhoz szükséges szervezési, technikai és egyéb adatbiztonsági intézkedéseket, hogy az érintett személy

személyes adatait, így különösen magántitkait és magánéletének körülményeit illetéktelen személy tudomására jutásától megóvjá.

(3) Az, akinek jogát vagy jogos érdekét a felvétel rögzítése érinti, a 36/O. § (3) bekezdésében megjelölt eljárás lefolytatásához vagy az ott meghatározott egyéb cél érdekében kérheti, hogy az adatot annak kezelője az adat továbbításáig, de legfeljebb 30 napig ne törölje.

(4) A (3) bekezdés szerinti kérelem benyújtására a felvétel rögzítésétől számított, a 36/O. § (4) bekezdésében meghatározottak szerinti 30 napon belül, a jog vagy jogos érdek valószínűsítésével van lehetőség.

(5) Bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság, előkészítő eljárást folytató szerv vagy más hatóság megkeresésére vagy adatkérésére a rögzített felvételt haladéktalanul meg kell küldeni. Ha a (3) bekezdés szerinti kérelem benyújtásától számított 30 napon belül nem kerül sor megkeresésre vagy adatkérésre, a rögzített felvételt haladéktalanul törölni kell.

Intézkedés célja. A NAV törvény módosításához fűzött miniszteri indokolás szerint „*a képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel mint intézkedés minden esetben járulékos jellegű intézkedés, valamely más – szélesebb értelemben vett – pénzügyőri intézkedéshez kötődik, célja az intézkedés és az esetleg azzal párosuló kényszerítő eszköz foganatosításának, annak körülményeinek rögzítése*” [T/1705. sz. tv. javaslat]. Az intézkedés célja tehát a pénzügyőr szolgálati feladatainak ellátásával összefüggő lényeges körülmények dokumentálásának lehetővé tétele.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés az érintett személynek, a személyiségi jogok körébe tartozó, a képmáshoz és hangfelvételhez fűződő alapvető jogát érinti.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. Az intézkedésre vonatkozó jogi szabályozás három típusú felvétel készítését teszi lehetővé: képfelvétel (pl. fénykép), hangfelvétel, valamint kép- és hangfelvétel (videó). A törvény ezek közös elnevezéseként használja a felvétel kifejezést. A pénzügyőr az intézkedéssel valamint a szolgálati feladataival összefüggésben felvételt készíthet:

- » az intézkedéssel érintett személyről,
- » környezetéről, továbbá

- » az intézkedés, illetve a szolgálati feladat szempontjából fontos körülményről, valamint tárgyról.

Felvétel készíthető továbbá a kényszerítőeszköz alkalmazásáról, valamint a NAV feladatait meghatározó törvényekben nevesített minden intézkedésről és eljárásról is (pl. vámellenőrzés, szabálysértési eljárás, büntetőeljárás).

Az pénzügyőri intézkedések ezen formáját szintén a célhoz kötöttség szigorú szabálya keretezi. Az intézkedés során rögzített képfelvétel, hangfelvétel vagy videó felvétel felhasználására kizárólag az alábbi esetekben van törvényes lehetőség:

1. a rögzítés helyszínén elkövetett bűncselekmény, szabálysértés, a vámhatóság feladatait meghatározó más jogszabály, vagy a közlekedés szabályainak megsértése miatt indult eljárás során, vagy
2. olyan feladatellátás során, amely céljából titkos információgyűjtésnek van helye, vagy
3. a körözött személy vagy tárgy azonosítása céljából, vagy
4. az intézkedés, illetve kényszerítő eszköz alkalmazása jogszerűségének utólagos vizsgálata céljából, továbbá
5. az érintett személy jogainak gyakorlása érdekében.

A felsoroltaktól eltérő célból az intézkedés során készített felvételeket nem lehet felhasználni.

Az általános szabály szerint az elkészített felvételek tárolása mindaddig tekinthető jogszerűnek, amíg azokra a felsorolt célokból szükség van. Amennyiben a további eljárásokhoz, illetve a fent nevesített célokból a felvételekre már nincs szükség azokat a rögzítést követő 30 nap elteltével a hatóság köteles törölni.

Jogszabályban meghatározott szabálysértési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, valamint nemzetbiztonsági feladatok ellátása céljából továbbá, a bíróság,

az ügyészség, a nyomozó hatóság (pl. rendőrség), az előkészítő eljárást folytató szerv, a szabálysértési hatóságok, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendőrség terrorizmust elhárító szerve, a közlekedés szabályainak megsértése miatt közigazgatási hatósági eljárást folytató hatóság, nemzetközi jogsegély keretében külföldi hatóság a felvétel rögzítését követő 30 napon belül – vagyis a felvételek törlését megelőzően – jogosult igényt nyújtani a felvételek iránt. Úgyszintén jogosult a 30 napos határidőn belül a felvétellel érintett személy is kérni a felvételek kiadását saját jogainak gyakorlása érdekében. Akinek jogát vagy jogos érdekét a felvétel rögzítése érinti, a felvételek felhasználása kapcsán megjelölt eljárás lefolytatásához vagy az ott meghatározott egyéb cél érdekében kérheti, hogy az adatot a hatóság az adat továbbításáig, de legfeljebb 30 napig ne törölje.

Létesítmény őrzés-védelmi intézkedés

37. § (1) A pénzügyőr által őrzött létesítményben az abban tartózkodók biztonsága érdekében a pénzügyőr a 36/A. § (1) bekezdésében és 36/B. § (2) bekezdésében rögzített intézkedéseken túl a (2) bekezdés szerinti intézkedésekre is jogosult. A létesítmény őrzés-védelmét ellátó szerv vezetője a pénzügyőr által őrzött létesítménybe való be- és kilépésre - a nem NAV kezelésében lévő létesítmény esetén az ott elhelyezett szerv vezetőjével egyetértésben -, illetve a képfelvétel készítésére a (2) bekezdés és a 78/B. § figyelembevételével szabályokat állapíthat meg.

(2) A pénzügyőr az általa őrzött létesítmény biztonsága érdekében az (1) bekezdésben megállapított szabályok szerint megakadályozhatja, hogy oda bárki belépjen vagy onnan távozzon, illetve az ott tartózkodókat távozásra kötelezheti, a létesítmény biztonsága érdekében technikai ellenőrzést alkalmazhat, elrendelheti a jogszerűen birtokban tartott veszélyes tárgyak kötelező letétbe helyezését, továbbá jogosult az általa őrzött létesítmény területére belépő vagy onnan kilépő személyt a csomagja tartalmának, járművének, szállítmányának, valamint szállítási okmányának bemutatására felhívni.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja a pénzügyőr által védett objektum, valamint a benne tartózkodó személyek, vagyontárgyak, adatok biztonságának szavatolása.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés komplex jellegénél fogva számos alapvető jogot érinthet: (1) a személyes adatok védelméhez fűződő jogot (igazoltatáskor); (2) a magánszféra sérthetlenségéhez, illetve a személyi integritáshoz fűződő alapjogot (ruházat, csomag és jármű átvizsgálásakor); (3) képmásához való jogot (a kamera látóterébe kerülő személy esetén); (4) tartózkodási hely szabad megválasztásához fűződő alapjogok (távozás megtiltásakor); (5) birtokláshoz való jogot (letétbe helyezés elrendelésekor).

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A létesítmény őrzés-védelmi intézkedés célja, a pénzügyőr által őrzött létesítményben tartózkodók biztonságának védelme. Az objektumba történő belépés, kilépés, a bent tartózkodás, valamint a biztonsági célú felvételek készítésének szabályait a létesítmény őrzés-védelmét ellátó szerv vezetője (a nem NAV kezelésében lévő épületek esetén az ott elhelyezett vezető egyetértésében) határozhatja meg. Ezeknek a biztonsági szabályoknak a végrehajtása érdekében az őrzés-védelmi feladatokat ellátó pénzügyőr jogosult:

- » az objektumba belépő személyeket igazoltatni;
- » a személyazonosság megállapítása céljából az érintett személy ruházatát, csomagjait és járművét átvizsgálni;
- » megakadályozni, hogy az objektumba bárki belépjen, vagy onnan távozzon,
- » az objektumban tartózkodókat távozásra kötelezni,
- » technikai ellenőrzés alkalmazni (pl. fémdetektort, röntgen),
- » elrendelni a jogszerűen birtokban tartott veszélyes tárgyak kötelező letétbe helyezését (pl. önvédelmi célú lőfegyver, gázfegyver),
- » a létesítmény területére belépő vagy onnan kilépő személyt a csomagja tartalmának, járművének, szállítmányának, valamint szállítási okmányainak bemutatására felhívni

Az intézkedés alkalmazására kizárólag a NAV őrzés-védelmi feladatait ellátó szervezeti egységének pénzügyőri jogosultak. Egy bűncselekmény, szabálysértés helyszínének őrzése nem tekinthető létesítmény őrzés-védelmi intézkedésnek. Következésképp ezekben az esetekben a helyszínbiztosításra vonatkozó szabályok szerint kell eljárni.

Rejtett ellenőrzés elrendelése

37/A. § A NAV nyomozó hatósága a 13. § (7) bekezdés a) pont aa) alpontjában meghatározott célból, illetve a büntetőeljárásról szóló törvény alapján rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés elhelyezését rendelheti el a Schengeni Információs Rendszerben

a) arra a személyre, akiről

aa) megalapozottan feltehető, hogy az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény 1. melléklete által meghatározott súlyos bűncselekményt fog elkövetni (készít elő),

ab) okkal feltételezhető, hogy az a) pont aa) alpontjában meghatározott bűncselekményt követ el a Schengeni Információs Rendszert alkalmazó állam területén, különös tekintettel az általa elkövetett múltbeli bűncselekményekre,

b) az a) pontban meghatározott személlyel kapcsolatba hozható a Schengeni Információs Rendszer második generációja keretében történő információcseréről, továbbá egyes rendészeti tárgyú törvények ezzel, valamint a Magyar Egyszerűsítési Programmal összefüggő módosításáról szóló 2012. évi CLXXXI. törvény 10. § (1) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott tárgyakra.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja – a súlyos bűncselekmények elkövetésének megelőzésén keresztül – Magyarország, illetve az Európai Unió belső biztonságának szavatolása.

Intézkedéssel érintett alapjog. A rejtett ellenőrzést elrendelő jelzés az érintett személy azonosításához nyújt segítséget. Az intézkedés tehát a személyes adatok védelméhez fűződő jog korlátozásával jár.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A rejtett ellenőrzés elrendelése, illetve a Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló jelzés végrehajtása elnevezésű intézkedések meglehetősen speciális

(bűnüldözési, bűnmegelőzési) célokat szolgáló, a pénzügyőrök többsége által egyáltalán nem, vagy csak korlátozott esetben alkalmazott rendészeti aktusok. A Schengeni Információs Rendszer lényegi összefoglalását a jogalkotó a következőképp teszi: *„a Schengeni Információs Rendszer (Schengen Information System – röviden: SIS) egy európai nyilvántartást foglal magába, amely tartalmazza a körözés alatt álló személyek és bizonyos tárgyak (különösen gépjárművek, okmányok, lőfegyverek), valamint a schengeni beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt álló személyek adatait. Ezáltal a rendszer a belső határok nélküli európai térség egyik legfontosabb biztonsági garanciális eszköze”* [T/8572. sz. tv. javaslat]. A SIS rendszer újabb, kiegészített változata, annak második generációját képviseli az úgynevezett SIS II rendszer. Ennek gyakorlati alkalmazásához kapcsolódik a pénzügyőrök által alkalmazható rejtett ellenőrzés elrendelése intézkedés. A rejtett ellenőrzés elrendelése intézkedés bevezetését megelőzően, a korábbi rendészeti tárgyú jogszabályok szóhasználatában a „leplezett figyelés” szerepelt. A rejtett ellenőrzés olyan speciális rendészeti intézkedés, amelynek kereteit – az unió biztonságához való szoros viszonyára tekintettel – az uniós jog határozza meg, azonban háttérszabályait a rendészet szervspecifikus normái tartalmazzák (pl. Rtv., NAV tv., Nbtv.). *„A rejtett ellenőrzéssel kapcsolatban hangsúlyozandó, hogy nem operatív eszközről van szó, mindössze arról, hogy az igazoltatás (határátlépés) során az intézkedő rendőr, illetve pénzügyőr kérdéseket tesz fel az érintett útvonalával, úti céljával kapcsolatban, majd ezeket az információkat továbbítja a SIRENE Irodán keresztül a jelzést elhelyező hatóságnak. A jelzés eredményeként kirajzolódhat az érintett nemzetközi mozgása, különösen akkor, ha rendszeresen lépi át a schengeni külső határokat”* – magyarázza a törvényalkotó e rendészeti aktus alapvetéseit [T/8572. sz. tv. javaslat].

A rejtett ellenőrzés elrendelését rendszertani értelemben azért indokolt az intézkedések körében szabályozni, mert ebben az esetben nem a hazai szabályozásban ismert titkos információgyűjtésről van szó. Rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés rendelhető el:

1. személyre,

- a. akiről megalapozottan feltételezhető, hogy külön jogszabályban meghatározott súlyos bűncselekményt fog elkövetni, vagy ilyet készít elő;³⁴
- b. akiről okkal feltételezhető, hogy a külön jogszabályban meghatározott súlyos bűncselekményt a SIS II-t alkalmazó állam területén követ el, különös tekintettel az általa elkövetett múltbeli bűncselekményre;

2. *tárgyra,*

- a. olyan tárgyak, amelyek a fent meghatározott személyekkel kapcsolatba hozhatók (pl. ezek a személyek a tárgyak tulajdonosai, vagy a bűncselekményt ezekre a tárgyakra követik el, vagy a bűncselekményeket ezekkel a tárgyakkal követik el), valamint
- b. amelyek az alábbi három kategóriák valamelyikébe besorolhatók:
 - » 50 cm³-t meghaladó hengerűrtartalmú gépjármű,
 - » úszólétesítmény, valamint légi jármű,
 - » 750 kg-ot meghaladó saját tömegű pótkocsi, továbbá lakókocsi, ipari berendezés, külső motor, valamint konténer.

A rejtett ellenőrzések elrendelésének kiemelt célja tehát a határokon átnyúló bűnözés megelőzése és megakadályozása, amelyben jelentős szerep hárul a magyar adó- és vámhatóságokra is. A rejtett ellenőrzés alkalmával anélkül vonhatók hatósági kontroll alá bűnügyi relevanciával bíró személyek, illetve eszközök, hogy erről az érintetteknek tudomása volna.

³⁴ Az intézkedés alkalmazása szempontjából súlyosnak minősülő bűncselekmények listáját a 2012. évi CLXXX törvény, az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvény melléklete tartalmazza.

Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló jelzés végrehajtása

37/B. § (1) Ha a pénzügyőr az intézkedés során megállapítja, hogy az intézkedéssel érintett személy vagy tárgy azonos a Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés szerinti személlyel vagy tárggyal, a rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtása során a 36/A-36/H. §-ban, illetve a 36/N. §-ban meghatározott intézkedéseket foganatosíthatja.

(2) A pénzügyőr a rejtett ellenőrzésre történő utalás és a rejtett ellenőrzés céljának veszélyeztetése nélkül - kizárólag annak az intézkedésnek a tényét és célját közölheti, amelynek során a rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtására sor kerül.

(3) A pénzügyőr a rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtásakor az intézkedése során rögzítendő adatokon túl - ha ez a rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtásának célját nem veszélyezteti - az alábbi adatokat rögzítheti, és továbbíthatja a jogszabályban meghatározott szerven keresztül az adott rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzést kibocsátó hatóságnak:

- a) az intézkedéssel érintett személy vagy jármű megtalálásának ténye, körülményei,
- b) az intézkedés helye, ideje, indoka,
- c) az utazás útvonala és az úti cél,
- d) az intézkedéssel érintett személyt kísérő, illetve az intézkedéssel érintett járműben utazó személyek természetes személyazonosító adatai,
- e) a használt jármű azonosításához szükséges adatok,
- f) a szállított tárgyakra vonatkozó adatok.

(4) A (3) bekezdésben meghatározott adatok megszerzése érdekében kényszerítő eszköz nem alkalmazható.

Intézkedés célja. Az intézkedés célja, hogy meghatározza a pénzügyőrök számra azokat az intézkedési formákat, amelyek alkalmazására akkor válnak jogosulttá, ha szolgálatuk során megállapítják, hogy az ellenőrzésükkel érintett személy vagy tárgy azonos a Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés szerinti személlyel vagy tárggyal.

Intézkedéssel érintett alapjog. Az intézkedés lényegét tekintve csak annyit jelent, hogy a pénzügyőr számára egyébként is alkalmazható intézkedési formák alkalmazásának megfogalmazza azok speciális esetét. Nevezetesen azt

az esetet, amikor a pénzügyőr a különböző intézkedéseket azért alkalmazza, mert az érintett személlyel vagy tárggyal szemben megállapítja, hogy rá vagy arra tekintettel rejtett ellenőrzést rendeltek el korábban. Mindebből az következik, hogy az intézkedéssel összefüggésben számos alapjog korlátozására sor kerülhet: (1) az igazoltatás során a személyes adatok védelme; (2) a ruházat, csomag és jármű átvizsgálása során az egyén magánszférájának védelme, illetve a személyi integritáshoz fűződő alapjoga; (3) az elfogás és előállítás során az érintett személyi szabadsága; (4) a magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen történő intézkedés alkalmával a magánszféra sérthetlenségéhez fűződő alapjog; (5) a mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése során pedig az önrendelkezéshez való jog válik korlátozhatóvá.

Intézkedésre vonatkozó részletszabályok. A Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló jelzés végrehajtásáról szóló intézkedés célja, hogy meghatározza a pénzügyőrök számára azokat a teendőket, intézkedési lehetőségeket, amelyekre akkor válnak jogosulttá, ha megállapítják, hogy az intézkedéssel (pl. igazoltatás, közúti ellenőrzés) érintett személy vagy tárgy azonos a Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés szerinti személlyel vagy tárggyal. Amennyiben tehát a pénzügyőr szolgálati feladatainak ellátása során tapasztalja, hogy az intézkedésével érintett személy vagy tárgy a SIS II rendszerben szerepel, úgy – a figyelmeztető jelzésben elrendelteknek megfelelően – jogosulttá válik:

- » igazoltatásra,
- » ruházat, csomag és jármű átvizsgálására,
- » elfogásra és előállításra,
- » magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen történő intézkedésre, valamint
- » mintavétel és orvosi vizsgálat elrendelése.

Ilyen esetekben az intézkedés valódi célját – azaz a rejtett ellenőrzés tényét – a pénzügyőr nem közölheti. Mindössze a rejtett ellenőrzés miatt alkalmazott intézkedésnek a tényét és célját jelölheti meg a rejtett ellenőrzésre történő utalás, és céljának veszélyeztetése nélkül.

A rejtett ellenőrzés ténye már önmagában olyan körülménynek tekinthető, amely indokolttá teszi, hogy az érintett igazoltatása során a pénzügyőr rögzítse annak adatait. Az igazoltatás során rögzítendő adatokon túl – ha ez a rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtásának célját nem veszélyezteti – a pénzügyőr jogosult további adatok, információk rögzítésére is, amelyeket a jogszabályban meghatározott szervén keresztül (SIERENE iroda) továbbíthatja az adott rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzést kibocsátó hatóságnak.

Az igazoltatás során rögzítendő adatokon kívül feljegyezhető és az illetékes szervnek továbbítható:

- » az intézkedéssel érintett személy vagy jármű megtalálásának ténye, körülményei,
- » az intézkedés helye, ideje, indoka,
- » az utazás útvonala és az úti cél,
- » az intézkedéssel érintett személyt kísérő, illetve az intézkedéssel érintett járműben utazó személyek természetes személyazonosító adatai,
- » a használt jármű azonosításához szükséges adatok, valamint
- » a szállított tárgyakra vonatkozó adatok.

Miután ezeknek az információknak a megszerzésére és rögzítésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha ezzel a rejtett ellenőrzés ténye nem lepleződik le, értelemszerűen a felsorolt adatok megszerzése érdekében kényszerítő eszköz a pénzügyőr nem alkalmazhat.

A panasz

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye az alábbiakat rögzíti: *„Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg”* [EJEE, 13. cikk].

A rendészeti intézkedésekkel szemben alkalmazott különleges jogintézményt panasznak nevezzük.

A panasz *„az intézkedés által jogaiban vagy jogos érdekében sérelmet szenvedett természetes vagy jogi személy eljárás kezdeményezésére irányuló jogi aktus”* (Boda, 2019, 437). Korábban már szó volt róla, hogy a rendkívül kivételes esetektől eltekintve a pénzügyőr intézkedésének mindenki köteles magát alávetni és a pénzügyőr utasításainak megfelelően engedelmeskedni. A pénzügyőri intézkedést jellemző azonnali végrehajtás tehát nem teszi lehetővé az érintett számára az intézkedéssel szembeni jogorvoslatot a helyszínen, ezért a pénzügyőr intézkedése által okozott sérelmek megállapítására csak utólagosan a panaszeljáráásban van lehetőség, amely eljárás az érintett panaszával indítható meg. A törvény ezt a sajátosságot úgy fogalmazza meg, hogy *„a panasznak nincs halasztó hatálya”* [NAV tv. 35/F. § (1) bek.]; vagyis attól függetlenül, hogy valaki esetleg már az intézkedés elején eldönti, hogy panasszal kíván élni, az az intézkedés végrehajtását nem befolyásolja, az érintett ennek ellenére is köteles engedelmeskedni.

Főszabály szerint, akinek az intézkedés vagy a kényszerítő eszköz használata a jogát vagy jogos érdekét megsértette, az intézkedést követően panasszal fordulhat az intézkedést foganatosító NAV szervhez. A panaszeljárással kapcsolatos általános szabályokat pedig a NAV törvény tartalmazza.

Az általános szabály alól kivételt képez különösen:

- » *A szabálysértés gyanúja esetén végrehajtott ruházat, csomag és jármű átvizsgálása; ilyenkor ugyanis a szabálysértési törvényben meghatározottak szerint van helye panasznak.*

- » *A szabálysértés elkövetése kapcsán alkalmazott lefoglalás alkalmával; ilyenkor ugyanis szintén a szabálysértés törvény szerinti panasznak lehet helye.*
- » *A megállítás; ilyenkor ugyanis nincs helye panasznak, hiszen a megállítást gyakorlatilag minden esetben valamilyen intézkedés vagy eljárás követ.*
- » *A tartózásvizsgálat és ingófoglalás; ilyenkor ugyanis a Vht.-ben meghatározott végrehajtási kifogást lehet előterjeszteni.*
- » *A rejtett ellenőrzés elrendelése, valamint a Schengeni Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló jelzés végrehajtása; ilyenkor ugyanis az intézkedés valódi célja rejtve van az intézkedéssel érintett személy elől, vagyis fogalmilag kizárt, hogy ezek miatt panasszal éljen.*

A panaszt az intézkedést követő 8 napon belül az intézkedést foganatosító szervnél, illetve nyomozó szervnél lehet előterjeszteni. Erről a határidőről a pénzügyőr köteles tájékoztatni az intézkedéssel érintett személyt.

A panaszt a beérkezéstől számított 15 napon belül az intézkedést foganatosító szerv vezetője indokolással ellátott határozattal bírálja el a panaszt, amely ellen a közléstől számított 8 napon belül fellebbezéssel lehet élni. A fellebbezést a határozatot hozó szervnél kell benyújtani, de azt az elbírálásra jogosult felettes szervnek kell címezni.

A fellebbezést, a panaszt először elbíráló szerv az ügy összes iratával a fellebbezési határidő leteltétől számított 8 napon belül kell felterjeszteni az elbírálásra jogosult szervnek. Kivéve, ha a panaszt először elbíráló szerv – a fellebbezésben foglaltak alapján – úgy dönt, hogy a határozatát visszavonja, vagy a fellebbezésnek megfelelően módosítja, kijavítja vagy kiegészíti.

Egyéb esetben a fellebbezés elbírálására jogosult felettes szerv a fellebbezés beérkezésétől számított 15 napon belül, indokolással ellátott határozatában három fajta döntést hozhat az elsőfokú határozatot illetően:

- » *helybenhagyja*, vagyis elfogadja az első panasz eljárás során hozott döntést;
- » *megváltoztatja*, vagyis az elsőfokú döntés megállapítást egyes részeiben módosítja;
- » *megsemmisíti*, vagyis az elsőfokú döntést teljes egészében elutasítja, hatályon kívül helyezi.

Ha az érdemi határozat meghozatalához nincs elég adat, vagy a tényállás további tisztázása szükséges, a felettes szerv maga intézkedik a tényállás kiegészítése iránt, vagy a határozat megsemmisítése mellett az elsőfokú határozatot hozó szervet új eljárásra utasíthatja.

A felettes szerv a határozatát írásban, a panaszt elsőként elbíráló szerven keresztül közölni a fellebbezővel. Amennyiben a fellebbező (vagyis a panaszos) nem ért egyet a felettes szerv döntésével, annak határozatát közigazgatási perben, bíróság előtt támadhatja meg.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mit nevezünk intézkedésnek? Mik az intézkedések legfontosabb tartalmi jegyei?
2. Mik a pénzügyőri intézkedéssel szemben támasztott általános követelmények?
3. Mik a pénzügyőri intézkedések alkalmazásának általános és kivételes szabályai? A pénzügyőr szolgálati fellépésével kapcsolatban milyen egyéb szabályok léteznek (azonosítás – végrehajtás – kikényszerítés)?
4. Mik a felvilágosításkérés és az igazoltatás alkalmazásának jogi szabályai?
5. Ismertesse a ruházat, csomag és jármű átvizsgálásának szabályait!
6. Ismertesse az elfogás és előállítás szabályait!
7. Ismertesse a magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen történő intézkedés során alkalmazandó jogi szabályokat?

8. Mutassa be a helyszínbiztosítás és a létesítmény őrzés-védelmi intézkedés jogi szabályait! Adott esetben milyen különbség van a kettő között?
9. Ismertesse az egyéb pénzügyőri intézkedésre vonatkozó szabályokat!
10. Mi a panasz? Mik a pénzügyőri intézkedéssel összefüggő panaszjog gyakorlásának szabályai?

9. A KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSA

A közigazgatás két területe, a rendészeti igazgatás és a civil közigazgatás szervei között húzódó leglátványosabb különbség az általuk használható eszközök tekintetében mutatható ki. Az mind a két terület esetében igaz, hogy az azokhoz tartozó szervek jogosultak kényszerrel alkalmazni. Mert mit is jelent a kényszer? „*Másnak reábirása arra, hogy akarata ellenére valamit tegyen vagy abbahagyjon*” (Révay, 1914, 474). A közigazgatás szervei döntéseiket tipikusan úgy kényszerítik ki, hogy joghátrányokat (pl. bírság) helyeznek kilátásba; voltaképp fenyegetést alkalmaznak.

A rendészeti szervek tagjai azonban nem csak „fenyegetéssel” hanem fizikai erőszakkal is kikényszeríthetik a saját maguk, illetve a közigazgatás más szervei által hozott döntéseket. A legitim fizikai kényszer tehát a rendészet sajátja. Történelmi tapasztalataink alapján tudjuk, hogy a rendészeti szervek erőszak jogát az államhatalom olykor visszaélészerűen, saját céljai eléréséhez és korán sem a többségi társadalom jóléte, biztonsága érdekében használja (Isd. diktatúrák, pártállami rendszerek). A jogállamok működésében – ahol a hatalommegosztás elve érvényesül – ez a fajta erőszak alkalmazás elfogadhatatlan. A jogállami rendészetben tehát kialakultak azok a kritériumok, amelyek alapján értékelhető és megállapítható a rendészeti szervek tagjai által alkalmazott fizikai erőszak jogszerűsége és szakszerűsége. Ezek szerint a legitim erőszak akkor felel meg a jogállamiság által támasztott követelményeknek, ha (Finszter, 2018, 215):

» *eszközjellegű,*

vagyis az erőszak nem az intézkedés alá vont személy megbüntetésére szolgál, hanem a jogellenes állapot megszüntetésére. A NAV törvény szerint a kényszerítő eszközök alkalmazásának célja a jogszerű pénzügyőri intézkedés biztosítása [NAV tv. 35. § (2) bek.].

» *szükséges,*

vagyis az erőszak akkor vehető igénybe, ha a jogsértő állapot másként nem szüntethető meg. A NAV törvény szerint *„a pénzügyőr kényszerítő eszközt csak a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén alkalmazhat”* [NAV tv. 35/D. § (1) bek.].

» *minimális,*

mert az erőszak csakis a legkisebb sérelem okozásával, a vétlen személyek és tárgyak kíméletével valósulhat meg. A NAV törvény megköveteli, hogy *„a kényszerítő eszköz alkalmazása esetén lehetőleg kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását”* [NAV tv. 35/E. § (1) bek.].

» *arányos,*

vagyis az erőszak nem okozhat nagyobb hátrányt, mint aminek az elhárítását szolgálja. A NAV törvény szerint a pénzügyőr kényszerítő eszközt *„az arányosság elvének figyelembe tartásával alkalmazhat úgy, hogy az nem okozhat aránytalan sérelmet az intézkedés alá vontnak”* [NAV tv. 35/D. § (1) bek.].

» *reaktív,*

vagyis a jogellenes támadással szemben lép fel és alkalmazása csak addig indokolt, amíg a jogellenes állapot fennáll. A NAV törvény értelmében: *„Nincs helye a kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört, és az intézkedés eredményessége nélkül is biztosítható”* [NAV tv. 35/D. § (1) bek.].

» *professzionális,*

miként az erőszak alkalmazásának egyes végrehajtási szabályait a szakmai tapasztalatok, a jártasság, a szakma szabályai keretezik. A NAV törvény úgy rendelkezik, hogy a NAV-nál alkalmazásra kerülő kényszerítő eszközöket a kijelölt miniszter rendszeresítheti [NAV tv. 35. § (2) bek.], valamint a rendészetért felelős miniszterrel egyetértésben ő határozhatja meg a pénzügyőri intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásának részletes eljárási szabályait [NAV tv. 82. §]. A legitim fizikai erőszak alkalmazásának szabályozása szakmai kérdés, amelyet kiegészítenek a végrehajtás által kidolgozott

intézkedési taktikák és technikák, vagyis az ún. intézkedéstaktika szabálya (Rivasz, 2009).

Látható, hogy a jogállami rendészet fizikai erőszak alkalmazásának követelményei a pénzügyőrök speciális kényszerítő jogának szabályaiban is megjelenik.

A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó általános szabályok

A legitim fizikai erőszak alkalmazásának eszköze az ún. *kényszerítő eszköz*. Lexikális meghatározás szerint a kényszerítő eszköz „*az erre feljogosított szervezetek szolgálati személyei rendelkezésére álló, az intézkedés során fellépő akadályok elhárítására a törvényben meghatározott intézkedés eredményességét szolgáló speciális eszközök összefoglaló megnevezése*” (Boda, 2019, 309). Egyszerűbben kifejezve a kényszerítő eszköz, olyan jogi értelemben vett eszközök, módszer, amelyekben a legitim fizikai erőszak megnyilvánul. A kényszerítő eszköz tehát nem feltétlen dologi jellegű. Kényszerítő eszköz például a testi kényszer is, amelyhez a pénzügyőr kizárólag a testi erejét használja, vagyis hétköznapi értelemben vett eszközt nem.

Főszabály szerint kényszerítő eszköznek azokat tekintjük, amelyeket az adott szervezetnél jogszabály alapján használni engednek, rendszerbe állítottak, vagyis rendszeresítettek. A törvény értelmében „*a NAV-nál csak olyan kényszerítő eszköz rendszeresíthető, amelynek szabályszerű használata a törvényes intézkedés céljának elérésére alkalmas, megfelel a vonatkozó élet-, egészség- és balesetvédelmi előírásoknak*” [NAV tv. 35/D. § (2) bek.].

Főszabály szerint a pénzügyőr kizárólag rendszeresített kényszerítő eszközt alkalmazhat. Amennyiben a rendszeresített kényszerítő eszköz nem áll rendelkezésre, vagy a használatára nincs lehetőség (pl. megrongálódott, elhasz-

nálódott), a pénzügyőr a bilincs, a rendőrbot vagy az útzár helyett más eszközt is igénybe vehet, ha a helyettesített eszköz alkalmazásának törvényi feltételei fennállnak és az igénybe vett eszköz az elérni kívánt törvényes cél megvalósítására alkalmas [NAV tv. 39. § (4) bek.].

A kényszerítő eszköz alkalmazása során törekedni kell egyrészt a sérülés és halál okozásának elkerülésére, másrészt alapvetően arra, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazására lehetőleg ne kerüljön sor. Ha a kényszerítő eszköz használata elkerülhetetlen, akkor annak alkalmazása előtt az ellenszegülőt – ha a körülmények ezt lehetővé teszik – fel kell szólítani az ellenszegülés megszüntetésére, és figyelmeztetni kell arra, hogy kényszerítő eszköz alkalmazására kerül sor [NAV tv. 38. § (5) bek.]. A felszólítást „a törvény nevében” szavak előrebocsátásával kell megtenni. Előzetes figyelmeztetés nélkül bármilyen kényszerítő eszköz csak akkor használható, ha a késedelem veszéllyel járna [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 34. §]; vagyis ha fennáll annak a valós veszélye, hogy a felszólítás ideje alatt a jogsértő személy magatartásának eredményeként olyan állapot áll elő, amelyet a pénzügyőr eredetileg a kényszerítő eszközzel akart elhárítani.

A pénzügyőr kényszerítő eszközt saját elhatározásból – vagyis ha ő ezt jogszerűnek, szükségszerűnek látja – vagy pedig utasításra használhat. Ehelyütt is irányadó ugyanakkor az a szabály, hogy a pénzügyőr köteles megtagadni az olyan utasítást, amellyel bűncselekményt valósítana meg.

Garanciális szabályként határozza meg a törvény, hogy a testi kényszer és a bilincs kivételével kényszerítő eszköz nem alkalmazható a láthatóan terhes nővel és a gyermekkorúval szemben. Kivételt képez ez alól a jogos védelmi helyzet. Jogos védelem esetén a pénzügyőr akár a láthatóan terhes nővel és gyerekekkel szemben is alkalmazhat bármilyen kényszerítő eszközt [NAV tv. 39. § (1) bek.]. A jogos védelem büntetőjogi fogalom, amely szerint: *„Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai*

vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges” [Btk. 22. § (1) bek.]. A láthatóan terhes és gyermekkorúval szemben tehát akkor van helye egyéb kényszerítő eszköz használatának, ha annak jogsértő magatartása testi kényszerrel és bilincsel nem törhető meg és mindeközben cselekményével a pénzügyőr, vagy más személy életét, testi épségét, illetve mások javait vagy a közérdeket közvetlenül fenyegeti (pl. gépjárművel másokat veszélyeztetve menekül, késsel, lőfegyverrel támad). A pénzügyőr köteles a kényszerítő eszköz alkalmazása során megsérült személyt elsősegélyben részesíteni, illetve gondoskodni arról, hogy orvosi ellátásban részesüljön. Amennyiben az érintett sérülései olyan súlyosak, hogy kórházi elhelyezésére van szükség, a pénzügyőr köteles erről annak hozzátartozóját értesíteni. A pénzügyőr továbbá köteles minden kényszerítő eszköz használata után szolgálati elöljárójának jelentést tenni [NAV tv. 39. § (2) bek.].

A kényszerítő eszköz alkalmazásáról készített jelentésnek tartalmaznia kell [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 35. § (2) bek.]:

- » a pénzügyőr hol, mikor, kivel szemben, mennyi ideig, milyen kényszerítő eszközt használt és ennek mi volt az indoka,
- » pénzügyőr eleget tett-e a felszólítási kötelezettségének, vagy ha nem, ennek mi volt az oka,
- » keletkezett-e sérülés és milyen fokú, illetve keletkezett-e dologban anyagi kár,
- » mi történt a sérülttel, ellátására történt-e intézkedés, ha nem, ennek mi volt az oka,
- » ha támadás miatt történt a kényszerítő eszköz alkalmazása, mi volt a támadásra használt eszköz,
- » a tanúk természetes személyazonosító adatait és lakcímét, értesítési címét vagy egyéb elérhetőségét, valamint

- » a kényszerítő eszköz alkalmazását lehetővé tevő törvényhelyre való hivatkozást.

Az elkészített jelentés alapján a kényszerítő eszközt alkalmazó pénzügyőr szolgálati elöljárója a megállapításait írásban rögzíti, amely során állást foglal a szakszerűség, a szükségesség, a jogszerűség és az arányosság követelményének megtartásáról. Amennyiben az elöljáró megállapítása szerint a kényszerítő eszközök alkalmazására jogszabálysértő módon került sor, a kényszerítő eszközt alkalmazó pénzügyőr ellen – ha annak jogszabályi feltételei fennállnak – a bekövetkezett eredménytől függően kártérítési, fegyelmi, illetve büntetőeljárást kezdeményez [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 35. § (6) bek.].

Miután a kényszerítő eszközök alkalmazására csakis a jogszerű pénzügyőri intézkedések biztosítása érdekében kerülhet sor, a kényszerítő eszközök birtoklása is – főszabály szerint – a szolgálati feladatok ellátásához kötődik. Ennek megfelelően a pénzügyőr a NAV-nál rendszeresített kényszerítő eszközt szolgálaton kívül nem tarthatja magánál, kivéve a lőfegyver esetét, ha a munkáltatói jogkört gyakorló vezetője a szolgálati maroklőfegyver otthon tárolását előzetesen írásban engedélyezte [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 35. § (7) bek.].

Az egyes kényszerítő eszközökre vonatkozó szabályok

A NAV törvény több különféle kényszerítő eszközt nevesít. Ezek az alábbiak:

1. *testi kényszer* [NAV tv. 40. §],
2. *bilincs alkalmazása* [NAV tv. 41. §],
3. *vegyi eszköz, sokkoló eszköz, rendőrbot, illetve más eszköz alkalmazása* [NAV tv. 42. §],
4. *szolgálati kutya alkalmazása* [NAV tv. 43. §],
5. *útzár telepítése, megállásra kényszerítés* [NAV tv. 44. §],
6. *lőfegyverhasználat* [NAV tv. 45-50. §].

Testi kényszer

40. § (1) A pénzügyőr - intézkedése során - az ellenszegülés megtörésére testi erővel cselekvésre vagy a cselekvés abbahagyására kényszerítést (testi kényszert) alkalmazhat.

(2) A testi kényszer alkalmazása során a pénzügyőr felhasználhatja az önvédelmi fogásokat is.

A testi kényszer alkalmazásának akkor van helye, ha a pénzügyőri erőfölény vagy az intézkedés alá vont személy állapota, magatartása folytán az intézkedés eredményessége ezzel biztosítható.

A testi kényszer alkalmazásának egyik feltétele tehát a pénzügyőri erőfölény. Az erőfölénynek három összetevőjét ismerjük (Rivász, 2009, 78):

- » *létszámbeli erőfölény*: egy intézkedés alá vont személyre legalább két pénzügyőr jut;
- » *eszközbeli erőfölény*: a pénzügyőrök rendelkezésére állnak azok az eszközök, amelyekkel az intézkedés biztonságosan és eredményesen végrehajtható;
- » *tudásbeli erőfölény*: a pénzügyőrök megfelelő felkészültséggel rendelkeznek elméleti és gyakorlati szinten egyaránt.

Figyelemmel kell továbbá lenni az intézkedés alá vont személy állapotára (pl. tudatmódosító szer hatása alatt áll), magatartására. A testi kényszer csak úgy alkalmazható, ha ezeknek a körülményeknek a figyelembe vételével, a pénzügyőr okkal várhatja az intézkedés eredményes befejezését.

A testi kényszer két célból alkalmazható:

- » *cselekvésre bírásra kényszerítés*, vagyis fizikai erővel történő rábírás, hogy az érintett személyt valamit tegyen (pl. szálljon ki a járműből);
- » *cselekvés abbahagyására kényszerítés*, vagyis fizikai erővel történő rábírás, hogy az érintett a cselekményét fejezze be (pl. ne közeledjen)

Végrehajtás szempontjából, a testi kényszer megvalósulhat különböző formában. Testi kényszer keretében alkalmazható:

- » megfogás,
- » leszorítás,
- » elvezetés, elszállítás az intézkedés helyszínéről (elvezető fogások),
- » más fizikai erő kifejtéssel alkalmazott cselekvésre vagy cselekvés abbahagyására történő rábírás,
- » egyéb önvédelmi fogások (pl. fogásból szabadulás, megelőző technikák, földrevitel, ruházat megfogásából szabadulás, ütések, rúgások előli kitérések).

Nem minősül testi kényszernek, amikor a pénzügyőr – a jogszerű intézkedése során, a biztonságos intézkedés végrehajtása érdekében – a felé kartávolságon belülre lépő személyt csupán nyújtott kezével, minimális erő kifejtéssel magától távol tartja.

Bilincs alkalmazása

41. § (1) A pénzügyőr bilincset alkalmazhat a személyi szabadságában korlátozni kívánt vagy korlátozott személy:

- a) támadásának megakadályozására,**
- b) ellenszegülésének megtörésére,**
- c) szökésének megakadályozására,**
- d) önkárosításának megakadályozására.**

(2) A bilincs használata alkalmával kerülni kell a testi sérülés és egészségromlás okozását. A bilincs használatáról készült jelentésben utalni kell arra, hogy a bilincs alkalmazására milyen okból került sor, és a bilincselés következtében történt-e sérülés. Ha a megbilincseltet más hatóságnak átadják, a jelentés egy példányát e hatóságnak meg kell küldeni.

A törvény tételesen felsorolja, hogy milyen esetekben alkalmazható a bilincs használata. A támadás, az ellenszegülés, a szökés és az önkárosítás elhárítása érdekében a bilincs elsősorban – de nem kizárólagosan – azzal a személlyel szemben alkalmazható [20/2018. (XII. 21.) 37. §]:

- » aki erőszakos magatartást tanúsít, és ennek abbahagyására másként nem készíthető,
- » aki az intézkedő pénzügyőrt, annak segítőjét, illetve az intézkedésben közreműködőt megtámadja,
- » akinek az elfogására bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt került sor, és szökése bilincs alkalmazása nélkül nem akadályozható meg,
- » akinek a jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülése testi kényszerrel nem törhető meg,
- » aki önkárosító magatartást tanúsít vagy ilyen magatartás tanúsításával fenyeget,
- » akinek a kísérését rendelték el, illetve – az őrzés idejére – akit az előálító egységen vagy fogdán kívül őriznek, vagy
- » akit egyedül intézkedő pénzügyőr állít elő.

A bilincselésnek különböző módzatai léteznek, amelyek megválasztásáról a pénzügyőr az érintett személy magatartásának, illetve az adott helyzet körülményeinek figyelembevételével dönthet. A bilincs felhelyezésének jogszerű módzatai:

- » két vagy több ember kezének egymáshoz bilincselése,
- » kezek előre, illetve hátrabilincselése,
- » lábak egymáshoz bilincselése (indokolt esetben),
- » tárgyhoz bilincselés (indokolt esetben).

Két vagy több ember kezének egymáshoz bilincselése abban az esetben alkalmazható és célszerű, ha mindenkivel szemben fennáll a bilincs használat lehetősége, az érintettek száma meghaladja a rendelkezésre álló bilincsek számát, továbbá nem kell tartani attól, hogy az egymáshoz bilincselte személyek, közel maradva egymáshoz összebeszélhetnek, amellyel veszélyeztetik az intézkedés vagy a későbbi eljárás eredményes lefolytatását.

A kezek hátrabilincselését a jogalkotó akkor tartja célszerűnek, ha a bilincs alkalmazására testi kényszer útján kerül sor, vagy alapos okkal tartani lehet támadástól, illetve a szökéstől. Továbbá, ha az intézkedéssel érintett személy szállítása, kísérése nem az arra a célra kialakított járműben történik, és elfogásának körülményei alapján tartani lehet az érintett személy támadásától. támadásától tartani lehet. Valamint, ha az intézkedéssel érintett személyt a pénzügyőr egyedül állítja elő. Kivételt képez a felsorolt esetek alól, amikor az érintett személy kezei eleve az erre a célra kialakított övhöz van bilincselve [20/2018. (XII. 21.) PM rend., 37. §]. A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy a nem kifejezetten fogvatartott személyek szállítására kialakított a járműben történő szállítás esetén szakmailag nem feltétlen indokolt a kezek hátra bilincselése, ekkor ugyanis a bilincs, ezáltal az abból történő szökési kísérlet a pénzügyőr számára nem látható helyen, az intézkedés alá von személy háta mögött lesz.

A láb bilincselése, illetve a kéz- és lábbilincselés együttes alkalmazása akkor indokolt, ha az intézkedéssel érintett személyről feltételezhető, hogy önmagában vagy másban kézbilincs alkalmazása esetén is kárt tud tenni. A lábbilincs célja, hogy az érintett személy lépéstávolságát lekorlátozza, ezáltal elkerülhető annak hirtelen történő, dinamikus elmozgása.

A tárgyhoz bilincselés pedig különösen akkor indokolt, ha az intézkedéssel érintett személy önkárosításának, támadásának vagy szökésének megakadályozása, ellenszegülésének megtörése, illetve az intézkedés eredményes befejezése – az adott körülmények között – más módon nem biztosítható. Ilyen eset lehet, amikor további személyek elfogása, üldözése szükségessé teszi, hogy a megbilincselte személyt őrizet nélkül hagyják és valamilyen rögzített tereptárgyhoz bilincseljék. Nem alkalmazható tárgyhoz bilincselés ugyanakkor az érintett személy járműben történő szállítása közben (pl. a kapaszkodóhoz). A jármű valamely részéhez történő kibilincseléssel ugyanis egy szállítás

során bekövetkező esetleges balesetnél a megbilincseltek személynek nem lenne lehetősége, hogy védje magát.

A jogszabály szerint a bilincselésre nem csak többféle módozatban, hanem többféle testhelyzetben is sor kerülhet. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a pénzügyőr nem használhatja a bilincset olyan módon, amellyel indokolatlanul fájdalmat vagy sérülést okoz, illetve amely jellegénél fogva megalázó (pl. kéz lábhoz való bilincselése csuklóbilincseléssel). Ezek ugyanis a kínzás és a megalázó, embertelen bánásmód tilalmába ütköznek.

A bilincselési formák között, a kialakított testhelyzetnek megfelelően megkülönböztetünk: (1) *álló testhelyzetben*; (2) *döntött testhelyzetben*; (3) *fektetett testhelyzetben* végrehajtott bilincseléseket.

Ad 1. *Álló testhelyzetű bilincselés.* A szakirodalom szerint az álló testhelyzetű bilincselés történhet (Rivász, 2009):

- » *előre*, amikor a pénzügyőr az intézkedés alá vont személlyel szemben állva utasítja őt kezeinek előre nyújtására és kontroll fogás mellett, szemből helyezi fel a bilincset;
- » *hátra*, amikor a pénzügyőr az intézkedés alá vont személyt előzetesen utasítja, hogy fordítson hátat, vagy már eleve a személy mögött áll, és így szólítja fel kezeinek oldalra történő emelésére, hüvelykujjainak lefordítására, amelynek megfogásával (kontroll fogás) végrehajtja a bilincselést az érintett háta mögé;
- » *előről hátra*, amikor a pénzügyőr az érintett személlyel szemben állva, annak előre nyújtott karjára helyezi fel a bilincskarikát, majd hátravezetve a kezét az intézkedés alá vont személy háta mögött fejezi be a bilincselést.

Ad 2. *Döntött testhelyzetű bilincselés.* A pénzügyőr fálnak vagy más tárgynak (pl. gépjármű) nyomva is végrehajthatja a bilincselést, ha azt az intézkedéssel

érintett személy aktív ellenszegülése, támadása, erőszakos magatartása vagy ezek kialakulásának megelőzése – reális veszély fennállása esetén – szükségessé teszi [20/2018. (XII. 21.) PM rend., 37. §].

Döntött testhelyzetben a pénzügyőr az érintett személy kezeit minden esetben hátra bilincseli. A döntött testhelyzetű bilincselés megvalósulhat (2a) *hárompontos feltámasztással*, vagy (2b) *négypontos feltámasztással* (Rivasz, 2009).

(2a) A hárompontos feltámasztás esetén az intézkedés alá vont személy homlokával, valamint jobb és bal kézhátával (a kézfej felső, a tenyérrel ellentétes oldalával) támaszkodik a falhoz vagy más tereptárgyhoz, a pénzügyőr pedig a lefele néző hüvelykujjon kialakított kontrollfogással hajtja végre a bilincselést az érintett személy háta mögé.

(2b) A négypontos feltámasztás esetén, kézhátakon kívül az intézkedés alá vont személy arca és mellkasa támaszkodik fel a falon. A bilincselés végrehajtása egyébekben megegyezik a hárompontos technikával.

Ad 3. Fektetett testhelyzetű bilincselés. A pénzügyőr az érintett személyt fekvő testhelyzetben is megbilincselheti, ha azt az intézkedéssel érintett aktív ellenszegülése, támadása, erőszakos magatartása vagy ezek kialakulásának megelőzése – reális veszély fennállása esetén – szükségessé teszi [20/2018. (XII. 21.) PM rend., 37. §].

A pénzügyőr a fekvő testhelyzetet kialakíthatja testi kényszerrel (az érintettnek a földre vitelével), illetőleg utasítással. Ez utóbbi esetben az intézkedés alá vont személyt utasítja, hogy fordítson hátat, feküdjön hasra, fejét fordítsa oldalra és kezeit helyezze oldalsó tartásba úgy, hogy a tenyerei felfelé nézzenek.

Bilincselést a pénzügyőr alapesetben az erre a célra rendszeresített eszközzel köteles végrehajtani. Ennek hiányában vagy ezek meghibásodása, megron-

gálódása esetén más, ilyen célra alkalmas eszköz is használható. Kivéve vékony fém vagy műanyag huzal, illetve a jellegénél fogva szükségtelen sérülést okozó eszközt.

A NAV-nál jelenleg rendszeresített bilincseknek négy fő csoportja van [16/2010. (XII. 28.) NGM rend.]:

- » csuklóbilincsek,
- » vezetőszáras bilincsek,
- » műanyagból készült bilincsek,
- » fémből vagy műanyagból készült lábbilincsek.

A rendszeresített bilincseket – jellegüknél fogva – csoportosíthatjuk: (1) normál bilincsek, és (2) speciális bilincsek csoportjába (Rivasz, 2009).

Ad 1. Normál bilincsek. A normál bilincsek közé tartoznak azok a csuklóbilincsek, amelyeket a pénzügyőrök napi szolgálatellátásuk során viselnek és használnak. A normál rendszeresített bilincsek között megkülönböztethetünk:

- » *zsanéros bilincseket,*

amelyek hátránya, hogy általában csak egy oldalon található zárnyitó, illetve a bilincs karikái kizárólag egy irányba mozgathatók. Előnye viszont, hogy szerkezetükben található ún. szállítás-biztosító, amely megakadályozza, hogy a megbilincselte személy kezére a bilincs rászoruljon;

- » *alap patentbilincseket,*

amelyek hátránya, hogy csak egy oldalon van kialakítva zárnyitó, illetve egy részüknél nincs beszerelve szállítás-biztosító (az alap patent bilincsek egy részénél már van rejtett szállítás biztosító);

- » *újgenerációs patentbilincsek,*

amelyek súlya az előzőekhez képest könnyebb, a bilincs panelek minden irányba elmozgathatók, mind két oldalukon hozzáférhető a zárszerkezet és a

szállítás-biztosító is, továbbá ezeket eltérő színekben gyártják, amely segítséget nyújt abban, hogy a különböző szervek, szervezeti egységek tagjai ne keverjék össze eszközeiket.

Ad 2. Speciális bilincsek. A speciális bilincsek különleges jellegét egyrészt azoknak anyaga, másrészt sajátos szolgálati felhasználásuk adja. A NAV-nál rendszeresített speciális bilincsek csoportjában találunk olyanokat, amelyek – a normál bilincsekkel ellentétben – nem fémből készülnek, illetve vannak köztük olyanok is, amelyek használata kifejezetten valamely sajátos szolgálati feladatokhoz kapcsolódik (pl. műveleti munkák, fogvatartott személy szállítása). Speciális bilincsek csoportjába tartoznak:

- » az egyszer használható műanyag bilincsek (bilincsvágóval),
- » többször használható műanyag bilincsek (kulccsal),
- » vezetőszáras bilincsek,
- » derékhevederrel rögzített vezetőszáras bilincsek,
- » kísérő bilincsek,
- » lábbilincsek.

Az első két speciális bilincsfajta kifejezetten azoknál a szolgálati feladatoknál használatos, amelyek nagyszámú személyek elfogásával, előállításával járnak. Ez utóbbi négy bilincsfajta pedig a szállítás biztonságát hivatottak növelni (ún. szállítás biztonságát növelő bilincsek).

Vegyí eszköz, sokkoló eszköz, rendőrbot, illetve más eszköz alkalmazása

42. § (1) A pénzügyőr a szolgálatban kényszerítő eszközként rendszeresített vegyi eszközt, sokkoló eszközt, illetve rendőrbotot alkalmazhat:

a) a mások vagy a saját életét, testi épségét, illetve az őrzésére bízott vagyon biztonságát közvetlenül veszélyeztető támadás elhárítására,
b) a jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülés megtörésére.

(2) A pénzügyőr rendszeresített pirotechnikai eszközt alkalmazhat a mások vagy saját élete, testi épsége közvetlen veszélyeztetésének elhárítására, illetve a szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy elfogása alkalmával, vagy ha a lőfegyverhasználat feltételei fennállnak.

A pénzügyőr rendszeresített vegyi eszközt, sokkoló eszközt, rendőrbotot, illetve más eszközt akkor jogosult mások vagy saját életét, testi épségét, illetve az őrzésére bízott vagyon biztonságát közvetlenül fenyegető támadás elhárítására, továbbá a jogszerű intézkedésével szembeni ellenszegülés megtörésére használni, ha a szolgálati feladat ellátását akadályozó aktív ellenszegülés megtörésére, illetve a támadás vagy a támadás közvetlen veszélyének elhárítására a testi kényszer nem elegendő, és a súlyosabb kényszerítő eszköz (pl. lőfegyver) alkalmazása elkerülésének ez az egyedüli módja.

Ezen eszközök jogszerű használatának vagylagos feltétele:

» *személy és vagyonbiztonságot közvetlenül fenyegető támadás,*

vagyis olyan támadó magatartás, amely elhárítása nélkül viszonylag rövid időn belül a pénzügyőr vagy más személy élete, testi épsége, vagy a pénzügyőr által védett vagyon (pl. objektum) biztonsága sérülést szenved és a kár elhárítás testi kényszerrel

nem lehetséges. VAGY

» *ellenszegülés,*

vagyis a jogszerű intézkedést érintő olyan mértékű szembehelyezkedés (aktív vagy passzív magatartás), amely testi kényszerrel nem törhető meg és súlyosabb kényszerítő eszköz alkalmazása nem indokolt.

A törvény a kényszerítő eszközök ide vonatkozó rendelkezésében három eszköz kapcsán fogalmazza meg ugyanazokat az alkalmazási feltételeket:

1. vegyi eszköz,
2. sokkoló eszköz,
3. rendőrbot, illetve más eszköz

Ad 1. Vegyi eszköz. A rendészeti szerveknél alkalmazott vegyi eszközök eredetüket tekintve két csoportba sorolhatók: *organikus* és *szintetikus* vegyi eszközök (Schweickhardt, 2017). A vegyi eszköz szórófeje/szórás módja alapján pedig beszélhetünk: *köd*, *sugár* (jet) és *hab* (foam) típusú eszközökről (Christián, 2014).

Az *organikus* vegyi eszközökben olyan maró, ingerlő hatású hatóanyag található, amely a természetben is előfordul. A jelenleg rendszerben álló organikus vegyi eszközök ún. kapszaicint (OC) tartalmaznak, amely a csípős paprikákban is megtalálható természetes vegyület. A kapszaicin irritálja a bőr és a nyálkahártya (pl. szem, szájüreg) felületét, könnyezést, nyál- és orrfolyást vált ki. Irritábilis hatásának köszönhetően az ilyen hatóanyag tartalmú eszközök a rendészeti gyakorlatban is jól használhatók, egyes vizsgálatok szerint különféle intézkedési szituációkban mintegy 93%-ban képes volt mérsékelni a támadó, erőszakos magatartást (Bertilsson et al., 2017). A NAV rendszeresített vegyi eszközei között is ilyen organikus eredetű paprika spray-eket találhatunk (MK-3 paprika spray).

A *szintetikus* vegyi eszközök az előzővel szemben mesterséges hatóanyagokat tartalmaznak. Az ilyen típusú ingerlő gázok rendészeti alkalmazására már a 20. század első évtizedeiben is találunk példát. A párizsi rendőrség tagjai számára az etil-bróm acetát hatóanyag tartalmú vegyi eszköz már 1912-ben rendszeresítésre került (Less, 2018). Ezek a készítmények – az organikus vegyi eszközökkel azonosan – a bőr, a szemek és a tüdő irritációja révén megtörik

az intézkedés alá vont személy támadó, ellenálló magatartását. Jelenleg többféle típusú szintetikus vegyi eszköz alkalmazásban áll (*Christián, 2014*):

- » orto-klór-benzilidén-malonsav-dinitril (CS) tartalmú, amely vízben nehezen oldódik, lemosása ezért az érintett felületről nem egyszerű;
- » dibenzo-xazepinaz (CR) tartalmú, amely a CS gázhoz képest jelentősen erősebb (6-10x) hatást vált ki, ideiglenes vakságot okoz;
- » klóracetofenon (CN) tartalmú, amely vízben jól oldódik, bőrre, szembe kerülve gyorsan és hatékonyan eltávolítható, a CS tartalmú vegyi eszközök, illetve a bors spray-k új alternatívájaként használatos.

Ahogy említett volt, a vegyi eszközöket a szórófej/szórás mód alapján is csoportosíthatjuk (*Christián, 2014*).

A *köd* típusú szórófejjel szerelt vegyi eszközök egy kb. fél méter átmérőjű aerosol felhőt képeznek, amibe belépve a hatóanyag kifejti hatását. Az ilyen típusú eszköz jól használható tömeggel szemben, mozgó célpontok ellen, ugyanakkor nem alkalmas pontos célzásra és zárt térben való használatra.

A *sugár (jet)* típusú szórófejjel szerelt vegyi eszközök tartalma vékony, 3-6 méteres sugárban juttatható el a célponthoz. Ezáltal az eszköz hatékonyan használható viszonylag nagy távolságról, lehetővé teszi a célzást és beltérben is jól alkalmazható.

A *hab (foam)* típusú szórófejjel ellátott vegyi eszközök a hatóanyagot habosítva juttatják el a célfelületre. A hab állag révén a hatóanyag feltapad a támadó bőrfelületén, onnan nehezen távolítható el (sok esetben semlegesítő anyag használatával), ezáltal hosszan fejti ki hatását. Ezek az eszközök jól alkalmazhatók zárt térben, a hatóanyag célzottan vihető fel és huzamosabb időre ártalmatlanítja a támadót.

Ad 2. Sokkoló eszköz. Az elektromos sokkoló eszközök az ún. nem halálos fegyverek csoportjába tartozó eszköz. Működésének lényege, hogy nagyfe-

szültségű áramütéssel mozgásképtelenné teszi az intézkedés alá vont személyt. Az áramütést egy feszültségsokszorozó állítja elő az akkumulátor/elem feszültségéből és a bőrhöz érintett tűskékkel létrejön a kontaktus, az érintett személy teste így az áramkör része lesz (Ványa, 2013).

A rendészeti alkalmazásban lévő elektromos sokkoló eszközök legjellemzőbb típusa az ún. TASER. „A TASER-eszköz logikailag intézkedéstaktikai eszköz, hivatalos megnevezése vezetettáram-eszköz, hétköznapi megnevezése pedig a TASER vagy a tézer. [...] A pisztolyokhoz hasonlóan markolattal és elsütő szerkezettel rendelkeznek, azonban itt a lövedék/szonda a billentyűelhúzás hatására, sűrített nitrogéngáz által kap mozgási energiát és jut célba” (Gáspár – Regényi, 2017, 116). A becsapódó szondák tűskéi a támadó testében ragadnak, így az eszköz használója viszonylag nagy távolságból tudja nagyfeszültségű árammal mozgásképtelenné tenni az érintett személyt.

A NAV kapcsán a Nemzetgazdasági Minisztérium korábbi alkalmazásba vételi határozatával (NGM/15282/4/2016.) megteremtette az ún. TASER x26 típusú elektromos sokkoló használatának elvi lehetőségét. Az általános pénzügyőri szolgálat – rendészeti és nyomozóhatósági feladatok ellátása – során ugyanakkor jelenleg semmilyen elektromos sokkoló eszköz nincs használatban (ahogy a rendőrségnél sem).

Ad 3. *Rendőrbot, illetve más eszköz.* A 16/2010. (XII. 28.) NGM rendelet a rendőrbot fogalma alatt három fajta eszközt említ: gumibot, taktikai bot, tonfa. Mindegyik eszközben közös, hogy azok elsősorban az ütés hatáserejének növelésére, illetve a védekezés hatékonyságának fokozására szolgálnak.

A *gumibot* jellemzően 40-45 cm hosszú, tömör gumiból készült eszköz, amelyet a civil személy- és vagyonvédelmi célokra is lehet használni (Christián, 2014).

A *taktikai bot* változtatható hosszúságú, teleszkópos rendszerű eszköz, amelynek lényege, hogy összetolt állapotban kényelmesen és akár rejtve is

viselhető, kinyitva ugyanakkor a más típusú rendőrbotokkal azonos hatékonysággal lehet használni, az ütési erőkar hosszának növelése pedig tömegnövekedés nélkül megoldható (Domboróczky, 2010).

A *tonfa* olyan bot típusú kényszerítő eszköz, amelynek hosszanti karján mérőlegesen egy markolat helyezkedik el. A tonfa – feltehetően – eredetileg mezőgazdasági eszközként (kézi rizsőrő hajtókar vagy palánta ültető) volt használatos a távol-keleten (Domboróczky, 2010).

A NAV pénzügyőrei számára ugyanakkor ez idáig egyik bot típusú kényszerítő eszköz sem került rendszeresítésre. Vagyis a hatályos jogszabályok alapján meg van a lehetőség ezek rendszeresítésére, de arra eddig nem került sor. Az intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának részletes szabályairól szóló miniszteri norma szerint ugyanakkor *„a rendőrbottal egy tekintet alá esik minden más alkalmi eszköz, amelynek hatása – a rendőrbot hiánya esetén – a rendszeresített rendőrbotéval azonos”* [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 38. §]. A pénzügyőr által – a vegyi eszköz, sokkoló eszköz és rendőrbottal azonos szabályok szerint – használható *más eszköz* alatt tehát olyan alkalmi eszközöket kell érteni, amelyek hatása a rendőr botéval azonos. Tipikus példa erre a pénzügyőrök számára kiadott rúdlámpa. A rúdlámpa eredeti rendeltetése szerint nem az ütéserő fokozására szolgál, de formájából eredően a rendőrbottal azonos hatás kifejtését lehetővé teszi.

A felsorolt eszközök használatát megelőzően pénzügyőr a vegyi eszközt, sokkoló eszközt készenlétbe helyezi, a rendőrbotot kézbe fogja és felkészül a támadás elhárítására, az aktív ellenszegülés megtörésére. Ezzel együtt természetesen – a halaszthatatlan esetet kivéve – köteles felszólítani az érintett személyt *„a törvény nevében”*, hogy cselekményével hagyjon fel, ellenkező esetben kényszerítő eszköz alkalmazására kerül sor.

A sokkoló eszköz, a rendőrbot, illetve a vele egy tekintet alá eső bármely más eszköz használata elsősorban a támadó végtagokra irányulhat.

A törvény a felsorolt eszközökön kívül lehetőséget biztosít a pénzügyőr számára, hogy rendszeresített pirotechnikai eszközt alkalmazzon:

- » mások vagy saját élete, testi épsége közvetlen veszélyeztetésének elhárítására; vagy
- » a szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy elkövetésén tetten ért személy elfogása alkalmával; illetőleg
- » ha a lőfegyverhasználat feltételei fennállnak.

A pirotechnikai eszközök alkalmazását lehetővé tevő törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint *„ezen eszköz alkalmazására tipikus példa a zárt helységben való elfogás esetén – a pénzügyőrt, de az érintettet is védő – fénygránát alkalmazása”* [T/1705. sz. tv. javaslat]. A pirotechnikai eszközök (fénygránát, hanggránát) természetesen kizárólag azok használhatók, amelyeket rendszeresítettek és a pénzügyőr számára felhasználás végett kiadtak. Miután ezek az eszközök a speciális rendészeti, műveleti feladatok biztosítására szolgálnak, az általános rendészeti és nyomozóhatósági feladatokat ellátó pénzügyőrök pirotechnikai eszközöket nem kapnak, így nem is használhatnak (saját beszerzésű eszköz használata természetesen törvénytelennek minősül).

Szolgálati kutya alkalmazása

43. § (1) A pénzügyőr szájkosárral ellátott szolgálati kutyát - pórázon vagy anélkül - kényszerítő eszközként alkalmazhat, ha a testi kényszer alkalmazásának feltételei fennállnak.

(2) A pénzügyőr szájkosár nélküli szolgálati kutyát pórázon vezetve alkalmazhat az intézkedés elleni tevőleges ellenállás leküzdéséhez.

(3) A pénzügyőr szájkosár és póráz nélküli szolgálati kutyát alkalmazhat

a) súlyos sérüléssel fenyegető támadás elhárítására,

b) a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó, súlyos bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elfogására,

c) a személye ellen intézett támadás vagy az életét, testi épségét közvetlenül fenyegető magatartás elhárítására.

(4) A (3) bekezdés b) pontjának alkalmazásában súlyos bűncselekmény az a NAV nyomozó hatósági hatáskörébe tartozó bűntett, amelyet a törvény ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget.

A kutyák kényszerítő eszközként való alkalmazása a rendészet számos területén – nem csak a rendvédelmi feladatokat ellátó szerveknél – létező jogintézmény; így például az erdővédelmi szolgálat tagjainál vagy természetvédelmi őroknél. (Balla, 2015a).

A pénzügyőrök szolgálati tevékenységük során két típusú (rendeltetésű) kutyát alkalmaznak: keresőkutyákat és őrzésvédelmi feladatokat ellátó szolgálati kutyákat. A két típus között az alapvető különbséget a kiképzésük jellege adja. A kereső, felderítő szolgálati kutyákat a csomagok, járművek átvizsgálása során lehet alkalmazni annak érdekében, hogy a jogsértő dolgokat a pénzügyőr megtalálhassa. A NAV ilyen feladatokra elsősorban cigaretta, kábítószer, készpénz, illetve védett állatok megtalálására kiképzett kutyákat alkalmaz.

A szolgálati kutyák másik csoportját ezzel szemben őrzésvédelmi feladatokra képezik ki, s így azokat a fizikai kényszer eszközöként lehet alkalmazni. Kényszerítő eszközként tehát kizárólag a NAV által rendszeresített és a szolgálati feladatok ellátására kiképzett, egészséges, ápolt és jó erőnlétű kutya al-

kalmazható. A szolgálati kutyát csak olyan szolgálati feladatra lehet használni, amelyre kiképezték, és amelyre a minősítése alapján alkalmas [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 39. §]. Mindebből következik, hogy a kereső kutyákat – külön képzés nélkül – kényszerítő eszközként nem lehet használni. A szolgálati kutya kényszerítő eszközként való alkalmazásának három formáját nevesíti a törvény:

1. szájkosárral (pórázon vagy póráz nélkül);
2. szájkosár nélkül pórázon vezetve;
3. szájkosár és póráz nélkül.

A kutya alapvetően két sajátossága révén használható kényszerítő eszközként: testi erő és harapás. A szolgálati kutya alkalmazására vonatkozó eltérő törvényi szabályok is ezekhez a sajátosságokhoz igazodnak. A póráz és a szájkosár segítségével a kutya fizikai ereje és harapása korlátozható, szabályozható, ezáltal az állat kényszerítő eszközként eltérő célokra és az azokhoz illeszkedő hatásfokkal válik alkalmazhatóvá.

Ad 1. *Szájkosárral (pórázon vagy póráz nélkül).* A pénzügyőr szájkosárral pórázon vezetve vagy póráz nélkül szolgálati kutyát akkor alkalmazhat, ha a testi kényszer alkalmazásának feltételei fennállnak, vagyis az ellenszegülés megtörésére:

- » cselekvésre bírás, illetve
- » cselekvés abbahagyására történő rábírás érdekében.

Ilyenkor kizárólag a kutya testi ereje használható a kényszerítés céljából, a harapást a szájkosár akadályozza.

Ad 2. *Szájkosár nélkül pórázon vezetve.* A pénzügyőr szájkosár nélkül, de pórázon vezetve alkalmazhat szolgálati kutyát a tevőleges ellenállás leküzdésére. Jogi értelemben a tevőleges ellenállás (vagy tetteleges ellenállás) olyan aktív

magatartás, amely alkalmas arra, hogy a szolgálati közeget gátolja vagy akadályozza feladatának ellátásában [lsd. BH1978. 11]. A tevőleges ellenállás tehát nem pusztán azt jelenti, hogy az adott személy az utasításnak megfelelően valamit nem csinál, vagy nem fejez be. A tevőleges ellenállónak aktív magatartása kifejezetten a pénzügyőr intézkedésének akadályozására irányul, azonban támadást még nem valósít meg.

Ad 3. Szájkosár és póráz nélkül. A pénzügyőr szájkosár és póráz nélkül szolgálati kutyát három esetben alkalmazhat:

» *súlyos sérüléssel fenyegető támadás elhárítására:*

vagyis olyan aktív, támadó magatartás megszakítása érdekében, amellyel összefüggésben feltételezhető, hogy nyolc napon túl gyógyuló sérülést (pl. csonttörést) idéz elő;

» *a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó súlyos bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elfogására:*

vagyis olyan személy elfogása érdekében, aki kellő mennyiségű és minőségű objektív tény, adat alapján, tehát megalapozottan gyanúsítható olyan – a NAV hatáskörébe tartozó – bűncselekmény elkövetésével, amelyet a törvény ötévi vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget;

» *a pénzügyőr személye ellen intézett vagy az életét, testi épségét közvetlenül fenyegető magatartás elhárítására:*

vagyis olyan aktív, ártó szándékú magatartás elhárítására, amely kifejezetten a pénzügyőr személye ellen irányul, illetőleg olyan magatartás elhárítása érdekében, amely azonnal, vagy igen rövid időn belül, akadály nélkül előidézheti a pénzügyőr életének, testi épségének a sérelmét.

Közegészségügyi és egyéb okokból számos helyre tilalmazott a kutyák és egyéb háziállat bevitele. Nyilvánvalóan a pénzügyőri feladatellátásnak ezek a szabályok nem képezhetik akadályát, illetőleg a szolgálati kutya olyan esz-

köz, amelynek alkalmazására bármikor szükség lehet, ezért a jogalkotó lehetővé teszi, hogy a pénzügyőr szolgálati feladatainak ellátása közben a szolgálati kutyát nyilvános helyre is bevihesse [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 39. §].

Útzár telepítése, megállásra kényszerítés

44. § (1) A NAV - autópálya és autóút kivételével - közút vagy közforgalom elől el nem zárt magánút forgalmának korlátozását vagy lezárását rendelheti el a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy, valamint a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetőjének elfogására, ennek során - a közlekedés biztonságát is figyelembe véve, külön jogszabályban meghatározott feltételekkel - útzárat telepíthet.

(2) Útzár alkalmazása során a NAV járművek áthaladását torlaszszerűen vagy más módon lassító, megakadályozó építményt, technikai berendezést vagy ezek hiányában bármilyen eszközt telepíthet, amellyel az intézkedés foganatosítása elől járművel menekülő személyek feltartóztatása, elfogása elérhető.

(3) A NAV az (1) bekezdésben meghatározott célból autópályán és autóúton útzár telepítését az illetékes rendőrhatságtól kérheti.

(4) A NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy, illetve a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetőjének elfogása érdekében - ha járművel menekül - a pénzügyőr mások személyét és biztonságát nem veszélyeztetve a járművet követheti és - a NAV-nál rendszeresített technikai eszköz felhasználásával is - megállásra kényszerítheti.

A törvényalkotó a gépjárművel közlekedő személyek megállásra kényszerítése érdekében vezette be: (1) az útzár telepítése, és (2) a megállásra kényszerítés kényszerítő eszközöket.

Ad 1. Útzár telepítése. Korábban a pénzügyőrök útzár telepítését kizárólag a rendőrhatságtól kérhették. 2015-től mindez megváltozott, amelynek jogpolitikai indokait a rendelkezéshez fűzött miniszteri indokolás a következők szerint magyarázta: „A változás indoka a szükséges esetekben minél gyorsabb rea-

gálás lehetőségének a biztosítása, mivel például számos esetben szembesülnek a pénzügyőrök a határ menti területeken a cigarettacsempészek olyan magatartásával, amikor a jármű megállítására vonatkozó pénzügyőri intézkedés ellenére a járművel nagy sebességgel továbbhajtanak” [T/1705. sz. tv. javaslat].

A pénzügyőr – autópálya és autóút kivételével – közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton elrendelheti a forgalom korlátozását vagy teljes lezárását és útzárat telepíthet:

» *a NAV nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elfogására:*

vagyis olyan személy elfogása érdekében, akivel szemben megfelelő mennyiségű és minőségű adat, tény áll rendelkezésre arra vonatkozólag, hogy a NAV hatáskörébe tartozó valamilyen bűncselekményt követett el;

» *a NAV nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetőjének elfogására:*

vagyis olyan személy elfogása érdekében, akiről már bizonyított, hogy a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekményt követett el.

A pénzügyőr az útzár alkalmazása során a járművek áthaladását torlaszszerűen vagy más módon lassító, megakadályozó építményt, technikai berendezést vagy ezek hiányában bármilyen eszközt telepíthet, amellyel az intézkedés elől járművel menekülő személy feltartóztatása, elfogása elérhető.

Fő szabály szerint útzár ún. ellenőrző-átengedő pont (EÁP) létesítésével telepíthető. Az EÁP helyszínét a forgalomkorlátozáshoz szükséges jelzés mellett (KRESZ: útzár tábla – kivéve ha ennek kihelyezésével járó késedelem az intézkedés eredményességét veszélyezteti), a szolgálati gépjárművel megkülönböztető fényjelzésének működtetésével vagy villogó sárga fényt adó berendezés működtetésével kell kijelölni. Az EÁP felállításához legalább három szolgálati gépjármű, valamint gépjárművenként 2 fő pénzügyőr szükséges [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 40. §].

Kivételes, sürgős esetben az útzár kialakítható olyan módon is, hogy az utat a pénzügyőr szolgálati gépjárművel – a megkülönböztető fényjelzés folyamatos működtetése mellett – torlaszolja el. Ehhez azonban az útzár telepítésének elrendelésére jogosult engedélyére van szükség. Ilyen megoldás esetén a gépjárművekben senki nem tartózkodhat.

Az útzár telepítésének elrendelésére – EÁP felállítására, illetőleg gépjárművel történő úttorlasz alkalmazására – jogosult:

- » az ország egész területét érintően (országos illetékességgel)
 - a NAV vezetője,
 - a NAV bűnüldözési és nyomozóhatósági tevékenységért felelős szakmai helyettese,
 - a NAV bűnügyi főigazgatója és helyettese
- » az ország adott területére vonatkozólag (saját illetékességi területén)
 - az adott helyen illetékes bűnügyi igazgatóság igazgatója és helyettese

A NAV bűnügyi főigazgatója, helyettese, illetőleg az adott területen illetékes bűnügyi igazgató és annak helyettese az útzár telepítése érdekében megkeresheti az adott területen illetékes adó- és vámigazgatóságot, amennyiben az útzár telepítéséhez szükséges személyi és tárgyi feltétel nem áll rendelkezésére [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 40. §].

Amennyiben az útzár telepítésének elrendelésére jogosult személy döntésének meghozatal indokolatlan késedelemmel járna, akkor az útzár – EÁP vagy szolgálati gépjárművel történő torlasz felállításával – az adott esemény helye szerint illetékes NAV szervnél működő ügyeleti szolgálat vezetője is jogosult. Ha az útzár telepítése határátkelőhelyen történik, arról a rendőrség illetékes határrendészeti kirendeltségét tájékoztatni kell. Egyéb helyen telepített útzár esetén pedig az illetékes rendőri tevékenységirányítási központot (TIK) szükséges értesíteni.

Autópályán, illetve autóúton útzár a pénzügyőr nem telepíthet. Ennek végrehajtására az illetékes rendőri szervet kell felkérni. A kérelemnek tartalmaznia kell:

- » az útzár telepítésének pontos helyét
- » időpontját,
- » az útzár technikai megvalósításának módjára tett javaslatot,
- » a bűncselekmény elkövetőjének/elkövetőinek, illetve a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy személyek a nevét, személyazonosító adatait, valamint a bűncselekmény megnevezését,
- » az elfogni tervezett gépjármű azonosító adatait (ha az ismert).

A kérelemben kifejezetten kérni kell a rendőrség közreműködését, továbbá meg kell nevezni a NAV részéről egy kapcsolattartó személyt, valamint meg kell határozni az EÁP-on szolgálatot teljesítő pénzügyőrök létszámát.

A kérelmet – sürgős esetek kivételével – legalább 36 órával az útzár tervezett időpontja előtt meg kell küldeni a rendőrség útzár telepítése helye szerint illetékes szerve részére [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 42. §].

Ad 2. Megállásra kényszerítés. A megállásra kényszerítés alkalmazására a pénzügyőrök már korábban is jogosultak voltak. A 2011-ben benyújtott törvénymódosító javaslat indokolásában a módosítást indítványozó részletesen megmagyarázza a megállásra kényszerítés törvénybe iktatásának szakmai indokoltságát: *„A törvényjavaslat a pénzügyőrök által alkalmazható kényszerítő eszközök körét kiegészíti a megállásra kényszerítés lehetőségével. A NAV hivatásos állományú tagjai a szolgálati feladataik ellátása során az elmúlt időszakban számos esetben szembesültek azzal, hogy a járművezetők, különösen a jövedéki terméket illegálisan szállítók, a pénzügyőr testi épségét veszélyeztetve – őket elsodorva, és továbbhajtva – vonták ki magukat a jogszerű intézkedés hatálya alól. Figyelemmel arra, hogy a jelenleg hatályos törvényi szabályozás alapján a pénzügyőr nem jogosult arra, hogy*

az ilyen járművet kövesse, illetve megállásra kényszerítse, a rendőrhatalóság értesítésének kötelezettsége jelentős idővesztéssel jár, ami nem egy esetben megghiúsítja a jogsértő személy kézre kerítését. A szolgálati feladatok eredményes ellátása indokolja a megállásra kényszerítés jogintézményének a NAV törvénybe történő beépítését. A NAV az új kényszerítő eszköz eredményes és mások biztonságát nem veszélyeztető végrehajtására a megfelelő személyi állománnyal és járművekkel rendelkezik” [T/4458. sz. tv. javaslat].

A hatályos törvény szerint a pénzügyőr mások személyét és biztonságát nem veszélyeztetve járművel követheti és a NAV-nál rendszeresített technikai eszköz felhasználásával is megállásra kényszerítheti:

- » a NAV nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyt, annak elfogása érdekében, illetve
- » a NAV nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetőjét, annak elfogása érdekében.

A megállásra kényszerítéshez három típusú eszköz használható:

- » *szolgálati gépjármű:*

a szolgálati gépjárművel végzett megállásra kényszerítés olyan vezetéstechnikai művelet, amely során a - megfelelő képzettséggel rendelkező - pénzügyőr a szolgálati gépjárművet felhasználva akadályozza meg gépjármű továbbhaladását.

- » *gépjármű elfogó háló: olyan technikai eszköz:*

amely a menekülő gépjármű kerekeit szorosan körbevéve blokkolja annak gördülő mozgását, lefékezve azt. A NAV-nál jelenleg ilyen berendezés nincs rendszerbe állítva

- » *egyéb rendszeresített technikai eszköz:*

a gépjárművek megállásra kényszerítésére egyéb technikai eszközök is alkalmazhatók, különösen például ún. gumitépő (csillagbogánccs gumikerekes járművek ellen), M2 és harmonika tüskés zár (Bartha, 2015). A NAV kapcsán a Nemzetgazdasági Minisztérium korábbi alkalmazásba vételi határozatával

(NGM/15282/2/2016.) megteremtette az ún. Stinger Metro tüskés zár alkalmazásának az elvi lehetőségét. A kényszerítő eszközről készített leírás szerint: „a STINGER Metro típusú tüskés útzár, lehetővé teszi az intézkedők számára a menekülő gépjárművek hatékony, megbízható és biztonságos megállítását. Az útzár üreges acéltüskéket alkalmaz, melyek minden típusú gumiabroncsot – beleértve az öntömítőket és defektűrőket is – átszúrnak, és szabályozottan eresztenek le. Ez megakadályozza a gumi szétrobbanását, lassítja az elkövető gépjárművét egy biztonságosabb sebességre, és lehetővé teszi, hogy szabályozottan meg tudjon állni. Az útzár tüskéi mindenféle gépjárművön hatékonyak, személygépkocsikon, tehergépkocsikon és buszokon” [NGM/15282/2/2016]. Az általános rendészeti és nyomozóhatósági feladatokat ellátó pénzügyőrök részére ugyanakkor ilyen eszköz ez idáig nem került kiadásra.

A menekülő követése során a szolgálati gépjármű megkülönböztető jelzését minden esetben használni kell. A menekülő követése az általa elkövetett bűncselekmény súlyával arányosan, az adott forgalmi helyzet és útviszonyok függvényében, a személy- és vagyónbiztonság szem előtt tartásával a közúti közlekedés szabályairól szóló rendeletben meghatározott rendelkezések szerint is végrehajtható.

A megállásra kényszerítés alakalmával a megállítani kívánt jármű érkezésének várható időpontjában a szembe jövő jármű- és személyforgalmat el kell terelni, illetve biztonsági sávot kell kialakítani annak érdekében, hogy ha az útzáron áthaladó gépkocsi irányíthatatlanná válna, az másoknál ne okozhasson személyi- illetve vagyoni sérelmet. Ilyenkor a szembe jövő forgalom fokozott biztonsági intézkedések mellett, szakaszosan átengedhető. Ehhez a művelethez lehetőség szerint legalább három szolgálati gépjárművet kell használni [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 43. §].

A megállásra kényszerítésről – mint minden kényszerítő eszköz alkalmazásáról – a pénzügyőr köteles írásban jelentést tenni, amelyben a követés és a megállásra kényszerítés körülményeit részletesen ki kell fejtenie.

Lőfegyverhasználat

45. § (1) A pénzügyőrt a lőfegyver-használati jog - a jogos védelem és a végszükség esetein kívül - az e törvényben meghatározottak szerint illeti meg.

(2) Ha e törvény szerint a lőfegyverhasználat feltétele fennáll, a pénzügyőr bármely dolgot fegyverként használhat. A lőfegyver használatára vonatkozó szabályokat ebben az esetben is értelemszerűen alkalmazni kell.

(4) Lőfegyverhasználatnak csak a szándékosan, személyre leadott lövés minősül. Nem lőfegyverhasználat a véletlenül bekövetkezett, állatra, tárgyra leadott vagy a figyelmeztető lövés.

(5) A pénzügyőr a lőfegyverét saját elhatározásából vagy utasításra használja.

(6) Tilos a szolgálati fegyvert elővenni, bárkire ráfogni, tüzelési készenlétbe helyezni vagy valakivel szemben a fegyverhasználatot kilátásba helyezni, ha a lőfegyverhasználatnak az e törvényben meghatározott feltételei nem valósultak meg, kivéve

a) NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elfogásakor,

b) a 36/E. § (3) bekezdés szerinti esetben.

(7) A jogosulatlan lőfegyverhasználat büntetőjogi és fegyelmi eljárást von maga után.

46. § (1) A pénzügyőr - szolgálatának jogszerű teljesítése közben - lőfegyverhasználatra jogosult:

a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására,

b) a testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására,

c) a Be. által a NAV nyomozó hatósági hatáskörébe utalt bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének megakadályozására,

d) lőfegyver, illetve robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására,

e) az emberi élet kioltását szándékosan elkövető elfogására, szökésének megakadályozására,

f) azzal szemben, aki a nála lévő fegyver vagy élet kioltására alkalmas más eszköz letételére irányuló pénzügyőri felszólításnak nem tesz eleget, és magatartása a fegyver vagy a más, az élet kioltására alkalmas eszköz ember elleni közvetlen felhasználására utal,

g) a NAV által elfogott, bűncselekmény elkövetése miatt őrizetbe vett, vagy bírói döntés alapján fogva tartott személy erőszakos kiszabadításának megakadályozására, az azt megkísérlővel szemben,

h) a saját élete, testi épsége, személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására,

i) a pénzügyőr által őrzött létesítmény ellen felfegyverkezve intézett támadás elhárítására.

(2) Nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusa alapján más állam területén szolgálatot ellátó pénzügyőr nemzetközi

szerződésben vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott esetekben és módon használhat lőfegyvert.

(3) Pénzügyi nyomozói vagy vámhatósági feladatokat ellátó külföldi szerv tagja Magyarország területén a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvényben, nemzetközi szerződésben vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusa alapján meghatározott esetben és módon használhat lőfegyvert.

47. § Nincs helye lőfegyverhasználatnak, ha

a) az olyan személy életét, testi épségét veszélyezteti, akivel szemben a fegyverhasználat feltételei nem állnak fenn,

b) a lőfegyverhasználat célja tárgyra vagy állatra leadott lövéssel is elérhető.

48. § (1) A lőfegyverhasználatot a következő sorrendben meg kell előznie:

a) felhívásnak, hogy a felhívott az intézkedésnek engedelmességen,

b) más kényszerítő eszköz alkalmazásának,

c) figyelmeztetésnek, hogy lőfegyverhasználat következik,

d) figyelmeztető lövésnek.

(2) A lőfegyverhasználatot megelőző figyelmeztetést érthetően, határozottan, „a törvény nevében fegyvert használok” szavakkal kell megtenni.

(3) A figyelmeztető lövést olyan irányban kell leadni, hogy az senkit se veszélyeztessen és lehetőleg kárt se okozzon.

49. § (1) A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések részben vagy teljesen mellőzhetők, ha az eset összes körülményeire tekintettel a megelőző intézkedésekre már nincs idő, és a késelem a saját vagy más személy életét, testi épségét közvetlenül veszélyezteti.

(2) Ha a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések valamelyikével a támadást elhárították, lőfegyverhasználatra nem kerülhet sor.

50. § (1) A lőfegyverhasználatról a pénzügyőr haladéktalanul jelentést tesz közvetlen előjárójának, illetve haladéktalanul értesíti a közvetlen vezetőjét, és annak megérkezéséig a helyszínt biztosítja.

(2) A lőfegyverhasználat jogszerűségét és szakszerűségét az érintett szerv vezetője vizsgálja.

A lőfegyverhasználat a legsúlyosabb következménnyel fenyegető kényszerítő eszköz a rendészeti gyakorlatban. Éppen ezért a törvényalkotó rendkívül szerteágazó szabályokat von a rendészeti szervek tagjainak fegyverhasználatára köré.

A NAV törvény rendelkezéseinek feldolgozását megkönnyítendő, a pénzügyőr fegyverhasználatával kapcsolatos szabályokat az alábbi bontásban vizsgáljuk:

1. a fegyverhasználatra vonatkozó általános törvényi felhatalmazás,

2. a lőfegyver elővételére vonatkozó szabályok,
3. a lőfegyverhasználatnak nem minősülő lövés,
4. a fegyverhasználatot megelőző intézkedések,
5. a fegyverhasználat törvényben szereplő különös esetei,
6. a lőfegyverhasználatot követő intézkedések.

A fegyverhasználatra vonatkozó általános törvényi felhatalmazás

A törvény szerint a pénzügyőrök nem csak egyenruha, hanem szolgálati fegyver viselésére is jogosultak [NAV tv. 35. §]. A szolgálati fegyver viselése olyan alanyi jog, amely az intézkedési joggal ellentétben minden pénzügyőrt megillet. Fegyverviselési jogát a pénzügyőr szolgálati igazolványával igazolhatja, amelyen szerepel a „fegyverviselésre jogosult” felirat. Kihangsúlyozandó, hogy a törvény kizárólag a pénzügyőr szolgálati feladatainak biztosítása érdekében ad felhatalmazást a lőfegyverviselésre, vagyis a magáncélú lőfegyver tartása esetén a pénzügyőr ugyanolyan hatósági engedély megszerzésére kötelezett, mint bármely másik állampolgár.

Szolgálati feladatainak ellátása alkalmával viszont a lőfegyver-használati jog gyakorlása a pénzügyőrt megilleti függetlenül attól, hogy egyenruhát vagy polgári ruhát visel [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 44. §].

Főszabály szerint a pénzügyőrt a lőfegyver-használati jog a NAV törvényben meghatározottak szerint illeti meg. Ez tehát azt jelenti, hogy a pénzügyőr fegyverét – általában – azokban a különös élethelyzetekben és olyan módon használhatja, amelyeket a NAV törvény tételesen felsorol (lsd. fegyverhasználat törvényben szereplő különös esetei).

Kivételt képez e főszabály alól:

- » a jogos védelem:

„Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan tá-

madás elhárításához szükséges [...] Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl. A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől” [Btk. 22. §].

» a végszükség:

„Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett.

Nem büntethető, aki azért okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedtségből vagy menthető felindulásból nem ismeri fel a sérelem nagyságát.

Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége” [Btk. 23. §].

A jogos védelmi helyzetben és a végszükség esetén a pénzügyőrnek nem kell vizsgálnia a NAV törvényben szereplő különös rendelkezéseket, hiszen épp a NAV törvény az, amelyik jogos védelem és végszükség esetére megengedi a pénzügyőrnek, hogy eltérjen a törvényben szereplő különös előírásoktól.

A jogos védelem tulajdonképpen abból meríti a megengedettségét, hogy a jogos védelem egy jogtalan emberi támadást hárít el, azaz a jog áll szemben a jogtallal (*Blaskó, 2010*). A végszükség ehhez képest abban tér el jelentősen, hogy a végszükségi helyzetet nem egy jogtalan, aktív emberi magatartás idézi elő, hanem olyan veszélyhelyzet, amelynek elkövetése nem róható fel az elhárító terhére (*Blaskó, 2010*). A veszélyforrás ugyanakkor dolog, esemény, állat mellett, emberi magatartás (pl. vétlen cselekmény, jogtalan támadás, ha a támadó már nincs jelen, vagy jogellenes mulasztás) is lehet (*Bodnár, 1981*).

A NAV törvény e kivételes rendelkezését – a jogos védelem és a végszükség jogintézményeinek lényegéből fakadóan – nyilvánvalóan úgy kell értelmez-

nünk, hogy a fegyverhasználati jog a pénzügyőrt természetesen megilleti jogos védelmi helyzetben, végszükségi helyzetben és ezen felül még a NAV törvényben meghatározott esetekben (Ujvári, 2008). Vagyis a fegyverhasználatra vonatkozó általános felhatalmazás szerint a pénzügyőrt a fegyverhasználat megilleti (1) a NAV törvényben szereplő különös esetek fennállásakor, (2) jogos védelemi helyzetben és (3) végszükség esetén.

A lőfegyverhasználat különös törvényi eseteit áttekintve feltűnhet, hogy „a törvényben kiemelt esetek többsége a jogos védelmi helyzet keletkeztetésére is alkalmas, vagyis ezen törvényi szituációk – néhány kivétellel – önmagában, a hatósági jelleg nélkül is jogos védelmi helyet megalapozására alkalmasak lehetnek” (Nagy, 2001, 19). A törvényalkotó nyilvánvaló módon azért biztosít lehetőséget a pénzügyőr számára, hogy a fegyverét jogos védelmi helyzetben, illetve végszükségben is használhassa, mert a lőfegyver használat esetei részben többet, részben viszont kevesebbet jelentenek a jogos védelem és a végszükség esetén biztosított jogosultságoknál.

A NAV törvény különös esetei fennállásakor alkalmazott (jogszerű) lőfegyverhasználat és a jogos védelmi helyzetben történő fegyverhasználat közötti legfőbb különbségeket röviden a következők szerint foglalhatjuk össze.

12. táblázat: NAV tv. szerinti lőfegyverhasználat és a jogos védelem főbb különbségei
(Forrás: a szerző saját szerkesztése, Szalma (1972) megállapításai alapján)

NAV tv. szerinti lőfegyverhasználat	Jogos védelem (Btk.)
Nem kell, hogy a pénzügyőr jogos védelmi helyzetben legyen.	Csakis jogos védelmi helyzetben alkalmazható.
Csak a pénzügyőrt megillető jog	Minden embert megillető jog
A szolgálati feladatok ellátásakor kötelezettséghez is kapcsolódhat	Kizárólag jogosultságot jelent
Láthatóan terhes nővel és gyermekkorúval szemben nem alkalmazható	Láthatóan terhes és gyermekkorúval szemben is alkalmazható

Nem követel arányosságot (a fegyverhasználati jog eleve számol a támadás mértékének túllépésével)	Minden esetben arányosságot követel (kivéve: ijedtség vagy menthető felindulás)
---	---

A végszükség esetköreit a NAV törvényben meghatározott lőfegyverhasználat szabályai sok tekintetben szintén lefedik. Előfordulhat azonban olyan helyzet, amikor a pénzügyőr számára a törvényben rögzített jogszerű fegyverhasználat esete nem áll fenn, a végszükség azonban igen. Fontos azonban kiemelni, hogy a végszükség szabályai szerint nem állapítható meg a végszükség annak a javára, akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége. Márpedig a hivatásos állomány tagjai jogviszonyuk létesítésekor esküt tesznek arra, hogy szolgálati kötelezettségüket ha kell, életük kockáztatásával is teljesítik. *„Így a végszükség keretei közt kizárólag a más személy védelmében alkalmazott fegyverhasználat tűnik megengedhetőnek”* – fogalmaz helytálló módon Mészáros (2013, 96). A törvényalkotó e megfogalmazásával tehát csak azt kívánja megakadályozni, hogy a hivatásos személy saját magát vagy javait a veszélyhelyzetből úgy mentse, hogy közben a fenyegető veszélyt másra hárítsa át.

Összefoglalva: A pénzügyőr lőfegyverét akkor használhatja jogszerűen, ha:

- » a NAV törvényben szereplő lőfegyverhasználat különös feltételei fennállnak,
- » a pénzügyőr jogos védelmi helyzetben van, vagy
- » a pénzügyőr végszükségben cselekszik.

Ezek együttesen jelentik a pénzügyőr fegyverhasználatára vonatkozó általános törvényi felhatalmazást.

A NAV törvény szerint, ha a lőfegyverhasználat törvényes feltételei fennállnak, akkor a pénzügyőr bármely dolgot fegyverként használhat, amely során a lőfegyver használatára vonatkozó szabályokat értelemszerűen alkalmazni köteles. Következésképp nincs jelentősége annak, hogy a pénzügyőrnél adott

szituációban van-e fegyver vagy sem. Hiszen a törvényi feltételek fennállása-kor akár egy másik elkövetőtől megszerzett fegyvert, vagy társának fegyverét is használhatja.

A pénzügyőr fegyverét saját elhatározásból és utasítás alapján egyaránt használhatja. Természetesen ehelyütt is érvényesül az alapvető szabály, miszerint a bűncselekmény elkövetésére felhívó utasítást a pénzügyőr köteles megtagadni.

A lőfegyver elővételére vonatkozó szabályok

A NAV belső rendelkezése szerint, a szolgálati maroklőfegyver viselésének két módja, ún. hord módja létezik [NAV ASZ, 101-102. pont]:

- » *szolgálati hord mód*: egyenruhában, szolgálat teljesítése közben a pisztolyt a derékszíj/taktikai öv jobb, illetve bal oldalára felfűzve pisztolytáskában, illetve fegyvertokban kell hordani úgy, hogy a fegyver a pénzügyőr derekára, csípőjére vagy combjára simuljon.
- » *rejtett hord mód*: polgári ruhában történő szolgálatteljesítés közben a pisztolyt az e célra szolgáló speciális, a felsőruházat alatt rögzíthető táskában, hónalj-, illetve belső tokban vagy a ruházat e célból kialakított részében kell hordani.

A szolgálati lőfegyverek egyéb hord módjait – a szolgálati feladat jellegének figyelembe vételével – az adott szerv vezetője is meghatározhatja. A NAV-nál rendszeresített speciális fegyverek (pl. puskák, géppisztolyok) hord módjait a munkáltatói jogkört gyakorló vezető határozza meg.

Főszabály szerint tilos a szolgálati fegyvert elővenni, bárlikre ráfogni, tüzelési készenlétbe helyezni vagy valakivel szemben a fegyverhasználatot kilátásba helyezni anélkül, hogy a lőfegyverhasználatnak a NAV törvényben meghatározott feltételei megvalósultak volna.

E főszabály alól két eset képez kivételt, amikor a pénzügyőr már azelőtt előveheti, s akár tüzelési készenlétbe helyezheti lőfegyverét, hogy a törvényben meghatározott feltételek fennállnának. Ilyen kivételes eset:

- » a NAV nyomozó hatósága hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elfogása; illetőleg
- » a más nyomozó hatóság felkérése alapján, a felkérő szerv hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása, vagy az azzal kapcsolatban folyó büntetőeljárás terheltjének elfogása érdekében történő magánlakásba való behatolás.

A lőfegyverhasználatnak nem minősülő lövés

A törvény meghatározza azokat az eseteket is, amelyeket jogi értelemben nem tekinthetünk lőfegyverhasználatnak, függetlenül attól, hogy a lőfegyver egyébként ténylegesen elsül. Jogi értelemben ugyanis lőfegyverhasználatnak kizárólag a szándékosan, személyre leadott lövés minősül.

Nem tekinthető lőfegyverhasználatnak:

- » a véletlenül bekövetkezett lövés;
- » az állatra és tárgyra leadott lövés;
- » a figyelmeztető lövés.

A lőfegyverhasználat és a véletlenül bekövetkező lövések közötti különbség alapját minden esetben a fegyvert használó pénzügyőr szándék adja. A lőfegyverhasználat során az intézkedő tudatának át kell fognia azt, hogy az eszköz elővételével, tűzkész helyzetbe állításával lövést képes leadni, s ezt egy személyre irányozva végre is hajtja. Ha ez a szándék kialakult a pénzügyőrben és a személyre célzott lövés megtörtént, akkor lőfegyverhasználatról beszélünk. Ha a pénzügyőr szándéka a lövés leadására ténylegesen nem terjedt ki, akkor pedig véletlen lövésről.

Mindenképp kiemelendő, hogy a lőfegyverhasználat esetén nincs jelentősége annak, hogy a lövéssel a pénzügyőr okozott-e sérülést vagy sem. A személyre leadott szándékos lövés ugyanis akkor is fegyverhasználatnak minősül, ha az nem okoz sérülést [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 47. §]. Voltaképp ugyanez fordítva is igaz; vagyis a lövés nem minősül pusztán azért szándékos lőfegyverhasználatnak, mert sérülést okozott.

Abban az esetben, ha a lőfegyverhasználatnak nem minősülő lövés a pénzügyőrnek felróható okból jön létre, illetve az ilyen lövés annak figyelmetlensége, gondatlansága következtében kárt, sérülést okoz, a bekövetkezett eredménytől függően fegyelmi vagy büntetőeljárást kell indítani.

Ha a gondatlanságból előidézett lövés következtében sem személyi sérülés, sem pedig anyagi kár nem keletkezik, s az senkinek az életét, testi épségét közvetlenül nem veszélyezteti, akkor a pénzügyőr fegyelmi-, illetve kártérítési (pl. az elhasznált lőszer ára) felelősséggel tartozik.

A sérülés, anyagi kár, vagy az életet, testi épséget fenyegető közvetlen veszély bekövetkezése esetében már felmerül a bűncselekmény gyanúja. A figyelmetlenségből okozott testi sérülés, illetve az életet, testi épséget közvetlenül fenyegető veszély előidézése a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekmény megállapítását alapozza meg. A hatályos Btk. értelmében ugyanis a lőfegyver kezelésére, illetve használatára vonatkozó szabályok foglalkozási szabálynak minősülnek. E bűncselekmény tekintetében a bírói gyakorlat a lőfegyver használatán a lövés leadását érti [925/2003. BEH].

Tárgyra, illetve állatra leadott lövés valósul meg, ha a pénzügyőr az őt vagy segítőjét elütni szándékozó támadó járművének kerekére, illetve az emberre uszított kutya támadása esetén az állatra leadott lövéssel hárítja el a veszélyt. Szolgálati feladatainak teljesítése érdekében a pénzügyőr a testi épségét közvetlenül veszélyeztető állatot lelőheti. Mások személyét közvetlenül veszélyeztető megvadult állatot egyébként akkor lőheti le, ha a veszély elhárítására

az adott körülmények között más lehetőség nincs [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 46. §].

A lőfegyverhasználatnak nem minősülő lövésről a pénzügyőr a szolgálati előjárójának haladéktalanul köteles jelentést tenni és gondoskodni a helyszín biztosításáról.

A lőfegyverhasználatnak nem minősülő lövésről a pénzügyőr a szolgálati helyére történő bevonulás után azonnal köteles írásban jelentést tenni szolgálati előjárójának. A jelentésnek tartalmaznia kell [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 49. §]:

- » mikor, hol, milyen célból, milyen lőfegyvert használt, hány lövést adott le a pénzügyőr, a lőfegyver típusát és gyári számát,
- » a lövést kiváltó körülményeket, figyelmeztető lövésnél az alkalmazott megelőző intézkedéseket, felszólításokat, figyelmeztetéseket vagy azok mellőzésének okait,
- » a lövés irányát és következményét,
- » ha a lövés személyi sérülést vagy kárt okozott, annak leírását, ezen belül
 - milyen sérülés történt, sor került-e elsősegélynyújtásra, orvosi ellátásra, ha nem, ennek mi volt az oka, hol tartózkodik a sérült,
 - milyen kárt okozott a lövés, ki a károsult, a pénzügyőr, valamint a károsult mit tett a kár enyhítésére,
- » a lövést követően tett intézkedéseket és
- » a helyszínre, a tanúkra és az egyéb körülményekre vonatkozó adatokat.

A fegyverhasználatot megelőző intézkedések

A lőfegyverhasználat során – más kényszerítő eszközökhöz hasonlóan – épp úgy szem előtt kell tartani a legitim állami erőszakkal szemben támasztott

szükségesség és arányosság elvárásait. A cél minden esetben az intézkedés eredményes biztosítása a lehető legkisebb joghátrány és kár okozása mellett. Ennek érdekében a törvényalkotó a lőfegyverhasználattal összefüggésben különös figyelmet szentel a megelőző intézkedéseknek

A NAV törvény rendelkezéseinek értelmében: „A lőfegyverhasználatot a következő sorrendben meg kell előznie:

- a) felhívásnak, hogy a felhívott az intézkedésnek engedelmeskedjen,
- b) más kényszerítő eszköz alkalmazásának,
- c) figyelmeztetésnek, hogy lőfegyverhasználat következik,
- d) figyelmeztető lövésnek” [NAV tv. 48. § (1) bek.].

Ezek lényegét az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

» *Felhívás, hogy a felhívott személy az intézkedésnek engedelmeskedjen:*

Először is az intézkedés alá vont személy tudatának át kell fognia, hogy a vele szemben álló fél pénzügyőr minőségben van jelen. Amennyiben a pénzügyőr polgári ruhában van, úgy figyelmeztetni köteles az intézkedés alá vont személyt, hogy az állami adó- és vámhatóság nevében intézkedik. Ezen túl az érintett személynek azt is tudnia kell, hogy cselekménye jogellenes, tehát erre, illetve ennek felhagyására és az intézkedéssel szembeni engedelmesésre fel kell felszólítani. A felhívást hangosan, határozottan és érthető módon kell előadni, amely során bizonyosságot kell szerezni arról, hogy ennek megértésében az intézkedés alá vontat semmi nem akadályozta (pl. halláskárosodás, nyelv ismeretének hiánya). Nagy-Juhák István (1997) szerint a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések célja a jogsértő személy számára felismerhetővé tenni azt, hogy vele szemben milyen intézkedés zajlik, valamint hogy az intézkedő tőle milyen magatartást vár el a lőfegyverhasználat elkerülése érdekében.

» *Más kényszerítő eszköz alkalmazása:*

Az *ultima ratio* elvét követve törekedni kell arra, hogy a lőfegyverhasználat egy elkerülhetetlen, végső eszköz legyen. Ennek érdekében a fegyverhasználatot megelőzően igyekezni kell más kényszerítő eszközzel megtörni az intézkedés alá vont személy ellenállását, elhárítani annak támadását.

» *Figyelmeztetés, hogy lőfegyverhasználat következik:*

A pénzügyőr következő figyelmeztetése már a tényleges lőfegyverhasználat bekövetkezését vetíti előre. A figyelmeztetéssel szembeni elvárás – mindazon túl, hogy határozottnak kell lennie –, hogy mindenki számára egyértelmű, félreérthetetlen módon fejezze ki annak komolyságát és a várható eredmény súlyát. A jogalkotó megfogalmazása szerint, ez „a törvény nevében fegyvert használók” szavak előrebocsátásával érhető el [NAV tv. 48. § (2) bek.]. A „törvény nevében” megfogalmazás mindenki számára világossá teszi, hogy a pénzügyőr jogszerűen, a legitim törvényhozó hatalom elvárásaival szinkronban cselekszik, ezért annak utasításai nem vitathatók. A figyelmeztetésben szereplő „fegyvert használók” szavak pedig alkalmasak arra, hogy mindenkiben megjelenítsék a lőfegyver és az általa okozott sérülésben rejlő joghátrány súlyát. A jogszabály meghatározza, hogy a figyelmeztetéssel egyidejűleg a fegyvert elő kell venni és tüzelésre kész helyzetbe kell állítani [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 45. §]. A fegyver tűzkész állapotba helyezése ugyanis nyomatékosítja az intézkedés alá vont személyben a felszólítás tartalmának mélységét és jelentőségét.

» *Figyelmeztető lövés:*

A figyelmeztető lövés leadása a fegyverhasználatot közvetlenül megelőző mozzanat, amely egyúttal azt is jelenti, hogy az intézkedés alá vont személy

- együttműködő magatartásával - ekkor még elkerülheti a fegyverhasználatot. A figyelmeztetőlövés esetében a szándék soha nem terjedhet ki arra, hogy a lövés emberre irányuljon. Éppen ezért a figyelmeztetőlövést lehetőleg függőleges irányba, a légtérbe kell leadni. Ha ez nem biztonságos, akkor a lövés irányát - a becsapódást követő gurulat számbavételével - úgy kell megválasztani, hogy a lövedék életet, testi épséget ne veszélyeztessen, és lehetőleg ne okozzon anyagi kárt [20/2018. (XII. 21.) PM rend. 45. §].

Egyesek szerint a figyelmeztető lövés alkalmazása feleslegesen tágítja az intézkedési folyamat kereteit (Hautzinger, 2002). Kétségtelen, hogy a szabályos módon történő felszólítások már önmagukban elégnék tűnő lehetőséget biztosítanak arra, hogy az érintett személy felismerje magatartásának lehetséges következményeit. A 20. század első felében a pénzügyőrök fegyverhasználati jogának szabályozása még nem is tartalmazta a figyelmeztető lövés gyakorlatát. Megelőző intézkedésként kizárólag a felszólítás - amennyiben a körülmények megengedték, akkor annak megismétlése - képezte a megelőző intézkedések körét (Nagy, 1938). Ezzel szemben a Magyar Néphadsereg, és később a Magyar Honvédség őrszolgálati gyakorlatában - egy időben - a figyelmeztető lövés nemhogy kötelező volt, de annak biztonságos alkalmazása végett gépkarabély tárjának legfelső lőszer helyére egy vaklőszer kellett behelyezni (Gyarmati, 2010).

A mindennapi élet tapasztalataira alapozva a jogalkotó bizonyos esetekben kivételeket teremt a megelőző intézkedések kötelező végrehajtása alól. A NAV törvény szerint: *„A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések részben vagy teljesen mellőzhetők, ha az eset összes körülményeire tekintettel a megelőző intézkedésekre már nincs idő, és a késedelem a saját vagy más személy életét, testi épségét közvetlenül veszélyezteti.*

Ha a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések valamelyikével a támadást elhárították, lőfegyverhasználatra nem kerülhet sor” [NAV tv. 49. §].

Azokban az esetekben tehát, amikor a jogszerű lőfegyverhasználat valamely esete a pénzügyőr észlelése pillanatában egyértelműen fennáll, s az intézkedés célja a továbbiakban kizárólag az azonnali lövés leadásával biztosítható, a jogalkotó felhatalmazást ad arra, hogy a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedéseket a pénzügyőr részben vagy teljes egészében mellőzze.

A megelőző intézkedések részbeni vagy teljes egészében történő mellőzésének konjunktív feltételei, hogy:

- a megelőző intézkedésekre már ne legyen elegendő idő, és
- a késedelem a pénzügyőr saját vagy más személy életét, testi épségét közvetlenül veszélyeztesse.

A késedelemnek ebben az esetben tehát azt az időmúlást kell nevezni, amely eredményeként a pénzügyőr vagy más személy életét, testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet alakul ki, azaz a halál vagy sérülés azonnali bekövetkezésének reális esélye megalapozottá válik.

Amennyiben viszont a megelőző intézkedések valamelyike célravezető volt, s a támadást elhárították, a lőfegyverhasználatra nem kerülhet sor.

A fegyverhasználat törvényben meghatározott különös esetei

A NAV törvény a pénzügyőr fegyverhasználatának különös esetei körében összesen kilenc élethelyzetet nevesít. A jogos védelem és a végszükség kivételével ezek azok az élethelyzetek, amikor a pénzügyőr jogszerűen használhatja lőfegyverét. Főszabály szerint, amíg ezek a helyzetek nem állnak fenn, addig a fegyvert nem lehet elő sem venni.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés gyakorlatára tekintettel a törvény meghatározza, hogy a „*nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió kötelező jogi*

aktusa alapján más állam területén szolgálatot ellátó pénzügyőr nemzetközi szerződésben vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott esetekben és módon használhat lőfegyvert” [NAV tv. 46. § (2) bek.]. A leírtak analóg szabályként alkalmazandók a külföldi pénzügyi nyomozókra, illetve vámhatóság tagjaira vonatkozólag abban az esetben, ha Magyarországon teljesítenek szolgálatot. A pénzügyőr Magyarország joghatósági területén, szolgálati feladatainak ellátása során lőfegyvert használhat:

1. *az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására,*

Az élet elleni fenyegetéssel szemben elvárás, hogy az közvetlenül fenyegető legyen, azaz reálisan lehessen attól tartani, hogy a megfenyegetett életének sérelme azonnal, vagy nagyon rövid időn belül bekövetkezik. A támadásnak pedig olyan megkezdett, aktív, ártó szándékú magatartásként kell megjelenie, amelynek eredményeként a pénzügyőr életét veszítheti.

2. *a testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására,*

A támadásnak közvetlennek kell lennie, vagyis támadás eredményeként a 8 napon túl gyógyuló testi sérülés azonnali bekövetkezésével reálisan számolni kell.

3. *a Be. által a NAV nyomozó hatósági hatáskörébe utalt bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének megakadályozására,*

A fegyverhasználat különös törvényi esete áll fenn, ha az elkövető a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekményt lőfegyverrel (vagyis olyan tűzfegyverrel, vagy olyan légfegyverrel, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki), robbanóanyaggal (vagyis az ENSZ „Ajánlások a veszélyes áruk szállítására” című kiadványa szerint az 1. osztályba tartozó, robbanóanyagnak minősülő anyaggal vagy tárgyakkal) illetve az élet kioltására alkalmas más eszközzel követi el (pl. fegyvert visz magával a sikeres csempészet biztosítása érdekében). Az élet kioltásra alkalmas más eszköz mindent kimerítő meghatározása aligha lehetséges. A bírói gyakorlat szerint az élet kioltására alkalmas eszköznek minősül különösen egy

balta, fejsze, gumibot [26/2007. BKv.], egy sarló vagy egy fadarab [Bfv.I.292/2016. Kúria], egy szamurájtőr [BH2000. 284.], egy kés [BH1995. 329.], egy nagyobb farúd [BH2003. 350.] vagy akár egy asztalláb is [BH1995. 385]. E tárgyak esetében annak van igazán jelentősége, hogy az elkövető abból a célból tartja e azokat magánál, hogy azzal egy esetleges ellenállást leküzdjön.

4. *lőfegyver, illetve robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására,*

A fegyverhasználat abban az esetben áll fenn, ha azzal a pénzügyőr az elkövető jogellenes, aktív, támadó magatartását hátrítja el, amelynek célja hogy lőfegyvert vagy robbanóanyagot szerezzen.

5. *az emberi élet kioltását szándékosan elkövető elfogására, szökésének megakadályozására,*

Ez esetben a lőfegyverhasználat kizárólag azzal a személlyel szemben áll fenn, akiről a pénzügyőr teljes bizonyossággal tudja, hogy szándékosan embert ölt és nem hajlandó felhagyni abbéli szándékával, hogy a büntetőfelelősségre vonás alól tevőlegesen kivonja magát.

6. *azzal szemben, aki a nála lévő fegyver vagy élet kioltására alkalmas más eszköz letételére irányuló pénzügyőri felszólításnak nem tesz eleget, és magatartása a fegyver vagy a más, az élet kioltására alkalmas eszköz ember elleni közvetlen felhasználására utal,*

A jogalkotó ez esetben – garanciális szabályként – kettős feltételt támaszt. Egyrészt, hogy az érintett személyt fel kell szólítani a fegyver vagy az élet kioltására alkalmas más eszköz letételére. A másik feltétel pedig az, hogy a felszólításnak az intézkedés alá vont ne tegyen eleget. A jogszabályi hely értelmében ugyanakkor nem kell, hogy az érintett személy támadó, vagy bármilyen más az életet konkrétan veszélyeztető magatartást tanúsítson. Csak a konkrét körülményekből lehet arra a következtetésre jutni, hogy a nála lévő tárgyat bármelyik pillanatban egy ember ellen fogja használni. Más megfogalmazásban: miután eredménytelennek bizonyult a tárgy letételére irányuló

felszólítás, az intézkedő arra az alapos feltevésre jut, hogy a tárgy felhasználásával támadás készül ellene, vagy valamely más személy ellen [9/2004. (III. 30.) ABH].

7. a NAV által elfogott, bűncselekmény elkövetése miatt őrizetbe vett, vagy bírói döntés alapján fogva tartott személy erőszakos kiszabadításának megakadályozására, az azt megkísérlővel szemben,

A fegyverhasznált ebben az esetben kizárólag azzal szemben áll fenn, aki a pénzügyőr által őrzött fogva tartott kiszabadítása érdekében erőszakosan lép fel. A menekülő személlyel szemben – ha annak magatartása ezt egyébként nem indokolja – a lőfegyver nem használható. „Az erőszakos kiszabadításban részt vevő személy ezzel szemben szükségképpen támadó magatartást tanúsít” [9/2004. (III. 30.) ABH], ezáltal vele szemben jogszerűnek és alkotmányosnak minősül a fegyverhasználat.

8. a saját élete, testi épsége, személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására,

A személyi szabadság ellen irányulónak kell tekinteni azt a magatartást, melynek következtében a támadott személy nem képes mozdulni, helyét megváltoztatni, egy adott helyet elhagyni, vagy éppen egy adott helyre kényszerül menni. A személyi szabadság ellen irányuló támadás következménye tehát az a kényszerített állapot, amelyben az érintett nem mozdulhat el, nem hagyhatja el azt a helyet, ahol fogva tartják, illetve kénytelen másik, nem akaratának megfelelő helyre – és csakis oda – menni, vagyis nem azonos a teljes mozdulatlanságra kényszerítéssel (Busch, 2011). Ilyen eset lehet például, amikor a pénzügyőrt fegyverrel egy raktárhelyiségbe kényszerítik, annak érdekében hogy oda bezárják.

9. a pénzügyőr által őrzött létesítmény ellen felfegyverkezve intézett támadás elhárítására.

A jogalkotó a létesítmény őrzés-védelmi intézkedés törvénybe iktatásakor, annak biztosítására végső eszközeként lehetővé tette a lőfegyverhasználatot,

azokban az esetekben, amikor a pénzügyőr által őrzött létesítményt megtámadják. A lőfegyver azonban csak akkor használható, ha a támadás „intézett” és azt „felfegyverkezve” hajtják végre. A támadás „intézett” jellege azt jelenti, hogy a támadás már megkezdődött, folyamatban van (Blaskó, 2010). A felfegyverkezés pedig azt jelenti, hogy a támadó az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál kifejezetten abból a célból, hogy azt a védekezés, ellenállás leküzdésére használja fel.

A törvény két esetben még akkor is megtiltja a lőfegyver használatát, ha a felsorolt törvényi feltételek egyébként fennállnak. Eszerint nincs helye lőfegyverhasználatnak, ha

- » az olyan személy életét, testi épségét veszélyezteti, akivel szemben a fegyverhasználat feltételei nem állnak fenn,
- » a lőfegyverhasználat célja tárgyra vagy állatra leadott lövéssel is elérhető [NAV tv. 47. §].

Lőfegyverhasználatot követő intézkedés

A lőfegyverhasználatot követően az elsődleges szempont az élet védelme, és a további egészségromlás megakadályozása, ezért a sérültet elsősegélyben kell részesíteni, illetve gondoskodni arról, hogy megfelelő egészségügyi ellátáshoz jusson.

A fegyverhasználatról a pénzügyőrnek haladéktalanul jelentést kell tennie közvetlen elöljárónak, vezetőjének, továbbá gondoskodnia kell arról, hogy a fegyverhasználat kapcsán intézkedni jogosult rendőri szerv értesüljön az eseményről. A szóbeli jelentésen kívül a pénzügyőr a szolgálati helyére történő bevonulás után írásban is köteles jelentést tenni. A lőfegyverhasználatról szóló írásbeli jelentésnek tartalmaznia kell [20/2018. (XII. 21.) PM rend., 49. § (2) bek.]:

- » mikor, hol, kivel szemben, milyen lőfegyvert használt, hány lövést adott le a pénzügyőr, a leadott lövést hová irányította, a lőfegyver típusát és gyári számát,
- » a lőfegyverhasználat okát,
- » a megelőző intézkedéseket, felszólításokat, figyelmeztetéseket vagy azok mellőzésének okait, illetve a lövést követően tett intézkedéseket,
- » milyen sérülés történt, sor került-e elsősegélynyújtásra, orvosi ellátásra, ha nem, ennek mi volt az oka, hol tartózkodik a sérült,
- » milyen kárt okozott a lövés, ki a károsult, a pénzügyőr, valamint a károsult mit tett a kár enyhítésére,
- » a helyszínrre, a tanúkra, a tárgyi eszközökre és az egyéb körülményekre vonatkozó adatokat és
- » a lőfegyverhasználatra feljogosító törvényhelyre történő hivatkozást.

A szolgálati előjáró a fegyvert használó pénzügyőr szóbeli jelentését követően azonnal szóban, a lőfegyvert használó pénzügyőr írásbeli jelentésének vétele után pedig azonnal írásban köteles jelentést tenni a szolgálati út betartásával az adott NAV szerv vezetőjének és rajta keresztül a felettes szerv vezetőjének, továbbá a rendkívüli esemény vonatkozásában jelentéstételt meghatározó belső rendelkezéseknek megfelelően.

A pénzügyőr az előjáró, a vezető, illetve az illetékes rendőri szerv tagjainak megérkezéséig köteles biztosítani helyszínt.

A lőfegyverhasználat jogszerűségét és szakszerűségét ezt követően az érintett szerv vezetője – vagy annak helyettese – vizsgálja ki öt munkanapon belül (különösen indokolt esetben ez további öt munkanappal meghosszabbítható).

(6) A vizsgálatot lezáró jelentés tartalmazza [20/2018. (XII. 21.) PM rend., 51.

§ (6) bek.]:

- » a lőfegyverhasználat jogszerűsége és szakszerűsége minősítésére vonatkozó megállapítást,

- » a lőfegyverhasználat jogellenessége vagy szakszerűtlensége megállapítása esetén a felelősségre vonási eljárás megindítására vonatkozó döntést,
- » a sérüléseket, valamint
- » az okozott kárt.

A fejezethez tartozó kérdések

1. Mik a jogállami rendészet fizikai erőszak alkalmazásának követelményei? Hogyan jelenik meg ez a pénzügyőrök által alkalmazható kényszer jogában?
2. Mik a kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó általános szabályok?
3. Ismertesse a testi kényszer alkalmazására vonatkozó szabályokat!
4. Ismertesse a bilincs alkalmazására vonatkozó szabályokat! Részletezze a bilincselés végrehajtásának módjait (bilincs felhelyezés, testhelyzet), valamint a rendszeresített bilincsek fajtáit!
5. Ismertesse a vegyi eszköz, sokkoló eszköz, rendőrbot, illetve más eszköz alkalmazására vonatkozó szabályokat! Külön térjen ki a vegyi eszközök csoportosításának lehetőségeire!
6. Mutassa be a szolgálati kutya alkalmazásának szabályait!
7. Mik az útzár telepítésre vonatkozó jogi szabályok? Milyen módokban hajtható végre az útzár telepítése?
8. Mikor és hogyan alkalmazható megállásra kényszerítés? Milyen módszerek alkalmazhatók a megállásra kényszerítés során?
9. A pénzügyőr fegyverhasználatára vonatkozó általános törvényi felhatalmazás szerint a pénzügyőr mely három esetben használhat lőfegyvert?
10. Ismertesse a fegyver elővételére és a fegyverhasználatnak nem minősülő lövésre vonatkozó szabályokat!

11. Ismertesse a fegyverhasználatot megelőző intézkedések jogi előírásainak tartalmát!
12. Ismertesse a lőfegyverhasználat NAV törvényben meghatározott különös eseteit!
13. Milyen szabályok vonatkoznak a pénzügyőrrre a lőfegyverhasználatot követően?

10. A RENDSZERESÍTETT LŐFEGYVEREK

A NAV pénzügyőrei számára többféle szolgálati lőfegyvert rendszeresítettek. Ebben a fejezetben áttekintjük a szolgálati lőfegyverekkel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, továbbá részletesen kitérünk azokra a szolgálati maroklőfegyverekre, amelyeket a normál rendészeti és nyomozati feladatok ellátása során a pénzügyőrök maguknál tartanak.

A lőfegyverekről általában

Az ember már fejlődésének igen korai szakaszában felismerte, hogy bizonyos eszközök (pl. kövek, botok) használatával megsokszorozhatja saját fizikai támadóerejét. Az első, eredetileg is fegyvernek készített eszköz azonban a kard volt, amely a bronzkori ember leleményességének köszönheti születését (Csillag, 1954). A kardok, a lándzsák, egyéb szűrő, vágó, ütő, hajító és emberi erővel működtetett lövő fegyverek évszázadokon keresztül uralták az emberiség harcmezeit.

A 14. században – arab közvetítéssel – megjelenő lőpor ugyanakkor jelentősen átalakította az európai hadseregek eszköztárát. Az 1300-as években megjelennek az első kezdetleges lőfegyverek, amelyek tulajdonképp egy arasznál alig hosszabb bronzcsőből és egy rövid egyenes tusból álltak (Csillag, 1954). A 15-18. században az európai harcmezőkön egyre inkább elterjednek a nagy tűzerejű ágyúk és kézi lőfegyverek. Ezeknek a fegyvereknek az elsütő mechanikája kezdetleges. A lövedék kilövéséhez szükséges energiát biztosító lőpor begyűjtésére ekkoriban még a fegyvercsövön kívül került sor. *„Ez a fegyvercsövön kívüli gyűjtési rendszer nem változott a 19. század közepéig, amikor az egyesített lőszerkebe szerelt gyűjtők megjelentek”* (Szabó, 2018a, 188). A napjainkban használt lőfegyverek közvetlen technikai elődei tehát a 19. század második felében születnek.

A lőfegyver fogalmának meghatározásához mindenképp célszerű a lőfegyver jogi fogalmát alapul venni. A lőfegyverekről és lőszeréről szóló törvény pontosan meghatározza, hogy mit kell jogi értelemben lőfegyvernek tekinteni. Eszerint a lőfegyvernek minősül az a tűzfegyver, valamint az a légfegyver, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki [Lőt. 2. § 16. pont]. A lőfegyver tehát részben tűzfegyver, ami pedig olyan eszköz, amelyből a kiterjedő forró gáz tolóereje által meghajtott szilárd anyagú lövedék lőhető ki.

A lőfegyverek, a lőfegyver használatának fontos tartozéka továbbá a lőszer, ami olyan egybeszerelt töltényt jelent, amely lövedéket, lőport, továbbá gyúelegyet tartalmaz [Lőt. 2. § 22. pont]. A lőszer fő részei:

- » a *lövedék*; az a szilárd anyag, ami a célba becsapódik,
- » a *hüvely*; az a felülről nyitott henger forma, ami a lőport tartalmazza, és amelyet a lövedék zár le,
- » a *csappantyú*; amit a fegyver ütőszegével megütve bekövetkezik a lőpor begyulladás,
- » a *lőportöltet*; aminek az elégésével jön létre az a forró gáz, amely kilövi a lövedéket a fegyverből.

A lőfegyverek között – annak működési elvét tekintve – megkülönböztethetünk:

- » Eglövetű lőfegyvert,
- » Ismétlő lőfegyvert,
- » Félautomata (öntöltő) lőfegyvert,
- » Automata lőfegyvert,
- » Vegyes tüzelésű lőfegyvert.

A lőfegyvereket egyéb módon is csoportosíthatjuk. A lőfegyver fő típusai között csoportosíthatunk:

- » maroklőfegyverek (revolverek, pisztolyok),
- » puskák (golyós és sörétes puskák),

- » géppisztolyok,
- » gépkarabélyok, és
- » géppuskák szerint.

A NAV rendszeresített lőfegyverei

A pénzügyőrök feladatának jellegéhez mérten több típusú fegyver került rendszeresítésre. A NAV által rendszeresített szolgálati lőfegyverek között találunk: (1) maroklőfegyvereket, (2) puskákat, (3) géppisztolyokat és (4) gépkarabélyokat egyaránt.

A puskák, géppisztolyok és a gépkarabélyok méretüknél és tűzerejükénél fogva sem alkalmasak az általános rendészeti és nyomozati feladatok ellátására. Ezeknek az általános pénzügyőri feladatoknak az ultima ratio biztosítására tehát kizárólag maroklőfegyvereket (pisztolyokat) kapnak a pénzügyőrök. A puskák, géppisztolyok és gépkarabélyok pedig a műveleti feladatokat és az egyéb különleges feladatok (pl. nagy értékű dolgok kísérése, veszélyes helyszín őrzése) ellátásának eredményességét hivatottak szavatolni.

Ad 1. Maroklőfegyverek. A maroklőfegyverek olyan kézi lőfegyverek, amelyek rendeltetészerű használata során – miként arra az elnevezésük is utal – a kézben tartva, feltámasztás nélkül adunk le lövést. A maroklőfegyvereknek két altípusát különböztethetjük meg:

- » *pisztolyok*; olyan egylövetű vagy öntöltő rendszerű rövid maroklőfegyverek, amelyekben a lőszerék ún. szekrénytárba helyezkednek el.
- » *revolverek*; olyan maroklőfegyverek, amelyekben a lőszerék egy forgótárban helyezkednek el. A revolver elnevezés is erre utal, amely az angol *to revolve*, vagyis *forgatni* szóból származik (*Bokor – Gerő, 1897, 527*).

A pénzügyőrök szolgálati feladataik biztosítása érdekében jelenleg kizárólag pisztolyok vannak rendszerben. A NAV általános rendészeti és nyomozóhatósági feladatainak ellátásra szolgáló pisztolyok az alábbiak:

13. táblázat: A NAV-nál rendszeresített pisztolyok
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Megnevezés	Működési elv	Lőszer	Megjegyzés
Heckler & Koch (HK) P30	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
Glock 17	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
Jericho 941F	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
Jericho 941FS	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
P9-RK	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
P9-RC	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	
PA-63	Öntöltő (félauto- mata)	9x18 mm MAKAROV	
HK USP STD	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	Speciális felada- tok ellátására
HK P2000	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	Speciális felada- tok ellátására
Glock 17T	Öntöltő (félauto- mata)	9x19 mm LUGER	Speciális felada- tok ellátására

Ad 2. Puskák. A puskák olyan kézi lőfegyverek, amelyek használatát a feltámasztást biztosító tus segíti, és amelyek csőhossza jelentősen meghaladja a maroklőfegyverek csövének hosszát. Ezek eredményeként a puskák nagyobb távolságban és pontosabban alkalmazhatók, mint a pisztolyok és revolverek. A puskákat szintén több szempont (pl. működési sajátosság, fegyvercső szám) alapján csoportosíthatjuk. A puskákból szerkezeti felépítésük alapján két különböző típusú szilárd lövedéket lőhetünk ki: egy darabból álló lövedéket, vagy több darabból álló ún. sörétet. A lőszer szerkezeti felépítése alapján, az azt használó puskák kapcsán beszélhetünk tehát:

- » *golyós puskákról*; amelyek puska-lőszerrel tüzelnek, valamint
- » *sörétes puskákról*; amelyek több sörétgolyót tartalmazó, összeszerelt sörétes lőszerrel tüzelnek.

A NAV-nál rendszeresített puskák kizárólag speciális és műveleti célokra használhatóak. Sportcélú felhasználásra szolgál a golyós puskák közé tartozó

SZVD Dragunov (7,62x54 mm). Műveleti feladatok ellátására pedig 12/70-es Mossberg 500A pumpás sörétes puska, illetve a Remington 700 Police TWS (7,62x51 mm; .308 WIN) precíziós golyós puska áll jelenleg rendszerben.

Ad 3. Géppisztolyok. A géppisztolyok olyan sorozatlövésre is alkalmas kézi lőfegyverek, amelyek ugyanolyan löszert tüzelnek, mint a pisztolyok. A sorozatlövésre alkalmas fegyverek tűzgyorsaságuknál fogva nem alkalmasak az általános rendészeti és nyomozóhatósági feladatok ellátására. Ezeknél a feladattípusoknál ugyanis a tipikusan felmerülő legsúlyosabb ellenállás sem indokolja a pisztolyok tűzgyorsaságát meghaladó fegyverek alkalmazását. A műveleti feladatok alkalmával ugyanakkor az átalagosnál elve nagyobb ellenállásra számítunk. A műveleti feladatok speciális jellegét részben az adja, hogy az adott feladattal érintett személy képzettségében, fegyverzettechnikai felszereltségében meghaladja az átlagos jogsértő személyek felkészültségét. Ezekben a helyzetekben – az erőfölény követelményeinek szem előtt tartásával – indokolt lehet a géppisztolyok szolgálati alkalmazása. A NAV műveleti feladatainak ellátására rendszeresített géppisztolyok az alábbiak:

- » UZI Mini géppisztoly (9x19 mm),
- » HK MP5 KA4 géppisztoly (9x19 mm),
- » HK MP5 A5 STD géppisztoly (9x19 mm),
- » HK MP5 SD6 géppisztoly (9x19 mm).

Ad 4. Gépkarabélyok. A gépkarabélyok tulajdonképp átmenetet képeznek a puskák és a pisztolyok között. *„A második világháborúban a géppisztolyok elérték fejlődésük felső határát. Kiváló tulajdonságaik nem ellensúlyozták, hogy a szórásuk nagy, lövedékeik teljesítménye kicsi, nagyobb lőtávolságon pászttázó hatásuk kedvezőtlen volt. Szükségessé vált olyan lőfegyvert adni a katonák kezébe, amely átmenetet képez a géppisztoly és az ismétlő-, illetve öntöltő puska között. Első lépésként olyan löszert szerkesztettek és rendszeresítettek, amelynek a teljesítménye nagyobb, mint a pisztolytöltényé, azonban kisebb a puskatöltényénél. A gépkarabély előnyösebb úgy a*

pisztoly-, mint a puskatöltényt tüzelő lőfegyvereknél. Egyrészt könnyebb, mint a puska, és a lövő vállát is kevésbé terheli. Másrészt a géppisztolynál kedvezőbb a szórása és a pásztázó hatása” (Pap, 2011, 71).

A gépkarabélyok olyan kézi fegyverek, amelyek egyes és sorozat lövésre is alkalmasak. Tűzgyorsaságuk és tűzerejük jelentősen meghaladja a maroklőfegyverekét, azonban a pusokák tűzerejétől valamivel elmaradnak. A gépkarabélyok ún. köztes lőszerrel működnek. A köztes lőszer a pisztolylőszerrel lényegesen erősebbek, de a puska lőszerrel gyengébb hatásadatokkal bírnak.

A gépkarabélyokat, azok tűzerejükkel, tűzgyorsaságuknál fogva alapvetően támadófegyvernek tekintjük. Ezeknek a rendészeti célú felhasználására kizárólag speciális esetekben, különleges feladatok ellátása érdekében kerülhet sor. A pénzügyőrök olyan szolgálati feladatoknál viselhetik ezeket, amelyeknél a pisztoly tűzerejét jelentősen meghaladó támadással vagy ellenállással lehet számolni. A NAV-nál rendszeresített lőfegyverek közül a gépkarabélyok csoportjába tartozik:

- » AMD-65 gépkarabély (7,62x39 mm),
- » AK-47 gépkarabély (7,62x39 mm),
- » HK G36C gépkarabély (5,56x45 mm; .223 REM).

11. FOGALOMTÁR

Államhatár: azon képzeletbeli függőleges síkok összessége, amelyek az adott ország területét a szomszédos államok területétől a Föld felszínén, a légtérben és a Föld mélyében elválasztják, illetőleg össze is kötik *(Forrás: Boda, 2019)*

Alapjog: az alkotmányokba foglalt, az egyének szabadságát garantáló, mindenkit megillető olyan jog, amelyből közvetlen alanyi jogi jogosultság fakad. *(Forrás: Balogh – Hajas – Schanda, 2014)*

Alárendelt: akire az előjáró irányítási jogköre kiterjed.

Egyenruha: Valamely szervezett testület tagjainak hivatalosan megállapított formájú és színű öltözete, amelynek az a célja, hogy a testület tagjait másoktól megkülönböztesse. *(Forrás: Bárczi – Országh, 1960)*

Elöljáró: a hivatásos állomány tagjával szemben a magasabb szolgálati beosztásánál fogva parancs, intézkedés kiadására vagy munkáltatói jogkör gyakorlására jogosult személy *(Forrás: Hszt.)*

Feljebbvaló: az a hivatásos állományú személy, akinek magasabb a rendfokozata és az alacsonyabb rendfokozatú személlyel nem áll alá- fölérendeltségi viszonyban. *(Forrás: Boda, 2019)*

Függhelmi rend: egy jogilag szabályozott társadalmi viszonyt jelent, amelynek alanyai egymással alá- fölérendeltségi viszonyban állnak, és egymással szemben meghatározott magatartásra (parancsadásra, engedelmességre, tiszteletadásra stb.) kötelezettek, illetve jogosultak. *(Forrás: Kassai, 2005)*

Harmadik ország: olyan ország, amely nem tagállama Európai Uniónak. (Magyarországgal közvetlen határos országok közül: Ukrajna, Szerbia)

Harmadik országos határ: az Európai Unió tagállama és egy harmadik ország között húzódó határszakasz, beleértve a szárazföldi, vízi határokat és a nemzetközi, harmadik országos légi forgalmat lebonyolító repülőtereket (Magyarország esetében jelenleg: Ukrajna, Szerbia, Liszt Ferenc repülőtér).

Hatáskör: valamely szerv vagy személy intézkedési jogának köre, érvényességi határa. *(Forrás: Lamm, 2009)*

Hatóság: az az állami (kivételesen egyéb) szerv, amely az Alaptörvény vagy törvény alapján jogosult az állami akarat egyoldalúan történő kifejezésére és annak érvényesítésére. *(Forrás: Lamm, 2009)*

Hierarchia: rangsor; több elemből vagy egyedből álló rendszer pontos alá- és fölérendeltségi viszonya. (Forrás: Tolcsvai, 2007)

Hivatásos szolgálati jogviszony: olyan különleges közsolgálati jogviszony, melyben a hivatásos állomány tagja feladatait szigorú függelmi rendben, életének és testi épségének kockáztatásával, valamint egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti. (Forrás: Magasvári, 2018b)

Hivatásrend: A hivatásrend alatt értjük azoknak közösségét, amelyek egy bizonyos zárt társadalomban ugyanazt a foglalkozást gyakorolják, ugyanazt a feladatot töltik be, ugyanazt a munkát űzik. (Forrás: Kleinhappl, 1935)

Illetékesség: olyan jogi fogalom, amely azt mutatja meg, hogy adott ügyben az azonos hatáskörű szervek vagy személyek közül melyik jogosult, illetve köteles eljárni. (Forrás: Lamm, 2009)

Jog: azoknak a kötelező magatartási szabályoknak, normáknak az összessége, amelyeket a legerősebb társadalmi hatalom, az állam alkot, szankcionál és azok érvényesülését szükség esetén kikényszeríti. (Forrás: Lamm, 2009)

Jogállás: valamely természetes személy vagy jogi személy jogainak összessége egy adott időpontban vagy hosszabb időszakban, különösen azoké, amelyek csak az adott személyre vagy típusra vonatkoznak. (Forrás: Lamm, 2009)

Jogi norma: a jog legkisebb, még önmagában értelmes egysége, amely egy teljes, értelmezhető, követhető, alkalmazható magatartási szabályt alkot. (Forrás: Szilágyi, 1993)

Jogrendszer: valamely állam hatályos joga, a hatályban lévő jogszabályok összessége, ezek belső elrendeződése. (Forrás: Lamm, 2009)

Jogtétel: a jogi norma legkisebb egysége, általában egy mondat (bekezdés). Az a forma, amiben a jogalkotó a normát, illetve nem normatartalmú rendelkezéseit kifejezi és kifejezheti. (Forrás: Kállai, 2007)

Jogviszony: a jogalkotó által kiemelt, a jogi szabályozás körébe bevont, jogilag szabályozott társadalmi viszony. (Forrás: Kállai, 2007) Másként: a jogalanyok jogosultságainak és kötelezettségeinek konkrét kölcsönös, szabályozott viszonya. (Forrás: Lamm, 2009)

Jövedéki termék: olyan speciális termék, amelynek gyártását, forgalmazását az állam szigorú szabályok alapján engedélyezi, s amelyhez jövedéki adó

megfizetését köti. A jövedéki termékek körét törvény határozza meg, a közösségi normák figyelembevételével. (Forrás: Boda, 2019)

Közigazgatás: a végrehajtó hatalom elkülönült szervezetrendszerének és személyi állományának a jog által meghatározott tevékenysége, amellyel a társadalom tagjai és szervezetei magatartását közhatalom birtokában befolyásolja. (Forrás: Szalai, 2018)

Közigazgatási szerv: olyan közjogi szerv, amely hatásköre alapján, illetékeségi területén, jogszabályban meghatározott közigazgatási feladatot lát el közhatalom birtokában. (Forrás: Józsa, 2014)

Köztestület: az érdekeltek önkéntes belépésén vagy – nemritkán – kényszer-tagságán alapuló jogi személynek minősülő, önkormányzattal rendelkező szerv, amelyek létrehozását törvény rendeli el, és nem az egyesülési jog alapján hozzák őket létre. (Forrás: Lamm, 2009)

Külső határ: a schengeni tagállamok szárazföldi határai, beleértve az álló- vagy folyóvizeken áthaladó határokat, tengeri határokat és repülőtereket, folyami, tengeri és tavi kikötőket. (Forrás: Boda, 2019) Legáltalánosabb értelemben egy schengeni állam és egy nem schengeni állam közötti határszakasz.

Lőfegyver: az a tűzfegyver, valamint az a légfegyver, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki. (Forrás: Lótv.)

Lőszer: olyan egybeszerelt töltényt jelent, amely lövedéket, lőport, továbbá gyúelegyet tartalmaz. (Forrás: Lótv.)

Norma: olyan magatartás-előírás, amely a lehetséges magatartások közül előírja a helyeset és a követendő, az előírás be nem tartása esetére pedig hátrányos következményt helyez kilátásba. (Forrás: Szilágyi, 2006)

Parancs: egyedi utasítás meghatározott tevékenység, feladat végrehajtására. (Forrás: Boda, 2019)

Rendészet: a közigazgatás azon része, amelynek társadalmi rendeltetése az állam belső rendjének, a társadalom alapvető értékeinek, valamint a közrendnek és a közbiztonságnak a fenntartása, az ezeket sértő, veszélyeztető jog-sértő cselekmények megelőzése, elhárítása, megszakítása, akár legitim fizikai erőszak alkalmazásával is. (Forrás: Boda, 2019)

Rendfokozat: a hivatásos szolgálati viszony sajátos és nélkülözhetetlen eleme, a hivatásos állományú személyéhez kötött címzés, amelyből jogok és kötelezettségek származnak. *(Forrás: Boda, 2019)*

Szolgálati érdek: A szolgálati érdek a rendészeti szerv vagy szervezeti egységének jogszerű, rendeltetésszerű és eredményes működéséhez, feladatainak ellátásához szükséges, vagy azt meghatározó módon befolyásoló személyi feltétel vagy körülmény. *(Forrás: Hszt.)*

Vám: az állam szuverenitásából kifolyólag beszedett köztartozás, amelynek különlegessége abban nyilvánul meg, hogy csak olyan áruk után hajtják be, amelyek az országhatárt érintik. *(Forrás: Nyerges, 1972)*

Vámhatár: annak a területnek a határa, ahol az állam a vámszedés jogát gyakorolhatja.

12. ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat: jogforrás értelmezése (anyagi és alaki jogforrás).....	49
2. táblázat: a jogszabályok és közjogi szervezetszabályzó eszközök megjelölésének szabályai.....	54
3. táblázat: a NAV szervezetére vonatkozó jelentősebb jogforrások	62
4. táblázat: a pénzügyőrök jogviszonyára vonatkozó jelentősebb jogforrások	63
5. táblázat: a pénzügyőrök által végzett főbb feladatokra vonatkozó jelentősebb jogforrások	64
6. táblázat: a pénzügyőrök hivatásrendjének sajátosságaira vonatkozó jelentősebb jogforrások	66
7. táblázat: Rendfokozatok csoportosítása történelmi szempontból	119
8. táblázat: Az egyes rendfokozati állománycsoportok és rendfokozatok.....	121
9. táblázat: a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények	175
10. táblázat: a NAV hatáskörébe tartozó szabálysértések.....	178
11. táblázat: Elfogás, előállítás, őrizet és letartóztatás főbb különbségei.....	215
12. táblázat: NAV tv. szerinti lőfegyverhasznált és a jogos védelem főbb különbségei.....	285
13. táblázat: A NAV-nál rendszeresített pisztolyok	305

13. FORRÁSJEGYZÉK

Hivatkozott irodalom

- [1] Ádám Antal (1998) Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás. Osiris Kiadó, Budapest
- [2] Álló Géza - Csákó Mihály - Futó Iván - Gáspár Mátyás - Gerencsér Balázs - Juhász Albin - Kleinheincz Gábor - Molnár Szilárd - Nyíri Géza - Papp Zoltán - Sántha György - Sikolya Zsolt - Simon Pál - Süveges Dezsőné - Varga Lajos - Wetzel Tamás - Z. Karvalics László (2014) A „hiteles helyektől” az elektronikus közigazgatásig. Primaware, Szeged
- [3] Almásy Gyula - Bartha Zsuzsanna - Borbás Beatrix - Boros Anita - Cserny Ákos - Csuth Sándor - Farkas Krisztina - Farkas Péter - Gáva Krisztián - Hazafi Zoltán - Hegedűs Tamás - Horváth Attila - Juhász Lilla Mária - Kádár Krisztián - Kántor Zoltán - Kukorelli István - Lantos Ottó - Müller György - Nemeslaki András - Péterfalvi Attila - Rupp Zoltán - Smuk Péter - Szalai András - Téglási András - Torma András- Tóth Norbert - Tózsza István - Török Tamás - Zala Mihály - Zombor Ferenc (2020) Közigazgatási alapvizsga. Nyolcadik, az Alaptörvény értékeivel kiegészített kiadás. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet
- [4] Andrásfalvy Bertalan (1990) Honismeret és művelődéspolitikai. Honismeret, 18 (4): 5-9.
- [5] Angyal Pál (1928) Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest
- [6] Árva Zsuzsanna (2013) Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. Wolters Kluwer, Budapest
- [7] Árva Zsuzsanna - Balázs István - Barta Attila - Veszprémi Bernadett (2017) Közigazgatás-elmélet. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
- [8] Balla József (2018) Schengeni értékelési mechanizmus. Hadtudományi Szemle, 11 (1): 287-306.
- [9] Balla Zoltán (2015) A rendészet. Rejtjel Kiadó, Budapest
- [10] Balla Zoltán (2015a) A rendészeti törvény egyes kérdései. In: Hautzinger Zoltán - Gaál Gyula (szerk.) Tanulmányok „Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 35-44.
- [11] Balla Zoltán (2017) A rendészet alapjai és egyes ágazatai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [12] Balogh Ágnes - Tóth Mihály, szerk. (2010) Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest

- [13] Balogh Zsolt – Hajas Barnabás – Schanda Balázs (2014) Alapjogok és alapvető kötelezettségek fogalma, értelmezése. Nemzeti Közszerzői Társaság, Budapest
- [14] Bárczi Géza – Ország László, főszerk. (1960) A magyar nyelv értelmező szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest
- [15] Bartha Tibor (2015) Az Amerikai Egyesült Államok haderejében jelenleg alkalmazott nem halálos fegyverek I. Hadmérnök, 10 (4): 55-64.
- [16] Baska Gabriella (2015) Normák és értékek a nevelés történetében. In: N. Kollár Katalin – Rapos Nóra (szerk.) A társas társadalmi viszonyok. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 75-81.
- [17] Békési László (2003) Cári időkől visszatérő patrióta, nacionalista elemek és szimbólumok a Nagy Honvédő Háború idején. Kézirat, disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest
- [18] Belényesi Emese – Koronváry Péter – Szabó Szilvia (2019) Közszerzői Társaság szervezés- és vezetéselmélet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [19] Belovics Ervin – Békés Imre – Busch Béla – Domokos Andrea – Gellér Balázs – Margitán Éva – Molnár Gábor – Sinku Pál (2012) Büntetőjog. Általános rész. HVG-Orac, Budapest
- [20] Benedek Mihály, szerk. (1943) Csendőr-Lexikon. A Csendőrségi Lapok „Csendőr-lexikon” rovatából a SZUT.-gal kapcsolatos kérdések és feleletek gyűjteménye. Stádium, Budapest
- [21] Bertilsson, Johan – Petersson, Ulf – Fredriksson, Peter – Magnusson, Mans – Fransson, Per-Anders (2017) Use of pepper spray in policing: retrospective study of situational characteristics and implications for violent situations. Police Practice and Research, 18 (4): 391-406.
- [22] Blaskó Béla (2010) Magyar büntetőjog. Rejtjel Kiadó, Budapest – Debrecen
- [23] BM (1965) A rendőrség ideiglenes szerzői szabályzata. Belügyminisztérium, Budapest
- [24] Boda József, főszerk. (2019) Rendészettudományi szaklexikon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [25] Boda Mihály (2018) A hivatás és a katonai hivatás története. Hadtudomány, 28 (3-4): 135-155.
- [26] Bodnár M. László (1981) A végszükség a büntetőjogban. Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, 28 (1): 1-41.
- [27] Bodor Tibor – Csák Zsolt – Máziné Szepesi Erzsébet – Somogyi Gábor – Szokolai Gábor – Varga Zoltán (2014) Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, Complex Jogtár, Budapest
- [28] Bokor József – Gerő Lajos, szerk. (1897) A Pallas nagy lexikona. XIV. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest

- [29] Busch Béla (2011) A személyiség büntetőjogi védelme, különös tekintettel a fegyveres tesületek keretében megvalósuló deliktumokra. II. rész. Rendészeti és Emberi Jogok, 1 (2): 47-80.
- [30] Búzás Huba (1989) Modernizáció és a közigazgatás új modellje. Állam és Igazgatás, 39 (3): 215-231.
- [31] Christián László (2009) Epizódok a rendészet történetéből. Iustum Aequum Salutare, 5 (3): 155-170.
- [32] Christián László, szerk. (2014) Személy- és vagyonvédelem. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest
- [33] Czuprák Ottó – Kovács Gábor (2017) A szervezetvezetés elmélete. A közszolgálati szervezetek vezetésének elméleti alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [34] Cserép Attila – Fábíán Adrián – Rózsás Eszter (2018) Nagykommentár a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvényhez. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest
- [35] Csillag Ferenc (1954) A fegyverek szerepe a hadművészet fejlődésében. Hadtörténelmi Közlemények, 1 (1): 213-232.
- [36] Csink Lóránt (2014) Mozaikok a hatalommegosztáshoz. Pázmány Press, Budapest
- [37] Domboróczky Zoltán (2010) Botok a személyvédelemben és az önvédelemben. Hadmérnök, 5 (1): 161-172.
- [38] Dormándi László – Juhász Vilmos, szerk. (1936) Uj Lexikon. II. kötet. Dante – Pantheon, Budapest
- [39] Eőry Vilma, főszerk. (2010) Magyar értelmező szótár diákoknak. Tinta Könyvkiadó, Budapest
- [40] Erdős Ákos (2011) Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben. Magyar Közigazgatás, 61 (2): 118-121.
- [41] Erdős Ákos (2012) Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben. Rendvédelmi Füzetek, 2012 (1): 40-76.
- [42] Erdős Ákos (2017) Szemelvények a Békés megyei vámőrök és pénzügyőrök életéből – a nagy háborúktól a rendszerváltásig (1900-1990). In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Mérföldkövek az adó- és vámigazgatás történetéből. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 9-33.
- [43] Erdős Ákos (2018) A rendészet általános lényegéről. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 13-24.

- [44] Erdős Ákos (2018a) Rendfokozatok az állami adó- és vámhatóság szervezeteiben. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 113-123.
- [45] Erdős Ákos (2019) A rendészeti tisztté válás első nehézségei – A gyermeki elképzelések találkozása a realitással. Új Pedagógiai Szemle, 69 (1-2): 76-99.
- [46] Erdős Ákos – Szabó Andrea (2019) A pénzügyőr a katona büntetőjogi fogalmán kívül. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 7 (1): 7-30.
- [47] Erdős Csaba – Takács Albert – Téglási András (2018) Alkotmány – Alkotmánytan. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest
- [48] Fazekas Marianna, szerk. (2014) Közigazgatási jog. Általános rész I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- [49] Ficzer Lajos, szerk. (1998) Magyar közigazgatási jog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest
- [50] Feinberg, Joel (1999) Társadalomfilozófia. Osiris Kiadó, Budapest
- [51] Fejes Erik (2010) A véleménynyilvánítás szabadságának büntetőjogi korlátai a fegyveres és rendvédelmi szervezetekben. Kézirat, a legfőbb ügyész által, Kozma Sándor emlékére meghirdetett tudomány pályázat ifjúsági tagozatának pályaműve, Budapest
- [52] Fejes Erik (2016) Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a Tettekre Magyarország Szakszervezet főtítkárának bujtogatói ügyében. Jogesetek Magyarázata, 7 (4): 53-61.
- [53] Finszter Géza (2002) A rendészet jogi természete, rendvédelem – honvédelem. In: Hautzinger Zoltán (szerk.) Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 13-26.
- [54] Finszter Géza (2012) A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest
- [55] Finszter Géza (2018) Rendészettan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [56] Földes Gábor, szerk. (2001) Pénzügyi jog. Osiris Kiadó, Budapest
- [57] Földvári József (2006) Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest
- [58] Gáspár Miklós – Regényi Kund (2017) A TASER, mint rendészeti kényszerítő eszköz alkalmazásának egyes lehetőségei. In: Hautzinger Zoltán – Gaál Gyula (szerk.) Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 115-122.
- [59] Gombos Katalin (1990) A klasszikus alapjogoktól a szabadságjogok modern fogalmáig. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica. 39 (1-23): 57-66.

- [60] Gyarmati Gábor (2010) Hagyományos lőfegyverek és nem halálos fegyverek kombinált alkalmazása, előnyei, hátrányai. *Hadmérnök*, 5 (1): 147-160.
- [61] Gyórfi Tamás (2001) A kormányzás. In: Kéri László (szerk.) *Societas Politica. Fejezetek a politikai szociológia köréből*. Bíbor Kiadó, Miskolc, pp. 71-94.
- [62] György István – Hazafi Zoltán, szerk. (2018) *Közszolgálati életpályák a közigazgatásban és a rendvédelemben*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [63] Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila, szerk. (2003) *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest
- [64] Hauber Ernő – Honfi Attila, szerk. (2000) A Kormány programjának szellemében. *Új Honvédségi Szemle*, 2000 (klsz.): 7-12.
- [65] Hautzinger Zoltán (2002) A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei. In: Hautzinger Zoltán (szerk.) *Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 69-75.
- [66] Hautzinger Zoltán (2010) A katonai büntetőjog rendszertana. *AndAnn*, Pécs
- [67] Horváth Ferenc (2018) A közszolgálati etika elméleti és gyakorlati kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál. Kézirat, disszertáció, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest
- [68] Horváth István (1954) A BM közlekedés- és postafőosztály feladatairól. *Rendőrségi Szemle*, 2 (9): 811-821.
- [69] Horváth József – Kovács Gábor (2014) *A rendészeti szervek vezetés- és szervezélmélete*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest
- [70] Huszár Ernő (1997) *Nemzetközi kereskedelempolitika*. Aula Kiadó, Budapest
- [71] Izsa Jenő (1998) A vezetői szerep néhány erkölcsi konzekvenciája. *Honvédségi Szemle*, 52 (6): 142-157.
- [72] Jakab András (2001) *Jogszabályok érvényessége, hatálya és alkalmazhatósága. Különös tekintettel a közösségi jog és a tagállami jog viszonyára. Jogelméleti Szemle*, 2001(2): 1. (o.n.)
- [73] Jakab András (2007) *A magyar jogrendszer szerkezet*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [74] Jász Dezső (1969) *Tanácsmagyarországtól a Pireneusokig*. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- [75] Józsa Zoltán (2007) *Közigazgatás mint szervezet*. elektronikus jegyzet, Szegedi Tudományegyetem, Szeged; URL: http://eta.bibl.u-szeged.hu/1732/1/jozsazoltan_kozigazgatasmintszervezet.pdf (2020. 04. 04.)
- [76] Józsa Zoltán (2014) *A közigazgatási szerv és szervezet, szervtípusok; a közigazgatási szervezet felépítésének általános elvei*. NKE, Budapest

- [77] Kádár Pál (2019) A honvédelem rendeltetése, szervezeti kialakítása, főbb feladatai. In: Hornyacsek Júlia (szerk.) A honvédelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 29-54.
- [78] Kállai Gábor (2007) A közjog alapjai. L'Harmattan Kiadó – Zsigmond Király Főiskola, Budapest
- [79] Kállai Gábor (2011) A közjog alapjai. Alkotmány – Alaptörvény. L'Harmattan Kiadó – Zsigmond Király Főiskola, Budapest
- [80] Kalmárné Pölöskei Anett (2018) Rendvédelmi szervek és alapfeladatok. Rendészeti ismeretek. Derecskei Rákóczi György GSZK, Derecske
- [81] Kása Imre (1970) Az alakiség a fegyelemben. Honvédelmi Szemle, 10 (3): 39-41.
- [82] Kassai László (2005) Gondolatok a honvédelemről és a magyar honvédségről szóló törvényről. Új Honvédségi Szemle, 59 (10): 93-106.
- [83] Kassai László (2013) Reflexió Szabó József ny. ezredes tanulmányára. Honvédségi Szemle, 141 (2): 43-48.
- [84] Kilényi Géza (2012) Magyarország alkotmányos berendezkedése. In: Általános közigazgatási ismeretek. Hetedik javított kiadás, Nemzeti Közigazgatási Intézet, Budapest, pp. 15-59.
- [85] Kiss Zoltán László (2019) Bevezetés a szociológiába. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [86] Klaniczay Gábor – S. Nagy Katalin (1982) Divatszociológia I. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest
- [87] Kleinhappl János (1935) A rendiség fogalma. Magyar Kultúra, 22 (10): 433-440.
- [88] Koi Gyula (2017) A Magyar Tudományos Akadémia szabályozása. Múlt és jelen kérdései. In: Jakab András – Körtvélyesi Zsolt (szerk.) A Magyar Tudományos Akadémia helyzete és reformlehetőségei. Történeti és összehasonlító kitekintéssel. Osiris Kiadó, Budapest, pp. 50-117.
- [89] Kovács István (2017) Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében. Ellenőrzés, mint a kiadott szabályok, és utasítások betartásának (kontroll)feladata. Államtudományi Műhelytanulmányok, 2017(21): 2-30.
- [90] Kovács Éva (2017a) A magyar közigazgatás szervezeti és hatásköri rendszere. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [91] Kovács István (2018) Vezetői státusz és kommunikáció a parancsuralmi rendszerben, különös tekintettel a Rendőri Hivatás Etikai Kódexére, valamint a vezetési stílusokra a Lasswell-modell alapján. Magyar Rendészet, 18 (5): 177-195.
- [92] Krizbai János (2012) A modern fegyveres küzdelem humán vonatkozásai, a katonai hivatás sajátosságai. Hadtudomány, 22 (3-4): 111-124.
- [93] Kukorelli István, szerk. (1998) Alkotmánytan. Osiris Kiadó, Budapest

- [94] Kupecki Nóra (2016) A személyi szabadság elvonásának büntetőeljárásjogi aspektusai alapjogi megközelítésben. Kézirat, disszertáció, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, Szeged
- [95] Láncoş Petra Lea (2009) Részvételi jogok és a nyelvi sokszínőség az Európai Unióban. Miskolci Jogi Szemle, 4 (2): 112-128.
- [96] Lamm Vanda, szerk. (2009) Jogi lexikon. Második kiadás. Complex Kiadó, Budapest
- [97] Less Ferenc (2018) A vegyi kényszerítő eszközök fejlesztése, alkalmazásuk, valamint kockázataik. In: Hautzinger Zoltán – Gaál Gyula (szerk.) A XXI. század biztonsági kihívásai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 113-119.
- [98] Lőrincz Lajos (2010) A közigazgatás alapintézményei. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- [99] Mackó Mária – Szigeti Péter (2004) Jog és állam. Állam- és jogelméleti alapismeretek. Rejtjel Kiadó, Budapest
- [100] Magasvári Adrienn (2018a) A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerepe, szervezete, feladatai, személyi állománya. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 25-43.
- [101] Magasvári Adrienn (2018b) A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának jogviszonyára vonatkozó általános szabályok. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 44-64.
- [102] Magasvári Adrienn (2018c) Az illetmény. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 65-74.
- [103] Magyar Királyi Csendőrség (1927) Szervezeti és szolgálati utasítás a M. Kir. Csendőrség számára (Szut.). Pallas, Budapest
- [104] Marinkás György (2012) Az emberi jogok megjelenése és fejlődése az egyes alkotmányokban. Publicationes Universitatis Miskolcensis, 30 (1): 75-91.
- [105] Márkus Dezső, szerk. (1899) Magyar Jogi Lexikon. II. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest
- [106] Méhes Tamás (2018) Polgári jogi alapismeretek. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [107] Mészáros Ádám Zoltán (2013) A veszély vállalásának elméleti és gyakorlati problémái. Jogelméleti Szemle, 2013 (4): 93-100.
- [108] Mészáros Balázs (2017) A Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruházata és felszerelése 1919-1944. Rendvédelem-történeti Füzetek, 27 (54): 25-44.
- [109] Mészáros Gábor (2016) Új személyi felszerelések. Katonai Logisztika, 24 (klsz.): 374-391.

- [110] Murinkó Livia (2010) Mitől lesz valaki felnőtt? A családi szerepátmenetek és az önállóvá válás szerepe a felnőttiség megítélésében. *Demográfia*, 53 (1): 7-37.
- [111] Nagy Ákos - Lövei László - Vezdán Csaba (2019) Rendvédelmi szervek és alapfeladatok. Nemzeti Közszerzői Kiadó, Budapest
- [112] Nagy Ferenc (1938) A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok. Szerzői kiadás, Mohács
- [113] Nagy Ferenc (2001) A jogellenességet kizáró okok elvi kérdéseiről. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica*, 59 (12): 3-24.
- [114] Nagy-Juhák István (1997) A rendőr fegyverhasználati joga. BM Kiadó, Budapest
- [115] Nagy Marianna (2000) A közigazgatási jogi szankciórendszer. Osiris Kiadó, Budapest
- [116] Nyerges János (1972) A nemzetközi kereskedelempolitika néhány elvi kérdése. *Külgazdaság*, 16 (7): 499-508.
- [117] Nyíri Tamás (1994) Alapvető etika. Szent István Társulat, Budapest
- [118] Oláh István (1975) Az új szolgálati és alaki szabályzatról. *Honvédelem*, 26 (1): 3-13.
- [119] Olasz György - Parádi József - Zeidler Sándor (2008) A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 15 (18): 29-63.
- [120] Ördög László (2006) Az altiszti rendfokozatok története. *Belvedere*, 18 (1-2): 40-49.
- [121] Pál József - Újvári Edit (2001) Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából. Balassi Kiadó, Budapest
- [122] Pap Péter (2011) A magyar „Sturmgewehr”. *Haditechnika*, 45 (2): 71-75.
- [123] Parádi József (1989) A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi határvonalain, 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, 102 (1): 177-196.
- [124] Parádi József (1996) A magyar rendvédelem története, Osiris Kiadó, Budapest
- [125] Pardavi László (2015) A globális gazdaság vámjogának alapkérdései. Különös tekintettel a preferenciális szerződésekre. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr
- [126] Pásztor Tibor (1977) Az alakosság szerepe a fegyelemre való nevelésben. *Honvédségi Szemle*, 31 (3): 6-9.
- [127] Patyi András (2017) A közigazgatási működés jogi alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [128] Patyi András - Varga Zs. András (2008) Általános közigazgatási jog. II. kiadás. Mandamus Publishing, Budapest

- [129] Patyi András – Varga Zs. András (2013) Általános közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében). Dialóg Campus, Budapest
- [130] Peshcka Vilmos (1995) Jogforráselméleti problémák és az alkotmány. In: Rácz Attila (szerk.) Jogforrások az alkotmányban. KGJ, Budapest, pp. 13-40.
- [131] Petrétei József (2013) Magyarország alkotmányjoga II. Kodifikátor Alapítvány, Pécs
- [132] Petrétei József – Tilk Péter (2014) Magyarország alkotmányjogának alapjai. Kodifikátor Alapítvány, Pécs
- [133] Petruska Ferenc (2019) A honvédelmi igazgatás jogszabályi háttere. In: Hornyacsek Júlia (szerk.) A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 55-80.
- [134] Pokol Béla (2005) Jogelmélet. Társadalomtudományi trilógia II. Századvég Kiadó, Budapest
- [135] Pongrácz Alex (2013) Gondolatok a tulajdon(jog)ról, figyelemmel az Alaptörvény szabályozására. In: Szoboszlai Katalin – Deli Gergely (szerk.) Tanulmányok az 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas Győr Nonprofit Kft., Győr, pp. 407-418.
- [136] Potoczki Zoltán (2013) A vám- és pénzügyőri ellenőrzés dimenziói. In: Hautzinger Zoltán – Gaál Gyula (szerk.) Tanulmányok „A változó rendszet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 325-330.
- [137] Potoczki Zoltán (2018) Jövedéki ismeretek. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 207-222.
- [138] Rázsó Gyula (1958) Mátyás zsoldoseregének hadművészetéről. Hadtörténelmi Közlemények, 5 (1-2): 117-147.
- [139] Révay Mór János, szerk. (1926) Révai nagy lexikona. XIX. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest
- [140] Révay Mór János, szerk. (1912) Révai nagy lexikona. VI. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest
- [141] Révay Mór János, szerk. (1914) Révai nagy lexikona. XI. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest
- [142] Rivasz Gábor (2009) Az intézkedéstaktika alapjai. Viva Média Holding, Budapest
- [143] Ságvári György (1981) Katonai rendfokozataink történetéből. Honvédségi Szemle, 35 (12): 74-79.
- [144] Sári János (1995) A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értelme, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája. Osiris Kiadó, Budapest

- [145] Sári János – Somody Bernadette (2008) Alapjogok. Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest
- [146] Sasvári Péter László (2019) A Big Data és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal. In: Budai Balázs Benjámín (szerk.) Ünnepi tanulmánykötet a 65 éves Prof. Dr. Tózsza István tiszteletére. Panem Kiadó, Budapest, pp. 168-179.
- [147] Schweickhardt Gotthilf (2017) Kényszerítő eszköz alkalmazásának megjelenése a hivatásos katasztrófavédelem feladatrendszerében. In: Hautzinger Zoltán – Gaál Gyula (szerk.) Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 107-113.
- [148] Simon István, szerk. (2007) Pénzügyi jog II. Osiris Kiadó, Budapest
- [149] Sólyom László (2001) Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest
- [150] Szabó Andrea (2017) A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867-1947. Rendvédelem-történeti Füzetek, 27 (54): 107-126.
- [151] Szabó Andrea (2017a) A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Mérföldkövek az adó- és vámigazgatás történetéből. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 124-137.
- [152] Szabó Andrea (2018) Szabadságra, rendkívüli munkaidőre, túlmunkára és a készenlétre vonatkozó legfontosabb szabályok. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 75-87.
- [153] Szabó Andrea (2018a) Tisztjelölti jogállás sajátosságai. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 156-180.
- [154] Szabóné Szabó Andrea (2000) A Magyar Honvédség arculati elemei. Hadtudomány, 10 (3): 107-113.
- [155] Szabó Tibor (2018a) Lőfegyverek, várak, harcászat a 15-18. századi Európában. Várak, Kastélyok, Templomok, 14 (5): 184-190.
- [156] Szakonyi Zita Szilvia (2018) A tölgy nemzetség kultuszának áttekintése és Magyarország néhány nevezetes tölgyfájának bemutatása. Tájökológiai Lapok, 16 (1): 35-43.
- [157] Szalai András (2018) A közigazgatási jog alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [158] Szalai András (2019) A központi közigazgatás szervei. In: Temesi István (szerk.) A közigazgatás szervezete és főbb külföldi modelljei. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, pp. 15-46.

- [159] Szalma László (1972) A rendőrség fegyverhasználati joga és kötelessége. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest
- [160] Szamel Lajos (1990) A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest
- [161] Szamel Lajos (1992) Jogállamiság és rendészet. Rendészeti Szemle, 30 (3): 3-21.
- [162] Szegedi Károly (1993) Hagyomány és korszerűség az új alaki szabályzatban. Honvédségi Szemle, 47 (4): 99-104.
- [163] Szendi Antal (2013) A katonai csapatmozgások vámjogi és vámeljárási kérdései. In: Hautzinger Zoltán – Gaál Gyula (szerk.) Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécs, pp. 331-338.
- [164] Szendi Antal (2018) Vámjog és vámeljáráás. In: Erdős Ákos (szerk.) Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 223-247.
- [165] Szendi Antal – Suba László (2018) Az Uniós vámjog vázlatja. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [166] Szilágyi Péter (1993) Jogi alaptan. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- [167] Szilágyi Péter (2006) Jogi alaptan. Osiris Kiadó, Budapest
- [168] Szilvássy György Péter (2018) Néhány megjegyzés a pénzügyőrök szolgálati jogviszonya és az alapjogi korlátozások kapcsolatáról. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.) Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, pp. 255-268.
- [169] Szu Annamária, szerk. (2002) Kelta asszonyok – római hölgyek. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest
- [170] Tamás András (2005) A közigazgatási jog elmélete. Szent István Társulat, Budapest
- [171] Téglási András – Gáva Krisztián – Boros Anita (2017) Közigazgatási szakvizsga. Általános közigazgatási ismeretek II. modul: Jogalkotási és jogalkalmazási ismeretek. Negyedik kiadás. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest
- [172] Tolcsvai Nagy Gábor (2007) Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest
- [173] Tóth József (1980) Az alakosság szabályait érvényesíteni kell a katonaelet minden területén. Honvédségi Szemle, 34 (5): 26-29.
- [174] Trócsányi László – Schanda Balázs, szerk. (2011) Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest

- [175] Ujhelyi Péter (1913) A tisztképzés története a XVII. és XVIII. században. Magyar Katonai Közlöny, 6 (6-7): 567-586.
- [176] Ujvári Ákos (2008) A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései. Kézirat, disszertáció, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Budapest
- [177] Valcsicsák Imre (2013) Rendészeti (szakmai) etika. FÁMA Zrt. – Nemzeti Közzolgálati Egyetem Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest
- [178] Ványa László (2013) Irányított energiájú fegyverek. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest
- [179] Váradi Miklós (1975) A katonai kiképzés, a fegyelem, a rend és az emberekről való gondoskodás összefüggései. Honvédségi Szemle, 29 (1): 51-57.
- [180] Varga Zs. András (2013) Hatalommegosztás, az állam- és a kormányforma. Pázmány Law Working Papers, 2013(5): 1-8.
- [181] Varga Zs. András (2017) A közigazgatás és a közigazgatási jog alkotmányos alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [182] Vértesy László (2019) A paraadminisztráció. In: Temesi István (szerk.) A közigazgatás szervezete és főbb külföldi modelljei. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, pp. 99-124.
- [183] Vinczéné Mészáros Csilla (2009) A védelmi igazgatás rendszere. Hadmérnök, 4 (2): 430-436.
- [184] Zeidler Sándor (2008) A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. Rendvédelem-történeti Füzetek, 14 (17): 116-137.
- [185] Zeidler Sándor (2015) Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában. Rendvédelem-történeti Füzetek. 25 (47-48-49-50): 95-101.

Hivatkozott jogszabályok jegyzéke

- [1] Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- [2] Emberi Jogok Európai Egyezménye
- [3] Magyarország Alaptörvénye
- [4] 1947. évi IV. törvény, egyes rangok és címek megszüntetéséről
- [5] 1988. évi I. törvény, a közúti közlekedésről
- [6] 1991. LXXXII. törvény, a gépjárműadóról
- [7] 1993. évi XXXI. törvény, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
- [8] 1993. évi CX. törvény, a honvédelemről
- [9] 1994. évi XXXIV. törvény, a rendőrségről
- [10] 1995. évi CVII. törvény, a büntetés-végrehajtási szervezetről
- [11] 1995. évi CXXV. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- [12] 2003. évi CX. törvény, a regisztrációs adóról

- [13] 2004. évi XXIV. törvény, a lőfegyverekről és lőszerkekről
- [14] 2007. évi LXXXIX. törvény, az államhatárról
- [15] 2010. évi CXXII. törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
- [16] 2010. évi CXXX. törvény, a jogalkotásról
- [17] 2011. évi LXXXV. törvény, a környezetvédelmi termékdíjról
- [18] 2011. évi CXXXVIII. törvény, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- [19] 2011. évi CLXXV. törvény, az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
- [20] 2012. évi II. törvény, a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- [21] 2012. évi XXXVI. törvény, az Országgyűlésről
- [22] 2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről
- [23] 2012. évi CLXXX törvény, az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről
- [24] 2012. évi CCV. törvény, a honvédek jogállásáról
- [25] 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyvről
- [26] 2013. évi CXL. törvény, a fémkereskedelemelemlről
- [27] 2013. évi CLXV. törvény, a panaszokról és közérdekű bejelentéselemlről
- [28] 2013. évi CCXXXVII. törvény, a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
- [29] 2015. évi XLII. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
- [30] 2016. évi LXVIII. törvény, a jövedéki adóról
- [31] 2016. évi CL. törvény, az általános közigazgatási rendtartásról
- [32] 2017. évi XC. törvény, a büntetőeljárásról
- [33] 2017. évi CL. törvény, az adózás rendjéről
- [34] 2017. évi CLI. törvény, az adóigazgatási rendtartásról
- [35] 2017. évi CLII. törvény, az uniós vámjog végrehajtásáról
- [36] 2017. évi CLIII. törvény, az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról
- [37] 180/2007. (VII. 3.) Korm. rendelet, az országhatárt átlépő hulladékészállításról
- [38] 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet, a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról
- [39] 343/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet, a környezetvédelmi termékdíjról szóló 2011. évi LXXXV. törvény végrehajtásáról
- [40] 396/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatott kormánytisztviselők és pénzügyőrök képesítési előírásairól
- [41] 443/2013. (XI. 27.) Korm. rendelet, a fémkereskedelmi tevékenységről
- [42] 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerveinek hatásköréről és illetékességéről
- [43] 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet, az adóigazgatási eljárás részletszabályairól

- [44] 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet, a büntetőeljárással összefüggésben személyi védelemben részesíthető személyekről és a személyi védelem ellátásának szabályairól
- [45] 126/2019. (V. 30.) Korm. rendelet, az idegenrendészeti szerv hatásköréről és kijelöléséről
- [46] 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet, a közúti közlekedés szabályairól
- [47] 30/1988. (IV. 21.) MT rendelet, a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény végrehajtásáról
- [48] 9/2005. (III. 30.) HM rendelet, a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának kiadásáról
- [49] 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet, a jogszabályszerkesztésről
- [50] 16/2010. (XII. 28.) NGM rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál alkalmazásra kerülő kényszerítő eszközök rendszeresítésére vonatkozó eljárási szabályokról és a rendszeresíthető kényszerítő eszközök típusairól és fajtáiról
- [51] 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről
- [52] 73/2013. (XII. 30.) NGM rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatottak alkalmassági vizsgálatáról, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete által nyújtott egészségügyi szolgáltatás igénybevételére jogosultakról
- [53] 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról
- [54] 6/2016. (X. 12.) KKM rendelet, a rangadományozásról és a ranghasználat részletes szabályiról
- [55] 11/2016. (IV. 29.) NGM rendelet, az uniós vámjog végrehajtásának részletes szabályairól
- [56] 45/2016. (XI. 29.) NGM rendelet, a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
- [57] 20/2018. (XII. 21.) PM rendelet, a pénzügyőri intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, valamint az elfogott, előállított, őrizetbe vett és fogva tartott személyek őrzésének és kísérésének eljárási szabályairól
- [58] 5/2019. (III. 13.) IM rendelet, a Magyar Közlöny kiadásáról, valamint a jogszabály kihirdetése során történő és a közjogi szervezetszabályozó eszköz közzététele során történő megjelöléséről
- [59] 9/2019. (VII. 17.) PM rendelet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagja és kormánytisztviselője által a szolgálati feladatok ellátása, illetve a munkavégzés során magánál tartható vagyontárgyak, magáncélú telekommunikációs eszközök, készpénz, készpénzt helyettesítő eszközök korlátozásának szabályairól.

Tisztelt Olvasó!

Napjainkra meghaladottá vált az a szemlélet, miszerint a rendészet nem több pusztá praktikumnál. A rendészeti jogalkalmazás ma már elképzelhetetlen volna megfelelően képzett, széles látókörű és az újdonságokra is nyitott közszolgák nélkül.

Mindezek híján a rendészeti szervek hivatásos állományú tagjai egyszerű szakbarbárok volnának. E jelző pedig sokkal inkább pejoratív, mintsem kívánatos. Frank Schätzing a következőképp fogalmazott erről: *„Szakbarbár. Mindenkori szakterületükön verhetetlenek, azon túl az általános műveltségük és a kommunikációs képességük egy szárazkolbászéval vetekszik.”*

A rendészeti szervek hivatásos állományú tagjai nap, mint nap kerülnek olyan döntési helyzetekbe, amikor az általános és szakmai műveltség, a kommunikációs képesség elengedhetetlen feltétele az adott probléma hatékony, szakszerű, jogszerű és emberséges megoldásának.

A pénzügyőri hivatás gyakorlói – mint a rendészeti igazgatás egyik tevékenységi területének felelősei – a gyakorlati fogások mellett szintén nem mellőzhetik a megfelelő mélységű elméleti ismeretek birtoklását. Meggyőződéssel állíthatom, hogy a pénzügyőr eredendő társadalmi rendeltetésének csakis akkor tehet eleget, ha hivatásának gyakorlása során az elmélet és a szakmai gyakorlat egymás mellett, egymást kiegészítve léteznek.

E könyv célja, hogy a pályakezdő fiatalok, valamint a gyakorló szakemberek számára megfelelő elméleti muníciót biztosítson a pénzügyőri hivatással összefüggő feladatok jogszerű, szakszerű és hatékony ellátásához.

A Szerző

„Megítélésem szerint a szerző a hivatásos pénzügyőri állomány számára átfogó, jól hasznosítható ismereteket adó kézikönyvet állított össze.”

*Márkus András
pénzügyőr dandártábornok
c. egyetemi docens*